

T.C.

HİTİT ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

**ÇORUM, ÇANKIRI VE AMASYA İLLERİ AĞIZLARININ
KARŞILAŞTIRMALI SES BİLGİSİ İNCELEMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Barış TUNABOYLU

Çorum - 2025

ÇORUM, ÇANKIRI VE AMASYA İLLERİ AĞIZLARININ KARŞILAŞTIRMALI SES BİLGİSİ İNCELEMESİ

Barış TUNABOYLU

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

TEZ DANIŞMANI

Doç. Dr. Ahmet BAŞKAN

Çorum 2025

T.C.
HİTİT ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN

Adı ve Soyadı : Barış TUNABOYLU
Numarası : 220453005
Ana Bilim Dalı : Türk Dili ve Edebiyatı
Programı : Türk Dili ve Edebiyatı
Danışmanı : Doç. Dr. Ahmet BAŞKAN
Tez Savunma Tarihi : 30/06/2025 Saati: 09.30
Tez Başlığı : Çorum, Çankırı ve Amasya İlleri Ağızlarının Karşılaştırmalı Ses Bilgisi İncelemesi

Hitit Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Öğretim Yönetmeliği'nin 9. maddesi uyarınca, yapılmış olan tez savunma sınavı sonunda adayın tezinin **KABULÜNE OY BİRLİĞİ/OY ÇOKLUĞU** ile karar verilmiştir.

TEZ SAVUNMA SINAV JÜRİSİ		KARAR	
Ünvanı Adı ve Soyadı	Görevi	Kabul	Ret
Doç. Dr. Erol KUYMA	Jüri Başkanı	☒	☐
Doç. Dr. Ahmet BAŞKAN	Tez Danışmanı	☒	☐
Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Turan SİNAN	Üye	☒	☐

Prof. Dr. Osman ÇUBUK
Enstitü Müdürü

TEZ BİLDİRİMİ

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını beyan ederim.

(İmza)

Barış TUNABOYLU

ÇORUM, ÇANKIRI VE AMASYA İLLERİ AĞIZLARI KARŞILAŞTIRMALI SES BİLGİSİ İNCELEMESİ

Bariş TUNABOYLU

ORCID: 0000-0002-8720-1635

HİTİT ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Yüksek Lisans Tezi

Haziran 2025

ÖZET

Ağız araştırmaları, Türk dilinin araştırma alanları içerisinde önemli bir yer tutmaktadır. Bir yöreye ait ağız özelliklerinin derlenmesi ve ses bilgisi açısından incelenmesi şeklinde yapılan çalışmalar, bir yöreye ait dil özelliklerinin ortaya çıkmasında çok önemlidir. Bu alışmalar sonucunda Türk dilinin kaybolmaya yüz tutmuş özellikleri tekrar dil hafızasına dâhil edilebilmektedir. Ağızların karşılaştırmalı olarak ele alınmasıyla da bölgeler arasındaki dilsel farklılık ve benzerlikler tespit edilebilmektedir. Bu çalışmaların sonucunda Türkiye Türkçesi ağızlarının ses bilgisi, biçim ve söz dizimi özellikleri ortayı koyularak ağız araştırmalarına önemli bir katkı sağlanabilir.

Bu alışmada; Türkiye Türkçesi ağız araştırmalarına katkı sunmak amacıyla orum, ankırı ve Amasya illeri ağızları, karşılaştırmalı olarak ses bilgisel açıdan incelenmiştir. Çalışmamız; ses bilgisi, incelenen ağız bölgeleriyle ilgili ünlü ve ünsüz varlığı ve incelenen ağız bölgelerindeki ses olayları olmak üzere üç ana bölümden oluşmaktadır.

Tezin giriş kısmında çalışmamızın amacı, kapsamı, yöntemi ve literatür taraması ile ilgili genel bilgilere yer verilmiştir. Ağızlarla ilgili gerekli tanımlar yapıldıktan sonra Türkiye Türkçesi ağız çalışmalarının tarihî seyri incelenmiştir. Türkiye Türkçesi ağızlarının bölgesel sınıflandırması yapıldıktan sonra bu bölgelerin ağız özellikleri hakkında bilgilere yer verilmiştir. Bu bilgilerden sonra da seçilen bölgenin genel özelliklerinden kısaca bahsedilmiştir.

Tezin inceleme kısmında ünlüler, ünsüzler ve ses olayları iki ana başlık altında verilmiştir. Bu bölümlerde; Çorum, Çankırı ve Amasya ağızları daha önce yapılan yüksek lisans ve doktora tezleri kaynak alınarak incelenmiştir. Ele alınan ağızlardaki ünlüler ve ünsüzler çeviri yazı işaretleriyle birlikte verilmiştir. Bu ağızlar detaylıca incelenerek ses bilgisi yönünden benzerlik ve farklılıkları ortaya konulmuştur. Ses olayları ile ilgili verilen örnekler standart Türkçedeki karşılıklarıyla yazılmıştır. Bir ağız bölgesi için karakteristik olan özelliklerin üzerinde ayrıca durulmuştur.

Anahtar Kavramlar: Türkiye Türkçesi Ağızları, Çorum Ağızı, Çankırı Ağızı, Amasya Ağızı, Karşılaştırmalı Ses Bilgisi.

Bilim Kodu: 14701

COMPARATIVE PHONOLOGY STUDY OF THE DİALECTS OF ÇORUM, ÇANKIRI AND AMASYA PROVINCES

Bariş TUNABOYLU

ORCID: 0000-0002-8720-1635

HİTİT UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL

Master of Science Thesis

June 2025

ABSTRACT

Dialect studies have an important place in the research areas of Turkish language. Studies conducted in the form of compiling and examining the dialect features of a region in terms of phonetics are very important in revealing the language features of a region. As a result of these studies, the features of Turkish language that are on the verge of disappearing can be included in the language memory again. By examining dialects comparatively, linguistic differences and similarities between regions can be determined. As a result of these studies, the phonetics, morphology and syntax features of Turkish dialects in Turkey can be revealed and a significant contribution can be made to dialect studies.

In this study; In order to contribute to Turkish dialect studies in Türkiye, the dialects of Çorum, Çankırı and Amasya provinces were examined in terms of phonetics comparatively. The study consists of three main sections: phonetics, vowel and consonant presence related to the examined dialect regions and phonetic events in the examined dialect regions.

In the introduction part of the thesis, general information about the purpose, scope, method and literature review of our study is given. After the necessary definitions regarding dialects were made, the historical course of Turkish dialect studies was examined. After the regional classification of Turkish dialects in Türkiye was made, information about the dialect characteristics of these regions was given. After this information, the general characteristics of the selected region were briefly mentioned. In the examination section of the thesis, vowels, consonants and phonetic events were given under two main headings. In these sections;

Çorum, Çankırı and Amasya dialects were examined by taking the previously made master's and doctoral theses as sources. The vowels and consonants in the examined dialects were given with transcription signs. These dialects were examined in detail and their similarities and differences in terms of phonetics were revealed. The examples given regarding phonetic events were written with their equivalents in standard Turkish. The characteristics that are characteristic for a dialect region were also emphasized.

Key Terms: Turkiye Turkish, Çorum Dialect, Çankırı Dialect, Amasya Dialect, Comparative Phonetics.

Science Code: 14701

TEŞEKKÜR

Eğitim hayatımı borçlu olduğum annem Emine TUNABOYLU'ya, yüksek lisans eğitimime başlamamda beni teşvik eden sevgili eşim Hale TUNABOYLU'ya, inancını ve desteğini hep hissettiren saygıdeğer hocam Doç. Dr. Ahmet BAŞKAN'a teşekkürü borç bilirim.

Barış TUNABOYLU

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
TEŞEKKÜR	viii
İÇİNDEKİLER	ix
KISALTMALAR	xiii
ÇEVİRİ YAZI İŞARETLERİ	xiv
1. Ünlüler	xiv
2. Ünsüzler	xiv
GİRİŞ	1

1. BÖLÜM

SES BİLGİSİ

1.1. Sesler	10
1.1.1. Ünlüler	10
1.1.2. Ünsüzler	10
1.1.3. Ses olayları	11

2. BÖLÜM

ÇORUM, ÇANKIRI VE AMASYA İLLERİ AĞIZLARINDA KULLANILAN ÜNLÜLER VE ÜNSÜZLER

2.1. Ünlüler	16
2.1.1. â ünlüsü	16
2.1.2. á ünlüsü	17
2.1.3. ă ünlüsü	18
2.1.4. ä ünlüsü	20
2.1.5. é ünlüsü	20
2.1.6. ê ünlüsü	21
2.1.7. ë ünlüsü	22

	Sayfa
2.1.8. í ünlüsü	22
2.1.9. ĩ ünlüsü	23
2.1.10. ó ünlüsü	24
2.1.11. ö ünlüsü	25
2.1.12. ú ünlüsü	26
2.1.13. ã ünlüsü.....	27
2.1.14. ä ünlüsü.....	28
2.1.15. Uzun ünlüler	28
2.2. Ünsüzler	41
2.2.1. b ünsüzü	42
2.2.2. ç ünsüzü.....	42
2.2.3. Ç ünsüzü.....	42
2.2.4. ç ünsüzü.....	43
2.2.5. F ünsüzü	43
2.2.6. ğ ünsüzü	44
2.2.7. g ünsüzü	45
2.2.8. ğ ünsüzü	45
2.2.9. ħ ünsüzü	46
2.2.10. ħ ünsüzü	46
2.2.11. J ünsüzü.....	47
2.2.12. k ünsüzü.....	47
2.2.13. K ünsüzü	48
2.2.14. K ünsüzü	49
2.2.15. k ünsüzü.....	49
2.2.16. k ünsüzü.....	49
2.2.17. k ünsüzü.....	50
2.2.18. l ünsüzü.....	50
2.2.19. ñ ünsüzü	51
2.2.20. P ünsüzü	52
2.2.21. r ünsüzü	52

	Sayfa
2.2.22. S ünsüzü.....	53
2.2.23. Ş ünsüzü.....	53
2.2.24. T ünsüzü	54
2.2.25. y ünsüzü.....	55

3. BÖLÜM

ÇORUM, ÇANKIRI VE AMASYA İLLERİ AĞIZLARINDA GÖRÜLEN SES OLAYLARI

3.1. Ses Türemesi	56
3.1.1. Ünlü türemesi.....	56
3.1.2. Ünsüz türemesi.....	60
3.2. Ses Düşmesi	66
3.2.1. Ünlü düşmesi.....	66
3.2.2. Ünsüz düşmesi.....	70
3.3. Ses Değişmeleri.....	82
3.3.1. Ünlü değişmeleri.....	82
3.3.2. Ünsüz değişmeleri.....	112
3.4. Ünlü Uyumları	143
3.4.1. Kalınlık-incelik uyumu	143
3.4.2. Düzlük-yuvarlaklık uyumu	150
3.5. Ünsüz Benzeşmeleri.....	153
3.5.1. İlerleyici benzeşme.....	153
3.5.2. Gerileyici benzeşme.....	155
3.6. Benzeşmezlik (Aykırılışma)	158
3.7. Göçüşme (Yer Değiştirme)	159
3.8. Ünsüz İkizleşmesi.....	161
3.9. İkiz Ünlülerin Tekleşmesi.....	162
3.10. Hece Kaynaşması	164
3.11. Hece Düşmesi.....	165

	Sayfa
SONUÇ	166
KAYNAKÇA	175

KISALTMALAR

ÇORİA	Çorum İskilip Ağzı
ÇORBA	Çorum Bayat Ağzı
ÇANMA	Çankırı İli ve Yöresi Ağzıları
ÇANEA	Çankırı Eldivan Ağzı
AMA	Amasya Merkez Ağzı
AAA	Amasya Aydınca Ağzı
EAT	Eski Anadolu Türkçesi
ET	Eski Türkçe
s.	Sayfa
TDK	Türk Dil Kurumu
TT	Türkiye Türkçesi
ET	Eski Türkçe
Ar.	Arapça
İt.	İtalyanca
Fr.	Fransızca
Rum.	Rumca
Far.	Farsça

ÇEVİRİ YAZI İŞARETLERİ

1. Ünlüler

â: a-ı arası bir ses

á: a-e arası bir ses

å: a ile o arası bir ses

ä: a ile e arasında, e'ye daha yakın bir ses

é: e ile i arasında boğumlanan, i'ye daha yakın bir ses

ê: e ile ö arası bir ses

è: e ile i arasında boğumlanan, i'ye daha yakın, kapalı ve dar bir ses

í: ı ile i arası bir ses

î: ı ile u arası bir ses

ó: o-ö arası bir ses

ô: o-u arası bir ses

ú: u-ü arası bir ses

ã: Geniz a'sı

ă: Kısa a sesi

˘: Uzun ses

2. Ünsüzler

ɸ: b ile v arası bir ünsüz

ç: c ile ç arasında bir ünsüz

Ç: c ile başlayıp ç ile tamamlanan ortak boğumlanmalı ünsüz

ç̇: ç ile ş arası bir ünsüz

F: v ile f arası ünsüz

ğ: Katı, patlayıcı, ötümsüz art damak g'si

ġ: Boğumlanma noktasını geriye çekerek yarı art ünlüleri oluşturan g

ğ̇: Gırtlığa yakın boğumlanan g

ħ: Hırıltılı h

ḣ: Sızıcı, tonsuz h

J: c ile j arası ünsüz

ķ: art damak k'si

ķ: ķ ile ħ arası ünsüz

K: Tonsuz patlayıcı k ile tonlu patlayıcı g arası ünsüz

ķ: Kalın ünlülerle hece kuran ön damak k'si

ķ: Orta damak k'si

ķ: Art avurt l'si

ñ: Nazal n

P: p ile b arası ünsüz

ŗ: Sızıcı r

S: s ile z arası ünsüz

Ş: ş ile ç arası ünsüz

T: t ile d arası ünsüz

Ÿ: düşmek üzere olan y

GİRİŞ

Ağız, Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlüğünde; “Belli yerleşim bölgelerine özgü, yazı dili hâline gelmemiş dil.” olarak tanımlanmaktadır (Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük). Bir dil, konuşucularının yaşadıkları bölgeye, coğrafyaya, insan ilişkilerine, eğitimlerine, kültürlerine vb. göre değişir. Bu nedenle ağız, bir dilin konuşma alanı içinde küçük farklılıklardan doğmuştur. Bir dile ait ağız farklarının olması, ortak bir konuşma ve yazı diline olan ihtiyacı doğurmuş ve bu nedenle ölçünlü dil ortaya çıkmıştır. Ölçünlü dil, sonradan ortaya çıkmış ve ağızlara göre “doğru”yu yansıtan en üst mertebeye yerleşmiş, resmî yazı ve konuşma dili olarak belirlenmiştir. Türkiye Türkçesinde de ölçünlü dil olarak İstanbul ağızı benimsenmiştir.

Türkiye Türkçesinin önemli çalışma alanlarından biri de ağızlardır. Ağız çalışmaları; ses bilgisi, biçim bilgisi ve söz dizimi açısından dil özelliklerini verdiği gibi söz varlığına ilişkin doyurucu bilgiler de içerir. Türkiye Türkçesi ağızları ifadesinde her ne kadar Türkiye Cumhuriyetinin sınırları içerisinde konuşulan ağızlar anlaşılrsa da siyasi sınırlarımız dışında kalan Irak, Suriye, Kıbrıs, Yunanistan, Bulgaristan, Romanya, Makedonya gibi Türk ağızları da bu çerçevede değerlendirilmelidir (Kaynak, 2020).

Yazı dilinde unutulmuş ya da ölçünlü dilde olmayan birçok kelime, ek vb. ağızlarda çokça bulunmaktadır. Bu nedenle ağız çalışmaları; bir dilin tarihî gelişimini ve seyrini izlemek, açıklanmayan kısımlarına ışık tutmak açısından çok önemlidir.

Dünyada bilinen ilk ağız atlaslarının XIX. yüzyılın sonlarında Avrupa’da başladığı bilinmektedir. 1876 yılında Almanlar “Alman Dil Atlası”, 1902 yılında Fransızlar “Fransız Dil Atlası” yayınlamaya başladılar.

Türkiye Türkçesi ağızları üzerine yapılan araştırmalar, 19. yüzyılın ortalarında başlamıştır. Uzun yıllar yabancı araştırmacıların çalışma alanı olmuş ağızlar, daha sonra yerli araştırmacıların da ilgisini çekmiştir. Bu alandaki ilk yayım 1867’de Maksimov tarafından yapılmıştır. İ. Kunos, Hartman gibi araştırmacılar da bu yüzyılda çalışmalar yapmışlardır.

Polonyalı Türk bilimci Tadeusz Kowalski (1894-1940), Anadolu ve Rumeli ağızlarının genel yapısını değerlendiren bir makale yazmıştır. Anadolu ağızları ile ilgili derleme yayınları ciddi olarak Finli Türklük bilimci Arvo Martti Oktavianus Rasanen (1893-1976) ile başlar. 1925 yılında Karadeniz çevresinde ağız araştırmalarına başlayan Rasanen, 1933-1942 yılları arasında Orta Anadolu bölgesinde yaptığı derlemelerle bu alandaki çalışmalarını sürdürmüştür (Korkmaz, 1995).

1940 sonrası ise yerli araştırmacılar dönemi olarak nitelendirilmektedir. Ahmet Caferoğlu, ilk derlemeyi yaparak 1940’tan itibaren dokuz ciltlik bir seri yayımlar. Ömer Asım Aksoy’un 1945-1946 yılları arasında üç cilt olarak yayımlanan Gaziantep Ağız çalışması ilk önemli ağız

çalışmalarındandır. Ömer Asım Aksoy'un 1945'te yayımlanmış Urfa Ağzı çalışması da kapsamlı olmasa da önemli bir eserdir (Kaynak, 2020).

Zeynep Korkmaz'ın 1956'da basılan "Güney-batı Anadolu Ağzları: Sesbilgisi" eseri, ağız çalışmaları açısından Türkiye'de bir ilki temsil eder. Bu eser, sesbilgisi incelemesi olarak ilk sistemli eserdir. Efrasiyab Gemalmaz'ın Erzurum ağzları ile ilgili eseri 1978'de, Ahmet Bican Erculasun'un Kars ili ağzları ile ilgili çalışması 1983'te yayımlanmıştır.

Türk Dil Kurumu aracılığıyla da ağız çalışmalarıyla ilgili birçok eser yayımlanmıştır. Bu eserler şunlardır:

Türk Dil Kurumu: *Türkiye'de Halk Ağzından Söz Derleme Dergisi II. Cilt*: Ankara, 1941, 533 s.

Caferoğlu, Ahmet: *Doğu İllerimiz Ağzlarından Toplamalar (Kars, Erzurum, Çoruh İlbaylıkları Ağzları)*: Ankara, 1942, 320 s.

Caferoğlu, Ahmet: *Anadolu Ağzlarından Toplamalar*: Ankara, 1944, 296 s.

Caferoğlu, Ahmet: *Sivas ve Tokat İlleri Ağzlarından Toplamalar*: Ankara, 1944, 304 s.

Aksoy, Ömer Asım: *Gaziantep Ağzı I Gramer (Fonetik-Morfoloji-Sentaks) Başka Diller ve Ağzlarla İlgiler Halk Ağzından Parçalar*: Ankara, 1945, 432 s.

Aksoy, Ömer Asım: *Gaziantep Ağzı II Deyimler, Meşhur Sözler Atasözleri, Dualar, Beddualar*: Ankara, 1945, 417 s.

Kürkçüoğlu, Kemal Edip: *Urfa Ağzı*: Ankara, 1945, 149 s.

Caferoğlu, Ahmet: *Güneydoğu İllerimiz Ağzlarından Toplamalar*: Ankara, 1945, 336 s.

Aksoy, Ömer Asım: *Gaziantep Ağzı III Sözlük ve Kullanılmayan Kelimeler*: Ankara, 1946, 145 s.

Caferoğlu, Ahmet: *Kuzeydoğu İllerimiz Ağzlarından Toplamalar*: Ankara, 1946, 381 s.

Türk Dil Kurumu: *Türkiye'de Halk Ağzından Söz Derleme Dergisi 3. Cilt*: Ankara, 1947, 558 s.

Türk Dil Kurumu: : *Türkiye'de Halk Ağzından Söz Derleme Dergisi 4. Cilt Ulama*: Ankara, 1951, 112 s.

Türk Dil Kurumu: : *Türkiye'de Halk Ağzından Söz Derleme Dergisi 6. Cilt Folklor Sözleri*: Ankara, 1952, 152 s.

Türkiye'de Halk Ağzından Söz Derleme Dergisi V İndeks: Hazırlayanlar: Ömer Asım Aksoy-Abdulkadir İnan-M. Şakir Ülkütaşır, Ankara, 1957, 429 s.

Türk Dil Kurumu: *Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü*: Ankara, 1963-1982.

Türk Dil Kurumu: *Bölge Ağzlarında Atasözleri ve Deyimler*: Ankara, 1969, 209 s.

Bölge Ağızlarında Atasözleri ve Deyimler II: Yöneten: Ömer Asım Aksoy, Hazırlayan: Cem Dilçin, Ankara, 1971, 175 s.

Gülensoy, Tuncer: *Kütahya ve Yöresi Ağızları İnceleme-Metinler-Sözlük*: Ankara, 1988, 289 s.

Dallı, Hüseyin: *Kuzeydoğu Bulgaristan Türk Ağızları Üzerine Araştırmalar*: Ankara, 1991, 201 s.

Erten, Münir: *Diyarbakır Ağızı*: Ankara, 1994, 198 s.

Gülensoy, Tuncer-Ahmet Buran: *Elazığ Yöresi Ağızlarından Derlemeler I*: Ankara, 1994, 239 s.

Sağır, Mukim: *Erzincan ve Yöresi Ağızları*: Ankara, 1995, 448 s.

Korkmaz, Zeynep: *Bartın ve Yöresi Ağızları*: Ankara, 1994, 2. Baskı, 63 s.

Korkmaz, Zeynep: *Güney-Batı Anadolu Ağızları Ses Bilgisi (Fonetik)*: Ankara, 1994, 2. Baskı, 159 s.

Caferoğlu, Ahmet: *Anadolu Dialektolojisi Üzerine Malzeme I Oyunlar, Tekerlemeler, Yanıltmacalar ve Oyun İstilahları. Balıkesir, Manisa, Afyonkarahisar, Isparta, Aydın, İzmir, Burdur, Antalya, Muğla, Denizli, Kütahya Vilayetleri Ağızları*: Ankara, 1994, 2. Baskı, 216 s.

Caferoğlu, Ahmet: *Anadolu Dialektolojisi Üzerine Malzeme II Oyunlar, Tekerlemeler, Yanıltmacalar ve Oyun İstilahları. Konya, Isparta, Burdur, Kayseri, Çorum, Niğde Vilayetleri Oyunları*: Ankara, 1994, 2. Baskı, 181 s.

Olca, Selahattin: *Doğu Trakya Yerli Ağızı (İnceleme-Derleme-Dizin)*: Ankara, 1995, 92 s.

Olca, Selahattin: *Erzurum Ağızı İnceleme-Derleme-Sözlük*: Ankara, 1995, 130 s.

Caferoğlu, Ahmet: *Orta Anadolu Ağızlarından Derlemeler Niğde, Kayseri, Kırşehir, Yozgat, Ankara Vilayetleri ile Afşar, Saçıkara ve Karakoyunlu Uruklarının Ağızları*: Ankara, 1995, 2. Baskı, 276 s.

Gemalmaz, Efrasiyab: *Erzurum İli Ağızları*: Ankara, 1995, 2. Baskı, I. Cilt: XXIV+410s.+8 harita, II. Cilt: [6]247 s., III. Cilt: [6]+381 s.+8 harita.

Caferoğlu, Ahmet: *Anadolu İlleri Ağızlarından Derlemeler Van, Bitlis, Muş, Karaköse, Eskişehir, Bolu ve Zonguldak İlleri Ağızları*: Ankara, 1995, 2. Baskı, 311 s.

Karahan, Leylâ: *Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması*: Ankara, 1996, 256 s.

Buran, Ahmet: *Anadolu Ağızlarında İsim Çekim (Hâl) Ekleri*: Ankara, 1996, 343 s.

Özkan, Fatma: *Osmaniye-Tatar Ağızı*: Ankara, 1997, 160 s.

Buran, Ahmet: *Keban, Baskil ve Ağın Yöresi Ağızları*: Ankara, 1997, 224 s.

Eren, M. Emin: *Zonguldak, Bartın, Karabük İlleri Ağızları*: Ankara, 1997, 196 s.

- Kalay, Emin: *Edirne İli Ağızları İnceleme-Metin*: Ankara, 1998, 279 s.
- Türk Dil Kurumu: *Ağız Araştırmaları Bilgi Şöleni (9 Mayıs 1997)*: Ankara, 1999, 144 s.
- Gülseren, Cemil: *Malatya İli Ağızları İnceleme-Metinler-Sözlük-Dizinler*: Ankara, 2000, 464 s.
- Günşen, Ahmet: *Kırşehir ve Yöresi Ağızları*: Ankara, 2000, 529 s.
- Üstüner, Ahat *Anadolu Ağızlarında Sıfat-Fiil Ekleri*: Ankara, 2000, 219 s.
- Demir, Necati: *Ordu İli ve Yöresi Ağızları (İnceleme-Metinler-Sözlük)*: Ankara, 2001, 648 s.
- Özçelik, Sadettin- Erdoğan Boz: *Diyarbakır İli Çüngüş ve Çermik Yöresi Ağızı*: Ankara, 2001, 262 s.
- Günay, Turgut: *Rize İli Ağızları*: Ankara, 2002, 335 s.
- Aydın, Mehmet: *Aybastı Ağızı (İnceleme-Metin-Sözlük)*: Ankara, 2002, 185 s.
- Ercilasun, Ahmet B.: *Kars İli Ağızları (Ses Bilgisi)*: Ankara, 2002, 486 s.
- Gülsevin, Gürer: *Uşak İli Ağızları*: Ankara, 2002, 368 s.
- Yıldırım, Faruk: *Adana ve Osmaniye İlleri Ağızları*: Ankara, 2006, 872 s.
- Turan, Zikri: *Artvin İli Yusufeli İlçesi Uşum Köyü Ağızı*: Ankara, 2006, 323 s.
- İleri, Canan: *Eskişehir İli Mihalıççık İlçesi ve Yöresi Ağızları*: Ankara, 2008, 897 s.
- Öztürk, Erol: *Silifke ve Mut'taki Sarıkeçili ve Bahşiş Yörükleri Ağızı*: Ankara, 2009, 453 s.
- Türk Dil Kurumu: *Türkiye Türkçesi Ağız Araştırmaları Çalıştayı Bildirileri (25-30 Mart 2008 Şanlıurfa)*: Ankara, 2009, 883 s.
- Ay, Özgür: *Türkiye Türkçesi Ağızlarında Fiil Çekimi*: Ankara, 2009, 901 s.
- Cebeci, İsa: *Örneklerle Deliorman Türk Ağızı Sözlüğü*: Ankara, 2010, 318 s.
- Demir, Nurettin: *Ankara Örneğinde Ağızların Belgelenmesi*: Ankara, 2013, 168 s.
- Akar, Ali: *Muğla ve Yöresi Ağızları*: Ankara, 2013, 480 s.
- Sökmen, İsmail: *Bismil Türkmen Ağızı*: Ankara, 2016, 328 s.
- Atmaca, Emine: *Antalya İli Korkuteli İlçesi ve Yöresi Ağızları*: Ankara, 2017, 378 s.
- Ertekinoğlu, Servet: *Ahlat Ağızı Söz Varlığı*: Ankara, 2017, 587 s.
- İlker, Ayşe: *Manisa Ağızları*: Ankara, 2017, 1254 s.
- Güzel, Ferdi: *Türkiye Türkçesi Ağızlarında Yapım Ekleri*: Ankara, 2019, 680 s.
- Ersöz, Serpil: *Türkiye'deki Ahıska Türkleri Ağızı*: Ankara, 2020, 1340 s.

Çakır, Aylin: *İzmir İli Ödemiş-Kiraz-Beydağ İlçeleri Ağızları*: Ankara, 2020, 551 s.

Sert, Göksel: *Eskişehir İli Yörük Ağızları*: Ankara, 2020, 446 s.

Şenol, Sevgi: *Ardanuç-Artvin (Merkez)-Posof-Şavşat-Yusufeli Ağızlarında Türkçe Söz Varlığı*: Ankara, 2021, 282 s.

Yıldız, Osman: *Isparta Merkez İlçe Ağızları*: Ankara, 2021, 584 s.

Zülfikar, Hamza: *Bitlis Halk Ağzı ve Kültürü*: Ankara, 2021, 606 s.

Doğru, Fatih: *Eskişehir İli Manav Ağızları*: Ankara, 2022, 2368 s.

Mutlu, Hüseyin Kahraman: *Balıkesir İli Ağızları (İnceleme-Metinler-Sözlük)*: Ankara, 2022, 664 s.

Türkiye Türkçesi ağızları ile ilgili ilk sınıflandırma denemesi İ. Kunos'a aittir. Ağız araştırmalarının yeni başladığı bu dönemde, 1896 yılında, İ. Kunos, Anadolu ağızlarını şu gruplara ayırır (Karahan, 2022):

1. İzmir ve Bursa arasında Zeybekçe
2. Kastamonu ağzı
3. Karadeniz'in doğu kıyılarına doğru Lazca
4. Harputça
5. Güneydoğu Anadolu'da Mersin'le Konya arasında Karamanlıca
6. Kızılırmak havzasında Ankara ağzı
7. Anadolu'da dağınık olarak yaşayan yörük ve Türkmenler

Kunos'a göre Zeybekçe, Ankara ağzı, yörük ve Türkmenler ağzı esas Türk ağızlarını, diğerleri ise Anadolu'da Türkleştirilmiş unsurların ağızlarını temsil etmektedir. Kunos'un bu sınıflandırması ilmî açıdan kabul görmemektedir.

Diğer bir sınıflandırma çalışması da Ahmet Caferoğlu tarafından yapılmıştır. Caferoğlu 1946 yılında yayımladığı makalede şu ağız gruplarına yer verir (Karahan, 2022):

1. Doğu illeri ağızları (Kars, Elazığ, Van ve civarı, Malatya) bölgesi
2. Erzurum, Trabzon, kısmen Rize ağızları bölgesi
3. Sivas, kısmen Tokat illeri ağızları bölgesi
4. Amasya, Çorum, Ankara, kısmen Yozgat ağızları bölgesi
5. Orta Anadolu (Kayseri başta olmak üzere) ağızları bölgesi
6. Gaziantep (ve kuzey sınır ağızları) bölgesi
7. Batı illeri ağızları (Eskişehir, Balıkesir, Manisa, İzmir, kısmen Afyon, Aydın ve Antalya'ya kadar) bölgesi
8. Konya ağız bölgesi
9. Kastamonu ağız bölgesi

Caferoğlu, Fundamenta'daki makalesinde ilkinde göre daha özet bir sınıflandırma yapmıştır (Karahan, 2022):

1. Güneybatı ağızları (Bandırma'dan Antalya civarlarına kadar)
2. Orta Anadolu ağızları (Afyon'dan Elazığ ve Erzurum'a kadar)
3. Doğu ağızları (Elazığ ve Erzurum'dan doğu sınırına kadar)
4. Kuzeydoğu ağızları (Samsun'dan Rize'ye kadar)
5. Güneydoğu ağızları (Gaziantep, Adana, Antalya ve civarı)
6. Kastamonu

Tuncer Gülensoy, ağızların sınıflandırılmasında şimdiki zaman ekini inceleyerek buna göre bir sınıflandırma yapmıştır. Bu çalışmada ağız bölgelerinin sınırları belirlenmemiştir.

Anadolu ağızlarının sınıflandırılması konusunda Leyde Üniversitesi Türkoloji öğrencilerinden Piet Kral, 1980 yılında bir master tezi hazırlamıştır. Kral, tespit ettiği ölçütlerle 14 ağız grubu tespit etmiştir.

Ahmet B. Ercilasun, "Doğu Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması" başlıklı makalesinde genel bir sınıflandırma yerine küçük bir bölge ile ilgili ağız sınıflandırma çalışması yapmıştır.

Zeynep Korkmaz; Manisa, İzmir, Denizli, Aydın, Muğla ile Afyon ve Kütahya'nın birer ilçesinin içinde bulunduğu geniş bir bölgenin ağız yapısını inceleyen bir sınıflandırma yapmıştır (Karahan, 2022):

1. Manisa ağızları: İzmir'i ve bazı özellikleriyle Uşak'ı da içine alır.
2. Dinar ağızı: Kısmen Uşak ve Çivril'i de içine alan bu bölge, Orta ve Batı Anadolu ağız bölgeleri arasındaki geçişi sağlar
3. Aydın-Denizli ağızları
4. Muğla ağızı

Tooru Hayashi; Samsun, Ordu, Giresun, Trabzon, Rize ağızlarını içine alan bir sınıflandırma çalışması yapmıştır. Bu çalışmada üç ağız bölgesi tespit etmiştir. Birinci bölgede Terme, Ünye, Öceli, Mesudiye, Giresun merkez ve Dereli; ikinci bölgede Mesudiye, Öceli, Giresun, Dereli, Alucra, Görele; üçüncü bölgede Akçaabat, Maçka, Yomra, Arsin, Sürmene, Of, Rize, Ortapazar, Pazar, Ardeşen ağızları bulunmaktadır.

Turgut Acar Artvin ili ağızları, Ahmet B. Ercilasun Kars ili ağızları, Efrasiyap Gemalmaz Erzurum ağızları, Mukim Sağır Doğu Anadolu bölgesi ağızları, Ahmet Buran Elazığ ağızları, Hamza Zülfikar Bitlis ve Ahlat ağızları, Tuncer Gülensoy Kütahya ağızları, Bernt Brendemoen Trabzon ağızları, Emin Eren Zonguldak ağızları ile ilgili sınıflandırma çalışmaları yapmışlardır.

Leyla Karahan, "Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması" isimli kitabında geniş bir inceleme yapmıştır ve şu sınıflandırmalara yer vermiştir:

- A. Ana Ağız Grupları

1. Doğu Grubu Ağızları:

Ağrı, Artvin merkez ile Şavşat, Ardanoç ve Yusufeli, Bingöl, Bitlis, Diyarbakır, Elazığ, Erzincan, Erzurum, Gümüşhane, Hakkari, Kars, Mardin, Muş, Siirt, Tunceli, Urfa (Birecik ve Halfeti hariç), Van ağızları.

2. Kuzeydoğu Grubu Ağızları:

Hopa, Borçka, Arhavi, Rize ve Trabzon ağızları.

3. Batı Grubu Ağızları:

Adana, Adıyaman, Afyon, Amasya, Ankara, Antalya, Aydın, Balıkesir, Bartın, Bilecik, Bolu, Burdur, Bursa, Çanakkale, Çankırı, Çorum, Denizli, Eskişehir, Gaziantep, Giresun, Hatay, Isparta, İçel, İzmir, İzmit, Kahramanmaraş, Kastamonu, Kayseri, Kırşehir, Konya, Kütahya, Malatya, Manisa, Muğla, Nevşehir, Niğde, Ordu, Sakarya, Samsun, Sinop, Sivas, Tokat, Uşak, Yozgat, Zonguldak ağızları.

Derleme ve karşılaştırmalı ağız çalışmalarında karşılaşılan en büyük zorluklardan birisi standart bir çeviri yazı işaret sisteminin olmamasıdır. Karşılaştırma çalışması yapılırken incelenen tezlerdeki aynı seslerin farklı çeviri yazı işaretleriyle gösterildiği tespit edilmiş ve bunların standart hâle getirilerek çalışmamıza yansıtılması sağlanmıştır.

Bir yöreye ait ağız özelliklerinin derlenmesi ve ses bilgisi açısından incelenmesi şeklinde yapılan çalışmalar, ağızların ses bilgisel özelliklerinin karşılaştırılması şeklinde de yapılmaktadır. Ağızların karşılaştırmalı olarak ele alınmasıyla ağızlar arasındaki benzerlik ve farklılıklar tespit edilebilir ve bu şekilde Türkiye Türkçesi ağızlarının ses, biçim, söz dizimi özelliklerinin ortaya konmasıyla ağız araştırmalarına önemli bir katkı sağlanabilir. Bu çalışmanın amacı da, Türkiye Türkçesi ağızları çalışmalarına katkı sunmak ve kaynak oluşturmak için Çorum-Çankırı-Amasya yöresi ağızlarını ses bilgisi açısından karşılaştırarak incelemek, benzerlik ve farklılıkları ortaya koymaktır. Yapılacak çalışma ile; incelenecek ağızların ses bilgisel özelliklerinin karşılaştırılması ve bir çıkarımda bulunulması sonucu, Türkiye Türkçesi ağız çalışmaları literatürüne katkı sunmak hedeflenmektedir. Bu çalışma, aynı bölgede bulunan ağızlar arasında ses bilgisi yönünden ne gibi farklılıkların ve benzerliklerin olduğunu ortaya koyan karşılaştırmalı ağız çalışması olması yönüyle önem arz etmektedir. Seçilen ağızlar ile ilgili daha önce benzer çalışmaların yapılmadığı görülmüş ve bu alandaki eksikliğin giderilmesi ve alana katkı sunulması hedeflenmiştir.

Bu çalışma, nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi kullanılarak hazırlanmıştır. Doküman analizi, araştırılan konu ile ilgili dokümanların bilimsel esaslara uygun olarak incelenmesi anlamına gelmektedir (Kıral, 2020). Çalışmada öncelikle sesler, ağızlar ve ağızların sınıflandırılmasıyla ilgili genel bilgiler verilmiştir. Daha sonra çalışma alanındaki ağızlarla ilgili seçilen yüksek lisans ve doktora tezleri taranarak benzerlik ve farklılıklar, ses bilgisi yönünden ortaya konulmuştur. Verilen örnekler, alıntı yapılan tez ve kitaplardaki çeviri yazılı şekilleriyle verilmiş ve standart Türkçe ile karşılıkları yazılmıştır.

Çalışmada kaynak olarak kullanılan tezler şunlardır:

Turhal Taş, M. (2019). Çorum İli Bayat İlçesi Ağzı. *Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.*

Abaz, A. (2004). Çorum-İskilip ve Yöresi Ağzıları. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.*

Silahşör, E. (2011). Amasya Merkez Ağzı. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.*

Avcı, Y. (1988). Amasya Aydınca Ağzı. *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.*

Aydoğdu, Ö. (2011). Çankırı İli ve Yöresi Ağzıları. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Doktora Tezi.*

Bayrak İşcanoğlu, İ. (2007). Eldivan İlçesi (Çankırı) Ağzı. *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Türk Dili Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.*

Çalışmamızda örneklem olarak Çorum, Çankırı ve Amasya illeri ve bazı yöreleri tercih edilmiştir. Bu iller, Orta Karadeniz ile İç Anadolu'yu birbirine bağlar konumdadır. Geçiş noktası olması sebebiyle ağız özellikleri bakımından ne gibi özellikler taşıdıklarını tespit etmek ve aralarındaki ağız benzerlikleri ya da farklılıklarını ortaya koyarak bir sonuca ulaşmak hedeflenmiştir.

Çorum, Orta Karadeniz'in iç kısmında yer almaktadır. Doğuda Amasya, güneyde Yozgat, batıda Çankırı, kuzeyde Sinop, kuzeydoğuda Samsun, güneybatıda Kırıkkale ile çevrilidir. Karadeniz ikliminden İç Anadolu iklimine geçiş bölgesinde yer almaktadır (<https://corum.ktb.gov.tr/TR-58671/cografya.html>, 2025). İç kesimde dağların oluşturduğu doğal geçitler Orta Anadolu ile olan bağlantıyı kolaylaştırmıştır. Bu nedenle Çorum, Eski Tunç Çağından beri Orta Anadolu ile kültürel bir bütünleşme içine girmiştir. Dünyanın ilk köklü medeniyeti kabul edilen Hitit medeniyeti burada kurulmuştur. 1075 yılında Selçuklular tarafından Türk hâkimiyetine alınmıştır. Çorum'da Selçuklu ve Osmanlı izlerini taşıyan eserler bulunmaktadır (Çorum Valiliği, 2025).

Çorum ili İskilip ilçesi, Çorum Merkez ilçesinin kuzeybatısında yer almaktadır. İç Anadolu ile Karadeniz Bölgesi'nin birleştiği sınırlardadır. Eski bir yerleşim yeridir. MÖ. 176 yılında Pontların hâkimiyetine girmiş ve daha sonra Roma İmparatorluğunun sınırları içerisinde yer almıştır. 1075 yılında Selçuklular tarafından ele geçirilmiştir. Yıldırım Bayezit zamanında kesin olarak Osmanlı hâkimiyetine girmiştir. İç Anadolu'nun karasal iklimiyle Karadeniz'in ılıman iklimi arasında bir geçiş özelliğine sahiptir (Çorum Valiliği, 2025).

Çorum ili Bayat ilçesi ise tarihi 1400'lü yıllara dayanan bir yerleşim birimidir. 1958 yılında ilçe olmuştur. İlçe ismini, Oğuzların 24 boyundan biri olan Bayat Boyundan almıştır. İlçe, Orta

Karadeniz ile İç Anadolu'nun kesişim noktasında yer almaktadır (Çorum İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2025).

Amasya ili, Karadeniz Bölgesi'nin orta kısmında yer almaktadır. Doğu ve güneyden Tokat, batıdan Çorum, kuzeyden Samsun illeriyle çevrilidir. Denize kıyısı olmadığı için daha çok İç Anadolu iklimi hâkimdir. Amasya, Yeşilirmak Nehri'nin ana kollarının birleştiği noktadadır. Kentin tarihi Neolitik ve Kalkolitik çağlardan izler taşımaktadır. Tarihte Hitit Uygarlığının sınırları içinde yer alan Amasya, Osmanlı Devleti döneminde şehzadelerin eğitim aldığı il olarak ün kazanmış ve "Şehzadeler Şehri" olarak bilinmektedir (Amasya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2025).

Aydınca, Amasya Merkez ilçesine bağlı bir köydür. Amasya il merkezinin doğusunda yer almaktadır. Aydınca Ovası olarak bilinen düzlük bir alanda bulunmaktadır. İç Anadolu Bölgesi'nin iklimsel özelliklerini taşımaktadır.

Çankırı ili, İç Anadolu Bölgesi'nin kısmen Karadeniz Bölgesi'ne geçişinde yer almaktadır. Doğusunda Çorum, batısında Bolu, kuzeybatısında Karabük, kuzeyinde Kastamonu, güneyinde ise Ankara ve Kırıkkale illeri ile komşudur (Çankırı İl Tarım ve Orman Müdürlüğü, 2025). Antik Çağ'da ismi "Gangra" olan şehir, bu ismi günümüze kadar korumuştur. İlde en eski yerleşim dönemi olarak Paleolitik Çağ'a ait kalıntılar bulunmaktadır. Anadolu Selçukluları tarafından Türk hâkimiyetine giren şehirde Selçuklu ve Osmanlı kültürel ve tarihî izleri bulunmaktadır (Çankırı il Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2025).

1958 yılında ilçe olan Eldivan, bağlı olduğu Çankırı iline 18 kilometre uzaklıktadır ve ilin güneybatısında yer almaktadır. Dağlık bir yapıya sahiptir. Kiraz yetiştiriciliği ile ünlenen ilçede bentoit madeni ocakları bulunmaktadır (Çankırı Valiliği, 2025).

1. BÖLÜM

SES BİLGİSİ

Ses bilgisi; bir dildeki sesleri, ses yapılarını, dil kurallarını ve ses değişmelerini inceler. Ses bilgisi, dilin yapısını incelemek açısından birinci derece öneme sahiptir. Dilin en küçük yapı taşı olan sesi inceleyen bu alan sese ait kavramları da tanımlar ve açıklar.

Bütün dillerin kendisine özgü bir söz dizimi ve ses yapısı vardır. Genel olarak ses bilgisini, bir dile ait seslerin nasıl oluştuğunu, ne şekilde boğumlandıklarını, kelimelerde ne şekilde sıralandıklarını, üstlendikleri görevler ve yaşadıkları çeşitli değişmeleri inceleyen gramer dalı olarak tarif etmek mümkündür (Malvaker, 2020).

1.1. Sesler

Sesler; söylenen, ağızdan çıkan, işitilen, parçalanamayan en küçük dil birlikleridir. Dilin en küçük parçaları olan seslerin tek başına anlamı yoktur. Dilin bu küçük parçacıkları öbür gramer birliklerini oluşturmak üzere sedaları ile görev alırlar. Yani sesler, anlamı olmayan ama anlamlı veya görevli gramer birlikleri yapmaya yarayan dil birlikleridir (Ergin, 2009).

Sesler, bir dilin incelenen en küçük parçasıdır. Sesler, kelimeleri ve cümleleri oluşturan temel birimlerdir. Sesler anlamı oluşturan temel unsurdur.

1.1.1. Ünlüler

Türkçede *a, e, ı, i, o, ö, u, ü* olmak üzere sekiz adet ana ünlü bulunur. Türkçe ünlü bakımından çok zengin bir dildir. Belli başlı dillerde 3-5 ünlü bulunduğu hâlde Türkçede en aşağı 8 ünlü vardır (Ergin, 2009). Konuşma dilinde daha fazla sayıda ünlü bulunmaktadır.

Türkçedeki ünlülerden *a, ı, o, u* kalın, *e, i, ö, ü* ise ince ünlülerdir. Düz ünlüler *a, e, ı, i*; yuvarlak ünlüler *o, ö, u, ü*'dür. *a, e, o, ö* geniş, *ı, i, u, ü* dar ünlülerdir.

Türkçede ünlüler kısalık ve uzunluklarına göre sınıflara ayrılmazlar. Konuşma dilinde her ünlünün kısa ve uzun olarak söylenen şekilleri vardır.

1.1.2. Ünsüzler

Türkiye Türkçesinde *b, c, ç, d, f, g, ğ, h, j, k, l, m, n, p, r, s, ş, t, v, y, z* olmak üzere yirmi bir adet ünsüz vardır. Ünsüzler yani konsonantlar, akciğerlerden gelen havanın ses yolundaki bir engelle karşılaşması sonucu oluşur.

b, c, d, g, ğ, j, l, m, n, r, v, y, z sedalı ünsüzler; *ç, f, h, k, p, s, ş, t* ünsüzleri sedasız ünsüzlerdir.

1.1.3. Ses olayları

Sesler, sözcükleri; sözcükler tümceleri oluştururken rastgele peş peşe dizilmek yerine birbirlerine bağlanırlar. Bu bağlanma sırasında bazı ses olayları meydana gelir. Bu ses olayları, Türkçenin kendi kurallarına göre oluşur. Örneğin Türkçede bazı sesler yan yana gelmez, bazı sesler de bağlanma sırasında yerlerini koruyamazlar (Ergin, 2009).

1.1.3.1 Ses Türemesi

Bu olayın sebeplerinden biri, yabancı kökenli kelimenin sonunda yan yana bulunan iki ünsüzün söylenişindeki güçlüktür. Türkçede bu durum araya bir ünlü girmesiyle düzeltilir. Örneğin; Ar. Hüzn > TT. Hüzün; Ar. Fikr > TT. Fikir.

Yabancı dillerden alınmış bazı sözcüklerde de Türkçeye uydurma yapılırken ses türemesi oluşabilir. Örneğin; İt. Scala > İskele; Fr. Station > istasyon.

Yine başka dillerden dilimize giren sözcüklerde ağız özelliği olarak ön ses türemesine rastlanabilir. Örneğin; Rum. Limon > ilimon, Far. Leğen > ileğen.

Anlam berkitmesi yapılmış bazı nitelik isimlerinde de böyle bir ses türemesi görülmektedir. Örneğin; düpdüz > düpedüz, sapsağlam > sapsağlam.

Dilimizde farklı sebeplerden kaynaklanan ünsüz türemeleri de vardır. Ünlü ile başlayan bazı kelimelerde ön türeme gerçekleşerek ön seste *y, v, h* sesleri oluşur. Örneğin; ılkı > yılkı, ıldız > yıldız.

Bazı sözcüklerde söyleyişi kuvvetlendirmek için sözcüğün içinde *n* sesi türer. Örneğin; kılıç > kılınç, fişek > fişenk.

Dilimizde bazı yabancı sözcükleri Türkçe söyleyişe uydurmak için iç türeme görülebilir. Örneğin; faide > fayda, mai > mavi (Korkmaz, 2021).

1.1.3.2 Ses Düşmesi (Hece Kaynaşması)

Bazı birleşik kelimelerde zamanla ikinci kelimedeki iyelik eki düşebilir. Örneğin; Arnavut köyü > Arnavutköy, kahve+altı > kahvaltı.

Bazı alınma sözcüklere ünlü ile başlayan ek getirildiğinde ikinci hecedeki ünlü düşebilir. Örneğin; omuz+u > omzu, beyin+i > beyni.

Üç veya daha fazla heceli bazı sözcükler ek aldıklarında orta hecedeki ünlü düşebilir. Örneğin; ileri+le > ilerle, sızı+la > sızla.

Bazı sözcüklerde ünsüz düşmesi de görülebilir. Örneğin; birle > bile, otur- > otur-.

1.1.3.3. Ünlü Daralması

Eski Türkçe edgü > eygü > eyü > iyi, kedim > keyim > giyim örneklerinde görüldüğü üzere kendinden sonra gelen *y* ünsüzünün etkisi ile kelimelerde gerileyici benzeşme olayı sonucunda *e* > *i* değişimi olur.

Ayrıca Türkçede ünlü ile biten kelimelere *-yor* şimdiki zaman eki getirildiğinde daralma görülebilir: bekle-yor > bekliyor, anla-yor > anlıyor.

1.1.3.4. Ünlü Düzleşmesi

Eski Türkçede dudak uyumu olmaması sebebiyle düz ve yuvarlak ünlüler yan yana bulunmamaktaydı. Bu durum günümüz Türkçesinde uyuma girerek düzleşti: ET. İlgerü > TT. İleri > ileri, ET. Azuk > TT. Azık.

1.1.3.5. Ünlü İncelmesi

Türkçede *y, ş, s, ç, n, l* ünsüzleri, taşıdıkları boğumlanma özellikleri dolayısıyla yanlarında bulunan ünlüleri inceltme etkisi gösterebilmektedir: alma > elma, bulbul > bülbül.

1.1.3.6. Ünlü Kalınlaşması

İnce ünlülerin kalın ünlülere dönüşmesidir. Örneğin; Far. Aster > TT. Astar, Ar. Gıda > TT. Gıda.

1.1.3.7. Göçüşme

Sözcük içerisindeki iki ünsüzün yer değiştirmesi olayıdır: bulgur > burgul, kibrit > kirbit.

1.1.3.8. Benzeşme

Kelimede bir sesin boğumlama noktası bakımından bir başka sesle yakın veya denk duruma gelmesi (Korkmaz, 2021). Örneğin; anbar > ambar, canbaz > cambaz.

1.1.3.9. Aykırılışma

Benzeşmenin tersidir: aşçı>ahçı, attar>aktar.

1.1.3.10 Ünlü Karşılığı

Ünlü ile biten sözcükle ünlü ile biten ek karşılaşılarak bir uzun ünlü oluştururlar. Bu durumun sebebi, ünlüler arasında “y” ünsüzünün ortaya çıkmaması veya “y” ünsüzünün eriyerek diğer ünlülerle birleşmesidir. Örneğin; burā > bura-y-a

1.1.3.11. Ses Değişmeleri

Türkiye Türkçesinde ses değişmeleri, ünlü ve ünsüz değişmeleri olarak iki başlıkta incelenmektedir.

1.1.3.11.1. Ünlü Değişmeleri

e>i değişmesi

Türkçede ilk hecede bulunan bazı e seslerinin i olması durumudur: eyü>iyi, eşitmek > işitmek.

i>e değişmesi

Bu özellik Batı Türkçesini diğer lehçelerden ayırır: yir>yer, gice>gece.

ı>i değişmesi

Inanmak>inanmak, yaşıl>yeşil.

u>i değişmesi

u>ü>i değişimi şeklinde görülür: uşda>işte, uçun>içün>için.

o>u ve ö>ü değişmeleri

İlk hecedeki yuvarlak ünlüler bazı sözcüklerde u ya da ü'ye dönüşmüştür: yokaru>yukarı, oyan->uyan-.

u/u>a/e değişmeleri

Daha çok kelime sonunda görülür: törü>töre, boguz>boğaz.

e>a değişmesi

Ben ve sen zamirlerine yönelme durumu eki getirildiğinde görülür: ben+a>bana, sen+a>sana.

1.1.3.11.2. Ünsüz değişmeleri

b>p değişmesi

Sözcük başında görülür: büre>pire, barmak>parmak.

b>v değişmesi

Eski Türkçede bazı kelimelerin başında bulunan *b* ünsüzü, Batı Türkçesinde *v* olmuştur: barmak>varmak, bar>var.

k>g değişmesi

Eski Türkçede kelime başında bulunan bazı *k* sesleri, Batı Türkçesinde *g* sesine dönüşmüştür: körmek>görmek, könül>gönül.

t>d değişmesi

Kelime başında görülür: til>dil, tolu>dolu.

n>m değişmesi

b sesinin etkisiyle oluşur: saklanbaç>saklambaç, anbar>ambar.

1.1.3.12. Ünlü Uyumları

Türkiye Türkçesinin ünlülerinin kelime içindeki sıralanışlarında, boğumlanma özellikleri açısından birbirine yakın nitelikte olanların art arda gelebilme özelliklerinden dolayı ünlü uyumları oluşmuştur.

1.1.3.12.1. Kalınlık-incelik uyumu

Bir sözcüğün ilk hecesinde kalın bir ünlü varsa sonra gelen hecelerdeki ünlüler de kalın olmalıdır: yalan, uyum, kızak.

Bir sözcüğün ilk hecesinde ince bir ünlü varsa sonra gelen hecelerdeki ünlüler de ince olmalıdır: çiçek, gece.

1.1.3.12.2. Düzlük-yuvarlaklık uyumu

Bir kelimenin ilk hecesinde yuvarlak bir ünlü varsa (*o, ö, u, ü*) ondan sonra gelen hecelerdeki ünlüler de ya düz-geniş (*a-e*), ya da dar-yuvarlak (*u-ü*) olmalıdır: öfke, önem, uyutmak.

Bir kelimenin ilk hecesinde düz (*a, e, ı, i*) bir ünlü varsa, ondan sonra gelen hecelerdeki ünlüler de düz olur: sevinç, kalın, seslenmek.

2. BÖLÜM

ÇORUM, ÇANKIRI VE AMASYA İLLERİ AĞIZLARINDA KULLANILAN ÜNLÜLER VE ÜNSÜZLER

2.1. Ünlüler

Standart Türkçede “a, e, ı, i, o, ö, u, ü” olmak üzere sekiz adet ünlü bulunmaktadır. Ağızlarda ise bunlarla birlikte bu ünlülerin farklı söyleyiş şekilleri de bulunmaktadır.

Çorum İskilip ağzında standart Türkçedeki ünlülere ek olarak şu ünlüler yer almaktadır: á, á, â, é, ê, í, î, ó, ò, ú, ô.

Çorum ili Bayat ilçesi ağzında yazı dilindeki ünlülere ek olarak boğumlama noktası değişmiş bazı ünlüler vardır: á, à, â, ä, é, é, ê, í, î, ó, ò, ô, ú.

Amasya merkez ağzında yazı dilindeki ünlülere ek olarak boğumlama noktaları bakımından ünlü ve ünsüzlerin birbirlerine etkisi sonucu değişikliğe uğramış ünlüler vardır: á, à, â, ä, é, é, ê, í, î, ó, ò, ô, ú.

Amasya Aydınca ağzında yazı dilinde bulunan sekiz temel ünlü ile birlikte, bunların bazılarının boğumlama özellikleri bakımından değişikliğe uğramış türleri de vardır: á, í, ó, ú, â, ê, î, ð, à, é, ò, ä, ã, î.

Çankırı ili ve yöresi ağızlarında yazı dilindeki ünlülere ek olarak çeşitli ses olayları sonucunda gelişen farklılaşmış ünlüler de vardır: ā, á, à, â, ã, ä, ē, é, ê, ē, ī, í, î, ï, ð, ð, ū, ū, ú, ū, ū, ó.

Çankırı Eldivan ağzında yazı dilindeki ünlülere ek olarak şu ünlüler vardır: á, é, í, ó, ú, ò, à, ð, ð, â, ê, ô.

2.1.1. á ünlüsü

a-ı arası bir sestir. Çorum, Amasya ve Çankırı illeri ve yörelerinin ağızlarının tamamında görülür. Çene bakımından a’ya daha yakın yerde boğumlanan, daralmış, düz yarı geniş, kalın, bulanık; yanındaki ünlüler üzerinde daraltma etkisi gösteren ünsüzler ile kendinden önceki ya da sonraki hecelerin dar ünlülerinin etkisi ile oluşmuş kapalı a’dır (Sağır, 2008). İncelenen kaynaklardaki örnekler şu şekildedir:

...**AyaKğábımız**a çaldık, b, tek **AyaKğábıya** yeTdi. (ÇORİA) = ayakkabımıza çaldık, bir tek ayakkabıya yetti.

Sıvaslı aşçı varıdı **arhâdaşım**. (ÇORİA) = Sivaslı aşçı vardı arkadaşım.

éSsaħ mı? **anám** óylemi **anám** hē taníyamadım... (ÇORBA:74) = Gerçek mi? Anam öyle mi anam he tanıyamadım.

Bırakmıyo baħ aħşamā dár bóyle baħ **āšámaca** su daşıyo **órálara**... (ÇORBA:92) = Bırakmıyor bak akşama kadar böyle bak akşama kadar su taşıyor oralara.

órdá ħamam_mar békē_amamı. Atlarının öriyá gidellerdi... (AMA:83). = Hamam var, Beke Hamamı. Atlarla oraya giderlerdi.

... oıurdu, dúún kaħyásı kimsé ġapiyá vurur ōlan tarafından, açmazla. né **ġopardíysá** ōlan tarafından ö **zámán** dē_erinde on káat bēş káat ö **zámán** nēy, onı vērilerdi ġapiyí açalladı (AMA:98). = olurdu, düğün kahyası kimse kapıya vurur oğlan tarafından, açmazlar. Ne kopardıysa oğlan tarafından o zamanın değerinde on kağıt beş kağıt o zaman ne, onu verirlerdi kapıyı açarlardı.

Şu danalar kimiñ, şu eşekler kimiñ? **Sormáya** başıyo bu inceden inceden (AAA:232). = Şu danalar kimin, şu eşekler kimin? Sormaya başlıyor bu inceden inceden.

Dut dutanáñı, dēdi miħdar. O arada tabi bize félan ġún gel parañı alacāñ, dediler. Burdan **Amasyáya** vardıħ (AAA:253). = Tut tutanağını, ded, muhtar. O arada tabi bize falan ġún gel paranı alacaksın, dediler. Burdan Amasya'ya vardık.

Meselā aħa şu ġārşıya çıħallardı. mezerlĭn **oráya** (ÇANMA:285). = Mesela aha şu karşıya çıkarlardı. Mezarlığın oraya.

Jeolođ getirdig, ölçdürdüg. Yüz ġırħ metrede diyo. Şindi yetmiş, seksen metre indik. Bilmiyoz daħa. çıħacaħ, **çıħmáyacacħ** onu da bilmiyoz. (ÇANMA:362) = Jeolog getirdik, ölçtürdük. Yüz kırk metrede diyor. Şimdi yetmiş, seksen metre indik. Bilmiyoruz daha. Çıkacak, çıkmayacak onu da bilmiyoruz.

bóstana **bağçáya** biber fideleriS ġabaĖ ekkeriS (ÇANEA:105)... = Bostana, bahçeye biber fideleriz, kabak ekeriz.

ķómür mömür gelmez **buráya** (ÇANEA:114). = Kömür mömür gelmez buraya.

2.1.2. á ünlüsü

a-e arası bir sestir. Düz-geniş yarı kalın bir orta damak ünlüsüdür. İncelenen üç bölgedeki ağızların tamamında, çok yaygın olmasa da görülmektedir. Ağızdan çıkışı sırasında dil hafifçe geriye çekik konumdadır. İnceltici seslerin etkisi ile oluşmuştur (Sağır, 2008). İncelenen kaynaklardaki örnekler şu şekildedir:

tekirár hoş geldiñ évimize (ÇORBA:71). = Tekrar hoş geldin evimize.

çoh ğenşlerimizde ğediyo çoh Allah ğorusuñ ğazaynanda çoh. ne **soracádıñ** baña? (ÇORBA:78) = Çok gençlerimiz de gidiyor çok, Allah korusun kazayla da çok. Ne soracaktın bana?

náydicōk lan? bu ğoğar didi. adam didi (ÇORÍA:125). = Ne yapacağız lan? Bu kokar, dedi. Adam dedi.

ğiceden giri ğiTdük. tallıyãTdük işde eve geldük (ÇORÍA:126). = Gecedен geri gittik. Tarlaya gittik işte eve geldik.

bi de ağarsuyumuS çoh ağı. Bóyle hēmen hēmen **bacág** ğader var (AMA:95) = Bir de akarsuyumuz çok akıyor. Böyle hemen hemen bacak kadar var.

yemeglerimizde **áynı** oludü işde yemeglerimiz çorbã oļu, **fasılyá yemá** oludü (AMA:82). = Yemeklerimize de aynı oluyordu işte yemeklerimiz çorba olur, fasulye yemeği olurdu.

... ğafayı oynatdım. Keçeci babıya ğótúrdüler. Beni deli dire_ene bağladılar. Orda ağlım başıma geldi, bir **melhám** erişdi (AAA:214). = Kafayı oynattım. Keçeci Baba'ya (Keçeci Şah Mahmud-I Veli-Tokat) ğötúrdüler. Beni deli direğine bağladılar. Orda aklım başıma geldi, bir merhem erişti.

ğeçiñ var, seniñ moturuñ var, seniñ şu **ğádár** ğoyunuñ var (AAA:253). = Keçin var, senin motorun var, senin şu kadar koyunun var.

ğazan ğurarığ babasınıñ evine, ğızıñ. Ğaç çeşid yemek yapācasah, şindi bide yaĥın ğayli, **bidáynen** yapı_veriyolar şindi (ÇANMA:277). = Kazan kurarız babasının evine kızın. Kaç çeşit yemek yapacaksak, şimdi pide yakın artık, pideyle yapıveriyorlar şimdi.

...duā yapulurdu, ğuran oğunurdu, ğoca oğurdu. şe yapardı, duā ederdi. tabı mal giderdi. adađ ğurban kesilürdü. Mal, davar, sıır kesilürdü. orda yénirdi, içillerdi. herkez artanı daıdurdu. faĥıra **fuĥārıyá** (ÇANMA:312). = Dua yapılırdı, Kuran okunurdu, hoca okurdu. Şey yapardı, dua ederdi. Tabii ki mal giderdi. Adak kurban kesilirdi. Mal, davar, sığır kesilirdi. Orda yenirdi, içilirdi. Herkes artanı dađıtırđı fakire fukaraya.

kóyde yine ekin ekdiriyos **párámiznen** (ÇANEA:112). = Köyde yine ekin ektiriyoruz paramızla.

adım ağmed. benim altı tâne ölum var. hepside anğarada ben **sáde** hanımla buradayın (ÇANEA:115). = Adım Ahmet. Benim altı tane oğlum var. Hepsi de Ankara'da, ben sadece hanımla buradayım.

2.1.3. á ünlüsü

A ile o arası bir ünlüdür. İncelenen bölgelerin hepsinde görölmektedir. Ancak çok sık rastlanmamaktadır. Amasya Aydınca ağzında tek örneğe rastlanmıştır. a/ı arası ünlüden yuvarlakça ve genişçe bir ünlü olarak ayrılır. Yarı yuvarlak, geniş, hafif yuvarlaklaşmış bir a ünlüsüdür.

Sözcüğün ilk hecesindeki *a* ünlüsünün kalın-dar, yuvarlak ya da kalın-geniş, yuvarlak ünlüye dönüşmesi ve ikinci hecedeki *a* ünlüsünü kendisine benzetmesiyle ya da iki komşu hecedeki *a* ve *o* ünlülerinin kaynaşması sonucu *o*'nun düzleşmesi ve kendi yuvarlaklığını *a* ünlüsüne aktarmasıyla oluşur (Sağır, 2008). İncelenen kaynaklardaki örnekler şu şekildedir:

...éyvāh satı bizim eñ **ulaşâ** bilecēmüz yer bayat (ÇORBA:73). = Eyvah zaten bizim en ulaşabileceğimiz yer Bayat.

Ā gencecīdim dā. çocuğlarım gúççūdū daha tarīhatı elime aldīmda. ta o zāmandan beri allah şaşırmaz **işállâ** ğatīyom yanına bir gūnlük yāni (ÇORBA:78). = Ah genceciktim daha. Çocuklarım küçüktü daha tarikatu elime aldığım da. Ta o zamandan veri Allah şaşırılmaz inşallah katıyorum yanına bir günlük yani.

Rābbim peygamberimizi sınamıya göndermiş onları (ÇORĀ:107). = Rabbim peygamberimizi sınamaya göndermiş onları.

...cieri āzına geldi. ey, **rābbim**den bi nidā geldi (ÇORĀ:109). = Ciğeri ağzına geldi. Ey, Rabbimden bir nida geldi.

... kōye vērilerdi. bi yemeK yedirilerdi dādıladı kōyleri dūúnde. dūúñci de **dāyułcınıñ** eline bi şey vērilerdi (AMA:98). = Köye verirlerdi. Bir yemek yedirirlerdi, dağıtırlardı köyleri düğünde. Düğüncü de davulcunun eline bir şey verirlerdi.

dāmādu yīhamiyá gótürüyōla (AMA:116). = Damadı yıkamaya götürüyorlar.

bābaañ azına didi. Oğlum sōğt dedi (AAA:239) = Babanın ağzına dedi. Oğlum seğırt (koşar adım gitmek) dedi.

ħani ğırmızı **yāħud** yeşil. onu ğafasına giydirillerdi. fes, fes işde. fes. daħıyo, daħallardı (ÇANMA:384). = Hani kırmızı yahut yeşil. Onu kafasına giydirirlerdi. Fes, fes işte fes. Takıyordu, takarlardı.

nūfās cüzdanında babam gúççüg yazdırmış beni (ÇANMA:401). = Nüfus cüzdanında babam küçük yazdırmış beni.

ben sañā ne diyin burda sen ben işTe üçümüz çıkağúz bi oyunu ğoyoz **çıkarāz** şoraya (ÇANEA:138). = Ben sana ne diyeyim burda sen ben işte üçümüz çıkacağız bir oyunu koyarız çıkarız şuraya.

yāren sōhbedlerinde didiñiz nāpardınız ne ğonuşurduñuz. muabbed yaparduk. **ortā_oyunu** yaparduk (ÇANEA:197). = Yaren sohbetlerinde dediniz ne yapardınız ne konuşurdunuz. Muhabbet yapardık, orta oyunu yapardık.

2.1.4. ä ünlüsü

“a” ile “e” arasında, “e”ye daha yakın bir ünlüdür. Boğumlama noktası “e”ye göre daha geridedir. Çorum ili Bayat ilçesi, Amasya Merkez ve Aydınca ilçesi ağızlarında görülür. Ancak bu bölgelerde de kullanımı yaygın değildir.

İncelenen kaynaklardaki örnekler şu şekildedir:

... **gótdúkları** paraları. millete köye dâtdılağ da gëtdileğ (ÇORBA:82). = götürdükleri paraları. Millete köye dağıttılar da gittiler.

dêrmen **çäkíyolar** ya dermen **çäken** yoluñ üstündeki yiñi binâ onuñ (ÇORBA:106). = değirmen çekiyorlar ya değirmen çeken yolun üstündeki yeni bina onun.

dêrdi ki arħadaşlar gúleş var. **mäydanda** gúleş olur (AMA:108). = derdi ki arkadaşlar güreş var. meydanda güreş olur.

siSi yâhałatmicâm dëdi. Birez mapis içerde mapis **äledi** bizi (AMA:223). = Sizi yakalatmayacağım dedi. Biraz mahpus içerde mahpus eyledi bizi.

Gëde gëde **äpey** bi zaman gëddimiyidi böyle öñüne bi ehdiyar pir isminde bi adam ras geliyi (AAA:204). = gide gide epey bir zaman gittimiydi böyle önüne bir ihtiyar pir isminde bir adam rast geliyor.

Nemaz gılmayı **äbdâst** almayı o zamanıñ usulünce bunnara óğrediyi (AAA:206). = namaz kılmayı, abdest almayı o zamanın usulünce bunlara öğretiyor.

2.1.5. é ünlüsü

“e” ile “i” arasında boğumlanan, “i” sesine daha çok yaklaşmış dar bir ön ünlüdür. Çorum ili Bayat ve İskilip ilçeleri ağızları ile Amasya Merkez ağızında görülmektedir.

İncelenen kaynaklardaki örnekler şu şekildedir:

Ğapten **améliyat** oldu (ÇORBA:74). = Kalpten ameliyat oldu.

He oña izin verdi. varsıñ evlensiñ dedi. hë tâbi tabi niye **bekléyecek** bunu (ÇORBA:79). = He ona izin verdi. Varsın evlensin dedi. He tabii tabii niye bekleyecek bunu.

...altısı da yere yatiyola. öyle ki beşer metire boyları. Ben **gëtdim**, górdüm (ÇORÍA: 102). Altısı da yere yatiyorlar. Öyle ki beşer metre boyları. Ben gittim, gördüm.

...hep vidük de bi bu **dëdeden** alduyduğ (ÇORÍA: 126). = hep verdik de bir bu dededen almıştık.

...şimdi né_äpiyó isdanbuğ anħaradan gelenner hadi baħim ben nişannımı **çëkicém** öynicám (AMA:104). = şimdi ne yapıyor İstanbul, Ankara’dan gelenler hadi bakalım ben nişanlımı çekeceğim oynayacağım.

...amasyá sümsümü çoḥ meşurdur. ateş yâhîlû gece oynanır. bi **tênikiyé** ateş yâhîlýó, édîrafında dönereg oynanyó (AMA:127). = Amasya Simsimi çok meşurdur. Ateş yakılır gece oynanır. Bir tenekeye ateş yakılıyor, etrafında dönerek oynanıyor.

2.1.6. ê ünlüsü

“e” ile “ö” arasında boğumlanan, yuvarlaklaşmış bir ünlüdür. İncelenen ağız bölgelerinde, Çankırı ili Eldivan ilçesi ağız dışında diğer tüm bölgelerde az da olsa görülmektedir.

İncelenen kaynaklardaki örnekler şu şekildedir:

... yok yok hiç bî şey yok. benüm bu dedüm gız var̄ ya **êskéllerden** ney bi gorḥuyodu, bi gorḥuyodu (ÇORBA:98). = yok yok hiçbir şey yok. Benim bu dediğim kız var ya askerlerden ne bir korkuyordu, bir korkuyordu.

... gûn mü górdüm yâni onnarı diyon̄ sen şindi **olêya** yâvrum (ÇORBA:115). = gün mü gördüm yani onları diyorsun sen şimdi öyle ya yavrum.

...ezeli deve yapallarıdı, şindikîbi **dêlîdi** ya (ÇORİA:129). = ezeli deve yaparlardı, şimdiki gibi değildi ya.

...niiTcekle, eT dınnaḶdan gecmiy, barışiyola. şerfe **dêl**, ötekiler, anası ney (ÇORİA:165). = ne edecekler, et tırnaktan geçmiyor, barışıyorlar. Şerife değil, ötekiler, anası ne.

...su da artuḥ yábáynan êpeyi de ğanel gibi eşmiş **bêllü** izleri de (AMA:460). = su da artık yabayla epey de kanal gibi eşmiş belli izleri de.

...**hêndeg** ğazdurdum suḷar aḥmadı (AMA:453). = hendek kazdırdım sular akmadı.

...Ali bir mühúm̄şün gitmiş olacak diyi. yanındaki **cêmâatiyle** bârabar düldülüñ izini keşfediyolar (AAA:199). = Ali bir mühim iş için gitmiş olacak diyor. Yanındaki cemaatiyle beraber düldülün izini keşfediyorlar.

...atın̄ eğerini buluyo. nesi varısa ata fâzım olan yamçısını, ğamçısını şununu bununu her şeyini alıyo hazırlıyo, saña bi **êsenliye** basıp atlayıp gétmesi ğalıyo (AAA:233). = atın eğerini buluyor. Nesi varsa ata lazım olan yamçısını, kamçısını şununu bununu her şeyini alıyor hazırlıyor, sana bir üzengiye basıp atlayıp gitmesi kalıyor.

... êkinim yok, aḥa gel ben saña vereyin. şöle bõle muḥabbet edellerdin. öyle. gitmem mi. **dêvamlı** gidiyoz yâ (ÇANMA:297). = ekimim yok, aha gel ben sana vereyim. şöyle böyle muhabbet ederlerdi. öyle. gitmem mi. devamlı gidiyoruz ya.

...cenâzede yemek **vêrüller** (ÇANMA:409). = cenazede yemek verirler.

2.1.7. ê ünlüsü

“e” ile “i” arasında boğumlanan, “i”ye daha yakın, kapalı veya yarı kapalı, dar veya yarı dar, dil sırtı “i”ye nazaran biraz daha geride kabarak oluşın bir ünlüdür. İncelenen ağız bölgelerinin tamamında görölmektedir.

İncelenen kaynaklardaki örnekler şu şekildedir:

...he çekmez oluñ mu **êsgiden** nasıl **gêlin** oluyuñ. ufādım on üç yaşımda **neyîdim** ahîrâbâyduñ (ÇORBA:71). = he çekmez olur muyum eskiden nasıl gelin olayım. Ufaktım on üç yaşımdaydım akrabaydık.

... **êssah** mı? anâm óylemî anâm hê tanıyamadım bu olannan. vâllahi **gêndimi** zor gèzdiriyom yâvrüm saul (ÇORBA:74). = gerçekten mi? anam öyle mi anam he tanıyamadım bu oğlanla. Vallahi kendimi zor gezdiriyorum yavrum sağ ol.

...bi **şey dêyil** (AMA:219). = bir şey değil.

... **êsgiden** bi hafda dúún oluyómuş (AMA:242). = Eskiden bir hafta düğün oluyormuş.

...bize bi göyun **vêr** de **yêrde** yoğ oluñ (AAA:248). = bize bir koyun ver de yerde yok olsun.

...haydi sen **gêt** biz göyünü gúderiz (AAA:248). = haydi sen git biz koyunu güderiz.

...o zaman saz yódu, yalan söylemeyim. **yemek** yapıyóduñ (ÇANMA:277). = o zaman saz yoktu, yalan söylemeyeyim. yemek yapıyorduk.

... cumârtesi baş **gêdiyo**. Bazar günü de. yâni galabalıñ gidiyó (ÇANMA:282). = cumartesi baş gidiyor. Pazar günü de. yani kalabalık gidiyor.

... her **şey** zebzelerden ekeriz tomatis ekkeriS bi şeller hep yaparıS (ÇANEA:105). = her şey sebzelerden ekeriz domates bir şeyler hep yaparız.

...üç **êtek** giyerdúğ şóle gına gecelerimizde herkeş bi büyük ağıllara toplanırdı (ÇANEA:106). = üç etek giyerdik şöyle kına gecelerimizde herkes bir büyük ağıllara toplanırdı.

2.1.8. í ünlüsü

Orta damağın “i”ye daha yakın bir bölgesinde boğumlanan ve “i” ile “i” arasındaki ses basamağında bulunan önlüleşmiş bir “i” ya da artılılaşmış bir “i” ünlüsüdür. İncelenen bölgelerin tamamında görölmektedir. Çankırı Eldivan ağızında genellikle “k” sesinden önce görülür. Yaygın bir sestir.

İncelenen kaynaklardaki örnekler şu şekildedir:

...bi d yım all hım baňa bi gız vir y rapbi Őu d ynada giyd rmed K dahmaduđ bi Őey **gomıycaň** (ÇORBA:72). = bir deyım allahım bana bir kız ver yarabbi Őu dünyada giydirmedik takmadık bir Őey koymayacađım.

... yağın oňa ebe burda yat. l   lum ben bi gidiyim o yanna **d dim** orda **d dim** bi dınnağ bi yol zobamı n yimi **yağıyım**da ısınıyım dedim (ÇORBA:75). = yakın ona ebe burada yat. lan oğlum ben bir gideyim o yana dedim bir tırnak bir yol sobamı neyimi yakayım da ısınayım dedim.

...de belli d l. ondan s na o hoca demiş ki: **hayır** p TiŐ him demiş ( OR A:111). = de belli değil. ondan sonra o hoca demiş ki: hayır padişahım demiş.

... sizde bişiy va diyom. biyol  h! m medim diy. bizim g r mcem **nıŐanlıydı** ( OR A:118). = sizde bir Şey var diyorum. Bir yol ah! Mehmedim diyor. Bizim g r mcem niŐanlıydı.

...ben de **buralıyım**  ynı (AMA:81). = ben de buralıyım  ynı.

...Şindi **bacı** bağ  nc den böyle d un y rine ğarıların oynadı yöre bağmağ y s dı (AMA:158). = Şimdi bacı bak önceden böyle d ğun yerine kadınların oynadığı yere bakmak yasaktı.

...efendi d miŐ o gelen amire ne, siz bunuň baŐlını yapıň g nderiň biz de diplini yapađ d miŐler bu adam tabi gelen o **amiri** neyin getmiŐ (AAA:275). = efendi d miŐ o gelen amire ne, siz bunun baŐlıđını gönderin biz de dipliđini yapalım d miŐler. bu adam tabii gelen o amiri falan gitmiŐ.

... biň atmiŐ **liriya** o zamanıň parasıyla tosun aldıđ (AAA:251). = bin altmıŐ liraya o zamanın parasıyla tosun aldık.

...her zaman veriliyo y ni. bizim bura her zaman y ni **đıymalı** yapıliy  bunnara ( ANMA:299). = her zaman veriliyor yani. bizim bura her zaman yani kıymalı yapıliyor bunlara.

...canı **acıyan** yeňiliyodu. baŐa bi oyun y du ( ANMA:309). = canı acıyan yeniliyordu. baŐka bir oyun yoktu.

...iki kızım var onnarı heb bi **everdık** ( ANEA:108). = iki kızım var onları hep bir evlendirdik.

...  ağırına **gidec dık** ( ANEA:140). =  ankırı'ya gidecektik.

2.1.9.   ünlüsü

“ı” ile “u” arasında boğumlanan yarı yuvarlak bir ünlüdür. Sesin oluŐumunda dudak ünsüzlerinin büyük etkisi vardır.  ncelenen bölgelerde,  orum  skilip ağzı dışında tüm ağızlarda g r lmektedir.

 ncelenen kaynaklardaki  rnekler Şu Şekildedir:

...Şeyden Şeyden tam n Şo hani damallardan damallardan **damalları** dıŐanumuŐ (ÇORBA:74). = Şeyden Şeyden tamam Şu hani damarlardan damarlardan damarları tıkanıkmiŐ.

...heç olacaḥ deyi̇ yaḥındıydım. onuda ğobel ameliyat olunca pişmán oldum **yaḥındimā** (ÇORBA:75). = hiç olacak diye yakınmışım onu da ğobel (erkek çocuk) ameliyat olunca pişman oldum yakındığıma.

... tabı **ġırglıyóduġ**, ġırhı çıḥıncı **ġırglıyóduñ** (AMA:83). = tabii kırkıyorduk, kırkı çıkınca kırkıyordum.

... óndan bũ_ún evel çöreg yápiyóduḥ bi **fırın** cumā ġünü (AMA:88) = ondan bir ġün evvel çörek yapıyorduk bir fırın Cuma ġünü.

...aliye hemen yiyecek ġönderek ákme_eni **yediġú** yere ġattiyen ġarez gelmez diyé (AAA:204). = Ali'ye hemen yiyecek ġönderelim ekmeġini yediġi yere katiyen ġarez gelmez diye.

...dilki ġemen aradan sıvışıyo. bi ufah **delikden** çıḥıyo ġurd çıḥamıyo (AAA:235). = tilki hemen aradan sıvışıyor. Bir ufak delikten çıkıyor kurt çıkamıyor.

...elleriyen döverlerdi böyle. ġümbür ġümbür ġümbür oña biz yayuḥ derüz. taḥta **yayık** yā (ÇANMA:308). = elleriyle döverlerdi böyle. ġümbür ġümbür ġümbür ona biz yayık deriz. taḥta yayık ya.

...oriya toplanullar. yāmur duāsına. olur. her sene **toplanişiz** oriya (ÇANMA:345). = oraya toplanırlar. yağmur duasına. olur. Her sene toplanırız oraya.

...cevüzden bademden **yımirtadan** toplusus (ÇANEA:123). = cevizden, bademden, yumurtadan toplarız.

... ónlar oturlardı. yerlerini **alırlardı** (ÇANEA:146) = onlar oturlardı. yerlerini alırlardı.

2.1.10. ó ünlüsü

“o-ö” arası bir ünlüdür. “ö” ünlüsünün boġumlanma noktasının art damak sınırına kayması ile oluşmuş bir sestir. İncelenen bölgelerin tamamında görölmektedir.

İncelenen kaynaklardaki örnekler şu şekildedir:

...esġiden hep çember **órtünüyoduḥ** bizim burda tābi **ġörenek** (ÇORBA:71). = eskiden hep çember örtünüyorduk bizim burada tabii ġörenek.

...o üç ólan **ġózúme ġórúKmüyo** (ÇORBA:72). = o üç oġlan ġözúme ġözúkmüyo.

...çocuken **ġótürdüler** ya onların çocüyum zannederimiş (ÇORİA:112). = çocukken ġötürdüler ya onların çocuġuyum zannederimiş.

...şindi laf olsun diy laf itmiyom yāni. **ġörümceden** ayrı çekerdük (ÇORİA:118). = şimdi laf olsun diye laf etmiyorum yani. ġörümceden ayrı çekerdik.

...bu da áynı **ġóylúyúġ** (AMA:81). = bu da aynı köylüyüz.

...tamam **góniceg** fēnā dēyil yānı tanınır yānı ēvet (AMA:421). = tamam Göynücek fena değil yani tanınır yani evet.

...doğruyu söyledüğünden dolayı seni **dōğmem** severim diyi (AAA:200). = doğruyu söylediğinden dolayı seni dövmem severim diyor.

...asılı asılı **bōğüre** yoharı zenciri dahıdıh çehiyeh moturu (AAA:254). = asıla asıla böğüre yukarı zinciri taktık çekiyoruz motoru.

...biz dūñür giderken bi şey **götürmeyiz**, şindi çıhdı o (ÇANMA:277). = biz dünür giderken bir şey götürmeyiz, şimdi çıktı o.

...bu arāzıye su geleceg, dediler. babam dedi ki ne zaman gelir bēfendi. adamıñız olursa bir, iki senede gelir. adamıñız olmazsa daha seniñ de çocuğların **góremez**, ben de **göremem**, dedi (ÇANMA:287). = bu araziye su gelecek, dediler. babam dedi ki ne zaman gelir beyefendi. adamınız olursa bir, iki senede gelir. adamınız olmazsa daha senin de çocukların göremez, ben de göremem, dedi.

...şurda yol vardır ilerde oruya tōplanırıs. ğarılar bi ayrı erkekler bi āyrı. askerler gelir sırā sırā **ōñde** ğarılarnıñ sōñā erkekleriñ öper ordan vedalaşır (ÇANEA:106). = şurada yol vardır ileride oraya toplanırız. kadınlar bir ayrı erkekler bir ayrı. askerler gelir sıra sıra önde kadınların sonra erkeklerin öper ordan vedalaşır.

...ben de **gótürdüm** orda durdum yannarıñda hepsiniñ (ÇANEA:107). = ben de götürdüm orada durdum yanlarında hepsinin.

2.1.11. ö ünlüsü

Boğumlanma noktası “o” ve “u” arasında olan yarı dar bir ünlüdür. Çorum İskilip ağzında daha az olmak üzere incelenen bölgelerin tamamında görülmektedir.

İncelenen kaynaklardaki örnekler şu şekildedir:

...ebe ben yāharım deyü benim öñüm süre gētdi **zōbayı** doldurdu ebe ben yāharım. ebe ben yāharım. yāvrum işte dūnya bōyle (ÇORBA:75). = ebe ben yakarım diye benim önüm sıra gitti sobayı doldurdu ebe ben yakarım. ebe ben yakarım. yavrum işte dünya böyle.

...sufrayı néyi biraħdım **ōrtalıh** yırde biraħdım çıkdım gēline (ÇORBA:91). = sofrayı neyi bıraktım ortalık yerde bıraktım çıktım geline.

...ārı çekiyoum derdi. günüm yahın derdi. **yōharı** evimiz va. bādan tarafa bahar. şöyle yaluñuzca gezeliyoum. gece ārım dutdu derdi (ÇORİA:105). = ağrı çekiyorum derdi. günüm yakın derdi. yukarı evimiz var. bağdan tarafa bakar. Şöyle yalnızca gezeliyorum. gece ağrım tuttu derdi.

...ğavramada tırpan yok, bişiy yok. eliñinen biçicēñ hepisini. onu da osanuduk. **övey** anama derdim. ana gız osanduk, hadi girelim, yatalım (ÇORÍA:132). = kavramada tırpan yok, bir şey yok. elinle biçeceksin hepsini. onu da usanırdık. üvey anneme derdim. ana kız usandık, hadi girelim, yatalım.

...yēl vurĪ **motórda** gēliyúg yá (AMA:81). = yel vuruyor motorda geliyoruz ya.

...yáriş yápaǵlardı, kim aǵusa mēndil daǵaǵlardı gūǵāññ dibine. tabi ata daǵıyeláradı. tabi. **öyálı** mēndildir (AMA:83). = yarış yaparlardı, kim alırsa mendil takarlardı kulaǵının dibine. tabii ata takıyorlardı. tabii. Oyalı mendildir.

...Erciyes dēdi. ebedĪ boranıñ, ğışñ úzeriñden eksúǵ olmasiñ diye söyledi. u ğún **bó** gun dā ħālen Erciyesiñ úzerinden āski ğarıñ úzerine yeñi ğar yaǵmaǵdadır (AAA:219). = Erciyes dedi. edebi boranın, kışın úzerinden eksik olmasın diye söyledi. o ğún bu ğún daha halen Erciyes'in úzerinden eski karın úzerine yeni kar yaǵmaktadır.

...motura bindiǵ orda Aǵdaā yörüdüǵ **Bóǵalıya**, Aǵdaǵ didiǵ. **Bóǵalıya** yörüdüǵ (AAA:254). = motora bindik orada Akdaǵ'a yürüdüǵ Boǵalı'ya. Akdaǵ dedik. Boǵalı'ya yürüdüǵ.

...yok yavrum yok. şurda bi türbemiz var, **yóǵarda**. he bu kóyde (ÇANMA:354). = yok yavrum yok. şurada bir türbemiz var, yukarıda. he bu köyde.

...öñüne ğuyaruz tuǵumu. saçarız. motor sürer. sōna işde bu ātına gelür, biçerüz. **patóz** yaparız (ÇANMA:435). = önüne koyarız tohumu. saçarız. motor sürer. sonra işte bu altına gelir, biçeriz. patoz yaparız.

...ihtiyallardā kóyde yaz yaz kóyde **duruyóS** ğış ğış gidiyoz aǵaraya öle bōle idare edip gidiyoS (ÇANEA:105). = ihtiyarlar da köyde yaz yaz köyde duruyoruz kış kış gidiyoruz Ankara'ya öyle böyle idare edip gidiyoruz.

...demin ben saña ne didim góçmen ğuşuz didim durnalar gibi. **saólun** Allah razı olsun (ÇANEA:110). = demin ben sana ne dedim góçmen kuşuz dedim turnalar gibi. sağ olun Allah razı olsun.

2.1.12. ú ünlüsü

Orta damakta boǵumlanan “u” ile “ü” arası bir sestir. İncelenen bölgelerin tamamında görülmektedir.

İncelenen kaynaklardaki örnekler şu şekildedir:

...**ğúcümüñ yētdü** ğadaǵ elimüñ **yetişdü** ğadaǵ āmin **cümleynen** bar (ÇORBA:71). = gücümün yettiği kadar elimin yettiği kadar amin cümlemiz ile beraber.

...zobamı neyimi yahıyımda ısınıyım dedim. hēy yāvrum. ebe gitsiñ ğız yahısiñ **ġúçcúk** torun varða orta oĥula ġediyo (ÇORBA:75). = sobamı neyimi yakayım da ısınayım dedim. hey yavrum. ebe gitsin kız yaksın küçük torun var da orta okula gidiyor.

...esgiden don çamaşurları **yülükde** yıharduĥ. biz çocuuşken gece giderdük. ġazanı, tavayı, **külü**, sabunları. **külünen** yurduĥ (ÇORÍA:103). = eskiden don çamaşurları yülükte yıkardık. biz çocukken gece giderdik. kazanı, tavayı, külü, sabunları. kül ile yıkardık.

...hasTayım eccük dedi. orda **ikúç ġún** iy.olöyüm dedi (ÇORÍA:143). = hastayım azıcık dedi. orda iki üç ġün iyi olayım dedi.

...**ġüreş** dutuluýodu, **ġüreşden** sōna bitiyödu (AMA:103). = ġüreş tutuluyordu, ġüreşten sonra bitiyordu.

...**kúpe** dahıyolardı, aĥtun dahı (AMA:111). = küpe takıyorlardı, altın takı.

...şark, ġarp, **ġúney**, **ġúzey** rusyaniñ yaru yannını alıncı bunnar rusyadan hā babam bi zopıya girişiyollar (AAA:236). = şark, ġarp, kuzey, ġüney Rusya'nın yarı yanını alınca bunlar Rusya'dan ha babam bir sopaya girişiyorlar.

...saĥad oldumuydu dedim efendim burda bi **dúġme** vardır. **dúġmeye** şöyle çeĥecāñ unutmıyacāñ (AAA:301). = sakat oldu muydu (bozulduġunda) dedim efendim burda bir düġme vardır. düġmeyi şöyle çekeceksin unutmayacaksın.

...bizim burda esgiden dellerdiki ĥocalar, **türkü** çalan, şarkı çalan. ĥani disiplin önceden çödu, ĥakıĥat üzerinde çödu. **türkü** çalan, şarkı çalan öte dünyā giderken salyalı sümüklü gideceg dellerdı (ÇANMA:290). bizim burada eskiden derlerdi ki hocalar, türkü çalan, şarkı çalan. hani disiplin önceden çoktu, hakikat üzerinde çoktu. türkü çalan, şarkı çalan öte dünyaya giderken salyalı sümüklü gidecek derlerdi.

...**şúkúr** allāĥiñ keremine, bin kere **şúkúrler** olsun (ÇANMA:291). = şükür Allah'ın keremine, bin kere şükürler olsun.

...**cúmārtesi ġún** pērşembe **ġún**. ġızıken bī **dúñúr** gelirler öndan sōnā nişan yaparıĥ ġalabalıĥ olur (ÇANEA:106). = cumartesi ġün, Perşembe ġün. kızken bir dünür gelirler ondan sonra nişan yapardıĥ kalabalık olur.

...şindi yavrucüm **bugún úçún** benim şindi cümleinin evladlarını dörd çoçüm var dördün de everdim ġiTdiler (ÇANEA:111). = şimdi yavrucuġum bugün için benim şimdi cümleinin evlatlarını dört çocuġum var dördünü de everdim gittiler.

2.1.13. ā ünlüsü

Geniz ünlüsü adı da verilir. Daha çok şahıs zamirlerinde nazal n'nin düşmesi sonucu rastlanır. İncelenen bölgelerde Amasya Aydınca ve Çankırı Merkez aġızlarında ġörülmektedir.

İncelenen kaynaklardaki örnekler şu şekildedir:

...boyundurũñ üsdünden dõmbelek ğalıye, ğafayı **baã** çevüriye (AAA:250). = boyunduruĝun üstünden dõmbelek kılıyor, kafayı bana çeviriyor.

...ben Kõroĝluyum **baã** ğoyun vër dëdi dëmiş (AAA:273). = ben Kõroĝlu'yum bana koyun ver dedi demiş.

...şindi ğaylı başĝa deñişdi örneĝin. âltına döndü, **şuã şuã** döndü. atınan sözüm **oã** gidiyoduĝ gelin (ÇANMA:315). = şimdi artık başka deĝiştirdi örneĝin. Altına döndü, şuna şuna döndü. At ile sözüm ona gidiyorduk gelin.

...orda yemëimizi yerüz, çayımızı içerüz. gitdĩmüz yerde. ondan sonã da oturuz, ğonuşuruz. ordan ğaĝar gideriz. o **şaa** gelür, sen **oã** gider (ÇANMA: 318). = orda yemeĝimizi yeriz, çayımızı içeriz. gittiĝimiz yerde. ondan sonra da otururuz, konuşuruz. Ordan kalkar gideriz. o sana geelir, sen ona gider.

2.1.14. ä ünlüsü

Boĝumlama süresi normal süreli ünlülerden daha kısa olan "a" sesidir. İncelenen bölgelerde Çankırı Merkez aĝzında az sayıdaki örnekte görölmektedir.

İncelenen kaynaklardaki örnekler şu şekildedir:

...ne yapalım yavrum **tārãna** yaparuz (ÇANMA:405). = ne yapalım yavrum tarhana yaparız.

...ondan **sonã** reçbellik de yaptım (ÇANMA:410). = ondan sonra rençberlik de yaptım.

2.1.15. Uzun ünlüler

Ünlüler, açık bir geçitte rahat bir şekilde oluştukları için istenilen uzunlukta söylenebilirler. Bu yüzden bazı dillerde bir ünlünün uzunluk kısalık itibariyle birden fazla şekli vardır. Ünlülerin kısalık ve uzunluğu boĝumlanma süresinin kısa veya uzun olmasıdır. Normalden uzun olarak süreklilikle çıkarılan ünlülere uzun ünlüler denir (Ergin, 2009). Uzun ünlüler, Türk yazı dilinde oturmuş bir sistematiĝe sahip deĝildir. Uzun ünlüleri "*aslî uzun ünlüler*" ve "*ikincil uzun ünlüler*" olarak iki bölümde incelemek mümkündür (Buran, 2006).

2.1.15.1 Aslî Uzun Ünlüler

Bir dilin bilinen ilk örneklerinden beri uzun olan ünlülerdir. Korkmaz yaptığı derleme çalışmasında 50 kelimedede aslî uzunluk tespit etmiştir (Korkmaz, 1995a). Ancak bu ünlülerin vurgu, ahenk ve yakıştırma sonucu ortaya çıkmış olabileceĝi düşüncesiyle tespit edilen

kelimeler şüphelidir. *Listedeki be:ş, bö:lme, da:l-, de:-, ğa:ndır-, ğı:z, o:n, so:r, yi:-, yo:k* kelimeleri aslı ünlüye sahiptirler.

İncelenen bölgelerden Çorum İskilip ağzında aslı uzun ünlüye rastlanmamıştır.

Çorum Bayat ağzında şu örneklere rastlanmıştır:

...çihıyoñ orda bi guru eve. **āç** çocuhı gidip aşşādan ěmek getiremiyoñ çalışıyoñ ginede (ÇORBA:85). = çıkıyorsun orada bir kuru eve. aç çocuk gidip aşığıdan ekmek getiremiyorsun çalışıyorsun yine de.

...otuS sene durdum o eviñ içinde. ěmek **āş** öyle bişiyler vermedi hiç ğızım (ÇORBA:154). = otuz sene durdum o evin içinde. ekmek aş öyle bir şeyler vermedi hiç kızım.

...on **āltı** yaşımında ğelin oldum (ÇORBA:72). = on altı yaşımında gelin oldum.

...yarın mı bi hafta oluyo ğı? ikisi olannarıñ ğeldiler. bi şo hazır üzüm ayāñ **āltına** hazır tuvaletler var ya babamız oturup ğalhamıyı diyi bi hazır tuvalet ğetmüşler (ÇORBA:101-102). = yarın mı bir hafta oluyor kız? İkisi oğlanların ğeldiler. Bir çuval hazır üzüm ayağının altına hazır tuvaletler var ya babamız oturup kalkamıyor diye bir hazır tuvalet getirmişler.

...işde böyle yāvrum **ānarsañ** (ÇORBA:96). = işte böyle yavrum anlarsan.

...anne ğelin ğusura bahmanda dileü nişannıyacāz **yārim** (ÇORBA:170). = anne gelin kusura bakmayın da Dilek'i nişanlayacağız yarın.

...yedmiş seKizen yaşına **dēdik** ikimizde (ÇORBA:142). = yetmiş seksen yaşına değdik ikimiz de.

...patatiS **yēdimiS** yer. nefşeeiriñden bayada ğeldiñ ha? (ÇORBA:166). = patates yediğimiz yer. Nevşehir'den Bayat'a geldin ha?

...**çoh** ğenşlerimizde ğediyo **çoh** allah ğorusuñ ğazaynanda **çoh** (ÇORBA:78). = çok gençlerimiz de gidiyor çok Allah korusun kazayla da çok.

...olaniñ ĩrzasu yoh. dilek **sōna** ğidersiñ didi (ÇORBA:171). = oğlanın rızası yok. Dilek sonra ğidersin dedi.

...aha bu atmış beş sene ne **olmuşdur** dūnüm olalı (ÇORBA:81). = aha bu altmış sene ne olmuştur düğünüm olalı.

...ēlli beş atmış dedi mi **dōn** ğeri diyo hēm belden amāliyed ídek, hem ayām sahat ayağdan idecāhı (ÇORBA:146). = elli beş altmış dedi mi dön geri diyor gem belden ameliyat edelim, hem ayağım sakat ayaktan edecek.

...benim odalarım temüz dōuļ **ğiz** (ÇORBA:169). = benim odalarım temiz değil kız.

...bízim gāzamızıñ otuz altı pāř kóyü vağdır bayadıñ. otuz altı pārá kóyüñ b́rinden ísmi olmycağ b́ ísím v́rílécék o kóyüñ kúrde ísím v́rílécék o zaman ayıruğ yósa ayırmağ. ayırmağ merkeşden ayırmağ o kóy çöngúd hükümet kúrdúnen zıt gídĭ ya **dĭcám** ğaymağam (ÇORBA:121). = bizim kazamızın otuz altı pare köyü vardır Bayat'ın. otuz altı pare köyün birinden ismi olmayacak bir isim verilecek o köyün kúrde isim verilecek o zaman ayırırız yoksa ayırmayız. Ayırmayız merkezden ayırmayız o köy Çöngüt hükümet kürtle zıt gidiyor ya diyeceğim kaymakam.

...bi bahtıñ sabāñı al gel. bi bağ sabāñı al yaz. sabah alıncayıñ oğunuğ mu éccúk oturupda **dĭnemeyince** (ÇORBA:82). = bir baktın sabahını al gel. bir bak sabahını al yaz. sabah alınca okunur mu azıcık oturup da dinlemeyince.

...yāvrum étme bi ğolanyaynañ néy **yūyalım** yudurmuyo. hanımınıda azallıyo yit yit yit yanaştırma baña (ÇORBA:113). = yavrum etme bir kolonyayla ne yuyalım (yıkayalım) yudurmuyor (yıkıtmıyor). hanımını da azarlıyor git git git yanaştırma bana.

Amasya merkez ağzında aslı uzun ünlüyle sadece “yık-a-“ kelimesinde karşılaşmıştır:

...çocü işde ğırđ ğún oluncu şe_apağlar banyó yápdururđar kırđ tāne taş korđar suyúñ içine ésgiden, şindig bóyle bi şey yóđ. onĭ dókerdiler başından aşşā. oğullar tabi. yóđ óyle yóđ. biz óyle ğırđ tāne daş oğurduğ işde **yĭhanma** óyle yāni (AMA:266). = çocuk işte kırk gün olunca şey yaparlar banyo yaptırırklar kırk tane taş koyarlar suyun içine eskiden, şimdi böyle bir şey yok. onu dökerlerdi başından aşağı. okurlar tabii. yok öyle yok. biz öyle kırk tane taş okurduk işte yıkanma öyle yani.

Amasya Aydınca ağzında aslı uzun ünlüye rastlanmamıştır.

Çankırı Merkez ağzındaki örnekler şu şekildedir:

...dāmādı hocā oğuya oğuya geydüriyo işde. elbise, dağım elbise geyĭyo. ğravatiydi, çorabiydi. yāni aşşādan yuğarı, dağım elbise. bāliyolar. **āl**, yeşil (ÇANMA:430). = damadı hoca okuya okuya giydiriyor işte. elbise, takım elbise giyiyor. kravatıydı, çorabıydı. yani aşşağıdan yukarı, takım elbise. bağlıyorlar. al, yeşil.

...yemekleri yapıyoz, ğazannarda. herkes yĭyō, içiyō. **ārtanı** da ğonşulara veriyoz (ÇANMA:299). = yemekleri yapıyoruz, kazanlarda. herkes yiyor, içiyor. artanı da komşulara veriyoruz.

...ğablıca ekerdúk, ğablıca. o da ānadıñ mı, ekin. o da ekin. yā. ğaplıcaynan ānadımıydın yapabülürşeñ un da yapıyoduñ, **āşlıđ** bulğuru da yapabiliyoduñ (ÇANMA:408). = kaplıca ekerdik, kaplıca. o da anladın mı ekin. o da ekin. ya. kaplıca ile anladın mı yapabilirsen un da yapıyordun, aşlık bulguru da yapıyordun.

...dām, **dāş** böyle māl. çōdu yāni ésgiden (ÇANMA:419). = dam, taş bööyle mal. çoktu yani eskiden.

...k̄oyũ yarısının malı dahi yoḥ. bi **ḡarı**, bi ḡoca. çounun da af̄edersiñ **ḡādını** öldü, erkē ḡaldı (ÇANMA:362). = köyün yarısının malı dahi yok. bir karı, bir koca. çoğunun afedersin kadını öldü, erkeği kaldı.

...ben şāhsen beş tene bebe büyütdüm. daḡa babamıñ yanında bebelerimi ḡucāma almış insan deilim. ḡanıma da. ḡadınıñ ḡanımiñ ismini yine s̄öliyemezdük. o baā s̄öliyemezdi, ben oā. sayḡı var İdi, şindi o, öyle bişiy yok. **ḡālḡdı** (ÇANMA:535). = ben şahsen beş tane bebek büyüttüm. daha babamın yanında bebeklerimi kucaḡıma almış insan deḡilim. hanıma da. kadının hanımın ismini yine söyleyemezdik. o bana söyleyemezdi, ben ona. sayḡı vardı, şimdi o, öyle bir şey yok. kalktı.

...**sāçda** yaparız yūḡayı (ÇANMA:353). = saçda yaparız yufkayı.

...dünnerde şindi, ēsgiden yavrum. ēsgiler işde zilleri dah̄ıduḡ, şangır şangır oyn̄ıduḡ una. iki ḡarı bi çih̄ıdi. bi türkū çārıdu, biri oyn̄ıdu. undan s̄ona oldu, olmadı davulnan, ḡoçēnen de yap̄ıduḡ düünü. şindi ēḡey ne oyna çıḡan **vār** (ÇANMA:418). = düḡünlerde şimdi, eskiden yavrum. eskiler işte zilleri takıyorduk, şangır şangır oynuyorduk ona. iki kadın bir çıkıyordu. biri türkū çıḡıyordu, biri oynuyordu. ondan sonra oldu, olmadı davulla, köçekle de yapıyorduk süḡünü. şimdi ehey ne oyuna çıkan var.

...dibekde döverdük, toḡmānan. baḡ, şurda dibēmiz vadu. onu deerḡemde **yārduruduḡ** (ÇANMA:431). = dibekte döverdük, tokmakla. Bak şurada dibeḡimiz vardı. onu deḡirmende yardırırđık.

...işde **yāşlılarıñ** devām etd̄ü gibi bizimkiler de devām ediyo (ÇANMA:424). = işte yaşlıların devam ettiḡi gibi bizimkiler de devam ediyor.

...şindi herkez kimi ev aldı kimi dükḡanı var, kimi **ēlde** çalışıyo (ÇANMA:405). = şimdi herkes kimi ev aldı kiminin dükkanı var, kimi elde (başkasının yanında) çalışıyor.

...ilk önce ḡadın gider gızıñ anasıyan, ḡızınan ḡonuşur. ḡōnü varsa, adam senden yāñise iki ḡadınnan varırsıñ, ḡonuşursuñ. ertesi ḡün de **ērkekleri** gider, adamlara (ÇANMA:277). = ilk önce kadın gider kızın annesi ile, kızla konuşur. ḡönlü varsa, adam senden yana ise iki kadınla gidersin, konuşursun. ertesi ḡün de erkekleri gider, adamlara.

...yā ben ānadaman öyle şeyleri. ben ilk oḡulu üş ḡünde aldım diplomiyi. ben unnarı ānadaman yāni. yōḡ, yōḡ, yōḡ. anca bizde **dēpmúk** vardı (ÇANMA:438). = ya ben anlatamam öyle şeyleri. ben ilkokulu üç ḡünde aldım diplomayı. ben onları anlatamam yani. yok yok yok. ancak bizde tekme vardı.

...genelde şey, **yōrük**. yörük şēlerinden, ḡoçebelerinden. yāni su var diyi dedelerimiz burayı mekān tutmuş (ÇANMA:335). = genelde şey, yörük. yörük şeylerinden, ḡoçebelerinden. yani su var diye dedelerimiz burayı mekan tutmuş.

...benim babamgiller hasan_olan tarafından gelmiş, yerleşmiş. **bü** gaynatamgil tarafı da trabzondan gelmiş (ÇANMA:388). = benim babamlar Hasanoğlan tarafından gelmiş, yerleşmiş. bu kaynatamlar tarafı da Trabzon'dan gelmiş.

Çankırı Eldivan ağzında aslı uzun ünlüye rastlanmamıştır.

2.1.15.2 İkincil Uzun Ünlüler

İkincil uzun ünlüler, dillerin bilinen ilk örneklerinde uzun olmadıkları hâlde, daha sonraki dönemlerde çeşitli ses olayları sebebiyle uzamış ünlülerdir. Bu ünlülerin ortaya çıkışında ses kayıpları önemli bir yere sahiptir (Buran, 2006). İkincil uzun ünlüler genelde alınma kelimelerde görülürler. İncelenen bölgelerde çok sayıda ikincil uzun ünlü örneğine rastlanmıştır.

Çorum Bayat, Çorum İskilip, Amasya Merkez, Amasya Aydınca, Çankırı Merkez ağzlarında hece kaynaşmasıyla oluşmuş uzun ünlü örnekleri şu şekildedir:

...gızdan torunumda gèlin oldu. o da onuñ gârdeşi. onuñ **gúÇçü** gelin oldu yani (ÇORBA:79). = kızdán torunum da gelin oldu. o da onun kardeşi. onun **küçüğü** gelin oldu yani.

...èsgiden na_ha_l **çalışacāñ** gızım tūla çek su getüç duvar_ör év yap sırtıñdan_odun çek (ÇORBA:175). = eskiden ne hâl **çalışacaksın** kızım tuğla çek su getir duvar ör ev yap sırtınla odun çek.

...gıderdik **āşam** gelirdik tãrlalardan (ÇORBA:168). = gıderdik **akşam** gelirdik tarlalardan.

...biri **ufāken** öldü o zamannarı ĩne yōdu, ĩlaç yōdu yāvrum (ÇORBA:161). = biri **ufakken** öldü o zamanlar ĩgne yoktu, ĩlaç yoktu yavrum.

...ğına gècesi biliyoñ mu **Sabāsi** gèlin gidecek (ÇORBA:159). = kına gecesi biliyor musun **sabahına** gelin gidecek.

...e tabi eliñ gurbetinde **nā_dar** ĩrātım diseñ gine orayı ĩstiyo gōñül (ÇORBA:167). = e tabii elin gurbetinde **ne kadar** rahatım desen de yine orayı ĩstiyor gönül.

...èçuk bāça vaç orıyı ekiyoK işde. gelecēmiz gıdecēmiz o başga bi şeyimiz yoK gızım. atmış dohuS neyin vaç. hē éy ne **yapacāñ** ba_hmayıñça da olmuýo (ÇORBA:175)... = azcık bahçe var orayı ekiyoruz işte. geleceğımız gıdeceğımız o başka bir şeyimiz yok kızım. atmış dokuz falan var. he ey ne **yapacaksın** bakmayınca da olmuyor...

...dörd dene çoūhdan sōna òlanıñ biri güccük dā diyó hindi ā şunu teléfon ĩtdimde neyi diycōmda gızlarıñ ikisi **irelün** dersāniye salıyó díyo òlan bitirdide güccük çocuğ (ÇORBA:144). = dört tane çocuktan sonra oğlanın biri küçük daha diyor şimdi aha şunu telefon ettim de ne diyeceğim de kızların ikisi **ileri gün** (evvelsi gün) dersaneye salıyor diyor oğlan bitirdi de küçük çocuk.

...yēdi eltiyūk yēdi iltiniñ **boyū** benim (ÇORBA:141). = yedi eltiyiz yedi eltinin en **büyüğü** benim.

...beş alTıŭn sōna onuñ yanına **gídécām** hē orda **ğalacāñ** onnar sā sola gidince onuñ yanında oTuruyon ben (ÇORBA:130). = beş altı gün sonra onun yanına **gideceğim** he orda **kalacağım** onlar sağa sola gidince onun yanında oturuyorum ben.

...bu ğızı **nāpiyim** émmisi (ÇORBA:114). = bu kızı **ne yapayım** amcası?

...şéf gelür dedi sen şöyle hanı ğarşı ya sen şorayı **gózlúcēñ** ben şurayı **gózlúcēñ** (ÇORBA:101). = şef gelir dedi sen şöyle hani karşı ya sen şurayı **gözleyeceksin** ben şurayı **gözleyeceğim**.

...**bórē**, **çórē** yiyola; **yüzū** de Tahiyola hocaynan ney, biraħıp gidiyola evlerine (ÇORÍA:95). = **böreği**, **çöreği** yiyorlar; **yüzüğü** de takıyorlar hocayla falan, bırakıp gidiyorlar evlerine.

...**dūn** oludu. ordan **dūn** olup geline, **çiçē** vuruluP **dūn** oluP biTdin miydi eve gelüle (ÇORÍA:98). = **düğün** olurdu. oradan **düğün** olup geline **çiçeği** vurulup **düğün** olup bitince eve gelirler.

...evelā çorba veriliy, sōna dolma oluy. dolmanın yanına salata, sirke salatası, üsdüne salatalık dōranu. ayran, turşu **oldō** vahit turşu (ÇORÍA:97). = evvela çorba veriliyor, sonra dolma oluyor. dolmanın yanına salata, sirke salatası, üstüne salatalık doğranıyor. ayran, turşu **olduğu** vakit turşu.

...bebek böyütmesine mi geldük şindi? **bebē** beşşige beliyok. **toprā** beliyok (ÇORÍA:117). = bebek büyütmesine mi geldik şimdi? **bebeği** beşşige beliyoruz. **toprağa** beliyoruz.

...burda serem Taħa, serem Taħa ğurtulmadı. ğan kesilmiyā dide. **nāydicōķ** dede diy (ÇORÍA:126). = burada serum taka serum taka kurtulmadı. kan kesilmiyor dedi. *ne edeceğiz* dede diyor.

...o ğadar ayrıldım geldim de. **geTdōm** bi bā tavası, bi bā ğazanı. başka bişiy getümedim (ÇORÍA:146). = o kadar ayrıldım geldim de. **getirdiğim** bir bağ tavası, bir bağ kazanı. başka bir şey getirmedim.

...tālimde bi daş dikdile, şöyle ğocaman bi daş. o daşa bize selam vedürüyola. selam verüyok, ğülüyok, acemüyök. ombaşı çavuş bize **bāriy**, **çāriy** (ÇORÍA:157). = talimde bir taş diktiler, şöyle kocaman bir taş. o taşa bize selam verdiriyorlar. selam veriyoruz, gülüyoruz, acemiyiz. onbaşı çavuş bize **bağırıyor**, **çağırıyor**.

...çeyrekler daħallar, çeyrek daħan çeyrek daħar, ğuşene gibi atanlar, hani gendünü topluyamıyanlar ğuşene atar, ebedesini çevrülerğ yüzünü, altununu aluşlar, ireli geri **nebīm** ben (ÇORÍA:163). = çeyrekler takarlar, çeyrek takan çeyrek takar, kuşağına gibi atanlar, hani kendini toplayamayanlar kuşağına atar, ebedesini çevirirler yüzüğünü, altınını alırlar, ileri geri **ne bileyim** ben.

...**nikāmız** gıyıldı (ÇORİA:159). = **nikahımız** kıyıldı.

...bu bənim **dédūm** mantar bōyle tōpraḥdan yāmur yādı mıydı bōyle çīḥar tōpraḥdan (AMA:189). = bu benim **dediğim** mantar bōyle topraktan yağmur yağdığında bōyle çıkar topraktan.

...anam ēy sorutdum **ayām** úsdúne soradamıyám yávrum (AMA:155). = anam iyi soruttum (ayakta durdum) **ayağımın** üstüne sorutamıyorum (ayakta duramıyorum) yavrum.

...ōlma mı var tēgge var. dēy dēpeniñ **dorūnda** (AMA:152). = olmaz mı var tekke var. ta tepenin **doruğunda**.

...baḥ meselā bən işde yeñi yetişişyōdum ōndan sōna at **arabaḷānda** ō bazara gōtürüyōdum (AMA:156). = bak mesela ben işte yeni yetişişyordum ondan sonra at **arabalarında** o pazara gōtürüyordum.

...ūç beşli ēntere giyelerdi üç beşli ğumaş. üç beşli, ēntāri **diyecān** (AMA:148). = üç beşli entari giyerlerdi üç beşli kumaş. üç beşli, entari **diyeceksin**.

...bunı biS **yyiōḥ** (AMA:81). = bunu biz **yyiyoruz**.

...yaman pehlivanımış aç susuz Medineye vardım diyo. bi ḥurma **ācında** bunu yaḥaladım diyo (AAA:210). = yaman pehlivanmış aç susuz Medine'ye vardım, diyor. bir hurma **ağacında** bunu yakaladım, diyor.

...ortuya tekbir avazıyla taç geldi Hacı Bekdāş-ı Veliniñ ğafasına ēndi. tekbir avazıyla fırça geldi sırtına, tekbir avazıyla kemerbes geldi beline, tekbir avazıyla ğılıç geldi **ğucāna**, tekbir avazıyla nālınler geldi **ayāna** (AAA:217). = ortaya tekbir avazıyla taç geldi Hacı Bektaş-ı Veli'nin kafasına indi. tekbir avazıyla hırka geldi sırtına, tekbir avazıyla kemerbest geldi beline, tekbir avazıyla kılıç geldi **kucağına**, tekbir avazıyla nalınlar geldi **ayağına**.

...abacıda Abidin ā var diyi (AAA:232). = Abacı'da Abidin **Ağa** var diyor.

...sigarayı içerken yoḥardan damdan aşşaa bi ip ēniyo, āniñ **yatdū** yere (AAA:233). = sigarayı içerken yukarıdan damdan aşağı bir ip iniyor, ağanın **yattığı** yere.

...**mezelliñ** ğıyısına geldim (AAA:242). = **mezarlığın** kıyısına geldim.

...bugún o būriya gelinci yanıña yaḥın **çār**, baḥalım geliyomu (AAA:276)? = bugün o buraya gelince yanına yakın **çağır**, bakalım geliyor mu?

...o meḥdüPú vér de diye **bōunki** hedyeyi ben alıyım, diye (AAA:277). O mektubu ver de diyor **bugünkü** hedyeyi ben alayım, diyor.

...aḥrebelerinden gendi aḥrebelerimiznen giderik ğızıñ nişan **āsini** gōrerik (ÇANMA:277). = akrabalarından kendi akrabalarımızla gideriz kızın nişan **eksiğini** görürüz.

...meselâ uşakları veriyōsa, versin de versin. **ekmāñ** arđı kesilmez, cenābı allāhıñ bi emri (ÇANMA:289). = mesela çocukları veriyorsa, versin de versin. **ekmeğın** arkası kesilmez, Cenab-ı Allah'ın bir emri.

...küfür idince **barnāndan** şey çığıyo, barnā ğopiyo (ÇANMA:311). = küfür edince **parmağından** şey çıkıyor, parmağı kopuyor.

...su gelse. Ben bi ufağ çıfçıyım. senede aldım para yım_beş, otuz milyar. sekiz, on nüfus_unan. bu parayı aliyom. ağar yağıtına bunuñ ben, yirmi_milyarını ağar yağıta veriyom. bu dile ğolay, **dēl**_mi (ÇANMA:287). = su gelse. ben bir ufak çiftçıyım. senede aldığım para yirmi beş, otuz bin. sekiz, on nüfusla. bu parayı alıyorum. akaryakıtta bunun ben, yirmi binini akar yakıtta veriyorum. bu dile kolay, **değil** mi?

...şindi bide yağın ğaylī, bidāynen yapı_veriyolar şindi. **bulaşī** neyi yoğ onuñ (ÇANMA:277). = şimdi pide yakın artık, pideyle yapıveriyorlar şimdi. **bulaşığı** falan yok onun.

...almanın urusuñ ğarb **ētdінде** bu kōylerden mēmur geldi (ÇANMA:280). = Almanla Rusun harp **ettiğinde** bu kōylerden memur geldi.

...bulğur yaparığ, yarma yaparığ, un elerik. şāparığ, **yōruğ** (ÇANMA:276). = bulgur yaparız, yarma yaparız, un eleriz. şey yaparız, **yoğururuz**.

...būday **dōlünce** beyaz gibi olur, onu bişirüz keşgē (ÇANMA:321). = buğday **dōvülünce** beyaz gibi olur, onu pişiririz keşkeğē.

...kōy yoğardaydı. **susuzlūn** yüzünden buriya geldiler (ÇANMA:288). = kōy yukarıdaydı. **susuzluğın** yüzünden buraya geldiler.

...meselâ çoğ **verdū** zaman bire beş, altı veriyō (ÇANMA:279). = mesela çok **verdiği** zaman bire beş, altı veriyor.

Çorum Bayat, Çorum İskilip, Amasya Merkez, Amasya Aydınca, Çankırı Merkez, Çankırı Eldivan ağızlarında ünsüz düşmesiyle oluşan uzun ünlü örnekleri şu şekildedir:

...tekirār hoş geldiñ ēvimize. iyiyiñ **sālınız** ğızım çoğ şükür ağā şındiki ğal böyle ğezeliyoñ **uşāñ** iki yanda (ÇORBA:71). = tekrar hoş geldin evimize. iyiyim **sağlığınız** kızım çok şükür aha şimdiki hāl böyle gezelıyorum **uşağın** iki yanında.

...ufağ tefek işlere yamaşlara, **bāçalara**, çalmuKlara gıderduK (ÇORBA:175). = ufak tefek işlere yamaçlara, **bahçelere**, çamlıklara giderdik.

...delānnı ğayboldu. ordan ğayboldu **delānnı**. ğāvēden ğeldi **eñüzü_billāmine_şeytānim bismillarahmanrām** didim (ÇORBA:156). = **delikanlı** kayboldu. oradan kayboldu delikanlı. **kahveden** geldi **euzübillahimineşeytanirracim bismillahirahmanirrahim** dedim.

...iyi **ānat** bağıyım sen ānat (ÇORBA:100). = iyi **anlat** bakalım sen anlat.

...hep beni ğınadılar niye viriyöñ niye bi çocuĝ ğıdiyo orda **nāsı** dayanacaĝ yarın onu öldürül̄ler yani anarşit bek çödu o zaman (ÇORBA:80). = hep beni kınadılar niye veriyorsun niye bir çocuk ğıdiyor orda **nasıl** dayanacak yarın onu öldürürler yani anarşist pek çoktu o zaman.

...**zāti** baba ana seni kótü yíre layuklar mı (ÇORBA:83)? = **zaten** baba anne seni kótü bir yere layıklar mı?

...aduñ ney yávrum? amā bék çetinmiş yávrum bi gurbet ĝuşu ĝelin oldu **bón ĝuvē** girdi aha ĝomşumuza (ÇORBA:120). = adın ne yavrum? ama pek çetinmiş yavrum bir gurbet kuşu gelin oldu **bugün güvey** girdi aha komşumuza.

...eT, piriç de **olan** tarafından geliy, ĝız tarafına (ÇORÍA:97). = et, pirinç de **oĝlan** tarafından geliy, kız tarafına.

...olan çocunu alu gelin. ōne tas ĝolla. hadi, **sā** ayāñınan dep (ÇORÍA:98). = oĝlan çocuĝunu alır gelin. önüne taş koyarlar. hadi, **saĝ** ayaĝınla tep.

...bu ĝız bunları **ōreniyo**, ordāki yaşı ĝadından (ÇORÍA:112). = bu kız bunları **öĝreniyor**, oradaki yaşı kadından.

...bi torbaynan, **hebeynen** biki ufaĝ defek şey geTdüle (ÇORÍA:167). = bir torbayla, heybeyle bir iki ufaĝ tefek şey getirdiler.

...bunuynan ĝazel ayıTlıyoĝ. annemde atıy. **pōçuya** ĝoyuy ĝoyuy (ÇORÍA:161). = bununla ĝazel ayıklıyoruz. annem de atıyor. **bohçaya** koyuyor koyuyor.

...ordan altı ĝızlar erenlerde yatıy. şō ĝarşiki **yūsek** depede (ÇORÍA:102). = ordan altı kızlar erenlerde yatıyor. şu karşiki **yüksek** tepede.

...iki bulut bi ariya ĝavuşividi derdi. bi **ĝō** ĝürleme, bi şimşek çakma derdi (ÇORÍA:105). = iki bulut bir araya kavuşuverdi derdi. bir **ĝök** ĝürleme, bir şimşek çakma derdi.

...**īşallah** ahretini de verü allah, verü īşallah (ÇORÍA:161). = **inşallah** ahretini de verir Allah, verir inşallah.

...biyol **ōkelendürüy**, ses eTmiyom (ÇORÍA:145). = bir yol **öfkelenendiriyor**, ses etmiyorum.

...ōraĝ biçerĝkene **kāvaltī** ĝótürüdüñ, biyō da çörbiyā ĝelüdüñ ōlennéy (AMA:83). = orak biçerken **kahvaltı** ĝötürürdün, bir yol da çorbaya gelirdin öĝlen.

...tasa su alıyöñ, böyle elleriñe batırıyöñ, böyle **bōle** üç kere batırıyöñ (AMA:83). = tasa su alıyorsun, böyle ellerine batırıyorsun, böyle **böyle** üç kere batırıyorsun.

...ōndan sōra odın yáruşu oľuyōdu. odın yárişı, **mērkeblēnen dādan** oduna ĝıdiyōlardı (AMA:88). = ondan sonra odun yarışu oluyordu. odun yarışu, **merkeplerle** (eşeklerle) **daĝdan** oduna ĝıdiyorlardı.

...**mādenús** ēkdim (AMA:249). = **maydanoz** ektim.

...oña kaba pancarı diyolar, **onnādan** topluyolar ama hangi tür (AMA:438). = ona kaba pancarı diyorlar, **onlardan** topluyorlar ama hangi tür.

...gēde gēde āpeyim geddükden **sōna** çobana ıras geliyo (AAA:199). = gide gide epey gittikten **sonra** çobana rast geliyor.

...bi kilo et satacaḥ. ta üç yüz kāt saa verecek, üç yüz kāt baa verecek. yanı āline **sālīḥ** dedim (AAA:251). = bir kilo et satacak. ta üç yüz kağıt sana verecek, üç yüz kağıt bana verecek. yani eline **sağlık** dedim.

...bu tekrar benim peşimden gine **fişā** attı (AAA:261). = bu tekrar benim peşimden yine fişeği attı.

...burda gelin olmuş, kimsesi **yōmuş** (AAA:297). = burada gelin olmuş, kimsesi **yokmuş**.

...**zabālayın** gelini çıhardırdıḥ (ÇANMA:277). = **sabahleyin** gelini çıkarırdık.

...düven şöyle, **tātadan** da **şöle** daşdan dişleri var (ÇANMA:282). = düven **şöyle**, **tahtadan** da şöyle taştan dişleri var.

...daşlı mercimek. hē. yōḥ canım. daşı, ğayayı doldur, **visinnē** (ÇANMA:331). = taşlı mercimek. He. yok canım. taşı, kayayı doldur, **yesinler**.

...tāranayı biz ayran **ēşidür**, çalḥaruz yayıḥda. ēşidür, ğararuz, yaparuz (ÇANMA:402). = tarhanayı biz ayran **ekşitir**, çalkalarız yayıkta. ekşitir, kararız, yaparız.

...üzümü doldurur, getirik. **çınar** gelinner şirevitlerde (ÇANMA:278). = üzümü doldurur, getiririz. **Çiğner** gelinler şirevitlerde (içinde üzüm çiğnenen taş tekne).

...ondan sōna ğın dönümü diller. ğırk beş ğın sōna. ğın döner, maḥsullar **aarī** (ÇANMA:319). = ondan sonra ğın dönümü derler. kırk beş ğın sonra. ğın döner, mahsuller **ağarır**.

...**çīnerdik** düvennen, düven sürerdük şöyle sapları alurduk (ÇANMA:296). = **çiğnerdik** düvenle, düven sürerdik şöyle sapları alırdık.

...**İhtiyacından** fazlasını satıyo, bazarlarda (ÇANMA:304). = **ihtiyacından** fazlasını satıyor, pazarlarda.

...tomatisini de **dōrarıḥ** (ÇANMA:276). = domatesi de **doğrarız**.

...hamur **yapiyōdun**, yūḥa ekmek yapıyoduk (ÇANMA:323). = hamur **yapıyorduk**, yufka ekmek yapıyorduk.

...yav ğapıyı kitliyolar, para isTiyolar. **ğönünden** ne. **şē**, **ōlan** babası. hē. sādıç da oluyo (ÇANMA:283). = ya kapıyı kitliyorlar, para istiyorlar. **gönlünden** ne. **şey**, **oğlanın** babası. he. sadıç da oluyor.

...oħul açuħ emme bi doħuz, on **õrenci** var (ÇANMA:309). = okul açık ama bir dokuz, on **õğrenci** var.

...meselā, adam meselā benim baiñ **bõründen** geğerken benim **bādan** iki salħım üzüm alır, yerdı (ÇANMA:281). = mesela, adam mesela benim bağın **bõğründen** geğerken benim **bağdan** iki salkım üzüm alır, yerdı.

...şõriya bi deynek dıkerdik. üç, beş arħadaş oña atardı. **vurūsaħ** vurduħ (ÇANMA:280). = şuraya bir deynek dıkerdik. üç, beş arkadaş ona atardı. **vurursak** vurduk.

...baħlava yazarız. şıdiriz. her şiy yaparız. hēr şiyi **meşürdur** (ÇANMA:353). = baklava yazarız. şey yaparız. her şey yaparız. her şeyi **meşhurdur**.

...işde evelce bu **bilū** işde, buā yapın (ÇANMA:327). = işte evvelce bu **bilir** işte, buna yapın.

...bõyük geldi mi, sen ğalħarsıñ ona bi yer **verūdün** (ÇANMA:337). = büyük geldi mi, sen kalkarsın ona bir yer **verirdin**.

... bi çocuk **õlum** var (ÇANEA:107). = bir çocuk **oğlum** var.

... valā ben kırk birliyin. atmış dõrd diyolar bilmeyõñ. ırđatlıđın **ayāna** ırđatlı bilirsıñız (ÇANEA:108). = valla ben kırk birliyim. altmış dõrt diyorlar bilmiyorum. ırđatlıđın **ayağına** ırđatlıđı bilirsiniz.

... anħaradalar herkez çocuklarının yanına **gidiyõ** (ÇANEA:110). = Ankara'dalar herkes çocuklarının yanına **gidiyor**.

...kendin depemyõsan **yõmie** bulurus (ÇANEA:111). = kendin tepemiyorsan **yevmiyeci** buluruz.

...buday ekiyos eksērī **būday** ekiyos (ÇANEA:115). = buđday ekiyoruz ekseriyetle **buđday** ekiyoruz.

...ya'ni beş altı kişi kim **büşürüyõsa** oña ğatulurus beş altı kişi yan yana gelürüz yaparuz (ÇANEA:168). = yani beş altı kişi kim pişiriyorsa ona katılırız beş altı kişi yan yana geliriz yaparız.

Amasya Merkez ve Çankırı Eldivan ağızlarında hece dūşmesiyle oluşmuş uzun ünlü örnekleri şu şekildedir:

...neden **õldūnu** bilmiyõm ğızım (AMA:81). = neden **olduğunu** bilmiyorum kızım.

...beyāS, yeşil fasilye de bişiyõ yāni ondan da her türlü **yemāmiz** bişiyõ (AMA:171). = beyaz, yeşil fasulye de pişiyor yani ondan da her türlü **yemeğimiz** pişiyor.

...başlıyõħ biS ğelinneri yīħamiyā **irmā** bizim **yūnāmiz** varıdı (AMA:148). = başlıyoruz biz gelinleri yıkamaya **irmağa** bizim **yunağımız** vardı.

...benim **ufaklîmda genşlîmde** idäre dirler idäre gas dakardık (ÇANEA:112). = benim **ufaklığîmda gençliğîmde** idare derler idare gaz takardık.

...**tömu** ziraad úsûlü her şey aha o şekilde devam edip gidiyoS âbi añadın mı hani biraz sıkıcı oldü.úçün yâni (ÇANEA:119). = **tohumu** ziraat usulü her şey işte o şekilde devam edip gidiyoruz abi ağabey anladın mı hani biraz sıkıcı olduğu için yani.

...bozarduğ deper eşerdúđ onnarı **yaprâni** toplarduk şindik âsmalarımız neyi var bağçalardan onnardan topluyos (ÇANEA:155). = bozardık teper eşerdik onları **yaprağını** toplardık şimdi asmalarımız falan var bahçelerden onlardan topluyoruz.

...**sâyöz** inē (ÇANEA:181). = **sağıyoruz** ineği.

...bekmeS toprâ diller báyaz olur. o ayrı toprak olur. **bayâ** nórml topraktan değüldür (ÇANEA:187). = pekmez toprağı derler beyaz olur. o ayrı toprak olur. **bayağı** normal topraktan değildir.

Çorum İskilip, Amasya Aydınca, Çankırı Merkez, Çankırı Eldivan ağızlarında alınma kelimelerde bulunan uzun ünlü örnekleri şu şekildedir:

...**dâmaT** (Far.) ney gitmezdi esgiden (ÇORİA:95). = **damat** falan gitmezdi eskiden.

...aman da **pâdişâhim** (Far.) izin ver bize (ÇORİA:108). = aman da **padişahım** izin ver bize.

...gapiyı çalıyo, içeri giriyo, buña dua şeklinde bi **nâlet** oħuyo (AAA:209). = kapıyı çalıyor, içeri giriyor, buna dua şeklinde bir **lanet** okuyor.

...fazla **tahâmül** edemiyo (AAA:213). = fazla **tahammül** edemiyor.

...yâ Hazreti Hacı Bekdâş-ı Veli İnkâr Saru beni **şikât** etmiş (AAA:223). = ya Hazreti Hacı Bektaş-ı Veli İnkâr Sarı beni **şikayet** etmiş.

...biz **fâreden** yemek yiyemiyoh (AAA:237). = biz **fareden** yemek yiyemiyoruz.

...duvar usdası, duvar. **inşât** (ÇANMA:366). = duvar ustası, duvar. **inşaat**.

...bi buçuğ **sâtlig** yâni bi yaylá (ÇANMA:401). = bir buçuk **saatlik** yani bir yayla.

...evet eylence yapıyölardın. böyle dernek topliyölardın, davar alıb davar kesiyölardın. hani FelFele yapallardın. davar, davar. yâni FelFele dillerdin oña yâni. böyle **cemât** yirdin (ÇANMA:543). = evet eğlence yapıyorlardı. böyle dernek topluyolardı. davar alıp davar kesiyorlardı. hani felfele (yemekli, içkili toplantı) yaparlardı. davar, davar. yani felfele derlerdi ona yani. böyle **cemaat** verdi.

...ben buraya bi **göperatif** gurdum (ÇANMA:287). = ben buraya bir **kooperatif** kurdum.

... şeker dâdırığ. köylü gelen yiyē gider viriz **dâved** ideriz (ÇANEA:106). = şeker dağıtırız. köylü gelen yiyen gider veririz **davet** ederiz.

...var onnarı heb bi everdık̄, bark ettik. çolü çocü var saol allah **râzı** ossun (ÇANEA:108). = var oları hep bir evlendirdik. bark ettik. çoluğu çocuğu var sağ ol Allah **razı** olsun.

... **cânım kabēm** vârsam sanâ (ÇANEA:110). = **canım Kabe'm** varsam sana

...o şekilde dabi dabi bōle bi şeylerimiz varıdı amâ onu şindi ben unuddum sonrâ baş āğa demek köyün deliğanlısını **idāre** eder (ÇANEA:116). = o şekilde tabii tabii böyle bir şeylerimiz vardı ama onu şimdi ben unuttum sonra baş apa demek köyün delikanlısını **idare** eder.

Çorum İskilip, Amasya Aydınca, Çankırı Merkez, Çankırı Eldivan ağızlarındaki vurgu ve tonlamaya bağlı uzun ünlü örnekleri şu şekildedir:

...altı **gīzlar**, altı **gīzlar** yeter oldu **bizē** nāzlar (ÇORİA:102). = altı kızlar, altı kızlar yeter oldu bize nazlar.

...iP **nerdē** öte bete nerde, mandal nerde (ÇORİA:104)? = ip nerde öte beri nerde, mandal nerde?

...yā cāriye diye bir şey söylesem cuvap vērir müsüñ, diyü (AAA:200). = ya cariye diyor, bir şey söylesem cevap verir misin, diyor.

...aman **hā** (AAA:205)... = aman ha...

...**cenāzede**, **dışardāki** şeyler gelir **yāni** (ÇANMA:303). = cenazede, dışarıdaki şeyler gelir yani.

...bazlamayı da mayalarız, **gōzēlce** yazarız, yere sereriz. onu da saçda bişiriz (ÇANMA:317). = bazlamayı da mayalarız, güzelce yazarız, yere sereriz. onu da sacda pişiririz.

...nenni **nerdē** iş zamānı, nerde büyüdüyöz öyle sōliceñ (ÇANMA:446). = ninni nerde iş zamanı, nerde büyütüyoruz öyle söyleyeceksin.

...vallāha işde sizi gōrdük̄ dā iyi olduk̄. iki çam deil mi. **hī**. çamları iki bitmiş. **yā** (ÇANMA:332). = vallahi işte sizi gördük daha iyi olduk. iki çam değil mi? hı. çamları iki bitmiş. ya.

...ikindinden sōna işde bi gelin çıkar. ondan sōna davul biter. pazar gün. **cumā** gün başliyo, pazar gün **bitiyo** (ÇANMA:395). İkindiden sonra işte bir gelin çıkar. ondan sonra davul biter. pazar gün. cuma gün başlıyor, pazar gün bitiyor.

...ğısır ney yaparız, **gōzleme**. gözleme, cızlama (ÇANMA:370). = kısır falan yaparız, gözleme. gözleme, cızlama.

...dağa çoğ iş var **yavrūm** (ÇANMA:356). = daha çok iş var yavrum.

...işde orda oyun çıkardılar. **yūsüg** oynallar (ÇANMA:362). = işte orada oyun çıkartırlar. yüzük oynarlar.

...yaz bu zamana bağça ekkeriS yavrum davarımız olur gideriz şō yabanlarda dağlarda davarları saar gelirdik (ÇANEA:105). = yaz bu zamana bahçe ekeriz yavrum davarımız olur gideriz **şu** yabanlarda dağlarda davarları sağar gelirdik.

...benim ciyerlêrim **dêlik** delikdir (ÇANEA:109). = benim ciğerlerim delik deliktir.

...evêli **imkânı** mı var oruya **tâ** aşşâ yola inerdik (ÇANEA:113). = evvelden imkânı mı var oraya ta aşığı inerdik.

...ben o türbelerê yalvaracan dōa edecen emme bōle bebeğim osun şu ossun **inanmâyoñ** gidiyoñ gıtmıyo dêlim yâmur dōasına gidiyoS (ÇANEA:132). = ben o türbelere yalvaraksın dua edeceksin ama böyle bebeğim olsun şu olsun inanmıyorum gidiyorum gitmiyor değilim yağmur duasına gidiyoruz.

Çankırı Merkez ve Eldivan ağızlarında ünlü karşılaşması ile oluşmuş üzün ünlüler vardır. Örnekler şu şekildedir:

...heb bu depeleriñ isimleri vâ. **burâ** ara_burun_ğaş dellê (ÇANMA:330). = hep bu tepelerin isimleri var. **buraya** ara burun kaş derler.

... elli, elli iki. elli_**sekizlîm** (ÇANMA:364). = elli, elli iki. elli **sekizliyim**.

...ya alan alırdı, **almân** almazdı (ÇANMA:451). = ya alan alırdı, **almayan** almazdı.

... çalışduğ, çalışmaduğ. işde êle oldu. tabî çoluğ çocuğ beslemesi golay mı. hadi gidelim **baçÇê**, nûri aa evdiydi (ÇANMA:455). = çalıştık, çalışmadık. işte öyle oldu. çoluk çocuk beslemesi kolay mı. hadi gidelim **bahçeye**, Nuri Ağa evdeydi.

...**sâTlerce** h'arman savuruduğ (ÇANEA:112). = **saatlerce** harman savururduk.

...**zirâd** üsülû çalışırız (ÇANEA:119). = **ziraat** usulü çalışırız.

...kirâzlerin kimisi hangısı **iyîse** şey idüllerdi yâni ödül verürlerdi bunnarı yapallardı pestivalde de işTe oyunlar sazlar türküler bunnar yapılırdı (ÇANEA:136). = kirazların kimisi hangisi **iyiyse** şey ederlerdi yani ödül verirlerdi bunları yaparlardı festivalde de işte oyunlar, sazlar, türküler bunlar yapılırdı.

2.2. Ünsüzler

Standart Türkiye Türkçesinde kullanılan ünsüzlerin yayında, incelenen ağız bölgelerinde şu ünsüzler yer almaktadır:

ÇORBA: b, ç, F, ğ, g, ħ, J, k, K, l, ñ, P, S, Ş, T, ı

ÇORİA: ğ, g, ħ, k, K, ñ, P, T.

AMA: b, ç, Ç, F, ğ, ğ, ħ, K, k, K, l, ñ, P, S, T, v

AAA: g, ħ, k, ğ, ñ, T, ħ, ğ, h, S, F, K, Ç, c

ÇANMA.: Ç, F, ğ, ğ, G, ħ, ħ, k, k, K, K, k, ñ, P, r, S, T, y

ÇANEA: G, g, k, ñ, ħ.

2.2.1. b ünsüzü

İncelenen bölgelerden Çorum Bayat ve Amasya Merkez ağızlarında görülmektedir. “b” ile “v” arasında katı, ötümlü çift dudak ünsüzüdür. Yaygın bir kullanımı yoktur.

İncelenen kaynaklardaki örnekler şu şekildedir:

...dēy orucuñ yēdisinde múbārek ğünnerde o da ikīndi namazı ğılıyım díyin durmuş. óbür dēyzemiñ **abīcasınıñ** ölu da ben moturu ústüne súlrerin dímiş (ÇORBA:116) = ta orucun yedisinde mübarek günlerde o da ikinci namazı kılayım diye durmuş. óbür teyzemin amcasının oğlu da ben motoru üzerine sürerim demiş.

...ó şey şeyler **bar**... (AMA:124). = o şey şeyler var.

2.2.2. ç ünsüzü

İncelenen bölgelerden sadece Amasya Aydınca ağızında görülmektedir. “c”, “ç” arası yarı sızıcı dış damak ünsüzüdür. Bölgede kullanımı yaygın değildir.

İncelenen bölgedeki örnek şu şekildedir:

...yaĝ diyo aĝanıñ atını çalıp da burdan bi adamıñ **aç** ğetmesi olur mu? diyi olmaz tabi (AAA:233). = “ya” diyor, “ağanın atını çalıp da buradan bir adamın aç gitmesi olur mu?” diyor olaz tabii.

2.2.3. Ç ünsüzü

İncelenen bölgelerden Çorum Bayat, Amasya Merkez, Amasya Aydınca ve Çankırı Merkez ağızlarında görülmektedir.”c” ile başlayıp “ç” ile tamamlanan ortak boğumlanmalı bir ünsüzdür. Sert ve patlamalıdır.

İncelenen kaynaklardaki örnekler şu şekildedir:

...mārā ğdiyoñ ellerde **ĝordúhÇe** (ÇORBA:72). = merak ediyorsun başkalarında gördükçe.

...dayānıda yídım hiç yüzü ğülmedi. bende **ĝenÇidim** (ÇORBA:84). = dayağını da yedim hiç yüzü ğülmedi. ben de gençtim.

...bizim bu köyümüzde yani milli **gürecçi** var evet (AMA:157). = bizim bu köyümüzde yani millî güreşçi var evet.

...tabii binnar da şeyine göre herkeziñ eliniñ durumına göre misafirini **aç** koymazdı (AMA:163). tabii bunlar da şeyine göre herkesin elinin durumuna göre misafiri aç koymazdı.

...şimdi bi ovada ilerlerken o gañ galesinin hókúmdarınıñ her dāda her depede **gósçúsü** varmış (AAA:207). = şimdi bir ovada ilerlerken o kan kalesinin hükümdarının her dağda her tepede gözcüsü varmış.

...HePsi geliyóla gañ galesiniñ kenārına suyu **geçmeñiñ** golayı yoñ (AAA:212). = hepsi geliyorlar kan kalesinin kenarına suyu geçmenin kolayı yok.

...bu elde bıçaqlarnan, makine varsa makineyken keserüz. dörd köşe dörd köşe, **gúççüg** **gúççüg** (ÇANMA:397). = bu elde bıçaklarla, makine varsa makineyle keseriz. dört köşe dört köşe, küçük küçük.

...hadi gidelim **baççē** (ÇANMA:455). = hadi gidelim bahçeye.

2.2.4. ç ünsüzü

“ç” ile “ş” arasında boğumlanan bir sestir. Amasya Merkez ağzında az da olsa görülmektedir.

Örnekler şu şekildedir:

...on üç yaşında **gaçmış** (AMA:261). = on üç yaşında kaçmış.

...orda **çöreg** yaparıs, ét yemēmiS oñu, piriş piļavımız oñur, tatlımız oñur (AMA:426). = orada çörek yaparız, et yemeğimiz olur, pirinç pilavımız olur, tatlımız olur.

2.2.5. F ünsüzü

İncelenen bölgelerden Çorum Bayat, Amasya Merkez, Amasya Aydınca ve Çankırı Merkez ağzlarında görülmektedir. “v” ile “f” arasında boğumlanan, daha çok “f”ye yakın bir sestir. Daha çok kişisel kullanımda ortaya çıkmıştır.

İncelenen bölgelerdeki örnekler şu şekildedir:

...benúm güveyde furdacı **yáFrüm** gece gonduda duruyo (ÇORBA:119). = benim güvey (damat) da hurdacı yavrum gecekonduda duruyor.

...bu olaniñ babasını **Furdularda** öldü (ÇORBA:161). = bu oğlanın babasını vurdular da öldü.

...elli hāneniñ aşşā yóharı otuz otuz bēş ānesi kōnañ **misāFir** alabiliyódu (AMA:161). = elli hanenin aşağı yukarı otuz otuz beş hanesi konak misafir alabiliyordu.

...ésgiden böyle reg ypiymuşlar hamur işleri, **smFller**, yrannar (AMA:171). = eskiden böyle çörek yapıyorlarmış hamur işleri, semaverler, ayranlar.

...ordan **pehlFani** birisini gnderiyo (AAA:205). = oradan pehlivanın birisini gönderiyor.

...y **misafirim** de var diyo (AAA:267). = ya misafirim de var diyor.

...Çarşafı ellerimnen yıhiyom (ANMA:379). = arşafı ellerimle yıkıyorum.

...uFa deil. thtadan. Öyle yapallardın (ANMA:400). = kova değil, tahtadan. Öyle yaparlardı.

2.2.6. ğ ünsüzü

ankırı Eldivan ağzı dışında incelenen bölgelerin tamamında grlmektedir. Katı, patlayıcı, ötümlü bir art damak ünsüzüdür. "" ve "" sesleriyle kullanıldığında boğumlanma noktasını biraz geriye çekerek yarı art ünlülerin oluşmasını sağlar. Yaygın bir kullanımı vardır.

İncelenen bölgelerdeki rnekler Şu Şekildedir:

...bi **ĝızım** varıdı, beőde lum varıdı yvrm (ÇORBA:159). = bir kızım vardı, beş de oğlum vardı yavrum.

...őerde **ĝapı** yoĥ baca yoĥ (ÇORBA:161). = Şehirde kapı yok baca yok.

...yüzük Taĥılıy **ĝıza** (ORA:95). = yüzük takılıyor kız.

...esgiden buruya **ĝavullar** gelmiş (ORA:102) = eskiden buraya gavurlar gelmiş.

...bir hafda dyamlı bi cmrtesi başlar bir cumrtesine **ĝader** damlı oynar **ĝlellerdı** (AMA:323). = bir hafta devamlı bir cumartesi başlar öbür cumartesine kadar devamlı oynar gllerlerdi.

...őeyli **ĝara** saĥızlı (AMA:333). = Őeyli kara sakızlı.

...daha doğrusu **ĝorĥdum** (AAA:199). = daha doğrusu korktum.

...aldım geldim burıya, köyüme **ĝaradaőa** getürdüm, yatuduĥ (AAA:228). Aldı9m geldim buraya, köyüme karataőa getirdim, yatırdık.

...eller **başga** herşey **ĝyolarmış** ama biz **ĝomuyoĥ** (ANMA:292). = eller başka her Şey koyuyorlarmış ama biz koymuyoruz.

...shibisi geldi mi de **ĝaĐarduk**. o bizi **ĝovalardı** (ANMA:309). = sahibi geldi mi de kağardık, o bizi kovalardı.

2.2.7. g ünsüzü

İncelenen bölgelerden Çorum Bayat, Çorum İskilip, Amasya Aydınca, Çankırı Merkez ve Eldivan ağzlarında görülmektedir. Ön ünlülerde kullanıldığında boğumlanma noktasını biraz geriye çekerek yarı art ünlülerin oluşmasını sağlar.

İncelenen bölgelerdeki örnekler şu şekildedir:

...önnarı **górdük** bi yolda gârdaşım öldü otuz beş sene olúyo oñ sekiz yaşındaydı (ÇORBA:115).
= onları gördük bu sefer de kardeşim öldü otuz beş sene oluyor, on sekiz yaşındaydı.

...**gurban** olurum saña hoş gèldiñ éve (ÇORBA:118). = kurban olurum sana hoş geldin eve.

...**gúz** geldi (ÇORÍA:123). = güz geldi.

...**gotünü** dönüy şoruya (ÇORÍA:123). = götünü dönüyor şuraya.

...beni dóge dóge bu dağlarda ıssuz başıma davar **gútdürüyóla** (AAA:199-200). = beni döve döve bu dağlarda ıssız başıma davar güttürüyorlar.

...bóyúğü **gúccúğü** buña bağlandı (AAA:217). = büyüğü küçüğü buna bağlandı.

...tere yâsı, südü, yourdu çok **góznel** olurdu (ÇANMA:324). = tereyağı, sütü, yoğurdu çok güzel olurdu.

...**gólge** deil, souğ gelmiyo (ÇANMA:372). = gölge değil, soğuk gelmiyor.

...biz de bóoñkü günneri bekliyoduk. sizleri gelsinler **görüşelim** konuşalım diye (ÇANEA:109).
= biz de bugünkü günleri bekliyorduk. sizleri gelsinler görüşelim konuşalım diye.

...óralarda geziyoz **góçmen** guşlar gibiyis (ÇANEA:109). = oralarda geziyoruz göçmen kuşlar gibiyiz.

2.2.8. ğ ünsüzü

İncelenen bölgelerden sadece Amasya Merkez ağzında görülmektedir. Art damak kökünde gırtlığa oldukça yakın boğumlanan katı, patlayıcı ve ötümlü bir art damak ünsüzüdür.

Bölgedeki örnekler şu şekildedir:

...şindi bi bëri beñzer bi nişan édiyelár, bi **ağız** şelbeT içiyelár bi daa yög (AMA:82). = şimdi bir beri benzer (sıradan) bir nişan yapıyorlar, bir ağız şerbet içiyorlar bir daha yok.

...tabî otlar nası oluyodı şaziye anneñ gétúrúyódu yá, ısırğan otu (AMA: tabii otlar oluyordu Şaziye annen getiriyordu ya, ısırğan otu.

2.2.9. ħ ünsüzü

İncelenen bölgelerin tamamında görülen katı, hırıltılı art damak ünsüzüdür.

Bölgelerdeki örnekler şu şekildedir:

...añğarıya şeyden şeyden tamān ōo hani damallaşdan damallaşdan damallaşı **dışanumuş** (ÇORBA:74). = Ankara'ya şeyden şeyden tamam ōo hani damarlardan damarlardan damarları tıkanırımış.

...sālamıdım yavrum o zamannarı şindi ġāli **saşatlandım** sālāmıdım (ÇORBA:74). = sağlamdım yavrum o zamanlar şimdi artık sakatlandım sağlamdım.

...mevlüd **oşundukşdan** sōna millet gelü (ÇORĀA:97). = mevlid okunduktan sonra millet gelir.

...yorgunluklarını **çışarmiya** ġannılānı doyurmiya çalışmışlar (ÇORĀA:110). = yorgunluklarını çikarmaya karınlarını doyurmaya çalışmışlar.

...bunna **yōř.** şindi **atuş biraşduş, ġařdı** şindi yeņi mōda (AMA:443). = bunlar yok. şimdi artık bıraktık, kalktı şimdi yeni moda.

...bēnim dūúnú nē bilīm nē ołdūņı eřgiden **yōřluř** varıdı nēblīm bēn (AMA:451). = benim dūġünü ne bileyim ne olduġunu eskiden yokluk vardı ne bileyim ben.

...şindi doslar sene bin **doşuzyüz** seksen altı (AMA:228). = şimdi dostlar sene bin dokuz yüz seksen altı.

...bařınıñ altından **çışarıyo** çekmeceyi (AMA:231). = başının altından çikarıyor çekmeceyi.

...**şee**, şişelere. ġonserve şişeleri var yā (ÇANMA:276). = şeye doldururuz, şişelere. konserve **dolduruş** şişeleri var ya.

...ōyle ġüzel olur da **yumuşaş** olur, sert olmaz (ÇANMA:355). = öyle ġüzel olur da yumuşak olur, sert olmaz.

...çay içeris, oturus, ġonuřurus. ólen s'ātine ġadar óllen de **ġařar** cāmiye gideris (ÇANEA:111). = çay içeriz, otururuz, konuşuruz. óġlen saatine kadar óġlen de kalkar camiye gideriz.

...ben ġamyon řōfōrüyđüm **ķırķ** sene ġamyon řōfōrlū yaPdım (ÇANEA:129). = ben kamyon řōfōrüyđüm kırk sene kamyon řōfōrlūġu yaptım.

2.2.10. ħ ünsüzü

Sızıcı, tonsuz art damak ünsüzüdür. İncelenen bölgelerden Çankırı Merkez aġzında görölmektedir.

Bölgedeki örnekler şu şekildedir:

...ēsgiden **hayvannar** üzerindeydi, şindi arabalar çıhdı (ÇANMA:289). = eskiden hayvanlar üzerindeydi, şimdi arabalar çıktı.

...yōarda kadınlar da oturiyodu, eer onnarnan **sohbet** yaparsañ (ÇANMA:350). = yukarıda kadınlar da oturuyordu, eğer onlarla sohbet yaparsan.

2.2.11. J ünsüzü

“c” ile “j” arasında bir sestir. Çorum Bayat ağzında iki kelimedede tespit edilmiştir.

Örnekler şu şekildedir:

...**neJla** hanım (ÇORBA:73). = NeJla Hanım.

...**viJdanıñdan** ğalmış bîşiy (ÇORBA:125). = vijdanından kalmış bir şey.

2.2.12. k ünsüzü

Art damak ünsüzüdür. Bu ünsüz, yarı art ünlülerin oluşmasına neden olur. İncelenen bölgelerden Çankırı Eldivan ağzı dışındaki bölgelerin tamamında görülmektedir.

İncelenen bölgelerdeki örnekler şu şekildedir:

...götüremiyolar **uşaklar** bēnü. benim elim ayām dutukēne beni gōtmen dıyom (ÇORBA:125). = götürüyorlar uşaklar (çocuklar) beni. benim elim ayağım tutarken beni götürmeyin diyorum.

...kimisi ğeliyo kimisi sūrūyo kimisi sāvırıyo kimisi ekın çalħıyo **Pēk** datlıydı (ÇORBA:127). = kimisi geliyor kimisi sürüyor kimisi savuruyor kimisi ekin çalkalıyor pek tatlıydı.

sıyrıncağdan da ulaşdepiye gelince, bu tarafa, kāfire **ulaşduğ** (ÇORİA:102). = Sıyrıncak'tan da Ulaştepe'ye gelince, bu tarafa, kafire ulaştık.

...bunların ikisinin de **çocuğları** olmamış (ÇORİA:110). = bunların ikisinin de çocukları olmamış.

...burda dōdım burda dā oldım. bōke **köyü**, amasyanıñ bōkē **köyü** (AMA:164). = burada doğdum burda da oldum. Böke köyü, Amasya'nın Böke köyü.

...**kışın** mārul olı sērada (AMA:181). = kışın marul olur serada.

...buña bi sigara **ikram** ēdiyo (AAA:232). = buna bir sigara ikram ediyor.

...**şark**, ğarp, ğüney, ğüzey rusyaniñ yaru yannını alıncı bunnar, rusyadan hā babam bi zopiya girişiyollar, bu çerkezler ırdan ğaçıyı, geliyi (AAA:236). = şark, garp, güney, kuzey Rusya'nın

yarı yanını alınca bunlar, Rusya'dan ha babam bir sopaya girişiyorlar, bu Çerkezler ordan geçiyor, geliyor.

...babam benim dolu çarık dikerdi. dikerdi, biz de ayāmıza giyerdig. **çabık** yırtılıyodu şordan (ÇANMA:281). = babam benim dolu çarık dikerdi. dikerdi, biz de ayağımıza giyerdik. çabuk yırtılıyordu şordan.

...bizde beg yabancı alib vermezler. **akrabalıh** da. bazı bizim **kardeşlarım** derdi baña, baban seni zornan verdi bize (ÇANMA:301). = bizde pek yabancı alıp vermezler. akrabalık da. bazen benim kardeşlerim derdi bana, baban seni zorla verdi bize.

2.2.13. K ünsüzü

“k” ile “h” arasında katı yarı sızıcı bir art damak ünsüzüdür. Çorum Bayat ve İskilip, Amasya Merkez ve Çankırı Merkez ağızlarında görülmektedir.

İncelenen bölgelerdeki örnekler şu şekildedir:

...ğız valla èllere dèrdüm **hastalıK** geliyóda baña **hastalıK** gèlmiyo dèrdüm (ÇORBA:75). = kız vallahi ellere derdim hastalık geliyor da bana hastalık gelmiyor derdim.

...buña nıtdileğ bilmíyom vallahí işte bunuñda **bacaklarından** damar almışlar çalışıyomuş inşátda (ÇORBA:75). = buna ne ettiler bilmiyorum vallahí işte bunun da bacaklarından damar almışlar çalışıyormuş inşaatta.

...ğanadıydı bunnı, diyo ğarılar. **mıKdarın** evüne yaturmuşla (ÇORİA:140). = kanamıştı burnu, diyor kadınlar. Muhtarın evine yatırmışlar.

...**beK** bişiyden habarı yok (ÇORİA:144). = pek bir şeyden haberi yok.

...biz buriyá pancar **èkdúK**, sóan **èkdúK** (AMA:82). = biz buraya pancar ektik, soğan ektik.

...su fañan koymuyólar, işdé diyóm yá ékin, óñcéden ékin geyólardı, bozuğ para geyólardı, şeker ufağ ó hanı óñcéden ğınalı şeker oluyódu **kúçúK küçúK**, ó şekellerden geyólarıdı (AMA:90). = su falan koymuyorlar, işte diyorum ya ekin, önceden ekin koyuyorlardı, bozuk para koyuyorlardı, şeker ufak o hani önceden kınalı şeker oluyordu küçük küçük o şekerlerden koyuyorlardı.

...bütün bũdayı dõversin bõle aK **Kar** gibi çıkar (ÇANMA:307). = bütün buğdayı döversin böyle ak kar gibi çıkar.

...tarhana, bulğur, kēşgek, turşu, salça, **Konserve** hebsinden yapıyoz (ÇANMA:321). = tarhana, bulgur, keşkek, turşu, salça, konserve hepsinden yapıyoruz.

2.2.14. K ünsüzü

Tonsuz patlayıcı ön damak ünsüzü “k” ile tonlu patlayıcı ön damak ünsüzü “g” arasında bir ünsüzdür. Çorum Bayat ve İskilip, Amasya Aydınca, Çankırı Merkez ağızlarında görülmektedir.

İncelenen kaynaklardaki örnekler şu şekildedir:

...aḥa inemiyom baḥsana şurayı. bi pislē **çatTuK** bi pislē (ÇORBA:91). = aha inemiyorum baksana şurayı. bir pislige çattık bir pislige.

...aḫsekú **derük aḫseKúden** gëtdülderdi (ÇORBA:95). = Akseki deriz Akseki'den getirdilerdi.

...**ilk** gecesi derük, ilk gecesi yapılı (ÇORİA:96). = ilk gecesi deriz, ilk gecesi yapılı.

...**eKmeK** etmiye giderdük (ÇORİA:123). = ekmek etmeye giderdik.

...durmaz gice gündüz **ziKrëder** dilim/İkrar verip gelenlere canım ğurban (AAA:226). = durmaz gece gündüz zikreder dilim/İkrar verip gelenlere canım kurban

...ben oldüm yerden **hareKet** etTim (AAA:256). = ben olduğum yerden hareket ettim.

...ben **ëSKiden** altı, yedi şak yāni şindiki tābir beş, altı ton ekin ğaldururduĝ (ÇANMA:312). = ben eskiden altı, yedi şak yani şimdiki tabirle beş, altı tob ekin kaldırırdım.

...bi **Kişi** ğonuşur, elli **Kişi** dinnerdi (ÇANMA:338). = bir kişi konuşur, elli kişi dinlerdi.

2.2.15. k ünsüzü

Süreksiz, tonsuz gırtlak ünsüzüdür. Çankırı Merkez ve Eldivan ağızlarında görülmektedir.

İncelenen bölgelerdeki örnekler şu şekildedir:

...baḫlagillerden bīber, batlıcan, tomatis, **bakla** (ÇANMA:286). = baklagillerden biber, patlıcan, domates, bakla.

...ordan gelen **yok** (ÇANMA:331). = ordan gelen yok.

...bī hafta düĝün **çaldırıldık** şīndī aḅgarada yapıyōlar şīndi şīndi ben ilgim **yok** (ÇANEA:106). = bir hafta düĝün çaldırıldık şimdi Ankara'da yapıyorlar şimdi şimdi benim ilgim yok.

...valā ben **kırk** birliyim (ÇANEA:108). = vallahi ben kırk birliyim.

2.2.16. k ünsüzü

Kalın ünlülerle hece kuran ön damak ünsüzüdür. Yabancı dillerden alınma kelimelerde görülür. İncelenen bölgelerden Çankırı Merkez ve Amasya Aydınca ağızında örneklerine rastlanmıştır.

Bölgelerdeki örnekler şu şekildedir:

...cehizini de yazarlar, gızıñ babasının eline **kādımı** veriller (ÇANMA:277). = çeyizini de yazarlar, kızın babasının eline kağıdını verirler.

...dúún **kāyası** da oluyo (ÇANMA:283). = düğün kahyası da oluyor.

...èyi **itikadıñ** var, diye (AAA:200). İyi itikatın var, diyor.

...**Kamil** ā sen hanımıñı gótür (AAA:228). = Kamil Ağa sen hanımını götür.

2.2.17. **k** ünsüzü

Orta damak ünsüzüdür. Yarı kalın ünlülerle hece kurar. İncelenen bölgelerden Çankırı Merkez ve Amasya Aydınca ağızlarında görülmektedir.

Bölgelerdeki örnekler şu şekildedir:

...babamızıñ zamānında óküz, **kómüş** zamānında bundan rahat ıdıñ (ÇANMA:287). = babamızın zamanında öküz, kömüş (manda) zamanında bundan rahattık.

...hayıllı duāsını alalım diyi **döndük**, **geldük** (ÇANMA:337). = hayırlı duasını alalım diye döndük, geldik.

...o **kóplunuñ** yanına varınca atını sürüyo ileri geçiyo (AAA:212). = o köprünün yanına varınca atını sürüyor ileri geçiyor.

...aldım geldim buriya, **köyüme** ğaradaşa getürdüm, yatuduñ (AAA:228). = aldım geldim buraya, köyüme Karataş'a getirdim, yatırdık.

2.2.18. **ı** ünsüzü

Art avurt ünsüzüdür. Akıcı bir sestir. İncelenen bölgelerden Çorum Bayat ve Amasya Merkez ağızlarında görülmektedir.

Bölgelerdeki örnekler şu şekildedir:

...sıñsın **oyunañlardı**. ondan sōna sóylüyüm **oyunañlardı** (ÇORBA:133). = sinsin oynuyorlardı. ondan sonra söyleyim oynuyorlardı.

...sékizide ğanétlendi **dāldı** gıtdi hērkesiñ bebesi vağ (ÇORBA:137). = sekizi de kanatlandı dağıldı gitti herkesin bebeği var.

...gêlin **almiyá** gêlidi **ōlan** tarafından (AMA:117). = gelin almaya geliyordu oğlan tarafından.

...işgefe yápaǵardı, böreg yápaǵardı (AMA:143). = işkefe (yufka ekmek) yaparlardı, börek yaparlardı.

2.2.19. ñ ünsüzü

Türk dilinin bilinen en eski dönemlerinden beri varlığını sürdüren nazal bir sestir. İncelenen bölgelerden çok yaygındır.

İncelenen bölgelerdeki örnekler şu şekildedir:

...sönadan **olanıñ biriniñ** bi sahat çocū oldu (ÇORBA:72). = sonradan oğlanın birinin bir sakat çocuğu oldu.

...ānadurum ben **saña** (ÇORBA:91). = anlatırım ben sana.

...ordan ğıza **yeñiden** bi nişan daha yapıly (ÇORĪA:95). = oradan kıza yeniden bir nişan yapılyyor.

...çaqmaĶ **dedeniñ** yanından meydana gidiyola (ÇORĪA:102). = Çakmak Dede'nin yanından meydana gidiyorlar.

...ēy **neýdēcēñ** şindi atnan ğetdüĝ ne **yāpacāñ** (AMA:193)? = iyi ne yapacaksın şimdi atla gittik ne yapacaksın?

...bi **oña** dōru gitdüĝ (AMA:199). = bir ona doğru gittik.

...o zaman burūya **hañgi** maħsatla ğeldūnü söyliyi (AAA:202). = o zaman buraya hangi maksatla geldiğini söylüyor.

...gelirkene **buñaldım** (AAA:214). = gelirken bunaldım.

...**ekmāñ** ardı kesilmez, cenābı **allāhıñ** bi emri (ÇANMA:289). = ekmeğin arkası kesilmez, Cenab-ı Allah'ın bir emri.

...aħa işde kendi evlerimizin **önlerine** ufak defeg bi şēler ekeriz, zebze konusunda (ÇANMA:307). = aha işte kendi evlerimizin önlerine ufak tefek bir şeyler ekeriz, sebze konusunda.

...herkeş gençler hep **añgaraya çañğırya** daaldı gidiyo sâ sola biz ihtiyallardā **kōyde** yaz yaz **kōyde** duruyōS ğış ğış gidiyoz **añgaraya** õle bõle idare edip gidiyoS (ÇANEA:105). = herkes gençler hep Ankara'ya, Çankırı'ya dağıldı gidiyor sağa sola biz ihtiyarlar da köye yaz yaz köyde kış kış gidiyoruz Ankara'ya öyle böyle idare edip gidiyoruz.

...ğıziken bī **dūñūr** gelirlir õndan sōnā nişan yaparık ğalabalık olur (ÇANEA:106). = kızken bir dünür gelirlir ondan sonra nişan yaparız, kalabalık olur.

2.2.20. P ünsüzü

“p” ile “b” arasında patlamalı bir dudak ünsüzüdür. Çorum Bayat ve İskilip, Amasya Merkez ve Çankırı Merkez ağızlarında az da olsa görülmektedir.

İncelenen bölgelerdeki örnekler şu şekildedir:

...şey hanı tānsiyona bahtı. şıye bahtı beriye bahtı ardından dúynedim para gessiñ didürmüşler kóyüñ **hePisi** buriya gelen goñşular géliyo èlli míllon, Kırk míllon nebiyim ne (ÇORBA:82). = şey hani tansiyona baktı. şeye baktı, beriye baktı ardından dinledim para getirsin dedirmişler köyün hepsi buraya gelen komşular geliyor elli lira, kırk lira ne bileyim ne.

...kimisi géliyo kimisi súrüyo kimisi sávırıyo kimisi ekín çalhıyo **Pèk** datlıydı (ÇORBA:127). = kimisi geliyor kimisi sürüyor kimisi savuruyor kimisi ekin çalkalıyor, pek tatlıydı.

...bu böyle görevi **sürdürüp** durarken bunların ikisinde çocukları olmamış (ÇORİA:110). = bu böyle görevi sürdürüp dururken bunların ikisinin de çocukları olmamış.

...en nehāyet dedik ki, biz terk-i tiyār **ediP** gidelim (ÇORİA:110). = en nihayet dedik ki, biz terk-i diyar edip gidelim.

...işde érmeniner nāpiyú işde nāpiyú şu térerislerin yápdünu yápiyúmuş érmeniler. géliyómış seni **öldürüp** gidiyómuş (AMA:174). = işte Ermeniler ne yapıyor işte ne yapıyor şu teröristlerin yaptığını yapıyormuş Ermeniler. geliyormuş seni öldürüp gidiyormuş.

...téléfona **çekiP** de télézona çihartma beni (AMA:270). = telefona çekip de televizyona çıkartma beni.

...heb kóyden toplandı, **hèPsi** (ÇANMA:345). = hep köyden toplandı, hepsi.

...yukarı depede, şu bayrağ asılı yā. bayrağ asılı, şurda böyük bi bayrağ asılıdır. **iPrāhim**, şıh **iPrāhim** türbesi (ÇANMA:388). = yukarı tepede, şu bayrak asılı ya. bayrak asılı, şurada büyük bir bayrak asılıdır. İbrahim, Şeyh İbrahim Türbesi.

2.2.21. r ünsüzü

Sızıcı “r” ünsüzüdür. Titrek bir sestir ve konuşma sırasında belli belirsiz söylenir. Çorum Bayat ve Çankırı Merkez ağızlarında görülmektedir.

İncelenen bölgelerdeki örnekler şu şekildedir:

...beni h̄erif h̄erife **verdilē** sōnadan ne **didiler** babam iç güeylündeydi anam ösüzüdü ne **dídiler** bu **dídiler** kimsiye **virdürmeyiz** bu gızı burdan **çihartdurmayuz dídiler** (ÇORBA:71-72). = beni herife verdiler (evlendirdiler) sonradan ne dediler babam iç güveysiydi annem öksüzdü ne dediler bu dediler kimseye verdimmeyiz bu kızı burdan çıkarttırmayız dediler.

...lise dāl oña ney **diyolar** ya üniversiteniñ bóyúkları neyse ahlım yétmiyo ki işde dilim dónmüyo da hey gızım (ÇORBA:78). = lise değıl ne diyorlar ya üniversitenin bóyúkları neyse ahlım yetmiyor ki işte dilim dónmüyor da hey kızım.

...şurda biz böüklerimiz **otururken** gelib de şuriya oturamazdıh (ÇANMA:288). = şurada biz bóyúkları otururken gelip de şuraya oturamazdıh.

...onu **genşler** yapar, olannar (ÇANMA:327). = onu gençler yapar, oğlanlar.

2.2.22. S ünsüzü

“s” ile “z” arası sızıcı bir sestir. Çorum Bayat, Amasya Merkez ve Aydınca, Çankırı Merkez ağızlarında görülmektedir.

İncelenen bölgelerdeki örnekler şu şekildedir:

...televuzon çalardı çalardı ebedī **uyanmaSdı** hiç (ÇORBA:172-173). = televizyon çalardı çalardı ebedi uyanmazdı hiç.

...çay şeker yoğ çok **yāsuS** yímek yíduğ (ÇORBA:175). = çay, şeker yok çok yağsız yemek yedik.

...bég gótü zamanıma **gēldiñiS** (AMA:154). = pek kötü zamanıma geldiniz.

...ğüle güle gēdiñ hadi ayáğlarıñıza sālīg, **ğazāsuS belāsuS** dolaşñ (AMA:263). = güle güle gidin hadi ayaklarınıza sağlık, kazasız belasız dolaşın.

...şindi bi ovada ilerlerken ó gañ galesinin hókúmdarıñ her dāda her depede **gósçúsü** varımış (AAA:207). = şimdi bir ovada ilerlerken o Kan Kalesinin hükümdarının her dağda her tepede gözcüsü varmış.

...bizim galemizde cenneT cehennem **hePiSi** düzgün (AAA:207). = bizim kalemizde cennet cehennem hepsi düzgün.

...içine domatēs gatarasıñ, biber gatarasıñ, soan gatarasıñ, **maydunuS** gatarasıñ. un tarhanasını öyle yaparsın (ÇANMA:462). = içine domates katarsın, biber katarsın, soğan katarsın, maydanoz katarsın. un tarhanasını öyle yaparsın.

...**tēSat**, elbise benim (ÇANMA:475). = tesisat, elbise benim.

2.2.23. Ş ünsüzü

“ş” ile “ç” arası ünsüzdür. Çorum Bayat ağzında görülmektedir. Örnekler şu şekildedir:

...**genşlik** gidince işte insan böyle oluyo **genşlik** gētdi gāli (ÇORBA:74). = gençlik gidince işte insan böyle oluyor gençlik gitti gayrı.

...evini barhını tarlasını tapanını malını meġalıni satdı gocasınañ **geŞdi** gitdi aňgariye dayriye girdi birer (ÇORBA:120). = evini barkını, tarlasını tapanını, malını melalini sattı kocasıyla geçti gitti Ankara'ya daireye girdi birer.

2.2.24. T ünsüzü

“t” ile “d” arası bir ünsüzdür. Çorum Bayat ve İskilip, Amasya Merkez ve Aydınca, Çankırı Merkez ağızlarında örneklerine rastlanmaktadır.

İncelenen bölgelerdeki örnekler Şu şekildedir:

...öldü on âltı yaşımda gèlin oldum. üç sene üç sene on üç yaşımdaydıysam üç senede **eŞTe** on âltı on yedi diseñ di ó arada èy besbelli allãñ yazısu çoġ şúkür bi formon bozuKlüm neyide yödu dâ faşdüm gibi çóçã ġalmışın (ÇORBA:72). = oldu on altı yaşında gelin oldum. üç sene üç sene on üç yaşındaydıysam üç sene de işte on altı on yedi desen de o arada iyi besbelli Allah'ın yazısı çok şükür bir hormon bozukluğum falan da yoktu da vardığım gibi çocuğaa kalmışım.

...bırısı bi **Tarafı** dutmuş şıñdi köyüñ bi **Tarafına** bırıside bi **Tarafı** ġardaşım sen burda ġazanıñı çarpuşduğ bende burda (ÇORBA:88). = birisi bir tarafı tutmuş şimdi köyün bir tarafına birisi de bir tarafı kardeşim sen burada kazanını çarpıştır ben de burada.

...tüfek bulduğ, ava **giTdük** (ÇORİA:100). = tüfek bulduk, ava gittik.

...yatan **hasTa**, saçıña baġıyım dedi (ÇORİA:109). = yatan hasta; saçına bakayım, dedi.

...şindi bi bèri bèñzer bi nişan èdiyelár, bi ağız **şelbeT** içiyelár bi daa yög (AMA:82). = şimdi bir beribenzer bir nişan ediyorlar, bir ağız şerbet içiyorlar bir daha yok.

...èşgi elma var. daa da yög iki **çèşiT** iki **çèşiT** (AMA:155). = eşki elma var. daha da yok iki çeşit iki çeşit.

...aşğ oduna bu **derTlere** düşürdüñ

ıkrar vèrip gelenlere canım ġurban (AAA:226). =

Aşk oduna (ateş) bu dertlere düşürdün

İkrar (söz) verip gelenlere canım kurban.

...

baTdal gazi de barabár gele

dillerim zikréder dér ali ali (AAA:227). =

Battal Gazi de beraber gele

Dillerim zikreder der Ali Ali.

...ondan önce topraḥ ev varmış tabī. topraḥ damlar. ōz atiyolar, ōzūñ üsdüne ufaḥ aaçlardan döşüyolar. onuñ üsdüne biz kil diriz. kili getiriyolar, **üstüne** seriyolar (ÇANMA:305). = ondan önce toprak ev varmış tabii. toprak damlar. öz atıyorlar, özün üstüne ufak ağaçlardan döşüyorlar. onun üstüne biz kil deriz, kili getiriyorlar; üstüne seriyorlar.

...ben bunnan geçiniyon. **Tābi Tābi**, vallaḥā baḥ (ÇANMA:336). = ben bununla geçiniyorum. tabii tabii vallahi bak.

2.2.25. y ünsüzü

Düşmek üzere olan “y” ünsüzüdür. Çankırı Merkez ve Amasya Aydınca ağızlarında görülmektedir.

İncelenen bölgelerdeki örnekler şu şekildedir.

...geliyolaḥ **şeye** ğaliye, beyiñ ğalesine (AAA:206). = geliyorlar şeye kaleye, beyin kalesine.

...ey yüce allahım sen **öyle** bi allahsıñ ki cümle ālemi yaradan (AAA:228). = ey yüce Allah’ım sen öyle bir Allah’sın ki cümle alemi yaradan.

...dörd, beş. davul olusā seKiz ğún sürer. ondan sona davulsuz olusa Çarşamba ğına olu. perşembe, cumā. perşembe ğüyey girer. cumā ğún duvağ olu. bazar. cümertesi ğına olu. bazar ğüyey girer. bazartesi duvağ olu (ÇANMA:488). = dört, beş. davul olursa sekiz gün sürer. ondan sonra davulsuz olursa çarşamba kına olur. perşembe, cuma. perşembe güvey girer. cuma gün duvak olur. pazar. cumartesi kına olur. pazar güvey girer, pazartesi duvak olur.

3. BÖLÜM

ÇORUM, ÇANKIRI VE AMASYA İLLERİ AĞIZLARINDA GÖRÜLEN SES OLAYLARI

3.1. Ses Türemesi

3.1.1. Ünlü türemesi

İncelenen Orta Karadeniz ağızlarında ünlü türemesi; genelde kelime başında, ortasında ve sonunda görülmektedir.

Çorum Bayat ağzındaki kelime başında türeyen ünlü örnekleri şunlardır:

...**irahmételik** élli gün durdu gétidi de orda (ÇORBA:76). = **rahmetlik** elli gün durdu gitti de orada.

...bu sene gurbanda gèldi allah **irazi** ossuñ işiñ gücüñ ras gessiñ iki hafta durdu gítidi (ÇORBA:86). = bu sene kurbanda geldi Allah **razi** olsun işin gücün rast gelsin iki hafta durdu gitti.

Bayat ağzında, çift ünsüz arasında türeyen ünlü örnekleri şunlardır:

...inmiş aşşā beni tohtura erüştür demiş **fatirona** tohtura erüştür ben bék hastayım demiş erüştür beni améliyat demişler (ÇORBA:75). = inmiş aşağı beni doktora yetiştir demiş **patrona**, doktora yetiştir ben pek hastayım demiş yetiştir beni, ameliyat demişler.

...hayillfyse nasip étmesiñ **hayırsuzüsa** étmesiñ (ÇORBA:76). = hayırlıysa nasip etsin, **hayırsızsa** etmesin.

Bayat ağzında ünlü türemesi ile aslî şekillerini koruyan örnekler şunlardır:

...**ısıcak** gēşdi irgatlıhda tallada güneş geşdi öldü (ÇORBA:72). = **sıcak** geçti ırgatlıkta tarlada güneş geçti öldü.

...çocuğlarımız iyi kötü **hepñside** oğudular (ÇORBA:141). = çocuklarımız iyi kötü **hepsi** de okudular.

Çorum Bayat ağzında “-ken” zarf-fiil ekinin bulunduğu bazı kelimelerde oluşan ünlü türemesi örnekleri şunlardır:

...şiyde **asgerdékene** oğullarını oğumuş (ÇORBA:78). = şeyde askerdeyken okullarını okumuş.

...**ufakene** yalın ayak ayakkabı nã āriyo giyecek nã āriyo vah (ÇORBA:95). = ufakken yalına ayak ayakkabı ne arıyor giyecek ne arıyor vah.

Bayat ağzında fiilerin birleşik zaman çekimlerinde görülen ünlü türemesi örnekleri şunlardır:

...eskiden bi bahra ciaralar **vardı** ya kötü ciaralar (ÇORBA:107). = eskiden bir bahar sigalar **vardı** ya kötü sigaralar.

...gelinimiñ ğardaşı **avhatıdı** mefât itdi (ÇORBA:157). = gelinimin kardeşi **avukattı** vefaatt etti.

Çorum Bayat ağzında bazı kelimelerde görülen orta heceyi vurgulamak için yapılmış ünlü türemesi örnekleri şunlardır:

...orda beş yüz davarıñ üstüne **topıraK** yapı eveli (ÇORBA:90). = orada beş yüz davarın üstüne **toprak** yapı evveli.

...**sekizen** üç **sekizen** dörd yaşında diyolar (ÇORBA:167). = **seksen** üç **seksen** dört yaşında diyorlar.

Çorum İskilip ağzında görülen ön ses türemesi örnekleri şu şekildedir:

...ezeli **ikitap** oğuyan ğarılar derdi ki: leylim diy bāriñ, derdi. adını söylemeñ de buyruñ leylim deñ, derdi (ÇORİA:134). = ezeli **kitap** okuyan kadınlar derdi ki: "Leylim diye bağırın." derdi. adını söylemeyin de buyurun leylim deyin, derdi.

...biyo da **ıratıma** vadım (ÇORİA:140). = Bu kez de **rahatıma** vardım.

İskilip ağzında yan yana bulunan iki ünsüz arasında oluşan ünlü türemesi örnekleri şu şekildedir:

...**edirafdan** ğaçılıñ (ÇORİA:99). = **Etraftan** kaçılın.

...beş **metire** bóyüklüünde (ÇORİA:104). = Beş **metre** büyüklüğünde.

İskilip ağzında kelimelerin sonundaki ünlü türemesi sadece "-iken" zarf fiil ekinin gelmesiyle görülmektedir. Örnekler şu şekildedir:

...üç kişi **oynaykene** onu oynallarıdı (ÇORİA:98). = Üç kişi **oynarken** onu oynarlardı.

...yasdu namazını ğıldın mıydı, dāmadı **getürükene** damadın arħadaşları gider cāmiye (ÇORİA:100). = Yatsı namazını kıldın mıydı, damadı **getirirken** damadın arkadaşları gider camiye.

Çorum İskilip ağzında bazı kelimelerin ünlü türemesi yoluyla eski şekillerini korudukları görülmektedir. Örnekler şu şekildedir:

...işTe o zaman, sede yetmiş, **sekizen**, **doğuzan** yaşındāki adamlar ğalmış (ÇORİA:107). = İşte o zaman sadece yetmiş, **seksen**, **doksan** yaşındaki adamlar kalmış.

Sekiz on>sekizen>seksen

Tokuz on>dokuzan<doksan

Amasya Merkez ağzında kelime başında görülen ünlü türemesi örnekleri şu şekildedir:

...şey göstertiyelâdı bi daa falña bahıyodu. emme çoununki **ıras gëliyodu**, çoununki **ıras gelmiyodu** (AMA:87). = Şey gösteriyorlardı bir daha falına bakıyordu. Ama çoğununki **rast geliyordu**, çoğununki **rast gelmiyordu**.

...**ırazılığ** gibi gömsunuñ gapısından. şindi öyle yoh (AMA:301). = **Razılık** gibi komşunun kapısından. Şimdi öyle yok.

Amasya Merkez ağzında yan yana bulunan iki ünlü arasında oluşan ünlü türemesi örnekleri şunlardır:

...bu çil diyelá bu **mayáhoh** olú, évet (AMA:81). = Bu çil diyorlar bu **mayhoş** olur, evet.

...ğavuruyog yáni ısbanağ gibi ğavuruyohñ. **haşılıyohñ** (AMA:85). = Kavuruyoruz yani ıspanak gibi kavuruyorsun. **Haşlıyorsun**.

Amasya Merkez ağzında “-ken” zarf fiil ekinin gelmesi ile oluşan ünlü türemesi örnekleri şu şekildedir:

...**gëlükene** yeñiden gine yarış yapałlardı (AMA:83). = **Gelirken** yeniden yine yarış yaparlardı.

...içeri **girerkené** ğaynâsı, bi de kúp sende var yá kúp, kúpú vuru ğırar, yúları atar (AMA:99). = İçeri **girerken** kaynanası, bir de küp sende var ya küp, küpú vurur kırar, yuları atar.

Amasya Merkez ağzında az da olsa kelime sonunda ünlü türemesi görülmektedir. Örnekler şunlardır:

...sëneyé **ğadara**. kúplere basılıyohmuş ohñeden (AMA:145). = Seneye **kadar** küplere basılıyormuş önceden.

...**ëveldene** bi hafda dúún ołoyohmuş (AMA:171). = **evveliden** bir hafta düğün oluyormuş.

Amasya Merkez ağzında ek fiil almış kelimelerde görülen ünlü türemesi örnekleri şu şekildedir:

...mëndil **dahiyeláridi** yálığ dellerdı ohña (AMA:83). = Mendil **takıyorlardı** yağlık derlerdi ona.

...örda yíhiyoduñ hamam nè **yohudu** yáyrum (AMA:117). = Orada yıkıyorduk hamam ne **yoktu** yavrum.

Amasya Aydınca ağzında kelime başında görülen ünlü türemesi örnekleri şu şekildedir:

...Hazret-i Hacı Bekdâş-ı Veli Hıorasandan Türkiyye ayağ basıncı bu melmeket **urum** diyarıydı (AAA:216). = Hazreti Hacı Bektaş Veli Horasan'dan Türkiye'ye ayak bastığında bu memleket **Rum** diyarıydı.

...ğarı **ırızayı** ğaldu daara ğetsin (AAA:244). = Karı **Rıza'yı** kaldır davara gitsin.

Amasya Aydınca ağzında orta hecede yan yana gelen iki ünsüz arasında görülen ünlü türemesi örnekleri şunlardır:

...benim ceket şindi orda baña aynı **ezirayil** görünüyo (AAA:243). = Benim ceket şimdi orada bana **azrail** görünüyor.

Amasya Aydınca ağzında “-ken” zarf fiil ekinin etkisiyle kelime sonunda görülen ünlü türemesi örnekleri şu şekildedir:

...aynı Horasanda **ohurkene** bi çeşme çıhaddıydı (AAA:218). = Aynı Horasan’da **okurken** bir çeşme çıkarmıştı.

...sigara **içerkene** diyo burdan bi ip èndi diyo (AAA:234). = Sigara **içerken** diyor buradan bir ip indi, diyor.

Aydınca ağzında bazı örneklerde “-dan/-den” ayrılma hâli eki, yaklaşma hâli ekiyle kaynaşarak zarf fiile eklenir ve ünlü türemesi oluşur. Örnekler şu şekildedir:

...Horasandan buriya aħıdicâñ **diyerehdene** muracaTda bulundu (AAA:218). = Horasan’dan buraya akıtacaksın **diyerekten** müracaatta bulundu.

Amasya Aydınca ağzında “-ca/-ce” eşitlik eki bazen ünlü türemesi oluşturmaktadır. Örnekleri şunlardır:

...**böylecene** gonusuħan ğapı çalınıyo (AAA:210). = **Böylece** konuşurken kapı çalınıyor.

...zabaħdan geldim ki älbisem **öylecene** duruye (AAA:243). = Sabahtan geldim ki elbisem **öylece** duruyor.

Çankırı Merkez ağzında kelimelerin başında görülen ünlü türemesi örnekleri şu şekildedir:

...**örüsger** çıhacaħda kôzle ğaylî (ÇANMA:319). = **Rüzgar** çıkacak da közle artık.

...**ilimon** suyu ğuyarduħ (ÇANMA:448). = **Limon** suyu koyardık.

Çankırı Merkez ağzında iç sesteki ünlü türemesi genellikle alıntı kelimelerde gözlemlenmiştir. Örnekler şu şekildedir:

...esgiden tallalarda televizyon yōdu, **radiyo** yōdu. tallalarda birbirimize mani atarduħ (ÇANMA:339). = Eskiden tarlalarda televizyon yoktu, **radyo** yoktu. Tarlalarda birbirimize mani atardık.

...o yeşillik **kompile** bizim kôyümüzün (ÇANMA:362). = O yeşillik **komple** bizim köyümüzün.

Kelimelerin eski şekillerinin korunması şeklinde ortaya çıkan ünlü türemesi örnekleri Çankırı Merkez ağzında da vardır:

...yaş, **segizen** doħuz (ÇANMA:382). = Yaş, **seksen** dokuz. (sekiz+on>sekizen>seksen)

...ā **amıca**, dedi (ÇANMA:467). = Ah **amca**, dedi.

Çankırı Merkez ağzında “-ken” zarf fiil ekinin etkisiyle kelime sonunda görülen türeme örnekleri şu şekildedir:

...**küçükene** biz yapardı^h ezeli (ÇANMA:381). = **Küçükken** biz yapardık ezeli.

...o onu guvalardı, o onu guvalardı. **çocūhana** (ÇANMA:443). = O onu kovalardı, o onu kovalardı. **Çocukken**.

Çankırı Eldivan ağzında kelime başında görülen ünlü türemesi örnekleri şu şekildedir:

...dağlarda davarları saar gelirdi^k ırğaTlığa gider ırgatlık iderdik^k sindi gālī, **irahtladık** (ÇANEA:117). = Dağlarda davarları sağar gelirdik ırgatlığa gider ırgatlık ederdik şimdi arık, **rahatladık**.

...biz elimizinen veriyok^k kızları. elimizinen dā üstelik para **iyardım** ediyos (ÇANEA:149). = Biz elimizle veriyoruz kızları. Elimizle de üstelik para **yardım** yapıyoruz.

Çankırı Eldivan ağzında iki örnekte orta seste ünlü türemesi görülmektedir:

...**idiris** gümüs yedmis dokuz (ÇANEA:176). = **İdris** Gümüş, yetmiş dokuz.

...türkücü neyi getürüyolar. āsam işTe **sıpor** sāhasında örda işTe çoluk çocuk oynuyo çıkıyo onların türküsünen öle şenlikTe oynamazlar (ÇANEA:166). = Türkücü falan getiriyorlar. Akşam işte **spor** sahasında orada işte çoluk çocuk oynuyor çıkıyor onların türküsüyle öyle şenlikte oynamazlar.

Eldivan ağzında kelimelerin eski şeklinin korunması nedeniyle oluşan türeme örnekleri şunlardır:

...**yalınız** şiyden aramışlar... (ÇANEA:117) = **Yalnız** şeyden aramışlar.

...ilahılar mīlahılar **hepisini** biliyodum da şimdi kapa gitTi yaşımı aldım (ÇANEA:135). = İlahiler milahiler **hepsini** biliyordum da şimdi kafa gitti yaşımı aldım.

Çankırı Eldivan ağzında “-ken” zarf fiili etkisiyle kelime sonunda ünlü türemesi bir örnekle görülmektedir:

...burdan asker **çıkarkedene** biz meselā biz altı kişi giddük buradan askere (ÇANEA:197). = Buradan asker **çıkarkirken** biz mesela biz altı kişi gittik buradan askere.

3.1.2. Ünsüz türemesi

İncelenen bölge ağızlarında ön seste, ortada ve sonra ünsüz türemeleri görülmektedir.

Çorum Bayat ağzında ünsüz türemeleri genellikle kişiye özgü ağız özellikleri sonucu oluşmuştur.

Çorum İskilip ağzında az sayıda ünsüz türemesi örneği vardır.

Amasya Merkez ağzında ünsüz türemeleri kişisel kullanım sonucu görülmektedir.

Amasya Aydınca ağzında az sayıda ünsüz türemesi örneği kelime ortasında ve sonunda görülmektedir.

Çankırı ili ve yöresi ağzlarında genellikle kelime sonunda ünsüz türemesine rastlanılmaktadır.

Çankırı Eldivan ağzında tek bir örnekte ünsüz türemesi görülmektedir.

3.1.2.1.m- Türemesi

İncelenen bölgelerde genelde kelime başında m- türemesi görülmemektedir.

İncelenen bölgelerde kelime ortasında sadece Çorum Bayat ağzında m- türemesi görülmüştür:

...yani gurban kėsdik **ámma** nası etdik ne etdik bilmiyom (ÇORBA:83). = Yani kurban kestik **ama** nasıl ettik ne ettik bilmiyorum.

...olan ístiyio **emme** gèlin istemiyo el ğızı (ÇORBA:109). = Oğlan istiyor **ama** kız istemiyor el kızı.

...ğastimmonnu dáálde dílimiñ ícunda çāramadım (ÇORBA:127). = **Kastamonu** değil de dilimin ucunda çağıramadım.

İncelenen bölgelerde kelime sonunda rastlanan m- türemesi örnekleri şu şekildedir:

...ondan **sōnam** burda ğōtdüler (ÇORBA:81). = Ondan **sonra** burdan götürdüler.

...didiler ki niye veriyoñ didiler oħuyo sonu **belkim** iyi oluğ (ÇORBA:143). = Dediler ki niye veriyorsun dediler okuyor sonu **belki** iyi olur.

...bu sène işdé bu sène **ipiyim** ūraşdı bēnnen (AMA:94). = Bu sene işte bu sene **epey** uğraştı benimle.

...şindim dúúnúmüze başlaruğ (AMA:380). = **Şimdi** düğünümüze başlarız.

...gède gède **āpeyim** geddükden sōna çobana ıras geliyo (AAA:199). = Gide gide **epey** gittikten sonra çobana rast geliyor.

...meersem yāni orası demograt partiymiş (ÇANMA:351). = **Meğerse** yani orası Demokrat Partiyimiş.

3.1.2.2. n- Türemesi

İncelenen bölgelerde genellikle kelime başında n- türemesi görülmemektedir. Çorum Bayat ağzında kişisel söyleyiş kaynaklı şu örnekler görülmüştür:

...meselā **nēskiden** diyolaṛki gēlīnnīñnen girdīñ, kefenīñnen çıḥacāñ (ÇORBA:85). = Mesela **eskiden** diyorlar ki gelinlikle girdin, kefeninle çıkacaksın.

...o zamanıñ dērinde hıç bīşey ōrenmeduḥ **nōretmen** ūraşdı bīze oḥutacāñ dīye emme bīS İstemedik mi çalıřmaduḥ mu merah mı İtmeduḥ ne etduḥ bīlmiyom (ÇORBA:139). = O zamanın değerinde hıçbir Őey ōğrenmedik **ōğretmen** uğraştı bize okutacağım diye ama biz istemedik mi çalışmadık mı merak mı etmedik ne ettik bilmiyorum.

Kelime ortasında görülen n- türemesi örnekleri Şu Şekildedir:

...bī **yanni** bitiyi bi **yanni** güveriy (ÇORBA:101). = Bir **yani** bitiyor bir **yani** göveriyor.

...ēsgiden ki ēy aç, susuş ğalannarıñ haddi **yanni** yōdu amān Őıñdi her Şey deñiz ğıymatı yoḥ (ÇORBA:108). = Eskiden ki ey aç susuz kalanların haddi **yani** yoktu aman Şimdi her Şey deniz kıymeti yok.

...ğayınnama **dimişkin** beKmezi etāne doldurmuş (ÇORİA:123). = Kaynanama **demiş ki** pekmezi eteğine doldurmuş.

...atuḥ **şindin** heç bi Şey yoḥ, herkeS Şeye gēdī (AMA:152). = Artık **şimdi** hıçbir Şey yok, herkes Şeye gidiyor.

...ön beş yirmi yāşına **ğadaran** dēvam ētdi bu işler (AMA:162). = On beş yirmi yāşına **kadar** devam etti bu işler.

...ateş yaḥardıḥ yazıya siñ siñ **oynardın. oynaniyodun** (ÇANMA:391). = Ateş yakardık yazıya sin sin **oynarlardı. Oynaniyordu.**

...bū Őey tarafı, çerkeş tarafında **yapallardın** (ÇANMA:400). = Bu Őey tarafı, Çerkeş tarafında **yaparlardı.**

3.1.2.3. y- Türemesi

y- sesi türemesi genelde kelime ortasında görülür. Çorum Bayat ve Amasya Merkez ağızlarında kelime başında türemeye rastlanmıştır:

...allahım bōyūk beladan **yesirgesiñ** (ÇORBA:126). = Allah'ım bōyūk beladan **esirgesin.**

...yētmesiñ yā rābbi bu ğencime heç nasib ētmesin (AMA:404). = Etmesin ya Rabbi bu ğencime hıç nasip etmesin.

Kelime ortasında görülen y- türemesi örnekleri Şu Şekildedir:

...kōyde biraḥdım ğēldim ne **yiyyó** ne içıyo bilmıyon dıyo (ÇORBA:131). = Kōyde bıraktım ğēldim ne **yiyyor** ne içıyor bilmiyorum, diyor.

...şışıye **goyyoh** işde salamur yapıyoK (ÇORBA:178). = Şişeye **koyuyoruz** işte salamura yapıyoruz.

...zamānın birinde bi pāTişāhın **āyilesi**, bi de kıızı, bi de āilesi var (ÇORBA:114). = Zamanın birinde bir padişahın ailesi, bir de kıızı, bir de **ailesi** var.

...bu işde gūleşe **ayit** (AMA:178). = Bu işte gūreşe **ait**.

...ó da baña dé ki haşlama **súyda** búşúrúcēñ diyi yēñir mi yáv (AMA:405). = O da bana de ki haşlama **suda** pişireceksin diye yenir mi ya.

...Allah **emriyle** (AAA:220). = Allah **emri ile**.

...amā şindi emekli **mayişini** aliyo (ÇANMA:309). = Ama şimdi emekli **maaşını** alıyor.

...beş yüz tene iş adamı var meselā şey, üyesi. sālām olarak. gerisi **aydat** veriyo (ÇANMA:342). = Beş yüz tane iş adamı var mesela şey, üyesi. Sağlam olarak. Gerisi **aidat** veriyor.

Kelime sonunda görülen y- türemesi örnekleri şunlardır:

...bóydüler delānnı oldular yırmi yaşında **ney** çocuqları var iki tene (ÇORBA:77). = Büyüdüler delikanlı oldular yirmi yaşında **ne** çocukları var iki tane.

...**cumay** gecesi (ÇORÍA:96). = **Cuma** gecesi.

çegme **pilavıy** déyilidi yāni óñde, suda haşınıyoduğ yāni biS süzüyöduğ (AMA:385). = Çekme **pilavı** değildi yani önden suda haşlıyorduk yani biz süzüyorduk.

...**suyáy** évet suyúnu kıaynadıyóruS (AMA:385). = **Suya** eve suyunu kaynatıyoruz.

...esbab aliyōsağ **ney** yapıyōsağ āsini górerik (ÇANMA:277). = Esvab (giysi) alıyorsak **ne** yapıyorsak eksiğini görürüz.

3.1.2.4. c- Türemesi

Sadece kelime ortasında görülmektedir. Çorum Bayat ağzında iki örnekte tespit edilmiştir. Örnekler şu şekildedir:

...üçü gız biri olan yāni **gúccük** şöyle (ÇORBA:150). = Üçü kıız biri oğlan yani **küçük** şöyle.

...orda ğaraç vağ ya saç ğaraç, ordan **éccük** ilerü çek (ÇORBA:164). = Orada garaj var ya sac garaj, oradan **azcık** ileri çek.

3.1.2.5. h- Türemesi

İncelenen bölgelerde genelde kelime başında ve ortasında görülmüştür.

Kelime başında görülen örnekler şunlardır:

...deey yôhârı bi **heteş** yahdım (ÇORİA:120). = Ta yukarı bir **ateş** yaktım.

...tabi **hêvet** baĥ çöregli hamur da yuuruyôduĥ (AMA:385). = Tabii **evet** bak çöreklik hamur da yoĥuruyorduk.

...siz bilmez misiñiz o aşır aşını. **ĥaşûre, ĥaşûre** (ÇANMA:381). = Siz bilmez misiniz o aşır aşını? Aşure aşure.

...kimse âzını açmeyi. **Helbetde** (ÇANMA:436). = Kimse ağzını açmıyor. **Elbette**.

İncelenen bölgelerde kelime ortasında görülen -h- türemesi örnekleri şu şekildedir:

...şimdiĥ ilg geçéden **ihtibâren** baĥ şurda yôhârda tanduĥlarından siziñ erzincanda da vardı ô tandıĥlardan, orda kete déllerdi, cêvüzlü kete yâpaĥlardı (AMA:157). = Şimdi ilk geceden **itibaren** bak şurada yukarıda tandırlardan sizin Erzincan'da da vardı o tandırlardan, orda kete derlerdi, cevizli kete yaparlardı.

...dedúĥú **sahat** su aĥmadı. üş daafe "ah puñar, aĥ!" diye hitâP etti, su geldi (AAA:218). = Dediĥi **saat** su akmadı. Üç defa "Ak pınar, ak!" diye hitap etti, su geldi.

...onuñ **sehetine** göre şiyiñ, dúún salonuna göre (ÇANMA:445). = Onun **saatine** göre şeyin, düĥün salonuna göre.

...şu yôĥarda göletimiz var **sahâtini** beş gâymeye suluyoS (ÇANEA:140). = Şu yukarıda göletimiz var **saatini** beş gaymeye (kaĥıt para) suluyoruz.

Amasya Aydınca ağzında "-ınca/-ince" zarf fiil ekinden sonra h- türemesi görülmüştür:

...kôpehler altı yanımda **çohuncuĥ** ben ôriye yörüdüm (AAA:256). = Köpekler alt yanımda **çökünce** ben oraya yürüdüm.

...al daym beyle **savuruncuĥ** pıçâ ô geri geri çıĥıya (AAA:263). = Ali dayım böyle **savurunca** bıçığı o geri geri çıkıyor.

3.1.2.6. ĭ-/l- Türemesi

Çorum Bayat ve Amasya Merkez ağzlarında kelime ortasında rastlanmıştır:

...ben varacâm dıdı varsıñ ossuñ âzı gurannı dıdı epdeSli nemezli dıdı hacıymış bis sürü şıyi var **doĥlu** (ÇORBA:119). = Ben varacaĥım dedi varsın olsun ağzı Kuranlı dedi abdestli namazlı dedi hacıymış bir sürü şeyi var **dolu**.

...ana yâşım ségsen, nûfús kâdı yetmiş beş amma tabiki bunın mevzusu çôĥ, ô yâşım **irelli** geri ôĥmaması ôĥması (AMA:160). = Ana yaşım seksen, nüfus kaĥıdı yetmiş beş ama tabii ki bunun mevzusu çok, o yaşın **ileri** geri olmaması, olması.

3.1.2.7. Ő- Türemesi

İncelenen bölgelerden Çorum Bayat ve Amasya Merkez ağızlarında kelime ortasında görülmüştür:

...şindikiler gorhmiyo **maşşallā** gorhmiyo (ÇORBA:85). = Şimdikiler korkmuyor **maşallah** korkmuyor.

...bi pislē çatTuK dā örtüm **dóşşēm** durıyo (ÇORBA:91). = Bir pislige çattık da örtüm **döşegim** duruyor.

...**ēşşeglernen** odun gótúruyólardı (AMA:97). = **Eşeklerle** odun götürüyorlardı.

...**dóşşeg** gideceg yāni altına sereller (AMA:189). = **Döşek** gidecek yani altına sererler.

3.1.2.8. t- Türemesi

Çorum Bayat ağızında kelime ortasında rastlanmıştır:

...bóyle iki başlı bi bıçkı bı anna o **otturuyo** bı annı sēn **otturuyoñ** (ÇORBA:101). = Böyle iki başlı bıçkı bir yana o **oturuyor** bir yana sen **oturuyorsun**.

...ırgatlıh iderdúk **motturumuz** varıdı (ÇORBA:149). = Irgatlık ederdik **motorumuz** vardı.

3.1.2.9. v- Türemesi

Çorum Bayat ve Çankırı Merkez ağızlarında iki örnekte kelime ortasında rastlanmıştır:

...**ävvet** ben buralıyım yāni dōma büyüme buralıyım (ÇORBA:84). = **Evet** ben buralıyım yani doğma büyüme buralıyım.

...**dovā** yapallardın, āmin dērdük (ÇANMA:295). = **Dua** yaparlardı, amin derdik.

3.1.2.10. g- Türemesi

"-inca/-ince" zarf fiil eki almış kelimelerde, Amasya Merkez ve Çorum Bayat ağızlarında bazı örneklerde kelime sonunda g- türemesi görülmektedir:

...**şindig** bayağdan horuz ótúyo ótúyo (ÇORBA:75). = **Şimdi** bayaktan (biraz önce) horuz ótüyor ótüyor.

...áyrandan oıuyó evet torbiyá gıyóz, o **süzülüncüg** yóurd süzme olúy (AMA:92). = Ayrandan oluyor evet torbaya koyuyoruz, o **süzülünce** yoğurt süzme oluyor.

...yára **çihincig** oriyá giderúg onuñ suyúndan getúrúruğ қола şişelernen (AMA:199). = Yara **çıkınca** oraya gideriz onun suyundan getiririz kola şişeleriyle.

3.1.2.11. r- Türemesi

Sadece Çorum İskilip ve Çankırı Merkez ağızlarında kelime ortasında birer örnekte rastlanmıştır:

...kóyde de **havruz** yapıyola (ÇORİA:138). = Köyde de **havuz** yapıyorlar.

...bolluğ olsun diyi būdáy ataruz. ondan sōna gēliniñ geldi **ğurtlaruz** böylē (ÇANMA:417). = Bolluk olsun diye buğday atarız. Ondan sonra gelinin geldiğini **kutlarız** böyle.

3.1.2.12. k- Türemesi

“-inca/-ince” zarf fiil ekinin etkisi ve eski “ok/ök” edatının kalıntısı olması sebebiyle kelime sonunda görülmektedir.

İncelenen bölgelerdeki örnekler şunlardır:

...gúz geldi, gúzün **gelincek** çekmenin biri yok (ÇORİA:123). = Güz geldi, güz **gelince** çekmenin biri yok.

...**şindik** duruyok (ÇORİA:146). = **Şimdi** duruyoruz.

...ulan gaçağ **déyincik** yürüyom (AAA:242). = “Ulan kaçalım” **deyince** yürüyorum.

...gurā **çekincik** iki gişiye çirē çığdı (AAA:253). = Kura **çekince** iki kişiye çire çıktı.

...yāni vağıd **gelincek**, bi sene **oluncak** bi inek kesiyoz (ÇANMA:299). = Yani vakit gelince, bir sene olunca bir inek kesiyoruz.

...orda bi adam ebe olaraq dikilirdi. hemen o onu **dikelincek** ordan dēnēni alır, gaçardıñ sen (ÇANMA:319). = Orada bir adam ebe olarak dikilirdi. Hemen o onu **dikelince** oradan değneğini alır, kaçardın.

3.2. Ses Düşmesi

3.2.1. Ünlü düşmesi

İncelenen bölgelerde ünlü düşmesine genellikle ekleşme sonucunda rastlanmaktadır. Ayrıca bu bölgelerde orta hecenin düştüğü örnekler de vardır.

Çorum Bayat ağzında orta hecenin düştüğü örnekler şu şekildedir:

...ésira diyóm ğızım **bóyyúncede** bóyle mázim olurmiki díyom (ÇORBA:98). = Esra diyorum kızım **büyüyünce** de bóyle mazlum olur mu ki diyorum.

...**íyyik** ya çoĝ şükür nfydecēñ (ÇORBA:100). = **íyyiz** ya çok şükür ne edeceksin.

Çorum Bayat ağzında “ile” edatının ekleşmesi sırasında başındaki ünlü düşer ya da yerini “y” sesine bırakır:

...**malinan şýnen onnan bunnan** işde ūraşyok be ğızım (ÇORBA:100). = **Malla şeyle onunla bununla** işte uğraşyoruz be kızım.

Bayat ağzında ek fiillerde ünlü düşmesine rastlanır:

...bayadıñ **óretmeniymiş** yiñi tayin olmuş arabanıñ içinde oturmuşda osanmış (ÇORBA:114). = Bayat'ın **öğretmeni imiş** yeni tayin olmuş arabanın içinde oturmuş da usanmış.

...ĝıtlıĝ zamanı **óyleymiş** (ÇORBA:176). = Kıtlık zamanı **öyle imiş**.

Hece kaynaşması sonucu da Bayat ağzında ünlü düşmesi örneklerine rastlanır:

...namazımı târihatımı **tesbām** biraĝmam (ÇORBA:78). = Namazımı, tarikatımı **tesbihimi** bırakmam.

...ne **gótdük** toĝtura muĝtura (ÇORBA:96). = Ne **götürdük** doktora mokrora.

Çorum İskilip ağzında vurgusuz orta hece ünlülerinin düştüğü örneklere rastlanmaktadır:

...gene **burda** usda yōdu besbelli (ÇORİA:152). = Yine **burada** usta yoktu besbelli.

...**şurda** iş varmış, şu duvarı yapıvi (ÇORİA:152). = **Şurada** iş varmış, şu duvarı yapiver.

Çorum İskilip ağzında bazı örneklerde ünlü ile biten bir kelime, ünlü ile başlayan bir kelimeye bağlandığında ünlü düşmesine rastlanmaktadır:

...bi ay mı ĝaldı, **ikay** mı ĝaldı (ÇORİA:159). = Bir ay mı kaldı, **iki ay** mı kaldı?

Amasya Merkez ağzında vurgusuz orta hecede görülen ünlü düşmesi örnekleri çoğunluktadır:

...buranıñ hem **ĝızım** hem **ĝelinim** (AMA:88). = Buranın hem **kızıyım** hem **geliniyim**.

...yıllar önce ilg yelleşim yeri bu kıyın **yôharsında** bi yer varmış (AMA:114). = Yıllar önce ilk yerleşim yeri bu köyün **yukarısında** bir yer varmış.

Amasya Merkez ağzında “ile” edatının ekleşmesi sonucu ünlü düşmesi görülmektedir:

...**atınan** ĝediyoduĝ hamama (AMA:83). = **At ile** gidiyorduk hamama.

...**önnan** çocū çimdürüyoduĝ (AMA:90). = **Onunla** çocuĝu çimdiriyorduk (yıkıyorduk).

Amasya Merkez ağzında ek fiil alan kelimelerde ünlü düşmesine rastlanır:

...**těstidi** óñcéden **těstiydi**, kúpúdu (AMA:89). = **Testi idi** önceden **testi idi**, küp idi.

...bérāber üç **éltiydúg** (AMA:91). = Beraber üç **elti idik**.

Amasya Merkez ağzında belirtme hâli ekinin bazı örneklerde düştüğü görülmektedir:

...**buráy** beg bi annatmıyólar (AMA:367). = **Burayı** pek bir anlatmıyorlar.

...şurdan **baltáy** eliñe álí gèdiyó (AMA:378). = Şuradan **baltayı** eline alıp gidiyor.

Amasya Aydınca ağzında orta hecenin vurgusuz olması sebebiyle ünlü düşmesine rastlanmıştır:

...isterseñ **çarıyım** diyi cāriye (AAA:201). = İstersen **çağırayım** diyor cariye.

...işini yapıyı inekleri **saayolar** (AAA:233). = İşini yapıyor inekleri **sağıyorlar**.

Amasya Aydınca ağzında orta hecede “r, d” ünsüzleri arasındaki ünlünün düştüğü görülmüştür:

...ben **burdan** gèdiyom (AAA:204). = Ben **buradan** gidiyorum.

...o zaman hemen **orda** bulundu (AAA:220). = O zaman hemen **orada** bulundu.

Amasya Aydınca ağzında alınma kelimelerin basit ve birleşik şekillerinde ünlü düşmesine rastlanmıştır:

...ónünden **gayboluyo** (AAA:205). = Önünden **kayboluyor (kayıp oluyor)**.

...ya hazreti hacı bekdāş-ı veli sen yeter ki **emrèt** (AAA:223). = Ya Hazreti Hacı Bektaş-I Veli sen yeter ki **emret (emir et)**.

Amasya Aydınca ağzında genellikle üçüncü şahıs iyelik eki almış olan kelimelerden sonra hâl eki olan ünlünün düştüğü görülmüştür:

...geliyo o şeyiñ **yanna** yol çavuşunuñ selāmı aleykúm selām (AAA:234). = Geliyor o şeyin **yanına** yol çavuşunun, selamun aleyküm aleyküm selam.

Amasya Aydınca ağzında son hecedeki belirtme hâli ekinin bazen düştüğü görülmüştür:

...

bu gurban puñarına düşürdüñ **yolum**

efendim alidür bu garip hâlim (AAA:226). =

Bu kurban pınarına düşürdün **yolumu**

Efendim Ali'dir bu garip hâlim

...vallahi **umudum** kesmiyom senden (AAA:226). = Vallahi **umudumu** kesmiyorum senden.

Amasya Aydınca ağzında ünlü ile biten bir kelime ünlü ile başlayan bir kelimeye eklendiğinde ünlü düşmesi görülmüştür:

...allah **ħahğı çun**, peygamber **ħahğı çun**, ismim hazreti hacı bekdâş-ı veli **ħahğı çun** böyle birşey yoħ (AAA:219). = Allah **ħakkı için**, peygamber **ħakkı için**, ismim Hazreti Hacı Bektaş-I Veli **ħakkı için** böyle bir şey yok.

...**emmoğlu** dedi (AAA:288). = **Emmioğlu**, dedi.

Amasya Aydınca ağzında “gibi” edatı ünlü ile biten bir kelimedden sonra gelirse “g” yumuşayarak “i” ünlüsünü düşürür:

...şorda **sobā ğbi** yerde duruyá (AAA:262). = Şurada **soba gibi** yerde duruyor.

Çankırı ili ve yöresi ağzında üç veya daha çok heceli sözcüklerde iç seste akıcı veya yarı ünlü durumundaki bir ünsüz ile akıcı, yarı ünlü, sızıcı veya süreksiz ünsüzlerden birinin arasında bulunan ve açık bir heceden sonra gelen, dar açık hece ünlüleri genellikle düşmektedir:

...**omzunda** gezeceg onu alan aa (ÇANMA:341). = **Omzunda (omuz+unda)** gezecek onu alan ağa.

...bu benim böyüg **ölumuñ** (ÇANMA:355). = Bu benim büyük **oğlumun (oğul+umun)**.

Çankırı ili ve yöresi ağızlarında alınma kelimelerde iç seste yan yana bulunan iki ünlüden birisinin düştüğü görülmektedir:

...duvar usdası, duvar. **İnsât** (ÇANMA:366). = Duvar ustası, duvar. **İnşaat**.

...bi buçuğ **sâtlig** yâni bi yaylá (ÇANMA:401). = Bir buçuk **saatlik** yani bir yayla.

Çankırı ili ve yöresi ağızlarında ünlü ile biten bir kelime, ünlü ile başlayan bir kelimeye bağlandığında ilk kelimenin son ünlüsü düşmektedir:

...devlet de buna niye **müsâd etmiş** (ÇANMA:335). = Devlet de buna niye **müsaade etmiş**.

...ğayı boylarından gelme demek, **ort asyadan** (ÇANMA:361). = Kayı Boylarından gelmek demek, **Orta Asya'dan**.

Çankırı Eldivan ağzında vurgulanmayan orta hecenin düştüğü görülmektedir:

...örda **muayne** oldum (ÇANEA:117). = Orada **muayene** oldum.

...**yalnıyak** buña buralarda çatal olur buña biñerdúğ (ÇANEA:142). = **Yalınayak** buna - buralarda çatal olur- buna binerdik.

Çankırı Eldivan ağzında bazı örneklerde geniş ünlülerin ilk önce daraldığı, daha sonra düştüğü görülmektedir:

...oña burda baş **āğlarla** beraber ceza verüdük (ÇANEA:116). = Ona burada baş **āğalarla** beraber ceza verirdik.

...o nomara hankimizde çıkmaz da **şeydürse** o ebe olurdu (ÇANEA:148). = O numara hankimizde çıkmaz da **şey ederse** o ebe olurdu.

3.2.2. Ünsüz düşmesi

İncelenen bölgelerde ünsüz düşmesi örnekleri kelime başında, ortasında ve sonunda görülmektedir.

Çorum Bayat ağzında kelime başında ve sonunda düşme örnekleri olmasına rağmen en çok kelime ortasında düşmeye rastlanmaktadır.

Çorum İskilip ağzında ünsüz düşmesi genellikle kelime ortasında ve sonunda görülmektedir.

Amasya Merkez ağzında ünsüz düşmesi kelime başında, ortasında ve sonunda görülmektedir.

Amasya Aydınca ağzında ünlü düşmeleri çoğunlukla kelime ortasında görülmektedir ancak başta ve sonda görülen örnekler de vardır.

Çankırı ili ve yöresi ağızlarında ünsüz düşmesi kelime başında, içinde ve sonunda görülmektedir.

Çankırı Eldivan ağzında ünsüz düşmesi genellikle kelime ortasında, bazen de kelime

3.2.2.1. g-/ğ- Düşmesi

İncelenen bölgelerde düşmenin kelime başında görüldüğü örnekler şu şekildedir:

...om bir sene sunğulluda durdu. şimdi **mecidözüne eldi** (ÇORBA:104). = On bir sene Sungurlu'da durdu. Şimdi **Mecitözü'ne geldi**.

...ëkmë edeli yarın diyón hava ğayrı yārsa **iki ündür** de yāmur dēyo (ÇORBA:137). = Ekmek edelim yarın diyorum hava gayrı yağarsa **iki gündür** de yağmur diyor.

...ördan gēliyóm õlum gēlinim örda da gēldi minci yazın buriyá **ēliyóm** ğışın gēdiyóm (AMA:274). = Oradan geliyorum oğlum gelinim orada da geldi şimdi yazın buraya **geliyorum** kışın gidiyorum.

...çuvala göyöñ. **iki ün** uç ğün duruyó öndan sōna yāpiyöñ (AMA:333). = Çuvala koyuyoruz. İki gün **üç gün** duruyor ondan sonra yapıyoruz.

İncelenen bölgelerde kelime ortasında -g- ve -ğ- düşmesi görülen örnekler şunlardır:

...eskiden bi bahar **ciaralar** varıdı ya kötü ciaralar (ÇORBA:107). = Eskiden bir bahar **sigaralar** vardı ya kötü sigaralar.

...allah virđi de bursadanıñ iki gızı var bi **ölu** var hepıside bakmaya gıyılmıyolar (ÇORBA:114). = Allah verdi de Bursa'dakinin iki kızı var bir **oğlu** var kepsi de bakmaya kıyılmıyor.

...**ölana** yüzük Tağıyola (ÇORİA:95). = **Oğlana** yüzük takıyorlar.

...annına altun **bälalla**, ğınalalla ğoçu (ÇORİA:95). = Alnına altın **bağlarlar**, kınalarlar koçu.

...bi kelle **söan** döruyoh (AMA:81). = Bir kelle **soğan** doğruyoruz.

...ben bi **ölan**, bi ğıS. bi äbim va, bi de ben (AMA:97). = Ben bir **oğlan**, bir kız. Bir abim var, bir de ben.

...bi **dañ** dibine varıyo yohuša darmányo (AAA:203). = Bir **dađın** dibine varıyor yokuša tırmanıyor.

...ordan **şıvıñ** bitäni eğdim, elimde bi çerkez pıçā var (AAA:262). = Oradan **şıvgının** bir tanesini eğdim, elimde bir çerkez bıçağı var.

...üzümü doldurur, getirik. **çınar** gelinner şirevitlerde (ÇANMA:278). = Üzümü doldurur, getiririz. **Çığner** gelinler şirevitlerde. (Şirevit: İçinde üzüm çığneden tekne.)

...böün **yāmur yaacak** (ÇANMA:320). = Bugün **yağmur yağacak**.

...bi çocuk **ölum** var. ö da aňgarada (ÇANEA:107). = Bir çocuk **ođlum** var. O da Ankara'da.

...**yāmur** döasına gidiyoS (ÇANEA:132). = **Yağmur** duasına gidiyoruz.

İncelenen bölgelerde kelime sonunda -g ve -đ düşmesi görölen örnekler şunlardır:

...dēvlet **sā ossuñ** dıdim (ÇORBA:110). = Devlet **sağ olsun** dedim.

...**sā** ayāñı aT delle (ÇORİA:99). = **Sağ** ayağını at derler.

...babamınan emmim **bā** dePmiye (ÇORİA:105). = Babamla amcam **bağ** tepmeye.

...ğapaT ğapaTmañ önemli deil canıñ **sā_ossun** (ÇANEA:119). = Kapat, kapatman önemli değil canın **sağ olsun**.

3.2.2.2. k-/k- Düşmesi

İncelenen bölgelerde kelime başında görölen örnekler şu şekildedir:

...aha şıñdi diyolar ki yisiñ içsiñ biz **varanādar** ayahda göreli diyolar (ÇORBA:83). = Aha şimdi diyorlar ki yesin içsin biz **varana kadar** ayakta görelim, diyorlar.

...millet **ölenecā ādar** yidi işdi (ÇORBA:150). = Millet **ölene kadar** yedi içti.

...saħalı **burasınādar** derdi (ÇORĀA:105). = Sakalı **burasına kadar**, derdi.

...ihdiyar ne **ader** ih cih ētdiyse de bu sefer ufaħdan bunu sıħıdıyolar (AAA:283). = İhtiyar ne **kadar** ih cih etdiyse de bu sefer ufaktan bunu sıkıšťtırıyorlar.

...bu **āderce** bu da böyleyimiş (AAA:298). = bu **kadarcık** bu da böyleymiş.

İncelenen bölgelerde kelime ortasında görülen örnekler şunlardır:

...ā **gēncecīdim** dā (ÇORBA:78). = Ah **genceciktim** daha.

...ōsūrūk tısırıħ (ÇORBA:109). = **Öksürük** tıksırık.

...ōnce şey yapılyı, **ēsūk** gōrūly (ÇORĀA:95). = Önce şey yapılyor, **eksik** görūlyor.

...emme **āşama** unudurumuş (ÇORĀA:105). = Ama **akşama** unuturmuş.

...yānī **yōsa**. bunnara kúķürt vēriyolar (AMA:95). = Yani **yoksa**. Bunlara kükürt veriyorlar.

...bazar gūnde gēlin alınıyōdu bitiyōdu **āşamīnan**, dúun bitiyōdu (AMA:103). = Pazar gün de gēlin alınıyordu bitiyordu **akşam ile**, düğün bitiyordu.

...tabı bu dēmek ki ēyi olsaħ **ayrılmıyacādıħ** (AAA:250). = Tabii bu demek ki iyi olsak **ayrılmayacaktık**.

...varıyo **gocaarıya** (AAA:268): = Gidiyor **kocakarıya**.

...düün yaħın ısa ħalıñ **vātın** iyise davul, zurna, köçeg gelū (ÇANMA:330). = Düğün yakın ise hālin **vaktin** iyiyse davul, zurna, köçek gelir.

...en ilkin **gōler** gūrlerdi, yāmurlar yaardı (ÇANMA:334). = İlk önce **gökler** gūrlerdi, yağmurlar yağardı.

...ondan sōnā **āsamleyin** zōħbed edeller (ÇANEA:123). = Ondan sonra **akşamleyin** sohbet ederler.

...gaynın yanında sōlemezdin **yasmānan** durudun bi de fes giyilürdü (ÇANEA:131). = Kaynının yanında söylemezdin, **yaşmakla** dururdun bir de fes giyilirdi.

İncelenen bölgelerde kelime sonunda görülen -k düşmesi örnekleri şu şekildedir:

...ben şunu dērmende ōtdürüyüñ bi **çōrā ediñ** geliyim yiyeliñ didi (ÇORBA:108). = Ben şunu değirmende öğüttüreyim bir **çörek** yapın geleyim yiyelim, dedi.

...ēkmē **edeli** yarın dıyón (ÇORBA:137). = **Ekmek edelim** yarın diyorum.

...dolma yapılmasa **bōrēnen, çōrēnen, yaprānan** (ÇORĀA:95). = Dolma yapılmazsa **börek ile, çörek ile yaprak ile**.

...anasını **isdemiycēmiş** bi daha (ÇORĀA:98). = Annesini **istemeyecek imiş** bir daha.

...yo başımıza bi şeyler gëlmesin (AMA:81). = **Yok** başımıza bir şeyler gelmesin.

...aman gızım **artu** bilemem şindi bilemem unuduyóm işde (AMA:94). = Aman kızım **artık** bilemem şimdi bilemem unutuyorum işte.

...bunnarınan gediyeş şindik. **gúccú** eri denen yere aşşā (AAA:256). = Bunlarla gidiyoruz şimdi. **Küçük** Eri (?) denen yere aşağı.

...lan niye atıyañ, sen havayı yere diyam **artı** (AAA:261). = Lan niye atıyorsun, sen havayı yere diyorum **artık**.

...yoğ. zepze, zepzecilik yoğ. **anca** yiceg gadar (ÇANMA:325). = Yok. Sebze, sebzecilik yok. **Ancak** yiyecek kadar.

...ondan kēri **acū** sancım geçdi (ÇANMA:453). = Ondan beri **azcık** sancım geçti.

...

cenneti alāda benim durağım

burada **ıra** gider de orda durağım

(ÇANEA:171)... =

Cenneti alada benim durağım

Buradan **irak** gider de orda durağım

3.2.2.3. r- Düşmesi

r- düşmesi genelde kelime sonunda karşımıza çıkmaktadır. Birleşme ve ekleşme sonucu kelime ortasında da görülmektedir.

İncelenen bölgelerdeki kelime ortasındaki örnekler şu şekildedir:

...gız tarafıda oña ne **verüse**, bāşış **verüdü** gótüren adama (ÇORİA:95). = Kız tarafı da ona ve **verirse**, bahşış **verirdi** gótüren adama.

...gine **vemezimiş** gız (ÇORİA:96). = Yine **vermezmiş** kız.

...amcañ da ben gibi yáşlı, **atuñ** böylé iş göremī (AMA:92). = Amcan da benim gibi yaşlı, **artık** iş göremiyor.

...hacı oļamadúyduğ ómrıyé déyin **gótúdü**, yáluñuz üç áy élicem sizi órda dēdi (AMA:223). = Hacı olamamıştık umreye diye **götürdü**; yalnız üç ay eğleyeceğim sizi orada, dedi.

...sēni **isTiyolar**, dēdi (AAA:216). = Seni **istiyorlar**, dedi.

...oralarda **gezeken** bi de baħıyo ki bi kevrancı sırası geliyü (AAA:265). = Oralarda **gezerken** bir de bakıyor ki bir kervancı sırası geliyor.

...bunuñ ben, yirmi milyarını aħar yaħıta **veriyom** (ÇANMA:287). = Bunun ben yirmi milyarını akaryakıta **veriyorum**.

...taranayı nası **yapiyoħ** yourdu **birikdiriyoh** (ÇANMA:292). = Tarhanayı nasıl **yapıyoruz**, yoğurdu **biriktiriyoruz**.

...ben on dört yaşımda geldim oħula **gidiyodum** dördüncü sınıfa gidiyodum (ÇANEA:130). = Ben on dört yaşımda geldim okula **gidiyordum**, dördüncü sınıfa gidiyordum.

...davul varısa davul çalar ordan **sóna** davul yogusa Ķızı alur gider (ÇANEA:133-134). = Davul varsa davul çalar ordan **sonra** davul yoksa kıızı alır gider.

İncelenen bölgelerde r- düşmesi kelime sonunda şimdiki zamanın üçüncü kişisi çekiminde ve karakteristik özellik olarak r'nin söylenmemesi sebebiyle görülmektedir:

...soluħ almayınca nefesim **daralıyo** (ÇORBA:136). = Soluk almayınca nefesim **daralıyor**.

...ben bunu deryāma bēñzetdim aynı **bēñziyo** (ÇORBA:142). = Ben bunu Deryama benzettim aynı **benziyor**.

...düün edikene de şey **ediyola** (ÇORİA:96). = Düğün ederken de şey **ediyorlar**.

...mumu **yaħıyola**, hocalar mum yaħıy (ÇORİA:96). = Mumu **yakıyorlar**, hocalar mum yakıyor.

...işde ğuğ yatırıyoħ. önna hindi **çıħarıyo** (AMA:95). = İşte gurk (kuluçka) yatırıyor. Onunla hindi **çıkartıyor**.

...aman ğızım hiç kimséyé ğuccúğden **vērmesinne** (AMA:347). = Aman kızım hiç kimseyi küçükten **vermesinler**.

...hasdalıģı nası aldımıydı **şışıyo**, **ğoħuyo**, geberip ğediyolar (AAA:222). = Hastalıģı nasıl aldı mıydı **şışıyor**, **kokuyor**, geberip gidiyorlar.

...babamda baña **marahludu** biliyoñmu (AAA:239). = Babam da bana **meraklıdır** biliyor musun?

...kendini **gezdiriyo** işde (ÇANMA:356). = Kendini **gezdiriyor** işte.

...öyle temelli kışın orda **duriyola** (ÇANMA:453). = Öyle temelli kışın orada **duruyorlar**.

...davulcu gelür. **vuru** bayrā dikerüz (ÇANEA:123). = Davulcu gelir. **Vurur** bayrağı dikeriz.

...eskerler beş altı ğün evēli anası olan babası olan harkes ölunu **ğötürü** (ÇANEA:124). = Askerler beş altı ğün evveli annesi olan babası olan herkes oğlunu **götürür**.

3.2.2.4. y- Düşmesi

İncelenen bölgelerde y- düşmesi genellikle kelime başında ve ortasında görülmektedir.

Kelime başında görülen y- düşmesi örnekleri şu şekildedir:

...bóyle İki başlı bi bıçkı **bıanna** o oturuyo **bıannı** s n oturuyoñ (ÇORBA:101). = Böyle iki başlı bir bıçkı **bir yana** o oturuyor **bir yana** sen oturuyorsun.

... sd  başı artık heP böyle **İpranmış** (ÇORİA:113). =  st  başı artık hep böyle **yıpranmış**.

Kelime ortasında görülen -y- düşmesi örnekleri şu şekildedir:

...** le** şindi y ni (ÇORBA:85). = ** yle** şimdi yani.

...ben asgere g tdim. oñ sek z **miļlon** mu n ydi türkiye. şimdi  ığdı yetmiş sek ze (ÇORBA:88). = Ben askere gittim. On sekiz **milyon** mu neydi Türkiye. şimdi çıktı yetmiş sekize.

...omuzuna bi **h be** torba dağardı (ÇORİA:109). = Omzuna bir **heybe**, torba takardı.

...ecc k **maden z** ney varıdı (ÇORİA:123). = Azcık **maydanoz** ne vardı.

...boy ğler **ş le** kürtler köyü diller birine soruncu (AMA:92). = Büyükler **şöyle** Kürtler köyü derler birine sorunca.

... sginiñ d  nneri ** y di** (AMA:212). = Eskinin düğünleri **iyiydi**.

...**hadi** bakalım (AAA:216). = **Haydi** bakalım.

...şurda biz **b  klerimiz** otururken gelib de şuriya oturamazdığ (ÇANMA:288). = şurada biz **büyüklerimiz** otururken gelip de şuraya oturamazdığ.

...niye yalan **s liyim** (ÇANMA:317). = Niye yalan **söyleyeyim**.

...**b le** bi dünya g'adun gelür (ÇANEA:131). = **Böyle** bir dünya kadın gelir.

...**s lesene** mustofa dün gece goynunda boñ seyrinde diyerek g y  getir rler (ÇANEA:131). = "**Söylesene** Mustafa dün gece koynunda, bugün seyrinde" diyerek güvey getirirler.

Amasya Aydınca ve  ankırı Merkez ağızlarında birer örnekte kelime sonunda -y düşmesi g r lmektedir:

...askeller bunuñ heç **şe** edemiyola (AAA:205). = Askerler bunun hiç **şey** edemiyorlar.

...evel, o zaman bi **şe** y du ki ne hazıllık yapacak (ÇANMA:294). = Evvel, o zaman bir **şey** yoktu ki ne hazırlık yapacağız.

3.2.2.5. h- Düşmesi

İncelenen bölgelerde h- düşmesi kelime başında, ortasında ve sonunda görülmektedir.

Kelime başında h- düşmesi görülen örnekler şu şekildedir:

...üç **ak** ekini, o şeyi bulguru mal yemiş (ÇORİA:122). = Üç **hak** ekini, o şeyi bulguru mal yemiş.

...şimdiğ gölây **emen** lohum bi püsköt datluuḥ yiyōlaḥ söz bitī (AMA:138). = Şimdi kolay **hemen** lokum bir bisküvi tatlılık yiyorlar söz bitiyor.

...cúmartesi gúnú, bazara bālyán gece bēyúg gına gécésı, **em** töre çevriliyōrdu gadınnar bērāberdi (AMA:103). = Cumartesi günü, pazara bağlayan gece büyük kına gecesi, **hem** töre çevriliyordu kadınlar beraberdi.

...ımdadıma tatallu **üseyin** yētişdi (AAA:245). = İmdadıma Tatallu **Hüseyin** yetiştı.

...bu da hilâyı düşündü uçun bi sarımsaḥlu yemeḥ **azıllatmış** (AAA:276). = Bu da hileyi düşündüğü için bir sarımsaklı yemek **hazırlatmış**.

...sōna turpan çıḥdı, turpannan yapardıḥ. sōna şımdı turpanı da atdılar **erifler** (ÇANMA:392). = Sonra tırpan çıktı, tırpanla yapardık. Sonra şimdi tırpanı da attılar **herifler**.

...**apörlürnen** yayın yapallā (ÇANMA:474). = **Hoparlörle** yayın yaparlar.

Kelime ortasında görülen -h- düşmesi örnekleri şunlardır:

...gece saat dört didimiñ ben Kaḥarım hiç yatmam ondan sōna namaz **tesbiat** (ÇORBA:78). = Gece saat dört dedim mi ben kalkarım hiç yatmam ondan sonra namaz **tesbihat**.

...biSde gēlmedik biSde görmedik canımız **irāt** olmuýo yani gurban kēsdik ámma nası etdik bilmiyom (ÇORBA:83). = Biz de gelmedik biz de görmedik, canımız **rahat** olmuyor yani kurban kestik ama nasıl ettik bilmiyorum.

...**bāşış** verüdü gótüren adama (ÇORİA:95). = **Bahşış** verirdi götüren adama.

...benim **mēmeT** güccük (ÇORİA:141). = Benim **Mehmet** küçük.

...yōḥ **raatsuS** oḥumu (AMA:113). = Yok **rahatsız** olur mu?

...kúfür étmişdi, **yaut** adamıñ malını şe apmışdım (AMA:105). = Küfür etmişti, **yahut** adamın malını şey yapmıştım.

...isTerse **imtean** olalım diyi (AAA:211). = İsterse **imtihan** olalım, diyor.

...**heralda** yozgatta yanı şu an uçun gulaḥları çinlesiñ (AAA:254). = **Herhalde** Yozgat'ta yani şu an için kulakları çınlasın.

...yüksek **İtisasda** ameliyat oldum ben, galb grizinden (ÇANMA:336). = Yüksek **İhtisas'ta** ameliyat oldum ben, kalp krizinden.

...çok **mütüş** bir yärenimiz vardı (ÇANMA:357). = Çok **müthiş** bir yärenimiz vardı.

...evelki gibi dil şindi goñşuluk çok tadlı **muabbedli** (ÇANE:113). = Evvelki gibi değil şimdi komşuluk çok tatlı **muhabbetli**.

...āh yavrum çok bağda **bāçada** eskiden (ÇANE:136). = Ah yavrum çok bağda **bahçede** eskiden...

Kelime sonunda -h düşmesi görülen örnekler şu şekildedir:

...canımız malımız **allā** amanet (ÇORBA:81). = Canımız malımız **Allah'a** emanet.

...şindikiler gorhmiyo **maşşallā** (ÇORBA:85). = Şindikiler korkmuyor **maşallah**.

3.2.2.6. -l/ ĩ Düşmesi

İncelenen bölgelerde -l düşmesi genellikle kelime ortasında ve sonunda görülmektedir.

Kelime ortasında -l düşmesi görülen örnekler şunlardır:

...yok canım yavrum masadan ya **ğaharım** ya **ğahamam** (ÇORBA:94). = Yok canım yavrum masadan ya **kalkarım** ya **kalkamam**.

...iyi **ānat** bahıyım sen ānat (ÇORBA:100). = İyi **anlat** bakayım sen anlat.

...ertesıún de zabalayın **ğakdım** (ÇORİA:137). = Ertes, gün de sabahleyin **kalktım**.

...**māzeme** öyle, çimentō alıcāñ, tuğla alıcāñ bi sürü (ÇORİA:143). = **Malzeme** öyle, çimento alacaksın, tuğla alacaksın bir sürü.

...bēnim adam gēlsıñ ó **ānatsıñ** (AMA:81). = Benim adam gelsin o **anlatsın**.

...şindi motōllar da **ğagdı**, şindi de hēç gitmiyelār hamama (AMA:83). = Şimdi motorlar da **kalktı**, şimdi de hiç gitmiyorlar hamama.

...ne bizi **buñadıp** duriyoñ, dedi (AAA:214). = Ne bizi **bunaltıp** duruyorsun, dedi.

...baña gelecea yēr **asvat** gıbí yol oldu (AAA:263). = Bana geleceği yer **asvalt** gibi yol oldu.

...isim ismāil altun. elli doumluyum ben. heralde atmış, **atmış** ikiye dōru gidiyo (ÇANMA:331). = İsmim İsmail Altun. Elli doğumluyum ben. Herhalde atmış, **altmış** ikiye doğru gidiyor.

...evelı üç gün oliyodu. hincik ğaylık şey **ğakdı** (ÇANMA:522). = Evvelden üç gün oluyordu. Şimdi artık şey **kalktı**.

...şındı nāsı **añādsan** ki yav (ÇANE:111). = Şimdi nasıl **anlatsam** ki ya.

Kelime sonunda -l düşmesi tüm örneklerde “nasıl” sözcüğünde görülmektedir:

...èveli varıdı ama **nası** ağıllıydı namaS ğılmayı neyī bilmıyo beş vahtın yanına baş daha ğatmayı istıyodu şimdi bılmıyo yúzünü yıhamayı bile bılmıyo (ÇORBA:130). = Evveli vardı ama **nasıl** akıllıydı namaz kılmayı falan bilmiyor beş vaktin yanına beş daha katmayı istiyordu, şimdi bilmiyor yüzünü yıkamayı bile bilmiyor.

...**nası** yaparız diyo (ÇORİA:112). = **Nasıl** yaparız, diyor.

...èsgiden anne **nası** dīsene (AMA:197). = Eskiden anne **nasıl** desene.

...bekdeş **nası** inanıyım ki sózúñe (AAA:221). = Bektaş **nasıl** inanayım ki sözüne?

...para, filancada beş lira, ğuruş varmış yā **nası** idib görsek dellerdı (ÇANMA:280). = Para, falancada beş lira, kuruş varmış ya **nasıl** edip görsek, derledi.

...şındı **nāsı** añādsan ki yav (ÇANEA:111). = Şimdi **nasıl** anlatsam ki ya.

3.2.2.7. m- Düşmesi

İncelenen bölgelerde genelde görülmez. Kişisel söyleyiş özelliğine bağılı olarak iki örnekte rastlanılmaktadır:

...hoş geldiñ ğızım. **bizikilerde** ğurbetlerde hep (ÇORBA:77). = Hoş geldin kızım. **Bizimkilerde** ğurbetlerde hep.

...hadı **bahalı** idiris hoca seni ğadı isdiyo, diyerekdene söylediler (AAA:222). = Hadi **bakalım** İdris Hoca seni kadı istiyor, diyerek söylediler.

3.2.2.8. n- Düşmesi

İncelenen bölgelerde genellikle kelime ortasında görölmektedir.

Kelime ortasında görölen -n- düşmesi örnekleri şu şekildedir:

...ikisi üçü **fayasçı** olannarıñ üçüde usta onnarda bunuñ havası fayasçı usta bılmem ne (ÇORBA:101). = İkisi üçü **fayansçı** oğlanların üçü de usta onlar da bunun hevesi fayansçı usta bilmem ne.

...şöyle bılúkdúrdükten kēlli açık ğalmıyo hiç **İsan** zēfil ğalmıyıyo hiç (ÇORBA:125). = Şöyle biriktirdikten sonra açık kalmıyor hiç **insan** sefil kalmıyor hiç.

...o ipi orda ğarşu ğarşuya **deK** getürücēmişiñ (ÇORİA:154). = O ipi orada karşı karşıya **denk** getirecekmişsin.

...**İşallah** ahretinide verü allah (ÇORİA:161). = **İnşallah** ahiretini de verir Allah.

...yāni ufağ atuh **ğeşler** (AMA:103). = Yani ufak artık **gençler**.

...bekdeş **inaç** getdük durdur daşları dediler (AAA:224). = Bektaş **inanç** getirdik durdur taşları, dediler.

...**baa** bi óküz ilâzım dedim ben (AAA:252). = **Bana** bir öküz lazım, dedim ben.

...ondan sōra bi **anos** eder, araba alur gider (ÇANMA:351). = Ondan sonra bir **anons** eder, araba alır gider.

...peçeynen berāber meselā **dúlbet** (ÇANMA:491). = Peçeyle beraber mesela **túlbent**.

...siz de **dek** geldiniz buraya saölun allah rāzı ossun (ÇANEA:109). = Siz de **denk** geldiniz buraya sağ olun Allah razı olsun.

Çankırı Merkez ağzında bir örnekte kelime sonunda -n düşmesi görülmüştür:

...bēn öte, eve gidiyon **zatti** (ÇANMA:455). = Ben öteye, eve gidiyorum **zaten**.

3.2.2.9. f- Düşmesi

İncelenen ağız bölgelerinde -f- düşmesine kelime ortasında ve aynı kelimelerde rastlanılmaktadır.

Kelime ortasında -f- düşmesi görülen örnekler şunlardır:

...ne biyim nōlduysa geline **çitden** geldilerdi yemeklerini yedikden sōna bi şey oldu örtüye girmiş şu arha eve tahtalı evime (ÇORBA:120). = Ne bileyim ne olduysa geline **çiften** geldilerdi yemeklerini yedikten sonra bir şey oldu örtüye girmiş şu arka eve tahtalı evime.

...tā isgilibde duruyo. **çitlikleri** varıdı (ÇORBA:157). = Ta İskilip'te duruyor. **Çiftlikleri** vardı.

...ğolundan dutunca aTdim yire. yakınıdı emme, **ökeynen** işde herşey oluy (ÇORİA:117). = Kolundan tutunca attım yere. Yakındı ama **öfkeyle** işte her şey oluyor.

...onu da **yuha** ekmek ediyoduğ (ÇORİA:159). = Onu da **yufka** ekmek yapardık.

...ben tek óküzü satdım, bi **çüt** comba aldım (AAA:250). = Ben tek öküzü sattım, bir **çift** comba (manda yavrusu) aldım.

...bitirdiñiz mi gız **yükayı** (ÇANMA:353). = Bitirdiniz mi kız **yufkayı**?

...tarlası var, tarlada **çit** sürermiş (ÇANMA:360). = Tarlası var, tarlada **çift** sürermiş.

...atatürkün orman **çitliğı** vardır (ÇANEA:117). = Atatürk'ün Orman **Çiftliğı** vardır.

3.2.2.10. v- Düşmesi

İncelenen ağız bölgelerinde -v- düşmesi örnekleri genellikle kelime ortasında görülmektedir:

...bi bahtıK ben ana dēdi şırnā gıdecām. niye ölüm? ben uzman **çauslū** gazandım (ÇORBA:79). = Bir baktık ben ana dedi, Şırnak'a gideceğim. Niye oğlum? Ben uzman **çavuşluğu** kazandım.

...ekini **tauqlar** şeyitmiş (ÇORİA:122). = Ekini **tavuklar** şey etmiş.

...biyo eline deynē almış, beni **dōmüye** geliy (ÇORİA:122). = Bir sefer eline değneği almış, beni **dövmeye** geliyor.

...biz **ēmizde** oļuyōduļ da érkegler (AMA:126). = Biz **evimizde** oluyorduk da erkekler.

...**tōbe** yā rebbi (AMA:139). = **Tövbe** ya Rabbi.

...yā ali ölmeyi gōzūñ önüne al ki **muafah** olasañ diyo (AAA:209). = Ya Ali ölmeyi gözünün önüne al ki **muvaffak** olasın, diyor.

...hemen bunnar ordan yörümeden **eelcene** ben sōrtdüm (AAA:242). = Hemen bunlar oradan yürümeden **evvelce** ben seğırttim (hızlıca yürümek).

...topal **tefig** denen bi ğumandan varımış (ÇANMA:295). = Topal **Tevfik** denen bir kumandan varmış.

...gelini getiriler **güeyi** donadıllar caminiñ önüñde ondan sōnnā dağlılar (ÇANEA:121). = Gelini getirirler, **güveyi** donatırlar caminin önünde ondan sonra dağılırlar.

3.2.2.11. s- Düşmesi

İncelenen bölgelerde, duyulan geçmiş zamanın ikinci tekil kişi çekiminde görülmektedir.

Kelime ortasında –s- düşmesi görülen örnekler şu şekildedir:

...bēlki doruħseküye **gıtmişıñdir** (ÇORBA:128). = Belki Dorukseki'ye **gıtmişsindir**.

...sen aħıllıymışın diyó amān ben bu şıye niye vēriyim **dimemişıñ** diyi (ÇORBA:143). = Sen akıllıymışsın, diyor. Aman ben bu şeye niye vereyim **dememişsin**, diyor.

...ayaĶgabıyı **esgitmişıñ** (ÇORİA:101). = Ayakkabıyı **eskitmişsin**.

...ĝorħudan **ĝaçamazmışında** (ÇORİA:107). = Korkudan **kaçamazmışsın da**.

...sen geri **ĝalmışın** (ÇANMA:313). = Sen geri **kalmışsın**.

...bilgi vērmıyoz. **Vērmışıñ** (ÇANMA:337). = Bilgi vermiyoruz. **Vermişsin**.

...iminönünde **gıtmişındır** (ÇANEA:185). = Eminönü'nde **gıtmişsindir**.

3.2.2.12. t- Düşmesi

İncelenen bölgelerde t- düşmesine alıntı kelimelerde kelime sonunda rastlanmaktadır.

...çoḡ güzel **dürüs** çalışıyodu bolda parası vardı (ÇORBA:86). = Çok güzel **dürüst** çalışıyordu, bol da parası vardı.

...cúmleniñ işi **ras gessiñ** allah bóyük beladan yesirgesiñ (ÇORBA:126). = Cümlenin işi **rast gelsin** Allah büyük beladan esirgesin.

...**çif** sürükene omarā dedük (ÇORİA:101). = **Çift** sürerken Ömer'e dedik.

...namaz **abdis** çödu (ÇORİA:104). = Namaz **abdest** çoktu.

...**abdes** alıb çılıyoiñ (AMA:249). = **Abdest** alıp çıkıyorsun.

...gece oldu muydu bi yere gidemiyoiñ. bi eş **dos** kimse yok (ÇANMA:538). = Gece oldu muydu bir yere gidemiyorsun. Bir eş **dost** kimse yok.

...hē imkânlar ğıtdı emmā yāni hiç bi şeynen, zorlūnan ġarşılaşmadıḡ o zaman yāni. çok **serbes** yapıdıḡ (ÇANMA:540). = He imkânlar gitti ama yani hiçbir şeyle, zorlukla karşılaşmadık o zaman yani. Çok **serbest** yaptık.

3.2.2.13. z- Düşmesi

İncelenen bölgelerde z- düşmesi, olumsuzluk eki alan kelimelerde karşımıza çıkmaktadır:

...ğocalıḡ zor **olma mı** kireşleme var mı darlıḡ var mı ne biliyim hesap yoḡ bi solıḡ duramıyoñ darlıḡ geliyo şurama çóküyo (ÇORBA:135). = Kocalık zor **olmaz mı** kireçlenme var mı darlık var mı ne bileyim hesap yok bir soluk duramıyorsun darlık geliyor şurama çöküyor.

...şıfar kóyünü bilüḡ müsüñüz **bilme misüñüz** ordan ġeldiydi ġelin (ÇORBA:163). = Şıfar köyünü bilir misiniz **bilmez misiniz** oradan gelmişti gelin.

...dolma **yapılmasa** bórēnen çórēnen yaprānan (ÇORİA:95). = Dolma **yapılmaz ise** börekle, çörekle yaprakla.

...aman da pādişāhım izin ver bize/**vermeseñ** izini dök ġaradeñize (ÇORİA:108) = Aman da padişahım izin ver bize/**Vermezsen** izni dök Karadeniz'e.

...saap **çihmasañ** böyür mü (AMA:95). = Sahip **çıkmasan** büyür mü?

...amanın, **söylenme mi** (ÇANMA:371). = Amanın, **söylenmez mi**?

...**olma mı** cānım (ÇANMA:549). = **Olmaz mı** canım.

...bir ayda bi kere gelürse geliyo **gelmeSe** ó da yok (ÇANEA:140). = Bir ayda bir kere gelirse geliyor **gelmezse** o da yok.

3.3. Ses Değişmeleri

3.3.1. Ünlü değişmeleri

3.3.1.1. Kalın Ünlülerin İncelmesi

3.3.1.1.1. a>e değişimi

Daha çok alıntı kelimelerde görülmektedir.

İncelenen ağız bölgelerindeki örnekler şu şekildedir:

...ötekiniñ iki üç **tene** olmuş (ÇORBA:88). = Ötekinin iki üç **tane** olmuş.

...şey diyoki **mezer** yapan olan diyoki deyze nölur sen bîrdan gétde diyó şíndi beni âlatacãñ díyó (ÇORBA:99). = Şey diyor ki **mezar** yapan oğlan diyor ki teyze ne olur sen buradan git de diyor şimdi beni ağlatacaksın, diyor.

...deey yòharı bi **heteş** yağdım (ÇORÍA:120). = Ta yukarı bir **ateş** yaktım.

...**dünyenin** samanı heç olmuş (ÇORÍA:143). = **Dünyanın** samanı hiç olmuş.

...áyrandan oľuyó evet torbiyá gøyöz, o süzülüncüg yóurd süzme olúy, ónnan **çerbe** çeviriyoS (AMA:92). = Ayrandan oluyor evet torbaya koyuyoruz, o süzülünce yoğurt süzme oluyor, onunla **çorba** çeviriyoruz.

...anãm **ahrebe** çıhıcòh (AMA:316). = Anam **akraba** çıkacağız.

...biz yêrden góğe, góğden de yere seT çekdúk, **ğanet** gerdúk (AAA:216). = Biz yerden göğe, gökten yere set çektik, **kanat** gerdik.

...**semimi** diyerekdene şikât étđi (AAA:222). = **Samimi** diyerek şikayet etti.

...namazıñızı ğılıñ, **ebdesinizi** alıñ, ĥaram yimeñ, şunu şunu etmeñ (ÇANMA:331). = Namazınızı kılın, **abdestinizi** alın, haram yemeyin, şunu şunu etmeyin.

...iraĥat durusañ ne vuğuat olü, ne bi şe olur. **eme** raĥat durmasaĥ hebisi olur orda, deil mi (ÇANMA:399). = Rahat durursan ne vukuat olur, ne bir şey olur. **Ama** rahat durmazsak hepsi olur orada, değil mi?

...pusulalar gelinÇe āsamdan dāğulur o **eskerlere** (ÇANEA:124). = Pusulalar gelince akşamdan dağılır o **askerlere**.

...gabak' ekerüz. **bämye** ekerüz her şeyden ekerüz (ÇANEA:124). = Kabak ekeriz, **bamya** ekeriz her şeyden ekeriz.

3.3.1.1.2. a>á değişimi

Bu değişime, a>e değişiminin bir önceki basamağı da denebilir. Genel olarak alınma sözcüklerde grlmektedir.

İncelenen bölgelerdeki örnekler şunlardır:

...kēřge anām leydi  zaman **ęardāřım** duraydı (ÇORBA:116). = Keşke annem ölseydi o zaman **gardaşım** dursaydı.

...orda o suyu dāřı **amaşırını** yığa ıç yımēni yap (ÇORBA:124). = Orada o suyu taşı, **amaşırını** yıka, ıç, yemeğini yap.

...lisde dutalla. ęız yazar yāni. amaşur **mākinesi**, bulařuķ mākinesi (ORĀA:163). = Liste tutarlar. Kız yazar yani. Çamaşır **makinesi**, bulaşık makinesi...

...cmērtesi gün zabāleyin ylen öldü zaman dāmat **yīhanmiyā** gidī (AMA:107). = Cumartesi gün sabahleyin öğlen olduğu zaman damat **yıkanmaya** gidiyor.

...ndan sna ertesi **āyřam** ęinā cesi ldī, ęadınnar toplandı, ęınařarı yāędıřlar (AMA:109). = Ondan sonra ertesi **akşam** kına gecesi oldu, kadınlar toplandı, kınaları yaktılar.

...sıra bunu **tekrār** geri başının altına ęorkene saēibi duyuyo (AAA:231). = Sonra bunu **tekrar** geri başının altına koyarken saēibi duyuyor.

...ęedek de **birāz** zm yiyek, diyī (AAA:235). = Gidelim de **biraz** zm yiyelim, diyor.

...devlete borlandığ. **parāynen** aldığ cānım (ANMA:365). = Devlete borçlandık. **Parayla** aldık canım.

...şindi **ęolāyları** dağdışlar (ANMA:417). = şimdi **kolayları** taktılar.

... **helvā** yapar yapuP dağdur (ANEA:168). = O **helva** yapar, yapıp dağtır.

...bi buuķ milyar çekdi pangadan. lan rdan baņa āz geliyo **pāra** cck geliyo yeTmiyo (ANEA:171). = Bir buçuk milyar çekti bankadan ğlan. Ordan bana az geliyor **para** azıcık geliyor yetmiyor.

3.3.1.1.3. a>ı değişimi

a>ı değişiminin n safhasıdır. İncelenen bölgelerde çok yaygın değildir.

Örnekler şu şekildedir:

...beni vėrdi babam. geldik eyīdi. dutduK gātđıK bu ģadara ęeldK **burıya** bī zamana ęeldık işde (ÇORBA:81). = Beni verdi babam. geldik iyiydi. Tuttuk kattık bu kadar geldik **buraya** bu zaman geldik işte.

...görüyoŝuñ **añğarıya** ūradıñ ñı? añğara almıŝ geçmiŝ gitmiŝ (ÇORBA:88). = Görüyorsun **Ankara'ya** uğradın mı? Ankara almıŝ, geçmiŝ, gitmiŝ.

...éveli çocuğlar hanı çocuğlarımız durmayıncı atletini gótúruyoduđ, zábānan da alıyóđ ağşam gıyóđ, **durmıyánnara** çocuğlara ŝıfā vērsiñ déyi iŝdé (AMA:139). = Evvelden çocuklar hani çocuğlarımız durmayınca atletini gótürüyorduk, sabahleyin de alıyorduk, akşam koyuyoruz; **durmayanlara**, çocuğlara ŝıfa versin diye işte.

...órda bi yēmeK yēller oğuğlar, **oğuyırağ** gótürúler onı orıyá (AMA:185). = Orada bir yemek yerler, okurlar; **okuyarak** gótürürler onu oraya.

...herkez artanı daıdurdu. fağıra **fuđarıyá** (ÇANMA:312). = Herkes artanı dağıttırdı, fakire **fukaraya**.

...patetis godum **sobıya** (ÇANMA:369). = Patates koydum **sobaya**.

3.3.1.1.4. ı>i değişimi

İncelenen Çankırı Eldivan dışında ağız bölgelerinde az da olsa görúlmektedir.

Örnekler şu şekildedir:

...**hayıllıye** nasip ētsiñ hayırsuzúsa ētmesiñ (ÇORBA:76). = **Hayırlıysa** nasip etsin, hayırsızsa etmesin.

...bacı hacı ŝıy diyo mekkıye bağ ŝóyle bóyle díyo onuñ **hatirine** ŝóyle bi orıyá bağarsam bağıyom (ÇORBA:104). = Bacı hacı şey diyor: "Mekke'ye bak." ŝóyle bóyle diyor, onun **hatrina** ŝóyle bir oraya bakarsam bakıyorum.

...dórtüzellı milyon biyo giTdi. işde ondan bóyle iflaz eTdüK. herüf **birahıvi**, birağıvi birağmadı (ÇORİA:119). = Dört yüz elli milyon bir sefer gitti. İşte ondan bóyle iflas ettik. Herif **birakıver**, birağıver birağmadı.

...ekini biçmiye **misiri** ğazmıya toplaŝularıdı (ÇORİA:132). = Ekini biçmeye, **mısırı** kazmaya toplaŝırlardı.

...ben allah rızası úcún **bađıyóm** yávrum (AMA:365). = Ben Allah rızası için **bakıyorum** yavrum.

...né bilim iŝdé **nasıysa** évelce (AMA:402). = Ne bileyim işte **nasılsa** evvelce.

...bağdımkı bi kadıncāz orda **misir** beklıye (AAA:255). = Baktım ki bir kadıncağız orada **mısır** beklıyor.

...üretime katđı olsun diyi **çalışıyom** (ÇANMA:335). = Üretime katkı olsun diye **çalışıyorum**.

...ben de şeyi şey zannetdim. şu **arabayı** görünce (ÇANMA:379). = Ben de şeyi şey zannettim, şu **arabayı** görünce.

3.3.1.1.5. u/ í değişimi

Çorum Bayat, Amasya Merkez ve Çankırı Merkez ağızlarında az da olsa görölmektedir:

...domatis gibi, **fasille** gibi, biber gibi, bātlıcan gibi, onnardan getdük (ÇORBA:97). = Domates gibi, **fasulye** gibi, biber gibi, patlıcan gibi onlardan getirdik.

...bunuñ bēlem meleminnī ediyöh, **yımırta** ğıryöğ yúzüne eyī olú, yā (AMA:81). = Bunun böyle menemenini ediyoruz, **yumurta** kırıyoruz yüzüne iyi oluyor, ya.

...yālı ediyög, dölaba ğoyög, açuğ ilāzım **olıysa** sac ğapayıncı diin hanı dölabdan alıyoñ, ısıdıyoñ, veriyöñ misāviriñ óüne, öylē olú (AMA:85). = Yalı yapıyoruz, dolaba koyuyoruz, azıcık lazım **olursa** sac kapatınca diye hani dolaptan alıyorsun, ısıtıyorsun, veriyorsun misafirin önüne, öyle oluyor.

...**turşıya** mı. su ğoyar. sārmsağ ğorduk, biber ğorduk, sirke ğorduk. ecik su ğorduk. öle ğurardık yavrum (ÇANMA:297). = **Turşuya** mı? Su koyar. Sarımsak koyardık, biber koyardık, sirke koyardık. Azıcık su koyardık. Öyle kurardık yavrum.

...her şey guru **ğuriya** ekiliyo (ÇANMA:312). = Her şey kuru **kuruya** ekiliyor.

3.3.1.1.6. u/ ú değişimi

Çorum Bayat ve Amasya Merkez ağızlarında örneklerine rastlanmaktadır:

...biSde ğelmedik biSde ğörmedik canımız ĩrāt **olmúyo** yani gurban kēsdik amma nasī etdik ne etdik bilmiyom (ÇORBA:83). = Biz de gelmedik biz de görmedik canımız rahat **olmuyor** yani kurban kestik ama nasıl ettik ne ettik bilmiyorum.

...hatda ali duymasıñda ğine. sen didim ebū cehiliñ torunusuñ ben hazreti muhammediñ **torunúyum** (ÇORBA:89). = Hatta Ali duymasın da yine. Sen dedim Ebu Cehil'in torunusun ben Hz. Muhammed'in **torunuyum**.

...her şey ağılıma ğelen her şeyi, tamam ğeřlīmden ğocalīmıza ne **oldúysa** annátđım (AMA:94). = Her şey aklıma gelen her şeyi, tamam gençliğimden kocalığımıza ne **olduysa** anlattım.

...dúúnnerde oyún çışharduşardı érkeğlerin **oyúnu** işde (AMA:343). = Düğünlerde oyun çıkartırlardı erkeklerin **oyunu** işte.

3.3.1.1.7. o/ó değişimi

Çorum Bayat ağzında örnekleri görölmektedir:

...burda ki bóyök torun **diyóki** ebe diyó bizim orıya gélmemiř diyo (ÇORBA:76). = Buradaki büyük torun **diyor ki** ebe diyor bizim oraya gelmemiş diyor.

...ęız vällahi billahi şu enúķleęde olmasa enuķleri enuķleri vällaha şey yapıyolar **bóyüna** (ÇORBA:108). = Kız vallahı billahi şu enikler de (köpek yavrusu) olmasa enikleri enikleri vallahı şey yapıyorlar **boyuna**.

3.3.1.1.8. u/i değişimi

Amasya Merkez ağzında az sayıda örnekte görölmektedir:

...dêpesinden ařřa ađıdıyoñ üç kere **suyi** çocün ğırđı çışarkene (AMA:84). = Tepesinden aşağı akıtıyorsun üç kere **suyu** çocuğun kırkı çıkarken.

...saña dâvetiyé gönderiyóruS düünümüz var buyur diye, onnar da gélirmiř, düün sayibi onu **ęomřiyá** verirmiş ó gelen misâfiri (AMA:177). = Sana davetiye gönderiyoruz düğünümüz var buyur diye, onlar da gelirmiş, düğün sahibi onu **komşuya** verirmiş o gelen misafiri.

3.3.1.1.9. u/ü değişimi

Amasya Merkez ağzında ve Çankırı ili ve yöresi ağızlarında az sayıda örnekte görölmektedir:

...**türizim** oğuunda, amasyanıñ şurda şe türizim var yá yávrum, orda ođuú yávrum (AMA:364). **Turizm** okulunda, Amasya'nın şurada şey turizm var ya yarum, orada okuyor yavrum.

...müfdü efendi vardı. **êrzürümlü** yusuf ołęaz (AMA:404). = Müftü Efendi vardı. **Erzurumlu** Yusuf Olgaz.

...içine nohud ğat, üzüm ğat. **fasülle**, dene ğat. ne ğatarsañ. aşşur, aşşur (ÇANMA:402). = İçine nohut kat, üzüm kat. **Fasulye**, tane kat. Ne katarsan. Aşure, aşure.

...evet. perşembe ğünü çışardı êsgiden, şindi **cümertesi**, bazar çışıyo yâni (ÇANMA:465). = Evet. Perşeme ğünü çıkardı esgiden, şimdi **cumartesi**, Pazar çışıyor yani.

3.3.1.2. İnce Ünlülerin Kalınlaşması

3.3.1.2.1. e/a değişimi

Çoğunlukla alıntı kelimelerde görölmektedir. İncelenen bölgelerdeki örnekler şunlardır:

...bak ben sizi **şıkāt** iderim dıdim (ÇORBA:82). = Bak ben sizi **şikayet** ederim dedim.

...napıcāñ seniñ **hızmatıñ** ne? di bā (ÇORBA:148). = Ne yapacaksın senin **hizmetin** ne? De bana.

...benim hiç **habarım** yok (ÇORİA:118). = Benim hiç **haberim** yok.

...onuda bekmezinen bi **havla** ederdük (ÇORİA:130). = Onu da pekmezle bir **helva** ederdik.

...baħaħa ğızım o yün mun yöhüdu **haraħda** (AMA:315). = Bak hele kızım o yün mün yoktu **herhalde**.

...yáľuñuz bize bi nõhsan ğelmişiniS? **ķamara** ğeleydi de şöyle (AMA:415). = Yalnız bize eksik gelmişsiniz? **Kamera** geleydi de şöyle.

...çamlığada girdim **ğardaş** ağrıyor başım (AAA:244). = Çamlığa da girdim **kardeş** ağrıyor başım.

...etli kemalıñ başına vardıħ ki on **dana** dā müşderi var (AAA:251). = Etli Kemal'in başına vardık ki on **tane** daha müşteri var.

...ħani bizler bilmiyoh da. **dīcām**, ğadi öle dellerdı (ÇANMA:280). = Hani bizler bilmiyoruz da. **Diyeceğim**, haydi öyle derlerdi.

...ama ğırsızlıħ bilmem şu, bu ölmazdı. **ħalal** ederdi (ÇANMA:281). = Ama ğırsızlık bilmem şu bu ölmazdı. **Helal** ederdi.

...böstana **bağçayā** biber fideleriS gabaĶ ekkerİS salatalıķ ekkerİS **fasulya** (ÇANEA:106). = Bostana **bahçeye** biber fideleriz kabak ekeriz, salatalık ekeriz, **fasulye**.

3.3.1.2.2. e/á değişimi

Çorum Bayat, Amasya Merkez ve Aydınca ağızlarında görölmektedir.

İncelenen bölgelerdeki örnekler şunlardır:

...hēr yırden dūñürü vardı bayatdan ordan burdan **ceserāt** ídemiyo (ÇORBA:104). = Her yerden dünürü vardı Bayat'tan oradan buradan **cesaret** edemiyor.

...kēşğe anām óleydi ó zaman **ğardášım** duraydı (ÇORBA:116). = Keşke annem ölseydi o zaman **kardeşim** dursaydı.

...tavuğ yarışı **nā aķıd** mēmed ğüreşden sōna mı (AMA:118). = Tavuk yarışı **ne vakit** Mehmet ğüreşten sonra mı?

...ōñiñ adı ğözlemeli, biz **çóķalúğlú** diyoh (AMA:119). = Onun adı gözlemeli, biz **çökelekli** diyoruz.

...bu hırsız bir yol çavuşunda bir çekmece paranıñ olduğunu **habár** almış (AAA:231). = Bu hırsız bir yol çavuşunda bir çekmece paranın olduğunu **haber** almış.

...bir gún buña bi **hilá** düşünmüş (AAA:276). = Bir gún buna bir **hile** düşünmüş.

3.3.1.2.3. e/ó değişimi

Çorum Bayat ve Amasya Merkez ağızlarında az sayıda örnekte karşımıza çıkmaktadır. İncelenen örnekler şunlardır:

...bu köylü **dóól** géndimizüñ yabancı (ÇORBA:98). = Bu köylü **değil** kendimizin yabancı.

...iyyim **nóürüyüm** işde (ÇORBA:154). = İyyim **ne iş göreyim** işte.

...bi évelkiniñ dúúnneri **dóól** şimdi (AMA:82). = Bir evvelkinin düğünleri **değil** şimdi.

3.3.1.2.4. e/ö değişimi

Çorum Bayat ve Amasya Merkez ağızlarında, gelecek zaman çekimlerinde az sayıda örnekte görölmektedir:

...zabāleyiñ ne **yiyecōK** ki ne gotaracōk ki (ÇORBA:178). = Sabahleyin ne **yiyeceğiz ki**, ne götüreceğiz ki?

...né **büşürücōđ** patatis yémá, sarma, paħla ğuru pālası var yá, ével zámankiler (AMA:109). = Ne **pişireceğiz** patates yemeği, sarma, bakla, kuru baklası var ya, evvel zamankiler.

...yá suda hařlıcōħ yá bişmiş **ğétirecōħ** (AMA:417). = Ya suda haşlayacağız ya pişmiş **getireceğiz**.

3.3.1.2.5. e/ı değişimi

Amasya Merkez ağzında kişisel kullanım sonucu bir örnekte görölmektedir:

...bu hafda **ğélécıķ** (AMA:364). = Bu hafta **gelecek**.

3.3.1.2.6. e/ä değişimi

Çankırı Eldivan ağzında az sayıda örnekte görölmektedir:

...órdan kóye ğelürdü ğānılarınan **dúvān** sürellerdi (ÇANEA:178). = Oradan köye ğelirdi kağnılarla **düven** sürerlerdi.

3.3.1.2.7. i/ı değişimi

İncelenen bölgelerdeki örnekler şu şekildedir:

...yetmiş yedi, yetmiş **sekiz** (ÇORBA:88). = Yetmiş yedi, yetmiş **sekiz**.

...**hani** dır ya zālimiñ zulmü varısa mazlımıñ neyi varę dıllerę allahı varę dıller (ÇORBA:89). = **Hani** der ya “Zalimin zulmü varsa mazlumun neyi var?” derler; “Allah’ı var” derler.

...Karşuda dikülü, onnarın **hızmatına** yelü (ÇORİA:128). = Karşıda dikilir, onların **hizmetine** gelir.

...sen öteberi ney alamañ. **faħır** fiħāresiñ (ÇORİA:144). = Sen öteberi ne alamazsın. **Fakir** fukarasın.

...**nişan** yapaşlar, nişanna rēsım ediller yāni ekmeK dókeller, yemeK ona nişan dillerdi eşgiden (AMA:128). = **Nişan** yaparlar, nişanına resim ederler yani ekmeK dókerler, yemek ona nişan derlerdi eskiden.

...**yāni** kōyüñ geleneğleri nası bılmüm da (AMA:343). = **Yani** köyün gelenekleri nasıl bilmiyorum da.

...**tabı** bu demek ki eyi olsaş ayrılmıyacādıř (AAA:250). = **Tabii** bu demek ki iyi olsak ayrılmıyacaktır.

...**faħıllıř** tabı başta hanı (AAA:252). = Fakirlik tabii başta **hani**.

...üzümü doldurur, getirik. **çınar** gelinner şirevitlerde (ÇANMA:278). = Üzümü doldurur, getiririz. **Çığner** gelinler şirevitlerde.

...asgellı ilkin izmir, bornuvadaydım. **acamilimiz** orda (ÇANMA:412). = Askerliği ilk önce İzmir, Bornova’daydım. **Acemiliğimiz** orada.

...görüşme yōdu. ana baba **münāsıb** görüyodu. Alıyōlardı (ÇANEA:161). = Görüşme yoktu. Anne baba **münasip** görüyodu. Alıyorlardı.

...eğlence yapulduKTan sōnā gelinin duvaynan **ilāhyıman** gelini getirüler ğınasını yaşallar (ÇANEA:162). = Eğlence yapıldıktan sonra gelinin duvağıyla, **ilahiyle** gelini getirirler kınasını yakarlar.

3.3.1.2.8. i/ı değişimi

i/ı değişiminin bir ara devresidir.

İncelenen bölgelerdeki örnekler şunlardır:

...oduna **gıderdim** (ÇORBA:148). = Oduna **giderdim**.

...éřim öleli ekim **yırmi** sene oluyo yávrüm (ÇORBA:159). = Eřim öleli ekimde **yırmi** sene oluyor yavrum.

...**ısmaylı** ney de çıralım, bi gıymalı eTdürelim (ÇORÍA:124). = **İsmail'i** ne zaman çağıralım, bir kıymalı pide yaptıralım.

...ğusğus edicōķ, allah **nasıb** ederse (ÇORÍA:146). = Kuskus (bir makarna çeşidi) yapacağız, Allah **nasip** ederse.

...évelden yōhamız ölüdü, **nişanımız** oľudı, hanı dövamız oľudü, önnar varıdı évelden (AMA:82). = Evvelden yufkamız olurdu, **nişanımız** olurdu, hani duvağımız olurdu, onlar vardı evvelden.

...ben de **şindı** oñi İki kere boun ölçü aldı, yemeg yimedim ben de (AMA:114). = Ben de **şimdi** onu iki kere bugün ölçü aldı, yemek yemedim ben de.

...yaz geldi **tabı** o arada (AAA:251). = Yaz geldi **tabii** o arada.

...bi belli gün goymuş. şu günde yariş var, **yanı** ağıl yarişması (AAA:279). = Bir belli gün koymuş. şu günde yariş var, **yani** akıl yarişması.

...ikinci devriye **geldin** miydi, aynı dördlükleri yan yana getiremem (ÇANMA:290). = İkinci devreye **geldin** miydi, aynı dörtlükleri yan yana getiremem.

...ırgatlığā gider ırgatlık **iderdik** (ÇANEA:105). = Irgatlığā gider ırgatlık **ederdik**.

...anķarada iş bulamaduhları üçün **ıstanbul** gōç idtiler (ÇANEA:196). = Ankara'da iş bulamadıkları için **ıstanbul'a** gōç ettiler.

3.3.1.2.9. i/ú değışimi

Çorum Bayat ve Amasya Merkez ağızlarında genellikle geçmiş zamanın birinci tekil-çoğul şahıs çekiminde görölmektedir.

İncelenen örnekle şu şekildedir:

...yō o nahal laf şindi bāçadan **geldük** (ÇORBA:97). = Yok o nasıl laf şimdi bahçeden **geldik**.

...bundan eļli sene önce **evlendük** (ÇORBA:100). = Bundan elli sene önce **evlendik**.

...hamama **gëtdük** (AMA:82). = Hamama **gittik**.

...évelden örtü **dërdüg** o batdı şindi (AMA:110). = Evvelden örtü **derdik** o battı şimdi.

3.3.1.2.10. i/a değışimi

Tek bir kelimedede görölmektedir:

...**vallaha** solumuñ ardi gëlmiyo yârebbî neden oldûnu bilemedim (ÇORBA:110). = **Vallahi** soluğumun arkası gelmiyor yarabbi neden olduğunu bilemedim.

...unutdum háy yávrum çoğ çoğ dëllerdi de unuttum. **Vallaha** (Unuttum hay yavrum çok çok derlerdi de unuttum. **Vallahi**.

3.3.1.2.11. ö/ó değişimi

İncelenen bölgelerdeki örnekler şu şekildedir:

...bıraħmıyo baħ aħşamā dāğ **böyle** baħ āşamaca su daşıyo óralara **sóylıyemiyon** gızım sóylúyemiyon (ÇORBA:92). = Bırakmıyor bak akşama kadar **böyle** bak akşama kadar su taşıyor oralara **söyleyemiyorsun** kızım söyleyemiyorsun.

...yidürmeyince **kötü** olduğ (ÇORİA:127). = Yedirmeyince **kötü** olduk.

...o cembellerden **örtünüdük** ğafamıza ğız diyom yanmazmıyduke (ÇORİA:131). = O çemberlerden **örtünürdük** kafamıza, kız diyorum yanmaz mıydık ki?

...dāmat çıħıb ğeldúğden sōna **böyle** şey yápiyóħ işdé masaħarı diziyóħ (AMA:88). = Damat çıkığ geldikten sonra **böyle** şey yapıyoruz işte masaları diziyoruz.

...bunnar **öretmen** (AMA:99). = Bunlar **öğretmen**.

...inkar saru **gözlúyódu ókúzleri** (AAA:223). = İnkâr Sarı **gözlüyordu öküzleri**.

...altınları **gótúriye** evine bıraħıyo (AAA:232). = Altınları **götürüyor** evine bırakıyor.

...cumā ğünü cāminiñ **ónünde** çöreg (ÇANMA:304). = Cuma ğünü caminin **önünde** çörek.

...ēsgiden böyle tūla evler ne gezsın. topraħ binālar. sobalarda **kōşelik** (ÇANMA:306). = Eskiden böyle tuğla evler ne gezsın. Toprak binalar. Sobalarda **köşelik**.

...iki gelenleri **ónde** etdúğ (ÇANEA:171). = İki gelenleri **önde** ettik.

...hālimizce gendime **góre** yetiyom (ÇANEA:174). = Halimizce kendime **göre** yetiyorum.

3.3.1.2.12. ü/ú değişimi

İncelenen bölgelerde sıkça görölmektedir. “k” ve “g” sesleri bu değişimde önemli bir paya sahiptir.

İncelenen örnekler şu şekildedir:

...işde miħtarlıda ne içün ístiyóħ **húķumet** para víriyo ya onuñ içün (ÇORBA:134). = İşte muhtarlığı da ne için istiyorlar **hükümet** para veriyor ya onun için.

...**gúççük** òlanıñ yanına gıdiyom (ÇORBA:145). = **Küçük** oğlanın yanına gidiyorum.

...**üç** eltiydük (ÇORİA:117). = **Üç** eltiydik.

...türkmenisdan çıhınca **góçú** geri **yúkleđi** geldi (ÇORİA:119). = Türkmenistan'dan çıkınca **góçú** geri **yúkleđi**, geldi.

3.3.1.2.13. ü/ó değişimi

Çoğunlukla şimdi zaman çekiminde görölmektedir.

İncelenen örnekler şunlardır:

...**bóyúk** ölumuñ órda oğuyo (ÇORBA:75). = **Büyük** oğlumun orada okuyor.

...yavru çoğ **gózel** çoğ dātli gendi bacısınıñ dúnüne geldi de gétđi (ÇORBA:79). = Yavru çok **güzel** çok tatlı, kendi bacısının düğününe geldi de gitti.

...şimdi de asger **kótáhyáda** (AMA:154). = şimdi de asker **Kütahya'da**.

...o da év yázıldı, řò ziyere yamacına işallah yapıļu da ordan gurtulu **kómes** gibi (AMA:349). = O da ev yazıldı, şu ziyere yamacına inşallah yapılır da oradan kurtulur **kümes** gibi.

3.3.1.3. Düz Ünlülerin Yuvarlaklaşması

3.3.1.3.1. a/â değişimi

a/o değişiminini ilk aşamasıdır.

İncelenen örnekler şu şekildedir:

...ta o zâmandan beri allah şaşırmaz **ışállâ** gatiyom yanına bir günlük yâni (ÇORBA:78). = Ta o zamandan beri Allah şaşırtmaz **inşallah** katıyorum yanına bir günlük yâni.

...hêr yerini didi tiken **âvlamış** dedi (ÇORBA:96). = Her yerini dedi diken **avlamış** dedi.

...**râbbim**, peygamberimizi sınamiya göndermiş onları (ÇORİA:107). = **Rabbim**, peygamberimizi sınamiya göndermiş onları.

...dúúnçi de **dâvułcınıñ** eline bi şey vèrilerdi (AMA:98). = Düęüncü de **davulcunun** eline bir şey verirdi.

...burıyá gelsiñ burda bağ dèđi, burıyá da **bâbâm** gétümedi (AMA:353). = Buraya gelsin burada bak dedi, buraya da **babam** getirmedi.

...hâni ğırmızı **yâhud** yeşil (ÇANMA:394). = Hani kırmızı **yahut** yeşil.

...herkez anasının, **bâbasının** yanına, eşinin dosdunun yanna gelürler (ÇANMA:306). = Herkes anasının, **babasının** yanına, eşinin dostunun yanına gelirler.

3.3.1.3.2. a/o değişimi

Çorum Bayat ağzında tek kelimedede görölmektedir:

...**bobañ** mı yávrum (ÇORBA:118)? = **Baban** mı yavrum?

Diğer bölgelerdeki örnekler şunlardır:

...biz bu ayaKęabıyı **almok** dedük (ÇORİA:101). Biz bu ayakkabıyı **almıyoruz**, dedik.

...kimisine **boca** yapıvürüdü, kimisine ğapı yapıvürüdü (ÇORİA:131). = Kimine **baça** yapıverirdi, kimine kapı yapıverirdi.

...içine mercialmēni ğoyödüh, yeşillini ğoyöduh, **máydonoz**, nane, derēotu her bi şeyini onuñ ğara biberini her şeyini içine yápiyöh onu (AMA:290). = İçine mercimeğini koyuyorduk, yeşilliğini koyuyorduk; **maydanoz**, nane, dereotu her bir şeyini onun karabiberini her şeyini içine yapıyoruz onu.

...**fazlo** dóul bir afda (AMA:324). = **Fazla** değil bir hafta.

...ırahmetliĝ **bobam** (AAA:296). = Rahmetli **babam**.

...**bobayı**, anayı. ğayıllı duāsını alalın diyi döndük, geldük (ÇANMA:337). = **Babayı**, anneyi. Hayırlı duasını alalım diye döndük, geldik.

...öñünden ğardaşı **yoĝud** amcası, dayısı varsa dayısı öñünden çekiyodu atın (ÇANMA:385). = Önünden kardeşi **yahut** amcası, dayısı varsa dayısı önünden çekiyordu atın.

3.3.1.3.3. a/ı değişimi

Kişisel kullanım sebebiyle az sayıda örnekte görölmektedir:

...**şoriya** gótürüyüm. davarı gótürme dıdim suya düşürüsüñ dıdim. **oriya** gótürünce bu böyleydi (ÇORBA:134). = **şuraya** götüreyim. Davarı gótürme, dedim; suya düşürürsün, dedim. **Oraya** götürünce bu böyleydi.

...ekin **töPlicöĝ** (AMA:136). = Ekin **toplayacağız**.

...**buriyá** ğelsiñ burda bağ dedi (AMA:353). = **Buraya** gelsin burada bak, dedi.

...memnun **ęalır** diyi (AAA:198). = Memnun **kalır** diyor.

3.3.1.3.4. a/u değişimi

Dudak ünsüzlerinin etkisiyle oluşmaktadır.

İncelenen örnekler şunlardır:

...**bubasını** çardı baba gel baba gel baba gel (ÇORBA:76). = **Babasını** çağırđı: Baba gel, baba gel, baba gel.

...anam **bubam** gomuş nérden duydularısa (ÇORBA:128). = Anam **babam** koymuş nerden duydularsa?

...boon dádiP **hocuya** vedim de ga'rözlu mēmed hoca va ya (ÇORİA:119). = Bugün dağıtıp **hocaya** verdim de Garozlu Mehmet hoca var ya.

...iki dürüm alıy, gótünü dönüy **şoruya** (ÇORİA:123). = İki dürüm alıyor, gótünü dönüyor **şuraya**.

...doñuz nası çıhmáyla babamıñ bismillā burdan **voruncu**, buriyá ğadar çalmışıdı (AMA:379). = Domuz nasıl çıkmayla babamın bismillah burdan **vorunca**, buraya kadar çalmıştı.

...o zaman sıra ona gelip de yā allah dēyip **dutuncu** bunu hemen sırt üsdü vuruyo (AAA:202). = O zaman sıra ona gelip de "Ya Allah" deyip **tutunca** bunu hemen sırt üstü vuruyor.

...**ortuya** tekbir avazıyla taç geldi Hacı Bekdāř-ı Veliniñ ğafasına éndi (AAA:217). = **Ortaya** tekbir avazıyla taç geldi Hacı Bektaş- Veli'nin kafasına indi.

3.3.1.3.5. i/ü değişimi

İncelenen örnekler şu şekildedir:

...vāllahi ğız öyle şey olsa bulsam **evünüzü** vāllahi hēp varıřđım orıya (ÇORBA:106). = Vallahi kız öyle şey olsa bulsam **evinizi** vallahi hep varıřđım oraya.

...ondan sōna beř sene mĩKtałlıh étđi beř sene **münübüs** sürdü orda (ÇORBA:149). = Ondan sonra beř sene muhtarlık etti beř sene **minibüs** sürdü orada.

...**gendüleri** yimiyola (ÇORİA:95). = **Kendileri** yemiyorlar.

...o zaman ğız tarafı hocasını gótürüy, ilāsını **eTdürüy** (ÇORİA:96). = O zaman kız tarafı hocasını götürüyor, ilahisini **ettiriyor**.

...ēlbise tabi diKdürüyelardı şeylere **tērzülere** (AMA:83). = Elbise tabii diktiriyorlardı şeylere **terzilere**.

...évet évet tabi normal defim marıdı. évēt **gēndümüz** goyúnnar ölüncü ğannından (AMA:94). = Evet evet tabii normal tefim vardı. Evet **kendimiz** koyunlar ölünce karnından.

...izin **verüsen** ben gëdiyim diyı (AAA:199). = İzin **verirsen** ben gideyim, diyor.

...orda **dinlenüken** oruya elinde bahraçla bir cãriye geliyı (AAA:203). = Orada **dinlenirken** oraya elinde bakraçla bir cariye geliyor.

...öynallardı, **çelük** yapallardun (ÇANMA:371). = Oynarlardı, **çelik** yaparlardı.

...zabaḥ **büşüriyoz**, āşam yīyoz (ÇANMA:376). = Sabah **pişiriyoruz**, akşam yiyoruz.

3.3.1.3.6. e/ä değişimi

Az sayıda örnekte görölmektedir:

...**ävvət** ben buralıyım yāni dōma büyüme buralıyım (ÇORBA:84). = **Evet** ben buralıyım yani doğma büyüme buralıyım.

...dërmen **çäkıyolar** ya dermen **çäken** yoluñ üstündeki yiñi binā onuñ (ÇORBA:106). = Değirmen **çekiyorlar** ya değirmen **çeken** yolun üstündeki yeni bina onun.

3.3.1.3.7. e/ë değişimi

Daha çok dudak ünsüzlerinin etkisiyle oluşmuştur. İncelenen örnekler şunlardır:

...cenābı allah herşeyi **vërđi** āḥā ğëndi ğıtdı (ÇORBA:81). = Cenab-ı Allah her şeyi **verdi** aha kendi gitti.

...**dëvlet** sã_ossuñ dığim (ÇORBA:110). = **Devlet** sağ olsun, dedim.

...süpürge çöpüynen **cëüz** ezmesini çıḥarTdı (ÇORİA:101). = Süpürge çöpüyle **ceviz** ezmesini çıkarttı.

...ıccaḥ mı **dëlüdü** (ÇORİA:131). = Sıcak mı? **Değildi**.

...işde urda **tëlëyzõnda** söylüyelár yá (AMA:85). = İşte şurada **televizyonda** söylüyorlar ya.

...cumā ğún gelī, **cumartësi** ğún dāmaT dönadyõḥ, bazar ğún bitdi (AMA:93). = Cuma gün geliyor, **cumartesi** gün damat donatıyoruz, Pazar gün bitti.

...cenāzede yemek **vërüller** (ÇANMA:409). = Cenazede yemek **verirler**.

...āymı **dëvletde** sen çalışıyo musuñ (ÇANMA:441). = Aynı **devlette** sen çalışıyor musun?

3.3.1.3.8. e/o değişimi

Çorum Bayat ağzında “Ne” zamirinin -ol” fiiliyle birleşmesi sonucu oluşmuştur:

...bi çayımızı içseydiñ **nolur** yávrüm (ÇORBA:135). = Bir çayımızı içseydin **ne olur** yavrum.

...**nölocah** baħalı İşallah (ÇORBA:148). = **Ne olacak** bakalım inşallah.

Diğer bölgelerdeki örnekleş şunlardır:

...onu **yisok, içsoķ** ses etmezdi (ÇORİA:118). = Onu **yesek, içsek** ses etmezdi.

3.3.1.3.9. i/İ değişimi

İncelenen örnekleş şunlardır:

...**besbellİ** allâñ yazısı çoħ şükür (ÇORBA:72). = **Besbelli** Allah'ın yazısı çok şükür.

...**evimİz** uzadı (ÇORBA:85). = **Evimiz** uzaktı.

...şunu görúyoñ mu çiçeg aşdı dađ ba **İřdē** armud o (AMA:94). = şunu görüyor musun çiçek açtı daha bak **İşte** armut o.

...**bilezÜg** yöudu (AMA:116). = **Bilezik** yoktu.

...**cevİzli** ekmek. peynilli ekmek yapan (ÇANMA:398). = **Cevizli** ekmek, peynirli ekmer yaparsın.

...adım, soyadım **sevİm** yeşil çimen (ÇANMA:429). = Adım soyadım **Sevim** Yeşilçimen.

3.3.1.3.10. i/ú değişimi

Ek fiil ve geçmiş zaman ekinin etkisiyle oluşmuştur.

Örnekleş şu şekildedir:

...eve **gelİrdú** hadi baħıyım eřim çobandı (ÇORBA:85). = Eve **gelirdi** hadi bakayım eřim çobandı.

...ğızım **geTdúydü** bunu dâ İķİ ay mı úç ay mı olúyo (ÇORBA:91). = Kızım **getirdiydi** bunu İķi ay mı úç ay mı oluyor.

...yöħ yöħ ménēvcer **deúİl** ğızım (AMA:81). = Yok yok menevcer (kuşkonmaz) **değil** kızım.

3.3.1.3.11. ı/İ değişimi

İncelenen bölgelerdeki örnekleş şunlardır:

...şeyden şeyden tamân şo hani damallaşdan damallaşdan **damallaşı** dıħanumuř (ÇORBA:74). = şeyden şeyden tamam şu hani damarlardan damarlardan **damarları** tıkanıkmış.

...gece saat dört didimiñ ben **Qaharım** hiç yatmam ondan sōna namaz tesbiat (ÇORBA:78). = Gece saat dört dedi mi ben **kalkarım** hiç yatmam ondan sonra namaz, tesbihat.

...gēlinún huyú **gırılıyómış** (AMA:89). = Gelinin huyu **kırılıyormuş**.

...tabā gōyúb **áyri** gırıyolar yāni (AMA:90). = Tabāğa koyup **ayrı** kırıyorlar yani.

...her sene **toplınırız** oriya (ÇANMA:345). = Her sene **toplınırız** oraya.

...gece artıñ saat kaç ısa özel yemek **vardır** (ÇANMA:363). = Gece artık saat kaç ise özel yemek **vardır**.

3.3.1.3.12. ı/u değişimi

İncelenen bōlgelerdeki örnekler şunlardır:

...kemikten **ayruluymuş** díyolar (ÇORBA:105). = Kemikten **ayrılıyormuş**, diyorlar.

...**ayaKlarumuz yaruK** yaruK, ellerimis yaruñ yaruñ (ÇORBA:179). = **Ayaklarımız yarıK** yarıK, ellerimiz yarıK yarıK.

...annına **altın** bālalla, gınalalla gōçu (ÇORÍA:95). = Alnına **altın** bağlarlar, kınalarlar koçu.

...ēsgiden şöyle **allı** yeřillú gırmızılu atlarıñ şuralarından dağalladı (AMA:310). = Eskiden şöyle **allı** yeşilli kırmızılı atların şuralarından takarlardı.

...**halı** muşamba tıkanımız varıdı (AMA:349). = **Halı**, muşamba dükkanımız vardı.

... bizim memleketde dúğún var, sâid-i ibni hubbata ben **saçuluğ** gótürecâm onuñ uçun geldim (AAA:202). = Bizim memlekette düğün var, Said-i İbn-i Hubbat'a ben **saçılık** (armağan) götüreceğim onun için geldim.

...oña biz **yayuh** derüz (ÇANMA:308). = Ona biz **yayıK** deriz.

...**açuk** deil ki (ÇANMA:344). = **Açık** değil ki.

3.3.1.3.13. i/o değişimi

İncelenen örnekler şunlardır:

...ğız tarafından **geTdoqları** (ÇORÍA:99). = Kız tarafından **getirdikleri**.

...türkün **ıdō** darı, bi dā gelecek asgere garı (ÇORÍA:107). = Türkün **yediği** darı, bir daha gelecek askere karı.

3.3.1.3.14. ı/o değişimi

İncelenen bölgelerdeki örnekler şu şekildedir:

...**aldoklarını** gúnnúk alıyoğ diy alularadı (ÇORÍA:100). = **Aldıklarını** günlük alıyoruz diye alırlardı.

...ęizıñ **yatdō** odanın camı tığ tığ tığ, böyle (ÇORÍA:113). = Kızın **yattığı** odanın camı tığ tığ tığ, böyle.

3.3.1.3.15. e/ü değişimi

Örnekler şu şekildedir:

...sıđırđ da ben búgún **gúdüyüm** diye söyledi (AAA:223). = Sıđırđ da ben bugün **güdeyim**, diye söyledi.

...bekci **görüncü** bunnara pāt küt tüfek atıya başlıyo (AAA:235). = Bekçi **görünce** bunlara pat küt tüfek atmaya başlıyor.

3.3.1.3.16. i/ü değişimi

İncelenen örnekler şunlardır:

...orda da vardı pelit, burda da. onuñ **uĉun** pelit özü (ÇANMA:318). = Orada da vardı pelit, burada da. Onun **iĉin** Pelitözü.

...bağ o **girdüñuz** yere biz ĥavuz yapduğ (ÇANMA:323). = Bak o **girdiğiniz** yere biz havuz yaptık.

3.3.1.4. Yuvarlak Ünlülerin Düzleşmesi

3.3.1.4.1. u/a değişimi

İncelenen örnekler şu şekildedir:

...ayāña daş **doĥansa**, allahdan bil, yavrum (ÇORÍA:106). = Ayağına taş **dokunsa** Allah'tan bil, yavrum.

3.3.1.4.2. u/ı değişimi

u/ı değişiminin ön safhasıdır.

İncelenen bölgelerdeki örnekler şunlardır:

...gıS çocū hindi seniñ gibi **ıstambıla** vėrdik (ÇORBA:167). = Kız çocuğu Őimdi senin gibi **İstanbul'a** verdik.

...**hamır** gıbi ğarıyolarmıŐ onu (ÇORBA:176). = **Hamur** gibi karıyolarmıŐ onu.

...**oĥımadı** işde bi ananıñ bi babanıñ bi tėg oēlu oēmadı (AMA:345). = **Okumadı** işte bir ananın bir babanın bir tek oēlu olmadı.

...**bıra** vėrmiŐ (AMA:457). = **Buraya** vermiş.

...oēkūzin **veyāĥit** ki ğatır inan gelirdię ğarmana (ÇANMA:319). = Oēkūzle **veyahut** katırla gelirdik ğarmana.

...bir ay, bi **biçih** ay gūz ğuyarduĥ biz. gūz ğuyardıę, yāni o ēkinleri toplardıę (ÇANMA:479). = Bir ay, bir **buçuk** ay gūz koyardık biz. Gūz koyardık yani o ekinleri toplardıę.

3.3.1.4.3. u/ í değişimi

Amasya Merkez aęzında gėrūlmektedir.

Örnekler Şunlardır:

...**yımrta** ğırıyōę yūzūne ēyī olū, yā (AMA:81). = **Yumurta** kırıyoruz yūzūne iyi olur, ya.

...**onı** bilmiyōm anam bōyūę ğarığar būlū (AMA:316). = **Onu** bilmiyorum anam būyūk kadınlar bilir.

3.3.1.4.4. u/ı değişimi

Çorum Bayat aęzında “y” ũnsūzūnūn etkisiyle tek őrnekte gėrūlmektedir:

...**fasılle** gıbi, biber gıbi, bātlıcan gıbi, onnardan gėtdūę (ÇORBA:97). = **Fasulye** gibi biber gibi patlıcan gibi onlardan getirdik.

Diğer bölgelerdeki örnekler Şu Şekildedir:

...**mısdafa** demiş emmime (ÇORĀA:105). = **Mustafa**, demiş emmime.

...bi yıl boyna o biŐürdü, biz **çaluŐduę** (ÇORĀA:132). = Bir yıl boyuna o piŐirdi, biz **çalıştık**.

...bin doĥuz ũz otuz dōrd **dōumlı** (AMA:183). = Bin dokuz yūz otuz dōrt **doęumlu**.

...yeŐilōvāyı **ğabil** ētmemiŐ (AMA:413). = YeŐilova'yı **kabul** etmemiŐ.

...bu da **ğabil** (AAA:218). = Bu da **kabul**.

...sürüñe **uğraduḥ** sürüñ var olsun (AAA:248). = Sürüne **uğradık**, sürün var olsun.

...şiy amerikan üzümü. **çibını** aldık, dikdiydik (ÇANMA:370). = Şey Amerikan üzümü. **Çubuḡunu** aldık, dikmiştik.

...**yımırta** toplamasını çoḡ severim (ÇANMA:375). = **Yumurta** toplamasını çok severim.

...böstana baḡçayā biber fideleriS gabaḲ ekkerİS salatalık ekkerİS **fasılya** her şey zebzelerden ekeriz (ÇANEA:105). = Bostana bahçeye biber fideleriz, kabak ekeriz, salatalık ekeriz, **fasulye...** her şey sebzelerden ekeriz.

...**marıl** ekeÇeñ, tere ekeÇeñ. önnarı ekeÇes (ÇANEA:107). = **Marul** ekeceksin, tere ekeceksin. Onları ekeceḡiz.

3.3.1.4.5. u/i deḡiřimi

İncelenen örnekler şunlardır:

...ünüversite talebesiydi ya **mapisde** yaTmiş geç gelmiş (ÇORİA:170). = Üniversite talebesiydi ya **mahpusta** yatmış geç gelmiş.

...düün sayibi onu **ḡomşiyá** verirmiş ö gelen misafiri (AMA:177). = Düḡün sahibi onu **komşuya** verirmiş ö gelen misafiri.

...öndan sōna ben dē verduḡ **ḡabil** étdiler (AMA:364). = Ondan sonra ben de verdik **kabul** ettiler.

3.3.1.4.6. u/ ĩ deḡiřimi

Çorum Bayat aḡzında tek örnekte görölmektedir:

...bēnde gidiyim **ḡovmiyolarḡi** ne beni (ÇORBA:106). = Ben de gideyim **kovmuyorlar** ki ne beni.

3.3.1.4.7. ü/e deḡiřimi

İncelenen bölgelerdeki örnekler şu şekildedir:

...yarı yirece, **yeriyerek** geldük (ÇORİA:117). = Yarı yere kadar **yürüyerek** geldik.

3.3.1.4.8. ü/i deḡiřimi

İncelenen örnekler şunlardır:

...sen o ğızla evlen en **mināsibi** o diyorlar (ÇORİA:115). = Sen o kızla evlen, en **mūnasibi** o; diyorlar.

...pāTişah **misafür** ediyö (ÇORİA:116). = Padişah **misafir** ediyor.

...**bülmüyöm** ğurban öldüm (AMA:305). = **Bilmiyorum** kurban olduğum.

...bir hafda dēyamlı bi cūmērtesi başlar **óbir** cumērtesine ğader dēamly öynar ğúlellerdi (AMA:324). = Bir hafta devamlı bir cumartesi başlar **öbür** cumartesine kadar devamlı oynar gülerlerdi.

...u zamana ğadar a cenāzeyi yıħallar, imām da def eder. yedisini **verüllē**, ğırħını verüllē (ÇANMA:443). = O zaman kadar cenazeyi yıkarlar, imam da defneder. Yedisini **verirler**, kırkını verirler.

...ğırħ birde benim babam **öldi** (ÇANMA:497). = Kırk birde benim babam **öldü**.

...o_vakıtlā ğadanā doğrudan **sivarı** dediler (ÇANEA:117). = O vakite kadar doğrudan **süvari** dediler.

3.3.1.4.9. ü/ı deĝişimi

Amasya Merkez ve Çankırı Eldivan ağızlarında görölmektedir. Örnekle şunlardır:

...kúrtler **kıyı** dēller émme onu dēmiyög biz (AMA:92). = Kürtler **köyü** derler ama onu demiyoruz biz.

...**dúúnü** sorı ēsginiñ dúúnü (AMA:151). = **Düğününü** soruyor eskinin düğününü.

3.3.1.4.10. o/a deĝişimi

Amasya Aydınca ağızında şimdiki zaman ekinin etkisiyle görölmektedir.

Örnekler şunlardır:

...benim ğúldüğüm şu ki **diya** (AAA:210). = Benim güldüğüm şu ki, **diyor**.

...ordan **ĝalħıya** zilēye ğedip yatıyo (AAA:278). = Oradan **kalkıyor** Zile'ye gidip yatıyor.

3.3.1.4.11. o/e deĝişimi

Amasya Aydınca ağızında şimdiki zaman ekinin etkisiyle görölmektedir:

...bi dā **atıye** o şeyini (AAA:296). = Bir daha **atıyor** o şeyini.

3.3.1.4.12. o/ i değişimi

Amasya Aydınca ağzında şimdiki zaman ekinin etkisiyle grlmektedir:

...ali efendimiziñ evine **varıyı** (AAA:197). = Ali Efendimizin evine **varıyor**.

...gendn **bırakıyı** (AAA:198). = Kendini **bırakıyor**.

3.3.1.4.13. o/i değişimi

İncelenen rnekler şunlardır:

...hani şeyde **tokdir** ydu bişey ydu (ORİA:132). = Hani şeyde **doktor** yoktu, bir şey yoktu.

...**şifolluğ** belgeñ va mı (ORİA:154). = **şoförlük** belgen var mı?

...ihdiyara **diyir** (AAA:282). = İhtiyara **diyor**.

3.3.1.4.14. o/ i değişimi

Amasya Aydınca ağzında şimdiki zaman ekinin etkisiyle grlmektedir:

...düğüne buyur **diyı** (AAA:197). = Düğüne buyur, **diyor**.

...anam haticeden galma bi boğmalığ cevahirim var **diyı** (AAA:198). = Anam Hatice'den kalma bir boğmalık cevahirim var, **diyor**.

3.3.1.4.15. /e değişimi

İncelenen rnekler şunlardır:

...**bele ez** (ORİA:142). = **Böyle z**.

...drmenden **nebet** alıp bi gece gidelleridi (ORİA:159). = Değirmenden **nöbet** alıp bir gece giderlerdi.

...obanıñ da ġarřısında **beyle** bi orman var (AAA:251). = Obanın da karşısında **böyle** bir orman var.

...ekildiğ **şeyle** bi kenara ondan gizli (AAA:254). = çekildik **şöyle** bir kenara ondan gizli.

...sabalayın yriyoduğ. **eyle** ediyoduğ (ANMA:380). = Sabahleyin yoğuruyorduk. **yle** ediyorduk.

...bizim **şeyle** vadı (ANMA:504). = Bizim **şöyle** vardı.

3.3.1.4.16. ö/ ê değişimi

İncelenen örnekler şu şekildedir:

...**bêyle** bêlimize dolardığ (ÇORBA:84). = **Böyle** belimize dolardık.

...işde **bêyle** bêyle ev yapacōđ (ÇORİA:126). = İşte **böyle** böyle ev yapacağız.

...**êtekine** mağanna diyōđ, êrüşdeyi bülüyōđ iřdé (AMA:263). = **Ötekine** makarna diyoruz, erişteyi biliyoruz işte.

...açtı **êlçeg**, yedi êlçeg bulęur gáyıladıyōduđ (AMA:334). = Altı **ölçek** yedi ölçek bulgur kaynatıyorduk.

3.3.1.5. Geniş Ünlülerin Daralması

3.3.1.5.1. a/â değişimi

İncelenen bölgelerdeki örnekler şunlardır:

...iki **gârdaşda** zengin olmuşlar (ÇORBA:88). = İki **kardeş** de zengin olmuşlar.

...altımıza bí tōpürah göyyoduğ şu topürahdan yimişahça êllyoduđ onuñ üstüne bí **çarşaf** âllah tarafından işte öyle yüzümüze bağardığ (ÇORBA:124). = Altımıza bir toprak koyuyorduk şu topraktan, yumuşakça eliyorduk onun üstüne bir **çarşaf** Allah tarafından işte öyle yüzümüze bakardık.

...köylere **sōrarah** mı geldiñiS (AMA:85). = Köylere **sorarak** mı geldiniz?

...gücü neye yeterse oña göre bi **bâiřliyōdu** (AMA:179). = Gücü neye yeterse ona göre bir **bağişliyordu**.

...mezerlîn **orâya** (ÇANMA:285). = Mezarlığın **oraya**.

...**burâya** getirirseñ yâni mesele yahmiya neyi (ÇANMA:302). = **Buraya** getirirsen yani mesela yakmaya falan.

3.3.1.5.2. a/ı değişimi

İncelenen bölgelerdeki örnekler şu şekildedir:

...**oğumiya** başvurmiyolar oğımayı bilmiyolar (ÇORBA:137). = **Okumaya** başvurmuyorlar, okumayı bilmiyorlar.

...derdimi **yanmiya** gidicem diyo (ÇORİA:112). = Derdimi **yanmaya** gideceğim, diyor.

...kóyde **galduk** galan (ÇORİA:119). = Köyde **kaldık** kalan.

...şindig işde êkinleri êkdúğ daa **gabarıncı** çıhıyoh (AMA:358). = Şimdi işte ekinleri ektik daha **kabarıncı** çıkıyoruz.

...tabi kêsincé oıuyó óyle dóva **çıhıncı** oriyá döviyá (AMA:359). = Tabii kesince oluyor öyle dua **çıkınca** oraya duaya.

...isTerseñ **çarıym** diyi cariye (AAA:201). = İstersen **çağırayım**, diyor cariye.

...keçeci **babiya** götürdüler (AAA:214). = Keçeci **Baba'ya** götürdüler.

...bu sefer o yumuşurdu **oriya** (ÇANMA:280). = Bu sefer o yumuşurdu **oraya**.

...içine gazi görler. **şuriya** da bi bu gadar bi fitil (ÇANMA:288). = İçine gazı koyarlar. **Şuraya** da bir bu kadar bir fitil.

3.3.1.5.3. a/i değişimi

Amasya Merkez ağzında görölmektedir.

Örnekler şunlardır:

...çoğ da ğatı **ölmicağ** (AMA:469). = Çok da katı **olmayacak**.

...**burıyá** ğoşdüler burıyá yeşilöS dediler (AMA:485). = **Buraya** göçtüler, buraya Yeřilöz dediler.

3.3.1.5.4. a/i değişimi

Çorum Bayat ağzında tek örnekte görölmektedir:

...işşallağ **burıya** düşersin (ÇORBA:92). = İnşallah **buraya** düşersin.

Diğer bölgelerdeki örnekler şunlardır:

...**burıyá** ğełsiñ burda bağ dedi (AMA:353). = **Buraya** gelsin burada bak, dedi.

3.3.1.5.5. a/i değişimi

İncelenen bölgelerdeki örnekler şunlardır:

...**tallıyá** giderdim çocū sırtıma sarardım (ÇORBA:84). = **Tarlaya** giderdim, çocuğu sırtıma sarardım.

...**orıyá** bi imSá atdırıyolarğ memete (ÇORBA:116). = **Oraya** bir imza attırıyorlar Mehmet'e.

...**durmiyánnara** çocuğlara řifá vèrsiñ dèy işdé (AMA:139). = **Durmayanlara**, çocuklara řifa versin diye işte.

...**ohuyírag** gótürüler onı oriyá (AMA:185). = **Okuyarak** gótürürler onu oraya.

3.3.1.5.6. a/u değişimi

Amasya Merkez ağzında tek örnekte görölmektedir:

...bunnuña ayãnı **vruncu** dönüyó (AMA:379). = Burnuna ayağını **vrunca** dönüyor.

3.3.1.5.7. e/è değişimi

Amasya Aydınca ve Çankırı Merkez ağzlarında görölmektedir:

...èyi düşünmüşüñ yã sayit **demiş** (AAA:197). = İyi düşünmüşsün ya Seyit, **demiş**.

...müsâde **èderseñ** öğredecèm, **ètmeSseñ** çeker gèderim deyí (AAA:210). = Müsaade **edersen** öğreteceğim, **etmezsens** çeker giderim; diyor.

...**yemek** yapıyóduđ (ÇANMA:277). = **Yemek** yapıyorduk.

...dovã yapallardın, âmin **dèrdük** (ÇANMA:295). = Dua yaparlardı, amin **derdik**.

3.3.1.5.8. e/i değişimi

Çorum Bayat ağzında tek örnekte görölmektedir:

...allağa búyüç sóylemiyim burıya gèldi biS **virmiyoduğ** (ÇORBA:119). = Allah'a búyüç söylemeyim buraya geldi biz **vermiyorduk**.

Diğer bölgelerdeki örnekler şunlardır:

...şöyle **yaslanıvimiş**, **yatıvimiş** (ÇORİA:105). = Şöyle **yaslanıvermiş**, **yatıvermiş**.

...her şey sóyliyóm burıyá **gèlinci**, gızıyó baña da **sóleyinci** de (AMA:345). = Her şeyi söylüyorum buraya **gelince**, kızıyor bana da **söleyince** de.

...şindi makiné çığdı hemen **makiniyé** vèriyođ (AMA:356). = Şimdi makine çıktı hemen **makineye** veriyoruz.

...onu saña **veriyim** (AAA:198). = Onu sana **vereyim**.

...**depiye** çığdığ (AAA:254). = **Tepeye** çıktık.

...paşa da ötekiniñ altında altın görürmüş, gelibolu **şiyisindeki yirde** (ÇANMA:295). = Paşa Da ötekinin altında altın görürmüş, Gelibolu **şeyisindeki yerde**.

...**yidinci** günde helvasını yapıyoz (ÇANMA:299). = **Yedinci** günde helvasını yapıyoruz.

3.3.1.5.9. e/é değişimi

Çorum İskilip ağzında tek örnekte görölmektedir:

...böyle laf **éderdi** de dīnerdük (ÇORİA:106). = Böyle laf **ederdi** de dinlerdik.

3.3.1.5.10. e/ö değişimi

Daha çok gelecek zaman çekiminde görölmektedir.

İncelenen örnekler şunlardır:

...zabāleyiñ ne **yiycōK** ki ne **gotaracōk** ki (ÇORBA:178). = Sabahleyin ne **yiyeceğiz** ki, ne **götüreceğiz** ki?

...né **büşürücōğ** patatis yémâ, sarma, pahlâ guru pālâsı var yâ, ével zâmarkiler (AMA:109). = Ne **pişireceğiz**; patates yemeği, sarma, bakla, kuru baklası var ya, evvel zamankiler.

...yâ suda haşlıcōh yâ bişmiş **gétirecōh** (AMA:417). = Ya suda haşlayacağız ya pişmiş **getireceğiz**.

3.3.1.5.11. o/u değişimi

İncelenen bölgelerdeki örnekler şu şekildedir:

...**sufrayı** nēyi birağdum (ÇORBA:91). = **Sofrayı** neyi bıraktım.

...gice yarısı ölüsü geldi. öldü **toğdurda** (ÇORBA:96). = Gece yarısı ölüsü geldi. Öldü **doktorda**.

...**salun** yōdu esgiden (ÇORİA:97). = **Salon** yoktu eskiden.

...burdan kale **buğazından** mutaflar tarafına atlıy kâfiller (ÇORİA:102). = Buradan kale **boğazına**, Mutaflar tarafına atlıyor kafirler.

...şindi **patuzlar** var, évelden dōvennen sūrüyōduh (AMA:344). = Şimdi **patoslar** var, evvelden düvenle sūrüyorduk.

...ésgiden **motur** mutur atınan (AMA:365). = Eskiden **motor** motor atla.

...**undan** sōna **uralarında** geziyo (AAA:209). = **Ondan** sonra **oraları** da geziyor.

...**unuñ** sırtına sım sıkı yatıy (AAA:232). = **Onun** sırtına sım sıkı yatıyor.

...böyle bi dibek vardır. onuñ içine, deneyi **guyarlar** (ÇANMA:307). = Böyle bir dibek vardır. Onun içine taneyi **koyarlar**.

...bi **sufra** ekmek veriyolar (ÇANMA:315). = Bir **sofra** ekmek veriyorlardı.

3.3.1.5.12. o/ö değişimi

Çorum Bayat ağzında tek örnekte görölmektedir:

...buña öyle **diyöm** şimdi çalış gızım çalıřacãñ (ÇORBA:121). = Buna öyle **diyorum** şimdi çalış kızım çalışacaksın.

3.3.1.5.13. o/ö değişimi

İncelenen bölgelerdeki örnekle şunlardır:

...**çöh** çile çekdim (ÇORBA:84). = **Çok** çile çektim.

...**örtalih** yırdede bıraşdım çıkdım gelıne (ÇORBA:91). = **Ortalık** yerde bıraktım çıktım geline.

...torbiyá goyöz, o süzölüncüg **yöurd** süzme olúy (AMA:92). = Torbaya koyuyoruz, o süzölünce **yoğurt** süzme oluyor.

...ęırhãne **gönah** varıdı (AMA:169). = Kırk hane **konak** vardı.

...öteki hırsızdan haberi yoř **önuñ** (AAA:233). = Öteki hırsızdan haberi yok **onun**.

...**patöz** yaparız (ÇANMA:435). = **Patos** yaparız.

3.3.1.5.14. ö/ö değişimi

Çorum Bayat ağzında tek örnekte görölmektedir:

...nasıl moturuñ **öñde** neriye başıyodu nıydiyodu sırt ařřã dönünce burıya geliyor (ÇORBA:90). = Nasıl motorun **önünde** nereye bakıyordu, ne ediyordu sırt aşağı dönünce buraya geliyor.

Diğer bölgelerdeki örnekle şunlardır:

...betön gibi oluyodu **böyle** (AMA:86). = Beton gibi oluyordu **böyle**.

...beş altı fırın **çöreg** yapıyöh (AMA:88). = Beş altı fırın **çörek** yapıyoruz.

3.3.1.5.15. ö/ó değişimi

İncelenen bölgelerdeki örnekler şu şekildedir:

...**gözüm** bari **görmüy.** iki senedür gitmiyom (ÇORİA:123). = **Gözüm** bari **görmüyor.** İki senedir gitmiyorum.

...**kötü** bi evüdü (ÇORİA:125). = **Kötü** bir evdi.

3.3.1.6. Dar Ünlülerin Genişlemesi

3.3.1.6.1. i/é değişimi

Genelde seslerin eski şekillerinin devamı şeklindedir.

İncelenen örnekler şunlardır:

...imük gânserinden **gétđi** (ÇORBA:95). = Ümük (gırtlak) kanserinden **gitti.**

...**hêç** iyî déelim (ÇORBA:128). = **Hiç** iyi değilim.

...hanı gēlin **gétđü** gécé, gerdā girdü gécé órda yáni yeñsiñ diye (AMA:89). = Hani gelin **gittiği** gece, gerdeğe girdiği gece orada yani yensin diye.

...çifhallar **gédeller** řóyle bi bizim kıyüñ ús başında bi yēllerimiz var (AMA:343). = Çıkarlar **giderler** řóyle bir bizim köyün üst başında bir yerlerimiz var.

...gendüsüne uç gún **hēzmet** édin (AAA:208). = Kendisine üç gün **hizmet** edin.

...o yannı bo yannı arıyo **nēhayet** bulamıyor (AAA:231). = O yana bu yana arıyor, **nihayet** bulamıyor.

...**éyi** gúnner (ÇANMA:483). = **İyi** günler.

3.3.1.6.2. i/e değişimi

İncelenen bölgelerdeki örnekler şunlardır:

...benim eve gelin **gelekene** ayaşanın evünden gēnalma gelikene yamaçlayın çarıyom (ÇORİA:98). = Benim eve gelin **gelirken** Ayşe'nin evinden gelin alma gelirken yamaçlayın çağırıyorum.

...şimdi bōn ođodōnu şindi dutarımış. öyle **zehinliymiş** (ÇORİA:105). = şimdi bugün okuduğunu şimdi tutarmış. Öyle **zihinliymiş.**

...el **dēermeni** varıdı (AMA:306). = El **değirmeni** vardı.

...şindi ceylanlı çıhdı biliyón mu? dévir **déeşdi** (AMA:368). = Şimdi cereyanlı çıktı biliyor musun? Devir **değişti**.

...**yidi** yatır var. Erenlerden (ÇANMA:334). = **Yedi** yatır var, erenlerden.

...vallağa öyle bi şey **bilmēyoz** peg (ÇANMA:471). = Vallahi öyle bir şey **bilmiyoruz** pek.

3.3.1.6.3. i/é değişimi

Çorum İskilip ve Amasya Merkez ağızlarında az sayıda görölmektedir:

...ben gétdim, gördüm (ÇORÍA:102). = Ben gittim, gördüm.

...buyúr yávrum. **méléha** sahar (AMA:507). = Buyur yavrum. **Meliha** Sahar.

3.3.1.6.4. i/a değişimi

Amasya Merkez ve Çankırı yöresi ağızlarında tek örnekte görölmektedir:

...unutdum. **vallağa** (AMA:310). = Unuttum. **Vallahi**.

...**vallağa** öyle bi şey bilmēyoz peg (ÇANMA:471). = **Vallahi** öyle bir şey bilmiyoruz pek.

3.3.1.6.5. i/ö değişimi

Amasya Merkez ağzında tek örnekte görölmektedir:

...ménévcer **déöl** ğıSım (AMA:81). = Menevcer (kuşkonmaz) **değil** kızım.

3.3.1.6.6. u/o değişimi

İncelenen bölgelerdeki örnekler şu şekildedir:

...anam fatma yalı ğaldı **boön**, atına hēmen yalığ dağalardı (AMA:83). = Anam Fatma yağlı kaldı **bugün**, atına hemen yağlık takarlardı.

...tavuğlar kēsib **ğoyoduğ** bi yere (AMA:344). = Tavuklar kesip **koyuyorduk** bir yere.

...ò ğún bugün inkár **saru** ğavminiñ yedi evü sekiz olmaz (AAA:222). = O ğün bugün İnkâr **Sarı** kavminin yedi evi sekiz olmaz.

...o yannı **bo** yannı arıyo neğayet bulamıyor (AAA:231). = O yana **bu** yana arıyor, nihayet bulamıyor.

...**şönuñdan** bunuñdan hepsini aliyolar şindi (ÇANMA:294). = **Şunundan** bunundan hepsini alıyorlar şimdi.

...ondan sōna çankırı geliyo işde. **yoħallarda** genek var, gedene var (ÇANMA:347). = Ondan sonra Çankırı geliyor işte. **Yukarılarda** Genek var, Gedene var.

3.3.1.6.7. u/ ö değişimi

Amasya Merkez ağzında görölmektedir:

...burda eşgi mahmaTlar kıyü varımış **şöráymış** (AMA:343). = Burada eski Mahmutlar kıyü varmış, **şurasıymış**.

...yöħa yápiyeládı (AMA:103). = Yufka yapıyorlardı.

3.3.1.6.8. u/ ö değişimi

Amasya Merkez ağzında tek örnekte rastlanmıştır:

...bi de **cōmartesi** (AMA:513). = Bir de **cumartesi**.

3.3.1.6.9. ü/ó değişimi

İncelenen bölgelerdeki örnekleş şu şekildedir:

...birbirimizi ğırmasaħda nölur şöle **gözelve** geçinsek (ÇORBA:98). = Birbirimizi kırmamak da ne olur şöyle **güzelve** geçinsek?

...çorüm kúrt de **hókümet** çorüm kúrt, kúrt laħabını uygun ğórmedi (ÇORBA:122). = Çorum Kúrt de **hükümet** Çorum Kúrt, Kúrt lakabını uygun ğórmedi.

...**bóyüklerin** elini öper (ÇORÍA:99). = **Büyüklerin** elini öper.

...o pōçaları ğótdünmüydün **gótdō** yellere yaħınlarına. onlarda oħa bāřıř verüle geline (ÇORÍA:100). = O poaçaları ğótürdün müydü, **ğótürdüğü** yerlere, yaħınlarına. Onlar da ona bahşış verirler geline.

3.3.1.6.10. ü/o değişimi

İncelenen bölgelerdeki örnekleş şu şekildedir:

...**ğodō** bāřıřı ısırularımış olan tarafı (ÇORÍA:96). = **Koyduğu** bahşışı ısırılarımış oğlan tarafı.

...**šo** beyaz mumlardan oluy ya dede mumu derdük biz esgiden (ÇORİA:96). = **Şu** beyaz mumlardan oluyor ya de mumu derdik biz eskiden.

3.3.1.6.11. ü/ î değişimi

Amasya Merkez ağzında görölmektedir:

...kürtler **kıoyı** deller (AMA:92). = Kürtler **köyü** derler.

...**dúúñinü** sorı èsginiñ **dúúñinü** (AMA:151). = **Düğüñünü** soruyor, eskinin düğüñünü.

3.3.1.6.12. ü/ ó değişimi

Amasya Merkez ağzında görölmektedir:

...işallah yapılu da ordan gurtulu **kıómes** gibi (AMA:349). = İnşallah yapılır da oradan kurtulur **kümes** gibi.

...ğótürüyöñ devrediyöñ **hókümete** (AMA:464). = Götürüyorsun devrediyorsun **hükümete**.

3.3.1.6.13. ü/ ö değişimi

Amasya Merkez ağzında tek örnekte görölmektedir:

...anam fatma yalı ğaldı **boön**, atına hemen yalığ dağallardı (AMA:83). = Anam Fatma yağlı kaldı **bugün**, atına hemen yağlık takarlardı.

3.3.1.6.14. ü/ö değişimi

İncelenen bölgelerdeki örnekle şunlardır:

...bu çocuklar **böyü** artık (ÇORİA:111). = Bu çocuklar **büyüyor** artık.

...pāTiřahlık görevini **yörüdüyor** (ÇORİA:114). = Padişahlık görevini **yürütüyor**.

...évelce anné baba ğarışmazdın, dede ébe ojudun, **pöyüğler** gordun (AMA:297). = Evvelce anne bana karışmazdı, dede ebe olurdu, **büyükler** koyardı.

...**yörüdü** geTdi (AAA:217). = **Yürüdü** gitti.

...sınır bozan **böyük** ğız gezdüren (AAA:248) = Sınır bozan **büyük** kız gezdiren.

...izmirde **yörüyüş** olursa yoğardan takviye olacaķmış (ÇANMA:351). = İzmir'de **yürüyüş** olursa yukarıdan takviye olacaķmış.

3.3.1.6.15. ü/ö değişimi

Amasya Merkez ağzında grlmektedir:

...n daha **byğlere** dc (AMA:81). = Onu daha **byğlere** diyeceksin.

...bizim en **mğim** şeyi keşgeğ, pilav (AMA:319). = Bizim en **mğim** şey keşkek, pilav.

3.3.1.6.16. ı/a değişimi

ankırı Merkez ağzında grlmektedir:

...şu tepede de **yatar** var (ANMA:364). = şu tepede de **yatır** var.

...böyle **kaat** gibi, ğayfe gibi bi şiy ydu (ANMA:392). = Böyle **kağıt** gibi, kahve gibi bir şey yoktu.

3.3.2. nsz değişmeleri

3.3.2.1. Ötümlüleşme

tmsz ", f, h, k, ğ, p, s, ř, t" nszlerinin ötümlü olan nsz karşılıklarına dönüşmesi biçiminde gerçekleşir (Küçük, 2013). Kelime başı, ortası ve sonu olmak üzere  başlıkta ele alınmaktadır.

3.3.2.1.1. Kelime başında ötümlüleşme

t/d değişimi

İncelenen bölge ağzlarında sistemli olarak grlmektedir.

Örnekler şu şekildedir:

...ayıtla pirinci **daşını** (ÇORBA:89). = Ayıkla pirincin **taşını**.

...llağ evlad acısını kmseye **datdurması** ğızım (ÇORBA:132). = Allah evlat acısını kimseye **tattırması** kızım.

...ordan ne çekdim **düze** (ORA:125). = Oradan ne çektim **teyze**.

...ğalbulları ğafamıza **dağardığ** (ORA:128). = Kalburları kafamıza **takardık**.

...**dpesinden** ağıdıydum oc (AMA:84). = **Tepesinden** akıtıyordum çocuğu.

...on beş yirmi hne yoğ yharda, n da eli dizi **dutmiynnar**, gelemiyenner ğaldı orda (AMA:259). = On beş yirmi hane yok yukarıda, onu da eli dizi **tutmayanlar**, gelemeyenler kaldı orada.

...bu hırsız çadırın dıraâne doğru **dırmanıyo** (AAA:231). = Bu hırsız çadırın direğine doğru **tırmanıyor**.

...anıñ boğazına **dahıyo** (AAA:233). = Ağanın boğazına **takıyor**.

...orda çocuklar bi cenāze oldumuydu, hemen cenāzeyi ordan **dutuyōlar** arabayı buriya telefon ediyolā (ÇANMA:289). = Orada çocuklar bir cenaze olduğunda hemen cenazeyi oradan **tutuyorlar** arabayı buraya telefon ediyorlar.

...farklı olarak dahım elbise giydirirler (ÇANMA:303). = Farklı olarak takım elbise giydirirler.

...valā isnen güçnen damınan **dasnan** tarlaya gideriz (ÇANEA:108). = Valla işle güçle damla **taşla** tarlaya gideriz.

...demin ban saña ne didim göçmen guşuz didim **durnalar** gibi (ÇANEA:110). = Demin ben sana ne dedim göçmen kuşuz dedim **turnalar** gibi.

p/b değişimi

Kelime başındaki “p” sesi sonradan oluştuğu için incelenen ağız bölgelerinde genellikle ötümlüleşmiştir.

Örnekler şunlardır:

...bi **bazar** şehir görmüyoñ (ÇORBA:72). = Bir **pazar**, şehir görmüyorsun.

...yani anarşit **bek** çödu o zaman (ÇORBA:80). = Yani anarşist **pek** çoktu o zaman.

...yemekler işde felan **büşürüyōlardı**, yiyelardı, içiyelardı (AMA:203). = Yemekler işte falan **pişiriyorlardı**, yiyorlardı, içiyorlardı.

...**bēgmeS** üzümnden oluyō (AMA:222). = **Pekmez** üzümnden oluyor.

...şimdi bāzı pilav yapıyo millet, bāzı giymalı yapıyo, **bide** veriyō (ÇANMA:321). = Şimdi bazen pilav yapıyor millet, bazen kıymalı yapıyor, **pide** veriyor.

...ayaqlarıyla çinellerdi, üsden ahardı **bekmezi** (ÇANMA:344). = Ayaklarıyla çiğnerlerdi, üstten akardı **pekmezi**.

...çiğnedük **bekmez** yapTuğ bu bacaklar üşüyü üşüyü üşüdü (ÇANEA:133). = Çiğnedik **pekmez** yaptık, bu bacaklar üşüyü üşüyü üşüdü.

...ya’ni beş altı kişi kim **büşürüyōsa** oña da gatulurus (ÇANEA:168). = Yani beş altı kişi kim **pişiriyorsa** ona da katılırız.

k/g değişimi

Yazı dilindeki “k” sesleri, ağızlarda genellikle ötümlüleşerek “g” olmuştur.

Örnekler şu şekildedir:

...çocuğlarıım **gúÇçüdü** daha tarfhatı elime aldımda (ÇORBA:78). = Çocuklarıım **küçüktü** daha tarikatı elime aldığımda.

...ğız **gardeşim** var (ÇORBA:149). = Kız **kardeşim** var.

...heP kızların **gendü** emeyidi (ÇORİA:98). = Hep kızların **kendi** emeyidi.

...niye bu ğadar **sêrtđin** diy (ÇORİA:107). = Niye bu kadar **seğirttin**, diyor.

...hem dörú hem ğendi ğöbê de **ğendi** kêsî (AMA:132). = Hem doğru hem **kendi** ğöbeği de kendi kesiyor.

...yâni on **ğişi**, beş ğişi, üç ğişi neyse öyle veriyoduñ (AMA:213). = Yani on **kişi**, beş kişi, üç kişi neyse öyle veriyordu.

...sâidi-i ibni ubbad ulu **ğişidir** (AAA:198). = Said-i İbn Abbad ulu **kişidir**.

...bi tarafa **gendüsü** ğaçıp ğediyo (AAA:235). = Bir tarafa **kendisi** kaçıp gidiyor.

...onuñ mantı, ismi. **ğüççüg** mantı. (ÇANMA:397). = Onun mantı ismi, **küçük** mantı.

...meselâ üç, beş **ğişi** bu yanda üç, beş ğişi o yanda (ÇANMA:423). = Mesela üç, beş **kişi** bu yanda; üç beş kişi o yanda.

k/ğ değişimi

İncelenen bölgelerder sistemli olarak görölmektedir:

...úř dene **ğızı** var (ÇORBA:111). = Üç tane **kızı** var.

...ğârdaşlarıım var (ÇORBA:112). = **kardeşlerim** var.

...ğına geceside işTe **ğıza** ğına yağıyola (ÇORİA:97). = **Kına** gecesi de işte **kıza** kına yakıyorlar.

...ğızım diřlêmiñ altı heP yâra (AMA:81). = **Kızım** dişlerimin altı hep yara.

...ó **ğadar** çoğ büřürüyôs (AMA:88). = O **kadar** çok pişiriyoruz.

...anam haticeden **ğalma** bir boğmalık cevâhirim var diyi (AAA:198). = Annem Hatice'den **kalma** bir boğmalık cevahirim var, diyor.

...bi tarafa gendüsü **ğaçıp** ğediyo (AAA:235). = Bir tarafa kendisi **kaçıp** gidiyor.

...işde festivalları **ğaldıralım**, yapmayalım, kulfetli oliyo falan dedi ya (ÇANMA:349). = İşte festivalleri **kaldıralım**, yapmayalım, külfeti oluyor falan dedi ya.

...bu hamı, yinilmiyo. bu **ğara ğara** olacak (ÇANMA:354). = Bu hamı, yenilmiyor. Bu **kara kara** olacak.

...allāma yalvarduk **ğurban** kesdük (ÇANEA:140). = Allah'ıma yalvardık, **kurban** kestik.

...ó bizim ufaklığımızda davarı şoraya **ğollardı** (ÇANEA:140). = O bizim ufaklığımızda davarı şuraya **kollardı**.

k/ğ değişimi

Amasya Aydınca ağzında görölmektedir:

...kesilmiye **ğarer** vemiş (AAA:274). = Kesilmeye **karar** vermiş.

...bunun abdesini dutduramıyam ne **ğada** pis diye (AAA:278). = Bunun abdestini tutturamıyorum ne **kadar** pis, diyor.

ç/c değişimi

Genelde kişisel kullanım sonucu görölmektedir.

Örnekler şu şekildedir:

...sözüm oña bi **ciñgán** ciñgán (ÇORBA:91). = Sözüm ona bir **Çingene** Çingene.

...hastalıh yōdu yalın ayağ yalburda geziyoduğ açılı **cılbağ** (ÇORBA:179). = Hastalık yoktu, yalın ayak yalburda geziyorduk açık, **çıplak**.

...**cılbağ** yatduğ (AAA:243). = **Çıplak** yattık.

...**cizmeleriñ** içinde bit inen doluymuş (ÇANMA:366). = **Çizmelerin** içinde bitle doluymuş.

...**cıblak** ayağlarınan, ayağ ğabı falan yoğ, yalnayak (ÇANMA:479). = **Çıplak** ayaklarla, ayakkabı falan yok, yalınayak.

...şöle **cızığ** oynarduk (ÇANEA:120). = Şöyle **çizik** oynardık.

...üstüne kırmızı **çemberden** örterler gōtürürlerdi (ÇANEA:184). = Üstüne kırmızı **çemberden** örterler gōtürürlerdi.

s/z değişimi

Daha çok alıntı kelimelerde görölmektedir. Az sayıda örnekte rastlanılmıştır:

...gél ğızım **zoba** nøy yağmadım gusuruma bağma (ÇORBA:109). = Gel kızım **soba** falan yakmadım kusuruma bakma.

...**zebze** bazarı (ÇORBA:112). = **Sebze** pazarı.

...évelden **zëfillig** varıdı (AMA:262). = Evvelden **sefillik** vardı.

...**zëbze** yápiyöS yiyeceg ğadar řëftálimiz var (AMA:264). = **Sebze** yapıyoruz, yiyecek kadar şeftalimiz var.

...**zabağdan** mığdar geldi (AAA:239). = **Sabahtan** muhtar geldi.

...şindi ğıymalı, **zaabları** yapıyö (ÇANMA:299). = şimdi kıymalı, **sahipleri** yapıyor.

...evlerimizin óñlerine ufağ defeg bi řëler ekeriz, **zebze** konusunda (ÇANMA:307). = Evlerimizin óñlerine ufak tefek bir şeyler ekeriz, **sebze** konusunda.

...düğün zămanı oldüğü ğún **zabălayın** sëymen olur (ÇANMA:123). = Düğün zamanı olduğu ğün **sabahleyin** seymen olur.

...ăşamleyin **zôhbed** edeller (ÇANEA:123). = Akşamleyin **sohbet** ederler.

s/c değişimi

Tek örnekte görölmektedir:

...daha bêkar ğendi evlenmedi. **cuvarası** yoğ (ÇORBA:78). = Daha bekar kendisi evlenmedi. **Sigarası** yok.

h/f değişimi

Çok az örnekte görölmektedir:

...benúm ğüveyde **furdacı** yâFrüm (ÇORBA:119). = Benim ğüvey de **hurdacı** yavrum.

h/n değişimi

Çorum İskilip ağzında görölmektedir:

...**nanĳún** gelicëñ (ÇORÍA:133). = **Hangi ğün** geleceksin?

...**nenkisini** habar verijim (ÇORÍA:143). = **Hangisini** haber vereyim.

h/m değişimi

Amasya Merkez ağzında tek örnekte görölmektedir:

...bizim köyde bi ğıS satıldı irelĳün **memşirem** (AMA:233). = Bizim köyde bir kız satıldı önceki gün **hemşirem**.

ç/c değişimi

Amasya Merkez ağzında tek örnekte görölmektedir:

...öndan sōna **cēhiz** yá (AMA:174). = Ondan sonra **çeyiz** ya.

3.3.2.1.3. Kelime ortasında ötümlölüşme

-p/-b- değişimi

İncelenen bölgelerdeki örnekler şu şekildedir:

...siSleriñ **dibleri** de belki de köyde annelerin (AMA:263). = Sizlerin **dipleri** de belki de köyde annelerin.

...**kitabdan** oęuyódum (AMA:329). = **Kitaptan** okuyordum.

...**hebisi** hazır, heb her şey hazır (ÇANMA:341). = **Hepsi** hazır, hep her şey hazır.

...şu telsit mi deyiler neydi, o **habdan** ğullanım (ÇANMA:416). = şu Talcid mi diyorlar neydi, o **haptan** kullanıyorum.

...ben baça bi_şiy **yabmadım** rençberlik yabdık (ÇANEA:111). = Ben baça bir şey **yapmadım** rençberlik yaptık.

-k/-g- değişimi

İncelenen bölgelerdeki örnekler şu şekildedir:

...**asgerden** gelince liseyi oğuduydu (ÇORBA:79). = **Askerden** gelince liseyi okumuştu.

...**segizen** beşim ğı (ÇORBA:81). = **Seksen** beşim kız.

...**esgiler** biliyola yavrum (ÇORÍA:104). = **Eskiler** biliyorlar yavrum.

...benim ismim **ēsgiden** deli mēmed emme şimdi mēmed işler (AMA:258). = Benim ismim **eskiden** Deli Mehmet ama şimdi Mehmet işler.

...benim ağlım **figrim** yōğ ği (AMA:259). = Benim aklım **fikrim** yok ki.

...**şennigde** millet oriya toplarıyo (ÇANMA:401). = **şenlikte** millet oraya toplarıyor.

...koçero o zaman zāti en büyük koçero **eşgiyā** o zaman (ÇANMA:441). = Koçero o zaman zaten en büyük Koçero **eşkiya** o zaman.

-k/-ğ- değişimi

İncelenen örnekler şunlardır:

...ölumda şey **başganiñ** şoförü (ÇORBA:86). = Oğlum da şey **başkanın** şoförü.

...**kêşge** anām öleydi özaman ğardášım duraydı (ÇORBA:116). = **Keşke** annem ölseydi o zaman kardeşim dursaydı.

...**haĸğı huĸūĸu** bilmiye geldük (ÇORİA:107). = **Hakki hukuku** bilmeye geldik.

...**ġapġara** eTdi kómür gibi (ÇORİA:143). = **Kap kara** etti, kömür gibi.

...mênevcer deül **başġa** olú (AMA:81). = Menevcer (kuşkonmaz) değil **başka** olur.

...bi de **unutġanniġ** var (AMA:94). = Bir de **unutkanlık** var.

...bu **aşġiñ** sinámı yağdı ġediyyo (AAA:214). = Bu **aşkın** sinemi yaktı gidiyor.

...**başġa** bi kóyden gelin alacan (ÇANMA:425). = **Başka** bir köyden gelin alacaksın.

...orda on, on beş **daġġa** dīnenecem (ÇANMA:502). = Orada on, on beş **dakika** dinleneceğim.

...ķarsı çıġarsan, inanmazsan, inancıñ olmasā buriya ġarşı bi şık goştuġun zaman **muġaġġaġ** bi sille bulursun (ÇANEA:158). = Karşı çıkarsan, inanmazsan, inancın olmazsa buraya karşı bir şirk koştuġun zaman **muhakkak** bir sille bulursun.

...bi buçuk milyar çekdi **pangadan** (ÇANEA:171). = Bir buçuk milyar çekti **bankadan**.

-k/-ġ değişimi

Çorum Bayat ağzında tek örnekte görölmektedir:

...bêlki om beş kere **ġaragolluġ** olduġ (ÇORBA:93). = Belki on beş kere **karakolluk** olduk.

-ç/-c- değişimi

İncelenen örnekler şunlardır:

...**êkmekciler** fırıncılar bêk şey çañġırından geliyolaġ bayatdan geliyolaġ êmek satmıya (ÇORBA108). = **Ekmekçiler**, fırıncılar pek şey Çankırı'dan geliyorlar, Bayat'tan geliyorlar êmek satmaya.

...iŝci iŝci iŝât (ÇORBA:170). = **İŝci iŝci** inşaat.

...zamānı **geldükce** bi iş dēŝimi oludu (ÇORĀA:151). = Zamānı **geldikçe** bir iş dēŝimi olurdu.

...ben nēblim bunnariñ ēlmaļarını. ēliñ **bahcasın** (AMA:154). = Ben ne bileyim bunların elmalarını. Elin **bahçesinin**.

...ordan bu tarafa **hızmatcı** oļdū (AMA:165). = Oradan bu tarafa **hizmetçi** oldu.

...cōhca mermi atulu (ÇANMA:486). = **Çokça** mermi atılır.

...vallaħa **raħatca** geçiriyoduħ (ÇANMA:540). = Vallahi **rahatça** geçiriyorduk.

...kendimiz **iscilini** yaparıs (ÇANEA:119). = Kendimiz **iŝçiliğini** yaparız.

-t/-d- deŝimi

İncelenen bölgelerde sistemli olarak görölmektedir:

...bí hâfta ırmā **gētdi** (ÇORBA:116). = Bir hafta ırmaĝa **gitti**.

...baña bēk **baħdılar** (ÇORBA:126). = Bana pek **baktılar**.

...o **tarafdan** geliyodu (ÇORĀA:96). = O **taraftan** geliyordu.

...deey yōħarı bi heteş **yaħdım** (ÇORĀA:120). = Ta yukarı bir ateş **yaktım**.

...adamlar **gētdi** oriyá da, ó oriyá yáħladı (AMA:81). = Adamlar **gitti** oraya da, o orayı yakaladı.

...ben ŝóföllüg **yápdım** āciSāne annatamam belki iki yūS tāne ēhliyet aļan oļmuŝdu iyi õretirdim (AMA:258). = Ben ŝoförlük **yaptım** naçizane anlatamam belki iki yüz tane ehliyet alan olmuŝtu iyi õğretirdim.

...Hacı Bekdaŝ-ı Veliniñ bir özetini **annadacaam** (AAA:216). = Hacı Bektaş-ı Veli'nin bir özetini **anlatacağım**.

...Hacı Bekdaŝ-ı Veli ĝismet **dağdıyodu** (AAA:218). = Hacı Bektaş- Veli kısmet **dağtıyordu**.

...meselā çaydanlıa ĝuyar **ĝaynadur**, içer óyle (ÇANMA:324). = Mesela çaydanlıĝa koyar **kaynatır**, içer óyle.

...boŝlün **üsdüne** tā buriya demir. sanki izi çıħdı (ÇANMA:357). = Boŝluĝun **üstüne** ta buraya demir. Sanki izi çıktı.

...genşler oynarlar gülerler oyun **çıķardırlar** (ÇANEA:106). = Gençler oynarlar gülerler, oyun **çıkartırlar**.

...kóye **dāadırıs** (ÇANEA:106). = Köye **dağtırız**.

-f/-h- değişimi

Az sayıda örnekte görölmektedir:

...vâz ediyo **mühdü** vâz (ÇORBA:89). = Vaaz ediyor **müftü** vaaz.

-f/-v- değişimi

Çorum İskilip ve Çankırı Merkez ağzında görölmektedir:

...bu **haventada** ne diyecek şindi (ÇORİA:143). = Bu **hafta** da ne diyecek şimdi.

...bu binâ ile başladuk **sivta** (ÇORİA:151). = Bu bina ile başladık **siftaha**.

...şee döküyoğ güneşe. onu da **üveliyoh** (ÇANMA:292). = Şeye döküyoruz güneşe. Onu da **üfeliyoruz**.

-f/-l- değişimi

Çorum İskilip ağzında görölmektedir:

...**muTlāmız** ayırdı (ÇORİA:159). = **Mutfamız** ayırdı.

-f/-v- değişimi

Amasya Merkez ve Çankırı Eldivan ağzlarında tek örnekte görölmektedir:

...ısıdıyoñ, veriyöñ **misāviriñ** óüne (AMA:85). = Isıtıyorsun, veriyorsun **misafirin** önüne.

...bī havta dūğün çaldırıldık (ÇANEA:106). = Bir hafta düğün çaldırıldık.

-h/-c- değişimi

Amasya Merkez ağzında görölmektedir:

...şu **baccelerimiz** var (AMA:173). = Şu **bahçelerimiz** var.

-h/-y- değişimi

Amasya Merkez ağzında görölmektedir:

...**şāyitin** birisi ahmet harpıtlı, biri mısdafa demir (AMA:161). = **Şahitin** birisi Ahmet Harputlu, biri Mustafa Demir.

-f/-b- değişimi

Amasya Merkez ağzında tek örnekte görölmektedir:

...**sıbir** doğız (AMA:210). = **Sıfir** dokuz.

-k/-K- değişimi

Amasya Aydınca ağzında görölmektedir:

...**iliKden** kemúķden içeri alacağ (AAA:291). = **İlikten** kemikten içeri alacak.

...sor bi **geręekKden** gedip gelene (AAA:291). = Sor bir **geręekten** gidip gelene.

-p/-P- değişimi

Amasya Aydınca ağzında görölmektedir:

...Ali efendimize gelinci yúķsek bir dań **dePesine** ęıkıyo (AAA:200). = Ali Efendimize gelince yúķsek bir dağın **tepesine** ęıkıyor.

...o vaıda ęaddár **äPeyce** baırtdudular beni (AAA:299). = O vakte kadar **epeyce** bağırttılar beni.

-s/-S- değişimi

Amasya Aydınca ağzında görölmektedir:

...bizim ęalemizde cenneT cehennem **hepiSi** dúzgún (AAA:207). = Bizim kalemizde cennet ehennem **hepsi** dúzgún.

...yaman pehlúvanımıř aç **suSuz** Medineye vardım diyo (AAA:210). = Yaman pehlivanımış aç **susuz** Medine'ye vardım, diyor.

-s/-z- değişimi

Çankırı Eldivan ağzında görölmektedir:

...**zebzelerden** ekeriz tomatis ekkeriS bi şeller hep yaparıS (ÇANEA:105). = **Sebzelerden** ekeriz, domates ekeriz, bir şeyler hep yaparız.

-k/-v- değişimi

Çankırı Eldivan ağzında tek örnekte görölmektedir:

...mühamed doğdu mevlam **gövlere** aldı (ÇANEA:151). = Muhammed doğdu Mevlam **göklere** aldı.

3.3.2.1.3. Kelime sonunda ötümlüleşme

Kelime sonunda ötümlüleşme, incelenen bölgelerde çok yaygın değildir.

-t/-d değişimi

Genelde ulama etkisiyle görölmektedir.

Örnekler şu şekildedir:

...**améliyed** olunca örda arhadaş yattı da (ÇORBA:127). = **Ameliyat** olunca orada arkadaş yattı da.

...allah **evlad** acısını kımseye datdurmasıñ (ÇORBA:132). = Allah **evlat** acısını kimseye tattırmasın.

...**dülbed** işleyen dülbet örtünürdü (ÇORİA:98). = **Tülbent** işleyen tülbent örtünürdü.

...iki tâne **ırgad** dutdum (ÇORİA:103). = İki tane **ırgat** tuttum.

...hanım galhıyo bunu **kurd** ilmā yapıyo (AAA:233). = Hanım kalkıyor bunu **kurt** ilmeği yapıyor.

...dilgi bir gün ağzına **kād** almış gèderkene ğurda raslıyo (AAA:235). = Tilki bir gün ağzına **kağıt** almış giderken kurda rastlıyor.

...ondan sōna üş, **dörd** sahan (ÇANMA:316). = Ondan sonra üç, **dört** sahan.

...buña **süd** verin (ÇANMA:359). = Buna **süt** verin.

...gelür kōyü toplarız erkek dişi gelin **yiğid** içer eker giderler nişanda (ÇANEA:106). = Gelir köyü toplarız erkek dişi, gelin **yiğit** içer eker giderler nişanda.

...şiñdi babası neyi **mefād** tdi (ÇANEA:107). = Şimdi babası falan **vefaat** etti.

-p/-d değişimi

İncelenen örnekler şu şekildedir:

...ğocalıh zor olma mı kireşleme var mı darlıh var mı ne biliyim **hesab** yoğ bi soluh duramıyoğ (ÇORBA:135). = Kocalık zor olmaz mı kireçleme var mı darlık var mı ne bileyim **hesap** yok bir soluk duramıyorsun.

...allahım hepisine **nasib** itsiñ oraları (ÇORBA:150). = Allah'ım hepsine **nasip** etsin oraları.

-ç/-c değişimi

İncelenen bölgelerdeki örnekler şu şekildedir:

...burdan dēy **ğac** metre **ğac** kilometre seirtdiyse ğoyun atuk dūřdū bayıldı (ÇORİA:107). = Buradan ta **kaç** metre, **kaç** kilometre seđirttiyse koyun artık dūřtū, bayıldı.

...sōna **üç** gurd dūřdū o hasdadan (ÇORİA:109). = Sonra **üç** kurt dūřtū o hastadan.

...dağ **ğenc** evlense delüğanlu gibi (AMA:93). = Daha **genç** evlense delikanlı gibi.

...**geç** geldi tabī (ÇANMA:300). = **Geç** geldi tabii.

...başına **tāc** giydürüller (ÇANMA:339). = Başına **taç** giydirirler.

...öndan sōnā eskiden bōle sindi ihtiyalların **hic** başına geçip de aralarda oturamazduk (ÇANEA:191). = Ondan sonra eskiden böyle şimdi ihtiyarların **hiç** başına geçip de aralarda oturamazdik.

-p/-b değişimi

İncelenen bölgelerdeki örnekler şu şekildedir:

...**yāğub** peygāberimiz bağ nuh ğadar ömür eyyüP ğadar sabur yoğ (ÇORİA:107). = **Yakup** Peygamberimiz bak; Nuh kadar ömür, Eyüp kadar sabır yok.

...**harb** tatbīni yaPdıla (ÇORİA:170). = **Harp** tatbikini yaptılar.

...evelden ğıS cahilikéne dēf **çalıb** oynuyōduđ (AMA:260). = Evvelden kız cahilken tef **çalıp** oynuyorduk.

...bāzan sabah beşde **ğahıb** doğuza ğadar topluyōlar (AMA:265). = Bazen sabah beşte **kalkıp** dokuza kadar topluyorlar.

...**zeyneb** anam çok eyledi fūğanı (AAA:227). = **Zeynep** annem çok eyledi figanı.

...**şarab** içerseñ var (AAA:302). = **Şarap** içersen var.

...üzümü **doldurub** da çınadımıza şirevit derik (ÇANMA:278). = Üzümü **doldurup** da çığnediğimize şirevit deriz.

...ondan kēli şöyle dörd köşe **galıb** var, galıba bāsiyolar (ÇANMA:283). = Ondan sonra şöyle dört köşe **kalıp** var, kalıba basıyorlar.

...iki kızım var onnarı **heb** bi everdík (ÇANEA:108). = İki kızım var onları **hep** bir evlendirdik.

...draktórla **ekib** biçipP galdırıP kivkit yapıyos (ÇANEA:115). = Traktörle **ekip** biçip kaldırıp kivkit (?) yapıyoruz.

-k/ - ğ değişimi

İncelenen bölgelerdeki örnekler şu şekildedir:

...**oluğ** derdük hani (ÇORİA:104). = **Oluk** derdik hani.

...yatarken āzı **ırığ** uyudu demekki (ÇORİA:114). = Yatarken ağız **kırık** uyudu demek ki.

...allah ğazāsuS beļāsuS **yāşamağ** nasib ētsiñ hadi (AMA:260). = Allah kazasız belasız **yaşamak** nasib etsin haydi.

...ilkoğulu oğuduğ, bitüdüğ birağduğ. **çalışduğ** tabi (AMA:288). = İlkokulu okuduk, bitirdik, bıraktık. **Çalıştık** tabii.

...**aşğ** olsun yā çoban diyi (AAA:200). = **Aşk** olsun ya çoban diyor.

...e sor bağın bi, altından **ğalğacağ** bi sorun mu (ÇANMA:419). = E sor bakın bir, altından **kalkacak** bir sorun mu?

...biz ēsgiden çelük çelmük **oynarduğ** bunnan (ÇANMA:480). = Biz eskiden çelik çermik **oynardık** bununla.

...**böstancılığ** yaparuS ekeriS biçeriS yāni bunlar ħā bunlardan yaparuS (ÇANEA:138). = **Bostancılık** yaparız, ekeriz biçeriz yani bunlar ha bunlardan yaparız.

-k/-g değişimi

İncelenen bölgelerdeki örnekler şu şekildedir:

...**fişeklig** dağallaradı (ÇORİA:97). = **Fişeklik** takarlardı.

...bol para genişçe **dillig** düzenniK (AMA:257). = Bol para, genişçe **dirlik** düzenlik.

...bizler **öldüğ** artuğ (AMA:260). = Bizler **öldük** artık.

...allāğıñ emri, peygamberiñ gavliynen dúnúr **geldüğ** dellē (ÇANMA:330). = Allah'ın emri, peygamberin kavliyle dúnür **geldik** derler.

...ben de **cāhillig** etdim (ÇANMA:358). = Ben de **cahillik** ettim.

-k/-K değişimi

Çorum İskilip ve Amasya Aydınca ağızlarında görölmektedir:

...hamamdan geldüKden sōna āřamdan **ilk** gecesi derük, **ilk** gecesü yapılı (ÇORİA:96). = Hamamdan geldikten sonra akşamdan **ilk** gecesi deriz, **ilk** gecesi yapılır.

...bağ emmim om beş yaşına girmiş. Eli **ekmeK** dutmuş (ÇORİA:105). = Bak amcam on beş yaşına girmiş. Eli **ekmek** tutmuş.

...şöyle bir kōyden gelirkene bize **bineK** vermediler (AAA:214). = şöyle bir köyden gelirken bize **binek** vermediler.

...ęoyuna burdan **gidiyeK** artış (AAA:253). = Koyuna burdan **gidiyok** (gidiyoruz) artık.

-s/-z değişimi

İncelenen bölgelerdeki örnekler şu şekildedir:

...**iflaz** eTdük işde (ÇORİA:119). = **iflas** ettik işte.

...**herkez** ismini yazardı (ÇORİA:133). = **Herkes** ismini yazardı.

...**herkez** oynúyu moynúyu (AAA:268). = **Herkes** oynuyor moynuyor.

...**herkez** gendini anca idāre edebiliyor (ÇANMA:279). = **Herkes** kendini ancak idare edebiliyor.

...çoluk çocuk **herkez** işde (ÇANEA:175). = Çoluk çocuk **herkes** işte.

-t/-T değişimi

Çorum İskilip ağzında görölmektedir:

...cumā gūnū **eT**, piriç çarřamba gidiyodu (ÇORİA:97). = Cuma gūnū **et**, pirinç Çarřamba gidiyordu.

...sā ayāñı **aT** delle (ÇORİA:99). = Sağ ayağını **at** derler.

-p/-P değişimi

Çorum İskilip ve Amasya Aydınca ağızlarında görölmektedir:

...oralarda çarşaf **geriP** düün edelleridi (ÇORİA:97). = Oralarda çarşaf **gerip** düğün ederlerdi.

...bu çocukların ismini neden böyle **acāyiP** verdiniz (ÇORİA:116). = Bu çocukların ismini neden böyle **acayip** verdiniz?

...postlarını **tākiP** étdiler (AAA:217). = Postlarını **takip** ettiler.

...postları yelli yerince yelleşmiş her kış postunu tanısın otursun deyə **hitaP** éTdi (AAA:217). = Postları yerli yerince yerleşmiş her kuş postunu tanısın otursun diye **hitap** etti.

3.3.2.2. Ötümsüzleşme

Ötümlü seslerin (*b, c, d, g, j, v, z*) diğer seslerin etkisinde kalarak ötümsüz hâle gelmesi olayıdır.

3.3.2.2.1. Kelime başında ötümsüzleşme

Ötümsüzleşme, incelenen bölgelerde kelime başında çok yaygın değildir.

d-/t- değişimi

İncelenen bölgelerdeki örnekler şunlardır:

...inmiş aşşā beni **tohtura** erüştür demiş (ÇORBA:75). = İnmiş aşağı beni **doktora** yetiştir demiş.

...bi cuma āşamı ayāna **tiken** batdı geldi (ÇORBA:96). = Bir cuma akşamı ayağına **diken** battı geldi.

...silānın **tikanı** gül oldu bize (ÇORİA:108). = Silahının **dikeni** gül oldu bize.

...hani şeyde **toqdir** yōdu, bişey yōdu (ÇORİA:132). = Hani şeyde **doktor** yoktu, bir şey yoktu.

...ō da sen **taha** adamlar gētdi oriyā da, ō oriyā yāħaladı (AMA:81). = O da sen **daha** adamlar gitti oraya da, oraya yakaladı.

...yanı ayrılıħ deyip **te** ayrılıħ peygamberden ğalmadış (AAA:252). = Yani ayrılık deyip **de** ayrılık Peygamberden kalmadır.

...bīber, batlıcan, **tomatis**, bakla (ÇANMA:286). = Biber, patlıcan, **domates**, bakla.

...biz **toqdor** bilmezduş (ÇANEA:183). = Biz **doktor** bilmezdik.

g-/k- değişimi

İncelenen bölgelerdeki örnekler şunlardır:

...meyvası varısa **kölgesinde** oturusuñ (ÇORBA:125). = Meyvesi varsa **gölgesinde** oturursun.

v-/f- değişimi

İncelenen bölgelerdeki örnekler şunlardır:

...allāñ yazısı çoğ şúkür bi formon bozuKlüm neyide yōdu dā **faşdüm** gibi çócā ğalmışın (ÇORBA:72). = Allah'ın yazısı çok şükür bir hormon bozukluğum falan da yoktu da **vardığım** gibi çocuğa kalmışım.

...böyle ğocaman daşları. ne delle, ucunan kese kese, **fura fura**. onu bi deermen gibi yapıyom (ÇORĀ:151). = Böyle kocaman taşları. Ne derler, uçla kese kese, **vura vura**. Onu bir değirmen gibi yapıyorum.

...nikāmız ğıyıldı, o **fātaca** hiç görmedük (ÇORĀ:159). = Nikahımız kıyıldı, o **vakitece** hiç görmedik.

...evet **fişne** de var (AMA:134). = Evet **vişne** de var.

...suratıma şöyle biri bi şamar **furur** gibi étدی ama furmadı tabi suratım da öyle ğeşdi (AMA:303). = Suratıma şöyle biri bir şamar **vurur** gibi etti ama vurmadı tabi suratım da öyle ğeçti.

...kúsgú halına gesse gine kúsgú **furulur** (AAA:262). = Küsgü haline ğeçse yine küsgü **vurulur**.

...ęompostu. **fişne**, şey kiraz. bundan yapallardı, yanına (ÇANMA:384). = Kompostu. **Vişne**, şey kiraz. Bundan yaparlardı, yanına.

v-/m- değişimi

İncelenen bölgelerdeki örnekler şunlardır:

...bi müddet sōna paTişāhın hanımı **mefāt** ediy (ÇORĀ:115). = Bir müddet sonra padişahın hanımı **vefaat** ediyor.

b-/p- değişimi

İncelenen bölgelerdeki örnekler şunlardır:

...**pen** neden dedúún neden öldünü bilmiyóm ğızım (AMA:81). = **Ben** neden dediğini neden olduğunu bilmiyorum kızım.

...elimde bi çerkez **pıçā** var (AAA:262). = Elimde bir Çerkez **bıçağı** var.

...burda ārpa, būday, **paḥlagillernen** geçinilir (ÇANMA:286). = Burada arpa, buğday, **baklagillerle** geçinilir.

...**paḥlava**, yaparız dúunnerde (ÇANMA:368). = **Baklava** yaparız düğünlerde.

...**paḥla** ekerüz (ÇANEA:124). = **Bakla** ekeriz.

...bi buçuk milyar çekdi **pangadan** (ÇANEA:171). = Bir buçuk milyar çekti **bankadan**.

c-/ç- değişimi

İncelenen bölgelerdeki örnekler şunlardır:

...benim **çeket** şindi orda baña aynı ezirayil görünüyo (AAA:243). = Benim **ceket** şimdi orada bana aynı Azrail görünüyor.

...efendim çif sürüyoduk. bazlama **çibimizde** (ÇANMA:391). = Efendim çift sürüyorduk. Bazlama **cebimizde**.

...**çenāze** ādetlerimiz iyi (ÇANMA:437). = **Cenaze** adetlerimiz iyi.

z-/s- değişimi

İncelenen bölgelerdeki örnekler şunlardır:

...**sāten** para da yōmuşmuş (ÇANMA:408). = **Zaten** para da yokmuşmuş.

3.3.2.2.2. Kelime ortasında ötümsüzleşme

-z-/s-, -S- değişimi

İncelenen bölgelerdeki örnekler şu şekildedir:

...yāni **faSladan** namaz ğılıyom (ÇORBA:78). = Yani **fazladan** namaz kılıyorum.

...**ölmeSseler** dīmiş ā şurīya kertelim dēmīşleę beşşue (ÇORBA:83). = **Ölmezseler** demiş aha şuraya kertelim demişler beşiğe.

...**teskereleri** verdile (ÇORİA:157). = **Tezkereleri** verdiler.

...bişdigden sōna bōle hanı ğuru oļuyō yā işgefeyi **bilmessiñ**, ıslatıyō biz, sen annā işdé anna (AMA:88). = Piştikten sonra böyle hani kuru oluyor ya işgefeyi (yufka ekmek) **bilmezsın**, ıslatıyoruz biz, sen anla işte anla.

...áyrılıncı sâ goľuňa dönícen burdan gidekene, burdan **çıharamassıñıS** (AMA:135). = Ayrılınca sağ koluna döneceksin buradan giderken, buradan **çıkaramazsınız**.

...müsâde éderseñ óğredecēm, **étmesSeñ** çeker gèderim deyî (AAA:210). = Müsaade edersen öğreteceğim, **etmezsen** çeker giderim diyor.

...orda otuz iki tene aaç var, **sayamassıñ** yani (ÇANMA:302). = Orada otuz iki tana ağaç var, **sayamazsın** yani.

...ıramazanda evde iki kere **yimessıñ**. o saña, sen oña (ÇANMA:341). = Ramazanda evde iki kere **yemezsin**. O sana, sen ona.

...hoca neyi **çıkmasa** (ÇANEA:194). = Hoca falan **çıkmasa**.

-b-/-p-, -P- değişimi

İncelenen bölgelerdeki örnekler şu şekildedir:

...şındi bi çocūmuS hastâlansa **amPilas** ğapūñ önüne gèlyo (ÇORBA:124). = Şimdi bir çocuęumuz hastalansa **ambulans** kapının önüne geliyor.

...biSde **zePSe** ekemiyoh (ÇORBA:128). = Biz de **sebze** ekemiyoruz.

...sohpet éder (AMA:292). = **Sohbet** eder.

...böyle óñnerine almışlar **saPan** boyundurū gelen sıradan geçiyū (AAA:281). = Böyle önlerine almışlar **saban** boyunduruęu gelen sıradan geçiyor.

-c-/-ç- değişimi

İncelenen bölgelerdeki örnekler şu şekildedir:

...çolū çocū bóyle ésgílerden bí **ánaTduruÇáz** oña bíldūmu ānadıyoz (ÇORBA:125). = Çoluęu çocuęu böyle eskilerden bir **anlattıracaęız** ona bildięimi anlatıyoruz.

...niçe zengünner iflaz ediP de bóyle oluyomuş (ÇORÍA:119). = **Nice** zenginler iflas edip de böyle oluyormuş.

...saç ékmá yápiyōñ (AMA:85). = **Sac** ekmeği yapıyoruz.

...buriya **zebzeçi** geliyor (ÇANMA:402). = Buraya **sebzeçi** geliyor.

...şöyle āynı **pançar** gibi o, ğoca ğoca (ÇANMA:402). = Şöyle aynı **pancar** gibi o, koca koca.

-v-/-f-, -F- değişimi

İncelenen bölgelerdeki örnekler şu şekildedir:

...benúm güveyde furdacı **yâFrûm** gece gonduda duruyo şimdi (ÇORBA:119). = Benim güvey de hurdacı **yavrum** gecekonduda duruyor şimdi.

...afidersiñ bazara řere gıdiyoñ ğadın **tuFaletimi** êrkek tuFaletimi bilmiyó insan (ÇORBA:140). = Afedersin pazara şehire gidiyorsun kadın **tuvaleti mi** erkek tuvaleti mi bilmiyor insan.

...bannağ ğadar çocuk **mafoldu** (ÇORİA:166). = Parmak kadar çocuk **mahvoldu**.

...êsgiden şey **kanefçe** yáparlardı (AMA:266). = Eskiden şey **kanaviçe** yaparlardı.

...bi **lefha** yazılı yâ. hê, onu tâhıb et işde (ÇANMA:367). = Bir **levha** yazılı ya. He, onu takip et işte.

...**ĝayfe** gibi bi şiy yôdu (ÇANMA:392). = **Kahve** gibi bir şey yoktu.

...bí laylon **çufallar** var ya onlara dolduruş (ÇANEA:187). = Bir naylon **çuvallar** var ya onlara doldururuz.

-d-/-t- değişimi

Amasya Merkez ağzında tek örnekte görölmektedir:

...**işde** şurda telêyzonda söylüyelâr yâ (AMA:85). = **İşte** şurada televizyonda sölyüyorlar ya.

-z-/-ç- değişimi

Amasya Merkez ağzında tek örnekte görölmektedir:

...yâşın **aççuğ** böyüğ dedi işde oğumaS dediler gitmedüğ (AMA:208). = Yaşın **azıcık** büyük dedi işte okumaz dediler gitmedik.

3.3.2.2.3. Kelime sonunda ötümsüzleşme

Kelime sonunda ötümsüzleşme, incelenen ağızlarda yazı dilinden farklı değildir. Az sayıda değişme söz konusudur.

-z-/-s-, -S değişimi

İncelenen bölgelerdeki örnekler şunlardır:

...ordā anāma ecī bóón **çhmas** yarın çhar diyolaḡ (ÇORBA:116). = Orada anneme: “Eci (abla) bugün **çkalmaz**, yarın çıkar.” diyorlar.

...sêrdi sêrdi **gëdiyorus** yórúyerek (ÇORBA:116). = Seġirte seġirte **gidiyoruz** yürüyerek.

...üzüm de olúyú **kiras** da oluyó (AMA:175). = Üzüm de oluyor **kiraz** da oluyor.

...boşda **gótürürseñis** véreg size (AMA:268). = Boşta **götürürseniz** verelim size.

...**sekiS** olmanıñ yolu yoḡ (AAA:222). = **Sekiz** olmanın yolu yok.

...davul çaliyó. yāni bayrā **asiyos** buralara (ÇANMA:298). = Davul çalıyor. Yani bayraġı **asıyoruz** buralara.

...peyniriñ içine soan dōrarız. **maydonus** dōrarız (ÇANMA:370). = Peynirin içine soğan doğrarız. **Maydanoz** doğrarız.

...mal **kesiyos** mal **keseris** (ÇANEA:107). = Mal **kesiyoruz**, mal **keseriz**.

-v/-f deġiřimi

İncelenen bölgelerdeki örnekler şunlardır:

...baldırcan yapallaḡ, fasille yapallaḡ, **pilaf** idelleḡ (ÇORİA:163). = Patlıcan yaparlar, fasulye yaparlar, **pilav** ederler.

...**pilaf** yaparuz (ÇANMA:405). = **Pilav** yaparız.

...aḡmed, mehmed meselāki. şindik **alaf**, ataş. böyle diil mi (ÇANMA:473). = Ahmet, Mehmet mesela. şimdi **Alev**, Ateş. Böyle deġil mi?

3.3.2.3. Süreklileşme

Süreksiz ünsüzlerin (*b, c, ç, d, g, k, p, t*) akıcı ya da sızıcı ünsüzlere dönüşmesidir (Eker, 2021). İncelenen ağız bölgelerinde çok yaygın deġildir.

3.3.2.3.1. ç/ş deġiřimi

İncelenen bölgelerdeki örnekler şunlardır:

...cuvarası yoḡ. **işkisi** yoḡ (ÇORBA:78). = Sigarası yok, **içkisi** yok.

...millet ólenecā adar yidi **işdi** (ÇORBA:150). = Millet óġlene kadar yedi **içti**.

...altı gızıñ biri meryam/**saşları** var seyran seyran (ÇORİA:103). = Altı kızın biri Meryem/**Saşları** var seyran seyran.

...seferbellik gelmiş, **aşlıkdan** ölmüşle (ÇORİA:107). = Seferberlik gelmiş, **açlıktan** ölmüşler.

...onu verdig adamlara. susadı **işdiler** (ÇANMA:286). = Onu verdik adamlara. Susadı **içtiler**.

...şindi efendim şu **yamaşlar** bütün meşeymiş (ÇANMA:318). = Şimdi efendim şu **yamaçlar** bütün meşeymiş.

...garılar bi eve girer oynardı kızlar **genşler** neyi (ÇANEA:106). = Kadınlar bir eve girer oynardı, **gençler** falan.

3.3.2.3.2. k/ h değişimi

İncelenen bölgelerdeki örnekler şunlardır:

...bāçadan **topladih** diyolar (ÇORBA:174). = Bahçeden **topladık** diyorlar.

...binā **yapduh** su çekerdük sırtımızda odun gétürürdük işde (ÇORBA:175). = Bina **yaptık**, su çekerdik sırtımızda, odun getirirdik işte.

...yāşī **ufah ahli** bōyūg hatiri inancı bōyūg bu çocū nē yāpīm ben (AMA:257). = Yaşı **ufak akli** büyük; hatırı, inancı büyük bu çocuęu ne yapayım ben?

...yav sen gōğden mi endiñ, yerden mi çıhdıñ nerden geldiñ, söylede beni **merahdan** ğurtar diyī (AAA:201). = Ya sen gökten mi indin, yerden mi çıktın, nereden geldin, söyle de beni **meraktan** kurtar, diyor.

...yaluñuz ğağğaħa adında birisi gelecek **allahlıh** iddaası ğudecek diyo (AAA:209). = Yalnız Kahkaha adında birisi gelecek **Allahlık** iddiası ğudecek, diyor.

...gece **ğorhudyolarmış** (ÇANMA:302). = Gece **korkutuyorlarmış**.

...ayahda niye dikiliyoñuz siz (ÇANMA:327). = **Ayakta** niye dikiliyorsunuz siz?

...öllen de **ğāħar** cāmiye gideriş (ÇANEA:111). = Öğlen de **kalkar** camiye gideriz.

3.3.2.3.3. k/ř değişimi

Amasya Merkez ağzında, kişisel kullanım sonucu tek örnekte görölmektedir:

...yānı önu bilmiyen **kēřseg** ołdūnu annāmaz yā (AMA:163). = Yani onu bilmeyen **keřkek** olduęunu anlamaz ya.

3.3.2.3.4. b/m değişimi

Amasya Merkez ağzında, kişisel kullanım sonucu tek örnekte görölmektedir:

...işde bóyleyim yávrum **men** (AMA:355). = İşte bóyleyim yavrum **ben**.

3.3.2.3.5. c/j değişimi

İncelenen bölgelerdeki örnekle şunlardır:

...sádece biz ramazana yápiyóh. **sajda** búřürüyóh (AMA:205). = Sadece biz ramazanda yapıyoruz. **Sacda** pişiriyoruz.

...adım **néjmiyé** demirci telézóna mı çıhacúh (AMA:268). = Adım **Necmiye** Demirci, televizyona mı çıkacağız?

...**ejdatdan** duydúmuz únür kóyü yani (ÇANMA:305). = **Ecdattan** duyduğumuz Ünür köyü yani.

...e şimdi benim çocúm ben gibi **mejbüren** oğutmağ zorundayın (ÇANMA:313). = E şimdi benim çocuğum benim gibi **mecburen** okutmak zorundayım.

3.3.2.3.6. c/z değişimi

Amasya Merkez ağzında, kişisel kullanım sonucu tek örnekte görölmektedir:

...ben **ezzánede** gördüm de şey edemedim gułlanamadım (AMA:150). = Ben **eczanede** gördüm de şey edemedim, kullanamadım.

3.3.2.3.7. t/s değişimi

Amasya Merkez ağzında görölmektedir:

...yétmiş de değül de óyle deyim **gessiñ** (AMA:151). = Yetmiş de değil de óyle diyeyim **gitsin**.

...tómatis **sałasası** oluyó, sałata (AMA:377). = Domates **salatası** oluyor, salata.

3.3.2.3.8. t/ř değişimi

Amasya Merkez ağzında, kişisel kullanım sonucu tek örnekte görölmektedir:

...ęara kiraz diyálar, aç kiraz var **iřse**, napolyán diyólar néblim ben işde (AMA:142). = Kara kiraz diyorlar, ak kiraz var **işte**, Napolyon diyorlar ne bileyim ben işte.

3.3.2.3.9. ğ/ñ değişimi

Çankırı Merkez ağzında görölmektedir:

...yāni mani söyletmezle. ğurannan olursa **eñer** (ÇANMA:406). = Yani mani söyletmezler. Kuran'la olursa **eğer**.

...öküzlernen böyle ħarmana **yıñarduę** (ÇANMA:479). = Öküzlerle böyle harmana **yığardık**.

3.3.2.3.10. ğ/y değişimi

İncelenen bölgelerdeki örnekler şunlardır:

...gurcüler bi **öylende** yemek yerkene bağıyolarki bi asger geliyi (AAA:237). = Gürcüler bir **öğlende** yemek yerken bakıyorlar ki bir asker geliyor.

...**sāya** sola herkez mesac çekiyo (ÇANMA:405). = **Sağa** sola herkes mesaj çekiyor.

...unnan ğarışduruz, **yāyi** da kızardır tavıya dökeriz (ÇANMA:415). = Unla karıştırırız, **yağı** da kızartır tavaya dökeriz.

...bis **deynek** atardığ (ÇANEA:120). = Biz **değnek** atardık.

3.3.2.3.11. b/v değişimi

Çankırı Eldivan ağzında tek örnekte görölmektedir:

...bözde üzüm **levlebi** dādullar onu yiller dādullar (ÇANEA:182). = Bizde üzüm **leblebi** dağıtırlar, onu yerler dağıtırlar.

3.3.2.4. Sürekli Ünsüzler Arasındaki Değişmeler

Bu değişmeler incelenen bölge ağızlarında genellikle kelime ortasında görölmektedir.

3.3.2.4.1. l/n değişimi

Sistemli bir değişmedir. İncelenen bölgelerdeki örnekler şunlardır:

...çoğ ğenşlerimizde ğediyo çoğ allah ğorusuñ **ğazaynanda** çoğ (ÇORBA:78). = Çok gençlerimiz de gidiyor çok Allah korusun **kazayla** da çok.

...**paraynan** bakmışlar bize (ÇORBA:82). = **Parayla** bakmışlar bize.

...mëndil daęıyódu, **bayānnar** (AMA:83). = Mendil takıyordu **bayanlar**.

...**ğelinnerime** yápdım ben (AMA:90). = **Gelinlerime** yaptım ben.

...ordan aldığım **parayna** geçinirüm diyi (AAA:208). = Oradan aldığım **parayla** geçinirim, diyor.

...ğır **atınan** goçoğlu geliyo paşanıñ memleketine (AAA:267). = Kır **atla** Koçoğlu geliyor paşanın memleketine.

...**öküzınan** giderdig tarlıya (ÇANMA:279). = **Öküze** giderdik tarlaya.

...**yourdınan** şe yapıyolar onu (ÇANMA:304). = **Yoğurtla** şey yapıyorlar onu.

3.3.2.4.2. r/l, l değişimi

İncelenen bölgelerdeki örnekler şu şekildedir:

...**intelletden** buluyolaş, gëndileri varıyolaş, óyle şıncık (ÇORBA:173). = **İnternetten** buluyorlar, kendileri varıyorlar, óyle şimdi.

...gocaman biber **atalarıdı** içine (ÇORBA:176). = Kocaman biber **atarlardı** içine.

...bi nişan ediyelár, bi ağız **şelbeT** içiyelár bi daa yög (AMA:82). = Bir nişan ediyorlar, bir ağız **şerbet** içiyorlar bir daha yok.

...**sélvisler** var, dörd dene araba var (AMA:281). = **Servisler** var, dört tane araba var.

...biz para yatıdış **notele** (AAA:253). = Biz para yatırdık **notere**.

...soñna **keleste** parası verdiler (AAA:253). = Sonra **kereste** parası verdiler.

...**erzulum**, he (ÇANMA:289). = **Erzurum**, he.

...bek de kâr olmiyo **bilader** (ÇANMA:308). = Pek de kâr olmuyor **birader**.

...söhbeT olur **şeydeller** eylenti olur (ÇANEA:125). = Sohbet olur **şey ederler** eğlenti olur.

3.3.2.4.3. r/n değişimi

İncelenen bölgelerdeki örnekler şu şekildedir:

...burayı almışlar **ğannını** (ÇORBA:83). = Burayı almışlar **karnını**.

...óle óle **dınnağ** ekmēneñ işde geçiníp gidıyó çoğ şükür (ÇORBA:86). = Óyle óyle **tırnak** ekmekle işte geçinip gidiyor çok şükür.

...vallā güzelim işde kóy dúınnēni davul olúy, **zunnası** oluyú, güzel böyúğ ğazannanan yemeğler biřiyá (AMA:171). = Valla güzelim işte köy düğünleri davul oluyor, **zurnası** oluyor, güzel büyük kazanlarla yemekler pişiyor.

...onuñ **bunnu** uzun sivri (AMA:379). = Onun **burnu** uzun, sivri.

...canım bu **ğadan** mı iyiydi, o ğadar iyiydi (ÇANMA:468). = Canım bu **kadar** mı iyiydi, o kadar iyiydi.

3.3.2.4.4. l/s değişimi

İncelenen bölgelerdeki örnekler şu şekildedir:

...ē nıydiyōñ ğızım **nasıssıñ** (ÇORBA:77). = E ne yapıyorsun kızım **nasılsın**?

...iyi yávrum soran yavrularım **saussuñ** (ÇORBA:103). = İyi yavrum soran yavrularım **sağ olsun**.

...tamam göley **gëssin** yavrum (AMA:366). = Tamam kolay **gelsin** yavrum.

...oturağlu **ossun** deyi (AMA:378). = Oturaklı **olsun** diye.

3.3.2.4.5. z/s, S değişimi

İncelenen bölgelerdeki örnekler şu şekildedir:

...yáni **faSladan** namaz ğıhyom (ÇORBA:78). = Yani **fazladan** namaz kılıyorum.

3.3.2.4.6. n/l değişimi

İncelenen bölgelerdeki örnekler şu şekildedir:

...ğendi ğendıme **huzúlleniyodum** vałla (ÇORBA:99). = Kendi kendime **hüzünleniyordum** valla.

...**silcana** gıdiyōm bolatlıdā gıdecek yer dolu (ÇORBA:106). = **Sincan'a** gidiyorum, Polatlı'da gidecek yer dolu.

...dađ bu ayıñ ön ikisi ołacađ ği budanacāmiř **lısaniñ** (AMA:95). = Daha bu ayın on ikisi olacak ki budanacakmiş **nisanın**.

...bí **laylon** çufallar var ya onlara doldurus (ÇANEA:187). = Bir **naylon** çuvallar var ya onlara doldururuz.

3.3.2.4.7. n/ ñ değişimi

İncelenen bölgelerde belirgin bir özellik olarak görölmektedir:

...**hèpsiniñ** ārusu baña galdı işde yāvrum (ÇORBA:76). = **Hepsinin** ağrısı bana kaldı işte yavrum.

...ben **saña** rāzı dēlim **salmañ** dedim (ÇORBA:79). = Ben **sana** razı değilim **Selman**, dedim.

...amān ne kemüyümüş **eñúk** ney getümüşdür dedi (ÇORİA:160). = Aman ne kemiğiymiş **enik** falan getirmiştir, dedi.

...**señ kimiñ çobanıñ** bu dağlarda ıssuz **başıña** ne **yapıyoñ** diyı (AAA:199). = **Sen kimin çobanıñ**, bu dağlarda ıssız **başına** ne **yapıyorsun**, diyor.

...gençler hep **añgaraya çañgırıya** daaldı gidiyo sâ sola (ÇANEA:105). = Gençler hep **Ankara'ya, Çankırı'ya** dağıldı gidiyor sağa sola.

3.3.2.4.8. m/ ñ değişimi

İncelenen bölgelerdeki örnekler şu şekildedir:

...ğayli **bilmiyoñ** hañgi şerinde babası gitdide elli gün durduydu (ÇORBA:76). = Gayrı **bilmiyorum** hangi şehrinde babası gitti de elli gün durmuştu.

...yétmiř altı **yaşındayıñ** ben (ÇORBA:78). = Yetmiş altı **yaşımdayım** ben.

3.3.2.4.9. n/m değişimi

İncelenen bölgelerdeki örnekler şu şekildedir:

...çocuğlar **istambulda** da vağ añağarede de vağ (ÇORBA:114). = Çocuklar **İstanbul'da** da var Ankara'da da var.

...sönadan hep **ombaşı, bimbaşı** oldula (ÇORİA:155). = Sonradan hep **onbaşı, binbaşı** oldular.

...bi başımıza **çember** aldıla (ÇORİA:167). = Bir başımıza **çenber** aldılar.

...içinde beş ğuruşluğlar **fēlam** böle bozuğ parağlar fēlan sēpeller ğelini indürüncüg (AMA:285). = İçinde beş kuruşluklar **falan** böyle bozuk paralar falan serperler gelini indirince.

...dúün eskiden üç gün sürüyödu, bi haşda sürüyödu, **om beş** gün sürüyödu (ÇANMA:277). = Düğün eskiden üç gün sürüyordu, bir hafta sürüyordu, **on beş** gün sürüyordu.

3.3.2.4.10. f/h, ğ değişimi

İncelenen bölgelerdeki örnekler şu şekildedir:

...vāz ediyo **mühdü** vāz (ÇORBA:89). = Vaaz ediyor **müftü** vaaz.

...oñil yòudu bènim göcam gètdi başga kıyde oñudu **oñäkene** ben gedemedim (AMA:178). = Okul yoktu benim kocam gitti başka köyde okudu **ufakken** ben gidemedim.

...şindig gümüş goruñ altun goruñ suyüñ içine **gahamızdan** ahdäruñ (AMA:281). = Şimdi gümüş koyarız, altın koyarız suyun içine **kafamızdan** aktarırız.

3.3.2.4.11. s/z değışimi

İncelenen bölgelerdeki örnekler şu şekildedir:

...**herkeziñ** çolu çocu var evinde (ÇORBA:83). = **Herkesin** çoluğu çocuğu var evinde.

...èveldeñ **zèfillig** varıdı (AMA:262). = Evveldeñ **sefillik** vardı.

...**zèbze** yapıyòs yiyeceg gadar (AMA:264). = **Sebze** yapıyoruz yiyecek kadar.

3.3.2.4.12. h/ ħ değışimi

İncelenen bölgelerdeki örnekler şu şekildedir:

...şu arħa ève **taħdalı** èvime (ÇORBA:120). = Şu arka eve **tahtalı** evime.

3.3.2.4.13. l/y değışimi

İncelenen bölgelerdeki örnekler şu şekildedir:

...èlli mılñon, kırk mılñon **nebiyim** ne (ÇORBA:82). = Elli milyon, kırk milyon **ne bileyim** ne.

3.3.2.4.14. ğ/ ñ değışimi

İncelenen bölgelerdeki örnekler şu şekildedir:

...dèrmende onca şiyu çekdúrmüş orda **yoñurmuş** orda bi külçe itdúrmüş dúñyalar bizim oldu (ÇORBA:108). = Değirmende onca şeyi çekirtmiş orada **yoğurmuş** orada bir külçe ettirmiş dünyalar bizim oldu.

...**eñer** bilseydim, giTdòm zaman o daşlardan getürüdüm (ÇORİA:152). = **Eğer** bilseydim, gittiğim zaman o taşlardan getirirdim.

3.3.2.4.15. k/ ñ değışimi

Çorum İskilip ağzında görülmektedir:

...ne biliyim diyom, insan **yoñsa** bişgún mü oluduk (ÇORÍA:131). = Ne bileyim diyorum, insan **yoksa** pişkin mi olurduk?

3.3.2.4.16. m/n değişimi

İncelenen bölgelerdeki örnekler şunlardır:

...**şindi** gine gelmiş (ÇORÍA:166). = **şimdi** yine gelmiş.

...ğoyún posdusuna yátırıyoduñ çocú ğoyún gibi **nazlım** oļsuñ déyiñ (AMA:273). = Koyun postuna yatırıyorduk çocuğu koyun gibi **mazlum** olsun diye.

...**pérşenbé** aşşamları yāni cumālıĥ diyohú pérşenbé aşşamları (AMA:298). = **Perşembe** akşamları yani cumalık diyoruz Perşembe akşamları.

...**şindi** de istemiyom (ÇANMA:290). = **şimdi** de istemiyorum.

...**şindiden** bahsideyin evelden mi (ÇANEA:111). = **şindiden** mi bahsedeyim evelden mi?

3.3.2.4.17. ğ/h değişimi

Çorum İskilip ve Çankırı Eldivan ağızlarında görölmektedir:

...çimentō alicāñ, **tuhla** alicāñ bi sürü (ÇORÍA:143). = Çimento alacaksın, **tuğla** alacaksın bir sürü.

...**KahaT** oynarlardı. paraynan gumar oynarlardı (ÇANEA:115). = **Kağıt** oynarlardı. Parayla kumar oynarlardı.

3.3.2.4.18. m/b değişimi

Çorum İskilip ağzında görölmektedir:

...kóyde tallalarım va. **abıcamın** ölu ekiy, yiy (ÇORÍA:169). = Köyde tarlalarım var. **Amcamın** oğlu ekiyor, yiyor.

3.3.2.4.19. v/m değişimi

Çorum İskilip ağzında görölmektedir:

...**merdimene** yoĥarı çıķdı (ÇORÍA:138). = **Merdivene** yukarı çıktı.

3.3.2.4.20. r/y değişimi

İncelenen bölgelerdeki örnekler şunlardır:

...**ceylannan** oluy emme (ÇORÍA:133). = **Cereyanla** oluyor ama.

...dağdan daşdan şahitlik olmaz. **iysandan** bul diye söyledi (AAA:224). = Dağdan taştan şahitlik olmaz. **İnsandan** bul, diye söyledi.

3.3.2.4.21. m/v değişimi

Amasya Merkez ağzında görölmektedir:

...benim yedi çocüm **mar** (AMA:281). = Benim yedi çocuğum **var**.

3.3.2.4.22. h/m değişimi

Amasya Merkez ağzında görölmektedir:

...bizim kóyde bi ğıS satıldı irelĭ ũn **memşirem** (AMA:233). = Bizim kóyde bir kız satıldı ileri gün (dünden önceki gün) **hemşirem**.

3.3.2.4.23. h/f değişimi

Amasya Merkez ağzında görölmektedir:

...**furmadan** va da her şey oľuyó yání yetiřiyó burda (AMA:240). = **Hurmadan** var da her şey oluyor yani yetişiyor burada.

...orda dāmadıñ elbisesini **föca** ğeydürü (AMA:300). = Orada damadın elbisesini **hoca** giydirir.

3.3.2.4.24. h/y değişimi

Amasya Merkez ağzında görölmektedir:

...**şayitin** birisi ahmet harpıtlı (AMA:161). = **şahitin** birisi Ahmet Harputlu.

...ezircan tabi çoğ ğüzel **şeyir** (AMA:322). = Erzincan tabii çok ğüzel **şehir**.

3.3.2.4.25. f/v değişimi

Amasya Merkez ağzında görölmektedir:

...dölabdan alıyoñ, ısıdıyoñ, vèriyoñ **misāviriñ** óüne (AMA:85). = Dolaptan alıyorsun, ısıtıyorsun, veriyorsun **misafirin** önüne.

3.3.2.4.26. n/y değişimi

Amasya Merkez ağzında görölmektedir:

...èvelden urbâ buldúysan bõle bi ğat ğeymiye ħah, öp **başıyíñ** úsdüne ğó (AMA:111). = Evvelden urba bulduysan böyle bir kat giymeye hah, öp **başının** üstüne koy.

3.3.2.4.27. k/y değişimi

Amasya Aydınca ağzında tek örnekte görölmektedir:

...**ayşam** oldu (AAA:223). = **Akşam** oldu.

3.3.2.4.28. ğ/y değişimi

Amasya Aydınca ağzında tek örnekte görölmektedir:

...ğurcúler bi **öylende** yemek yerkene bańıyolarki bi asger geliyi (AAA:237). = Gürcüler bir **öğlende** yemek yerken bakıyorlar ki bir asker geliyor.

3.3.2.4.29. ğ/v değişimi

Amasya Aydınca ve Çankırı Eldivan ağızlarında görölmektedir:

...doğruyu söylesem diyí, beni **dóĝeñ** diyí (AAA:200). = Doğruyu söylersem diyor, beni **döversin** diyor.

...bi albur iki **sõvan** gelürdü onun içine peynir gonurdu herkesi dõyuruduñ (ÇANE:130). = Bir kalbur iki **soĝan** gelirdi onun içine peynir konurdu herkesi doyururdun.

3.3.2.4.30. m/y değişimi

Amasya Aydınca ağzında tek örnekte görölmektedir:

...bi don bi **gõyne**k soyundum (AAA:242). = Bir don bir **gõmlek** soyundum.

3.3.2.5. Süreksizleşme

İncelenen bölgelerde çok yaygın değildir. Daha çok kişisel kullanım sonucu görölmektedir.

3.3.2.5.1. j/c değişimi

İncelenen bölgelerdeki örnekler şu şekildedir:

...otuS ay örda oğuldayıdım **candarma** er oğulunda (ÇORBA:122). = Otuz ay orada okuldaydım **jandarma** er okulunda.

...bütün **candarma** albayı, emniyet müdürü, atığ bu belediye başgannarınan tosdig oynuyödüm (AMA:258). = Bütün **jandarma** albayı, emniyet müdürü, artık bu belediye başkanlarıyla tostik (taşlarla oynanan bir çocuk oyunu) oynuyordum.

3.3.2.5.2. y/g değişimi

İncelenen bölgelerdeki örnekler şu şekildedir:

...ęız bacım oęuluń bayrā dıyom **ęine** ānamıyo (ÇORBA:131). = Kız bacım okulun bayrağı diyorum **yine** anlamıyor.

3.3.2.5.3. ř/ç değişimi

Amasya Merkez ağzında tek örnekte görölmektedir:

...işde bi **çey** cumā āyřamı yāni cuma āyřanı gēlin indürüler (AMA:129). = İşte bir **şey** Cuma akşamı yani Cuma akşamı gelin indirirler.

3.3.2.5.4. v/b değişimi

Amasya Merkez ağzınad tek örnekte görölmektedir:

...vallā ęızım **bardur** da ben bilemem (AMA:398). = Valla kızım **vardır** da ben bilemem.

3.3.2.5.5. f/b değişimi

Amasya Merkez ağzınad tek örnekte görölmektedir:

...**sıbir** doğiz (AAA:210). = **Sıfır** dokuz.

3.3.2.5.6. h/c değişimi

Amasya Merkez ağzında görölmektedir:

...şu **baccelerimiz** var (AMA:173). = şu **bahçelerimiz** var.

3.3.2.5.7. l/t değişimi

Amasya Merkez ağzınad tek örnekte görölmektedir:

...ben de **attun** dağınmadım da yóudı (AMA:281). = Ben de **altın** takınmadım da yoktu.

3.3.2.5.8. z/ç değişimi

Amasya Merkez ağzınad tek örnekte görölmektedir:

...yášın **aççuğ** böyüğ dedi işde oğumaş dediler gitmedüğ (AMA:208). = Yaşın **azıcık** büyük dedi işte okumaz dediler gitmedik.

3.3.2.5.9. z/ ğ değişimi

Amasya Merkez ağzınad tek örnekte görölmektedir:

...bu da aynı **köylüyüğ** (AMA:81). = Bu da aynı **köylüyüz**.

3.3.2.5.10. f/p değişimi

Çankırı Eldivan ağzında görölmektedir:

...seniñ gibi cağile/ben **ependim** diyemem (ÇANE:134). = Senin gibi cahile/Ben **efendim** diyemem.

...**pestivalde** bızak yarışı yapallardı (ÇANE:136). = **Festivalde** kızak yarışı yaparlardı.

3.4. Ünlü Uyumları

Türkiye Türkçesinde ünlü uyumları, “kalınlık-incelik” ve “düzlük-yuvarlaklık” olmak üzere iki ayrılır.

3.4.1. Kalınlık-incelik uyumu

Türkiye Türkçesinde bir kelimenin ilk hecesinde kalın ünlü varsa diğer heceler de kalın ünlüden devam eder.

Türkiye Türkçesinde bir kelimenin ilk hecesinde ince ünlü varsa diğer heceler de ince sıradan devam eder.

İncelenen bölge ağızlarında kalınlık-incelik uyumu yerleşmiş durumdadır. Yazı dilinde kalınlık-incelik uyumuna uymayan alıntı kelimelerin bölge ağızlarında uyuma girdikleri görülmüştür.

3.4.1.1. Alıntı Kelimelerde Kalınlık-İncelik Uyumu

İncelenen bölge ağızlarında alıntı kelimeler, ilerleyici ve gerileyici benzeşme yoluyla kalınlık-incelik uyumuna uydurulmuşlardır.

3.4.1.1.1. İlerleyici benzeşme

Çorum Bayat ağızındaki örnekler şunlardır:

...**bâçaları** ekiyoğ (ÇORBA:149). = **Bahçeleri** ekiyoruz.

...iki üç kere gèlillèrdi, vèrmezlerdi. yānı **ğıymata** gıstırılłardı gız evü (ÇORBA:168). = İki üç kere gelirlerdi, vermezlerdi. Yani **kıymete** kıstırırıldı kız evi.

...**vallağa** gitmeñ yārın dedim (ÇORBA:178). = **Vallahi** gitmeyin yarın dedim.

...şındi ikiñiz bi **dayrada** mı oğuyooñuz (ÇORBA:170). = Şimdi ikiniz bir **dairede** mi okuyorsunuz?

...**èrzülümde** mi oğuduñ (ÇORBA:167). = **Erzurum'da** mı okudun?

...şındi hèr şey deñiz **ğıymatı** yoğ (ÇORBA:108). = Şimdi her şey deniz, **kıymeti** yok.

...benim ortancıl ölüm bayatda ambulasıñ **şoforu** (ÇORBA:148). = Benim ortanca oğlum Bayat'ta ambulansın **şoförü**.

Çorum İskilip ağızındaki örnekler şunlardır:

...burda **serem** Tağa, serem Tağa, gurtulmadı (ÇORİA:126). = Burada **serum** taka serum taka kurtulmadı.

...**ayşabıla** va, onuñ gızını alın da giçiñ gidin (ÇORİA:127). = **Ayşe abla** var, onun kızını alın da geçin gidin.

...başının **tağgasını** şöyle uçurmuş (ÇORİA:105). = Başının **takkesini** şöyle uçurmuş.

...**dünyenin** samanı heç olmuş (ÇORİA:143). = **Dünyanın** samanı hiç olmuş.

...ev **zâbı** da beg iy dèl diyola (ÇORİA:119). = Ev **sahibi** de pek iyi değıl diyorlar.

Amasya Merkez ağızındaki örnekler şu şekildedir:

...óbúrsú gúndē duvā açmiyá **habar** veriyolarıdı (AMA:486). = Öbür gün de duvağı açmaya **haber** veriyorlardı.

...bāmız **bahÇamız** yoh̄ (AMA:363). = Bağımız **bahçemiz** yok.

...davul zurna çalar, o **vahıd** gızlar şöle cahıllar, gelinner şey geyellerdi (AMA:148). = Davul zurna çalar, o **vakit** kızlar şöyle cahiller, gelinler şey giyerlerdi.

...ben **fene** forslúm da bég kıótü dúşmüşüm buralara (AMA:484). = Ben **fena** forsluyum da pek kötü düşmüşüm buralara.

...mıhdar gétirse néymiş, **fiyeti** gıracámış (AMA:99). = Muhtar getirse neymiş, **fiyatı** kıracakmış.

Amasya Aydınca ağzındaki örnekler şunlardır:

...efendim geldi de baħdı **halıma** (AAA:214). = Efendim geldi de baktı **halime**.

...āniñ **habarı** yoh̄ tabi, uyyo (AAA:233). = Ağanın **haberi** yok tabii, uyuyor.

...āmat alaçam varıdı golcu (AAA:253). = **Ahmet** Alaçam vardı kolcu.

...şimdi ise bugúntki gúnümüzde **mevcüTdür** (AAA:221). = Şimdi ise bugúntkü gúnümüzde **mevcuttur**.

...iki biñ **liriye** tosunu dutduħ (AAA:252). = İki bin **liraya** tosunu tuttuk.

Çankırı ili ve yöresi ağzlarındaki örnekler şunlardır:

...ğonşunun bi çou, adam ölürse bu kıoy kaç hāneyse heb yemek o eve gótürürdü. zamanda. şindi öle dēl. şindi gıymalı, **zaabları** yapıyō (ÇANMA:299). = Komşunun bir çoğu, adam ölürse bu köy kaç haneysel hep yemek o eve gótürürdü zamanında. Şimdi öyle değil. Şimdi kıymalı, **sahipleri** yapıyor.

...bi lefha yazılı yā. hē, onu **tāħıb** et işde (ÇANMA:367). = Bir levha yazılı ya. He onu **takip** et işte.

...cümle āleme. hayırlı **nasıb**, hayırlı gazanç (ÇANMA:405). = Cümle aleme. Hayırlı **nasip**, hayırlı kazanç.

...iki bin **nüfus** (ÇANMA:407). = İki bin **nüfus**.

...ordan misāfiller gelürdü, o yandan. **veyehüt** o kıoylerden gelürdü misāfir dar **vahıtta** (ÇANMA:412). = Oradan misafirler gelirdi, o yandan. **Veyahut** o köylerden gelirdi misafir dar **vakitte**.

...deneyi, **rüzgernen** (ÇANMA:483). = Taneyi **rüzgarla**.

Çankırı Eldivan ağzındaki örnekler şu şekildedir:

...bu zāmāna **bağça** ekkeriS yavrum (ÇANEA:105). = Bu zamāna **bahçe** ekeriz yavrum.

...gelini de üç etek giydirdiğ atā bindiridiğ üstüne bi akça **patışkadan** bide onuñ üstüne şey kıvrak örterlerdi alır gelirler gelini (ÇANMA:106). = Gelini de üç etek giydiririz ata bindiririz üstüne bir akça **patiskadan** bir de onun üstüne şey kıvrak örterlerdi alır gelirler gelini.

...şindi en **fakırının** evi o zenginlerden iyi şükür (ÇANEA:112). = Şimdi en **fakirinin** evi o zenginlerden iyi şükür.

...**fasılya** işTe domatis (ÇANEA:166). = **Fasulye** işte domates.

...bí de yönetici olur **keñerinde** hani şöle giT bõle giT diyi óle seymen gótúrúler gelini evine (ÇANEA:167). = Bir de yönetici olur **kenarında** hani şöyle git böyle git diye öyle seymen götürürler gelinin evine.

3.4.1.1.2. Gerileyici benzeşme

Çorum Bayat ağzındaki örnekler şunlardır:

...bunuñ hanımı varıdı öldü **esgere** gitmeden eveli evlendiydi bundan bi çocuğ galdı (ÇORBA:114). = Bunun hanımı vardı öldü, **askere** gitmeden evvel evlenmişti bundan bir çocuk kaldı.

...**mārā ědiyoyñ** ellerde görduğçe (ÇORBA:72). = **Merak ediyorsun** ellerde gördükçe.

...ikisi añğarada çocuğlarıñ birisi tamam **ıstambılđa** oğuyo (ÇORBA:75). = İkisi Ankara'da çocukların, birisi tamam **İstanbul'da** okuyor.

...daha bekar gendi evlenmedi. **cuvarası** yoğ. işkisi yoğ (ÇORBA:78). = Daha bekar kendi evlenmedi. **Sigarası** yok, içkisi yok.

Çorum İskilip ağzındaki örnekler şunlardır:

...yõğarı bi **heteş** yağdım (ÇORİA:120). = Yukarı bir **ateş** yaktım.

...namaz gıldurula geline **ebdes** aldurula (ÇORİA:129). = Namaz kıldırırlar geline, **abdest** aldırırlar.

...dört göbeli va, üç **dene** de gızı varıdı (ÇORİA:134). = Dört göbeli (erkek çocuk) var, üç **tane** de kızı vardı.

Amasya Merkez ağzındaki örnekler şunlardır:

...seniñ şu **aşarbin** şeyinden renginden (AMA:220). = Senin şu **eşarbin** şeyinden, renginden.

...öndā sōna **nişanımız** oldu (AMA:270). = Ondā sonra **nişanımız** oldu.

...kõyde **zeten** herkez gendini tanı birbirni (AMA:325). = Köyde **zaten** herkes kendini tanır, birbirini.

...amasyanıñ şurda şe **türizim** var yá yávrum, orda oñúy yavrum (AMA:364). = Amasya'nın şurada şey **turizm** var ya yavrum, orada okuyor yavrum.

Amasya Aydınca ağzındaki örnekler şu şekildedir:

...yā cāriye diye bişey söylesem **cuvap** vèrürmüsün diyü (AAA:200). = Ya cariye diye bir şey söylesem **cevap** verir misin, diyor.

...Hacı Bekdaşı Veli Hağğa **muracaTda** bulundu (AAA:221). = Hacı Bektaş-ı Veli Hak'ka **müracaatta** bulundu.

...aynısı **davam** edèyo (AAA:222). = Aynısı **devam** ediyor.

...lan baba didim. nūfus **cuzdanı** kóyde ğalmıř ya didim (AAA:239). = Lan baba, dedim. Nūfus **cūzdanı** köyde kalmıř ya, dedim.

...**duynadan** almadım ben muradım (AAA:246). = **Dünyadan** almadım ben muradım.

...**ayvah** o kóyde ehtiyar var demişle (AAA:275). = **Eyvah** o köyde ihtiyar var, demişler.

Çankırı ili ve yöresi ağzlarındaki örnekler şu şekildedir:

...ama hırsızlığ bilmem şu, bu ólmazdı. **halal** ederdi (ÇANMA:281). = Ama hırsızlık bilmem şu bu ólmazdı. **Helal** ederdi.

...bi ğún sōna ordan çlıb da namazıñızı ğlıñ, **ebdesinizi** alıñ, ğaram yimeñ, şunu şunu etmen (ÇANMA:331). = Bir ğün sonra oradan çıkıp da namazınızı kılın, **abdestinizi** alın, haram yemeyin, şunu şunu etmeyin.

...zāte ilk yelleşenner bu **mühitler**, buralar (ÇANMA:343). = Zaten ilk yerleşenler bu **muhitler**, buralar.

...siñ siñ oynallardın, **eteř** yağallardın (ÇANMA:543). = Sin sin oynarlardı, **ateş** yakarlardı.

Çankırı Eldivan ağzındaki örnekler şunlardır:

...pusulalar gelinÇe āsamdan dāğulur o **eskerlere** (ÇANEA:124). = Pusulalar gelince akşamdan dağılır o **askerlere**.

...**sōhbeT** olur şeydeller eylenti olur (ÇANEA:125). = **Sohbet** olur şey ederler, eğlenti olur.

...ben **dene** üzerine çalışıyom (ÇANEA:126). = Ben **tane** üzerine çalışıyorum.

3.4.1.2. Kalınlık-İncelik Uyumunun Bozulması

İncelenen bölge ağzlarında kalınlık-incecik uyumu şimdiki zaman eki ile bozulabilmektedir:

...**ğörüyoğ** neydeli (ÇORBA:115). = Görüyoruz ne edelim?

...bízim şu torunda çorumda **çalışıyo** (ÇORBA:121). = Bizim şu torun da Çorum'da çalışıyor.

...büyüklerin ellēni **öPdürüyola** (ÇORİA:117). = Büyüklerin ellerini öptürüyorlar.

...tallıyo **gidiyoğ** (ÇORİA:117). = Tarlaya gidiyoruz.

...èveldēn ğarılar şöyle şuriyá üsd üsde üsd üsde yíyí **bilón** başğa yēllerden, áynı óña bēnzī (AMA:111). = Evvelden kadınlar şöyle şuraya üst üste üst üste yığıyor **bilyorsun** başka yerlerden, aynı ona benziyor.

...bòazköy ołarağdán **biliorım** ben (AMA:161). = Noğazköy olarak **biliorum** ben.

...ĝēçimimiz aħa reçbellik **yapiyoğ** yā (ÇANMA:282). = Geçimimiz aha rençberlik yapıyoruz ya.

...bu parayı **aliorım** (ÇANMA:287). = Bu parayı alıyorum.

...atmış dörd diyolar **bilméyoñ** (ÇANEA:108). = Atmış dört diyolar bilmiyorum.

-ki aitlik eki de incelenen bölgelerde bazı örneklerde uyuma girmez:

...şindi anasınıñ **ĝarnındaki** çocuğ hastalığlı çıñıyó (ÇORBA:124). = Şimdi annesinin karnındaki çocuk hastalıklı çıkıyor.

...bõñ şu **malinkini** alıyoğ, yarın şu malinkini alıyoğ (ÇORBA:179). = Bugün şu malinkini alıyoruz, yarın şu malinkini alıyoruz.

...**onunki** uyumadı (ÇORİA:120). = Onunki uyumadı.

...**òranıñki** yācıaptağ muğdarı ĝēçiyó, **bıranıñki** sarıĝıS (AMA:463). = Oranındaki Yağcıaptal muhtarı geçiyor, buranındaki Sarıkız.

-ken zarf fiil eki bölge ağızlarında kalınlık-incelik uyumuna aykırılık gösterebilir:

...üç aylıyken, dörd **aylıyken** óyle bañıyodu (ÇORBA:72). = Üç aylıkken, dört aylıkken óyle bakıyordu.

...**ufakene** yalın ayak ayakkabı nā ğarıyo (ÇORBA:95). = Ufakken yalın ayak, ayakkabı ne arıyor?

...biz **çocuşken** gece giderdük (ÇORİA:103). = Biz çocukken gece giderdik.

...ben üş tâne dóm etdim, óndan ĝırhım çıñınça işdé banyó **yáparken** banyómu yápiyódum (AMA:90). = Ben üç tane doğum ettim, ondan kırkım çıkınca işte banyo yaparken banyomu yapıyordum.

...su abu hortumdan şöyle bu şu sóannarı ne fēlan **sularken** kóğúnú sularsağ suluyóğ, yōsa sulamıyóğ (AMA:95). = Su aha bu hortumdan şöyle bu şu soğanları ne falan sularken kökünü sularsak suluyoruz, yoksa sulamıyoruz.

...**ufaken** bacāmızda don yoğudu (ÇANEA:140). = Ufakken bacağımızda don yoktu.

...adam saklıyo **saklerkene** yússúǵú górerse hemen sırtına sópayı indürü (ÇANEA:146-147). = Adam saklıyor, saklarken yüzüǵü görürse hemen sırtına sopayı indiriyor.

-gil eki bölge aǵızlarında kalınlık-incelik uyumunu bozabilir:

...**anamgil** vúrmediler (ÇORBA:103). = Annemgil vermediler.

...şu yapı o durduñuz yapı, benim **babamgiliñ** yapısı (ÇORBA:112). = Şu yapı o durduǵunuz yapı, benim babamgilin yapısı.

...burda ārpa, būday, **paǵlagillernen** geçinilir (ÇANMA:286). = Burada arpa, buǵday, baklagillerle geçinilir.

...çehiz vardı ammā **babasıgil** fākir idi (ÇANMA:298). = Çeyiz vardı ama babasıgil fakir idi.

...**ķaynımgilde** ben yazın onnarın davarını sāviriñ ben atmış yetmiş yüz o gadar yoķ (ÇANEA:108). = Kaynımgilde ben yazın onların davarını saǵıveririm ben altmış yetmiş yüz o kadar yok.

Ses düşmesi ve hece kaynaşması gibi olaylarla kalınlık-incelik uyumu bozulabilir:

...yanına **gídécām** (ÇORBA:130). = Yanına gideceğim.

...çeviremeyince **néydicāñ** açmayı bíliyoñ saul teşekkúr iderim (ÇORBA:140). = Çeviremeyince ne edeceksin açmayı biliyorum saǵ ol teşekkür ederim.

...üsTüne bi bıçaķ çekiyi. **kesecām, idicām, öldürecām** (ÇORİA:125). = Üstüne bir bıçaķ çekiyor. Keseceğim, edeceğim, öldüreceğim.

...**gélēnāmiz górenāmiz** buydu (AMA:276). = Geleneğimiz göreneğimiz buydu.

...nazar **dāmesiñ** nazarı çatlasıñ diyolar (AMA:341). = Nazar deǵmesin, nazarı çatlasın diyorlar.

...ħani bizler bilmiyoħ da. **dīcām**, ħadi õle dellerdı (ÇANMA:280). = Hani bizler bilmiyoruz da. Diyeceğim, hadi õyle derlerdi.

...**hökümete** verecāz (ÇANMA:280). = Hükümete vereceğiz.

“g, ğ, k, ñ” ünsüzleri, incelenen bölgelerdeki bazı örneklerde yanlarındaki ince ünlüleri kalınlaştırarak uyumu bozabilir:

...**kulünen** yurduķ (ÇORİA:103). = Külle yıkardık.

...o zaman bunnari imteana **garer** vèriyolar (AAA:211). = O zaman bunları imtihana karar veriyorlar.

...o sekiz gún sōna onu ğaşa **dókerüz**, laylanuñ üsdüne (ÇANMA:317). = O sekiz gün sonra onu kaşa dökeriz, naylonun üstüne.

...sen bi **górseñ**, çıhıb da gitmeyi istemezsin (ÇANMA:341). = Sen bir görseñ, çıkıp da gitmeyi istemezsin.

“y” ve “s” ünsüzlerinin inceltici etkisiyle kalınlık-incelik uyumu bozulabilir:

...eve **gomi**y, üstüne bi bıçak çekiyi (ÇORİA:125). = Eve koymuyor, üstüne bir bıçak çekiyor.

...ünüversite talebesiydi ya **mapisde** yaTmış geç gelmiş (ÇORİA:170). = Üniversite talebesiydi ya mahpus yatmış, geç gelmiş.

...bınna **áydınciyá**, şurda (AMA:281). = Bunlar Aydınıcı'ya şurada.

...amasyánın ğarataş köyü. **há**yir. Èvet (AMA:288). = Amasya'nın Karataş köyü. Hayır. Evet.

...ne **ánadiyin** áskerde, bolca sopa yedúk (ÇANMA:436). = Ne anlatayım askerde bolca sopa yedik.

...aylıh **aliyin** diyi (ÇANMA:512). = Aylık alıyorsun diyor.

“-ma” filimsi ekinden sonra gelen “y” sesi ünlü uyumunu bozabilir:

...biz buriyá **uyúmiyá** çıhıyóduğ (AMA:259). = Biz buraya uyumaya çıkıyorduk.

...şindi de o ana baba **ohutmiyé** verī baħıyón ki on iki yáşında ğaçmış (AMA:261). = Şimdi de o ana bana okutmaya veriyor bakıyorsun ki on iki yaşında kaçmış.

Şimdiki zaman ve gelecek zamanın olumsuz çekimlerinde kalınlık-incelik uyumu bozulabilir:

...gine de zararı **olmī** (AMA:261). = Yine de zararı olmuyor.

“ile” edatının etkisiyle kalınlık-incelik uyumu bozulabilir:

...at **arabasānan** ğetúródún (AMA:254). = At arabasıyla getirirdim.

...**tarzlarānan** hareketīnen şahşiyetīnen (AMA:257). = Tarzlarıyla, hareketiyle, şahsiyetiyle.

3.4.2. Düzlük-yuvarlaklık uyumu

Türkiye Türkçesinde; düz ünlülerden sonra düz ünlüler, yuvarlak ünlülerden sonra dar-yuvarlak ya da düz-geniş ünlüler gelebilir (Eker, 2021). Kalınlık-incelik uyumu gibi Türkçenin ilk dönemlerinden itibaren görülmez.

3.4.2.1. Düzlük-Yuvarlaklık Uyumunun Bozulması

Bazı örneklerde, Eski Anadolu Türkçesindeki yuvarlak ünlüler korunduğu için düzlük-yuvarlaklık uyumu bozulmuştur:

...ben **yalıñuzum** yávrum (ÇORBA:109). = Ben yalnızım yavrum.

...sırtımızda odun **gétürúrdük** işde (ÇORBA:175). = Sırtımızda odun getirirdik işte.

...önceden de varıdı émme şimdī **satun alıuyó**lar herkes (AMA:248). = Önceden de vardı ama şimdi satın alıyorlar herkes.

...yöh bizim zâmanımnda tam bënim asgellig **bütüyó**dun asgerlig düşdü (AMA:256). = Yok bizim zamanımızda tam benim askerlik bitiyordu askerlik düştü.

...onu gótúr düğüne **saçuluk** yap (AAA:198). = Onu götür düğüne saçılık yap.

...**altun, bilezüg** öteberi almiya (ÇANMA:330). = Altın, bilezik, öteberi almaya.

...ben size bi **ğaşuh** çorba göyüyün, gârniñizi doyurun (ÇANMA:459). = Ben size bir kaşık çorba koyayım, karnınızı doyurun.

...buraya bi **ğazuğ** dikerduk (ÇANEA:142). = Buraya bir kazık dikerdik.

...onnara dakallar **altun**, gúPe, ev eşyâsı ně_olursa geydürüz guşaturuz (ÇANEA:149). = Onlara takarlar altın, küpe, ev eşyası ne olursa giydiririz kuşatırız.

Görülen geçmiş zamanın birinci teklik-çokluk şahıs çekimlerinde düzlük-yuvarlaklık uyumu bozulabilmektedir:

...babam öldünde biz ufâdih **yétimidük** (ÇORBA:115). = Babam öldüğünde biz ufaktık, yetimdik.

...yöh **yápmaduğ** (AMA:250). = Yok yapmadık.

...yávrum geliyómuşuñuS bi kilo lohum püsgút ně gétüreydiñiz **acıhduğ** yérdüğ şurdā (AMA:269). = Yavrum geliyormuşsunuz bir kilo lokum, bisküvi falan getirseydiniz acıktık yerdik şurada.

...bu galeyı ben **yapdurdum** (AAA:208). = Bu kaleyi ben yaptırđım.

...biz **oynarduğ** (ÇANEA:120). = Biz oynardık.

...bi azan helva **çevrülürdü** (ÇANEA:130). = Bir kazan helva çevrilirdi.

Geniş zaman çekiminide düzlük-yuvarlaklık uyumu bozulabilmektedir:

...ihracād **gélürse** burda vériyöh (AMA:250). = İhracat gelirse burada veriyoruz.

...şindi ğız évine ğıniyá **gélüller** (AMA:253). = Şimdi kız evine kınaya gelirler.

...suyuma gider, su **getürün** (ÇANMA:415). = Suyuma gider, su getiririm.

...üş, dörd kişi yazar, ben de **çevürün** (ÇANMA:418). = Üç, dört kişi yazar; ben de çeviririm.

...askerler deliğanlılar gelen askerler hepsi bi **gelúr** kóye (ÇANEA:106). = Askerler, delikanlılar, gelen askerler hepsi bir gelir köye.

...**dikilür** kapınıñ õñe (ÇANEA:123). = Dikilir kapının önüne.

İncelenen bölge ağızlarında “-dir/-dır” eki yuvarlak şekilleriyle kullanılabilir:

...on **senedür** boşda orda (ÇORBA:74). = On senedir boşta orada.

...bu alide **bizdendür** ha (ÇORBA:111). = Bu Ali de bizdendir ha.

...iki **senedür** édiyöh yání (AMA:250). = İki senedir ediyoruz yani.

...gider saçını **yápdurur** ézelinden béri vardur (AMA:255). = Gider saçını yaptırır ezelden beri vardır.

...bi ayāmızı **gáldurur** (ÇANMA:375). = Bir ayağımızı kaldırır.

...onnā namāzı **gıldurdu**, işde ezen oğurdu (ÇANMA:433). = Onunla namazı kıldırdı, işte ezan okurdu.

İncelenen bölge ağızlarında isimden isim yapma ekleri “-lı/-li/-lu/-lü/-lık/-lik/-luk/-lük” ekleri uyuma girmeyebilir:

...onda sōna bi tenesi gārdaşınıñ en **azulusu** gārdaşınıñ bi tenesi dūn yapıyollarımış giderken düz yolda kóyüñ altında (ÇORBA:90). = Ondan sonra bir tanesi kardeşinin en azılısı kardeşinin bir tanesi düğün yapıyorlarmış giderken düz yolda köyün altında.

...aňgarada ölumuñ goñşuları varða keliniñ biri **galéycúqlü** (ÇORBA:161). = Ankara’da oğlumun komşuları var da gelinin biri Kalecikli.

...zéyneb çoban. élli ségiS. biralīm **amasyáluým** (AMA:294). = Zenep Çoban. Elli sekiz. Buralıyım, Amasyalıyım.

...atlara şey daħdılar ğırmızı ğırmızı eşap gibi ésgiden şöyle **allu yéstillú ğırmızılu** atlarıñ şuralarından daħalladı (AMA:310). = Atlara şey taktılar, kırmızı eşarp gibi eskiden şöyle allı, yeşilli, kırmızılı atların şuralarından takarlardı.

...düünnerde yāni gomposdu, pilaf, ğuru fasülle, bi de **datlu** (ÇANMA:406). = Düğünlerde yani komposto, pilav, kuru fasulye, bir de tatlı.

...zāten **ġarşuluħlu** evler (ÇANMA:541). = Zaten karşılıklı evler.

İncelenen bölge ağızlarında “-sız/-siz” yapım ekinin yuvarlak şekilleri görülebilmektedir:

...hayillıyse nasip étsiñ **hayırsuzüsa** étmesiñ (ÇORBA:76). = Hayırlıysa nasip etsin, hayırsızsa etmesin.

...iki sene asgérlik yapığ **deluğsuz** iki sene yapığ (ÇORBA:129). = İki sene askerlik yapığ, deliksiz iki sene yapığ.

...allah **gázasuS belásuS** yášamađ nasib étsiñ hadi (AMA:260). = Allah kazasız belasız yaşamak nasib etsin haydi.

...**haksuz** görerlerse vermezlerdi (ÇANMA:334). = Haksız görürlerse vermezlerdi.

...**çekirdeksüz** üzümderden (ÇANMA:381). = Çekirdeksiz üzümderden.

Bölge ağızlarında dudak ünsüzlerinden kaynaklanan yuvarlaklaşma görülebilmektedir:

...hepimiS bi kókúk **akrábaydı** ya abıca uşayduğ (ÇORBA:160). = Hepimiz bir kóküz akrabayığ ya amca uşayıdığ.

...**torbáluuyúđ** yá biS (AMA:121). = Torbalıyız ya biz.

...aç **dövâh** önceki dövâhlerden (AMA:144). = Al duvak, önceki duvaklardan.

İyelik ve belirtme ekleri bazı örneklerde yuvarlaklaşabilmektedir:

...**benüm** dolap arızalı mı nedür durıyo duıyo bi çatdan boşanıyo niye böylé ídiyo (ÇORBA:91). = Benim dolap arızalı mı nedir duruyor duruyor bir çat diye ses yapıp boşanıyor niye böyle ediyor?

3.5. Ünsüz Benzeşmeleri

Bir sözcükteki seslerin; oluşum noktası, nitelik veya nicelik bakımından birbirine benzemesidir (Eker, 2021). İncelenen bölge ağızlarında çokça karşımıza çıkmaktadır. İlerleyici ve gerileyici benzeşme olmak üzere iki başlıkta incelenmektedir.

3.5.1. İlerleyici benzeşme

Bir kelimedede bulunan iki ünsüzden birincisinin ikinciye kendisine benzetmesidir.

İncelenen bölgelerdeki örnekler şu şekildedir:

3.5.1.1. -nl->-nn- Değişimi

...**onnarında** anaları onnarı sevmiş (ÇORBA:98). = **Onların da** anneleri onları sevmiş.

...**gurbannar** olurum şurıya otur (ÇORBA:157). = **Kurbanlar** olurum şuraya otur.

...bizim **onnar** yödu (ÇORBA:168). = Bizim **onlar** yoktu.

...İşallah, ortalıa dillik **düzennik** verü (ÇORİA:170). = İnşallah ortalığa dirlik **düzenlik** verir.

...**gèlinnere de** (AMA:90). = **Gelinlere de**.

...**gúnnúg** yápiyólar (AMA:100). = **Günlük** yapıyorlar.

...gúnah **işleyenner** cehenneme (AAA:207). = Günah **işleyenler** cehenneme.

...**bunnar** da yola düzüliyo (AAA:211). = **Bunlar** da yola diziliyor.

...beyaz olur o **zamanneyin** taranası (ÇANMA:276). = Beyaz olur o **zamanların** tarhanası.

...**yannış** politiğası (ÇANMA:313). = **Yanlış** politikası.

...ben de gótürdüm órda durdum **yannarıñda** hepisiniñ (ÇANEA:107). = Ben de gótürdüm orada durdum yanlarında hepsinin.

...aynı zebze elmamız erimiz **onnarı** indiriyoz (ÇANEA:108). = Aynı sebze elmamız eriğimiz **onları** indiriyoruz.

3.5.1.2. -ly->-ll- Değişimi

...Kırk **míllon** nebiyim ne (ÇORBA:82). = Kırk **milyon** ne bileyim ne.

...**fasílle** gibi (ÇORBA:97). = **Fasulye** gibi.

...**fasille** bişiriyoduğ (ÇORİA:164). = Fasulye pişiriyorduk.

...her sene on **millara** (ÇANMA:341). = Her sene on **milyara**.

...masa, **sandalle** dolu içerde (ÇANMA:390). = Masa, **sandalye** dolu içeride.

3.5.1.3. -ls->-ss- Değişimi

...hayırlı **ossuñ** (ÇORBA:78). = Hayırlı **olsun**.

3.5.1.4. -zl->-zz- Değişimi

Amasya Merkez ağzında tek örnekte görülmektedir:

...**bizzer** çekiyóh ámme şimdikiler çekmiyö (AMA:365). = **Bizler** çekiyoruz ama şimdikiler çekmiyor.

3.5.1.5. -nr->-nn- Değişimi

...soñna efendim ben tek óküzü satdım (AAA:250). = **Sonra** efendim ben tek öküzü sattım.

3.5.1.6. -rm->-mm- Değişimi

...yimmi beş, otuz yumurta ğatıyoduğ (ÇANMA:297). = **Yirmi** beş, otuz yumurta katıyorduk.

3.5.2. Gerileyici benzeşme

Bir kelimedede bulunan iki ünsüzden ikincisinin birinciyi kendisine benzetmesidir.

İncelenen bölgelerdeki örnekler şu şekildedir:

3.5.2.1. -rl->-ll- Değişimi

...o göca **talılayı** (ÇORBA:85). = O koca **tarlayı**.

...hanı dır ya zālimiñ zulmü varısa mazlımı neyi var **diller** (ÇORBA:89). = Hani der ya:”Zalimin zulmü varsa mazlumun neyi var?” **derler**.

...öteberi **hazıllar** (ÇORİA:164). = Öteberi **hazırlar**.

...biri **sunğulluda** göcada (ÇORİA:168). = Biri **Sungurlu’da** kocada.

...sémäveller ğaynardı (AMA:138). = **Semaverler** kaynardı.

...mèzellúın bundaki bahçá bizim (AMA:154). = **Mezarlığın** buradaki bahçe bizim.

...baş ğedinci ayāñ ne hókmú oluğ **deller** (AAA:213). = Baş gidince ayağın ne hükmü olur, **derler**.

...hā babam bi zopıya **girişiyollar** (AAA:236). = Ha babam bir sopaya **girişiyorlar**.

...bebeklere dağım **alıllar** (ÇANMA:278). = Bebeklere takım **alırlar**.

...bi **tallada** on, on beş kişi bõle bõle gelirdi (ÇANMA:319). = Bir **tarlada** on, on beş kişi böyle böyle gelirdi.

...şindi **ihtiyalladım** (ÇANEA:105). = Şimdi **ihtiyarladım**.

...kóyü **gezeller** (ÇANEA:120). = Köyü **gezerler**.

3.5.2.2. -rn->-nn- Değişimi

...elbisesi **ğanni** pantul ceket (ÇORBA:117). = Elbisesi, **karnı**, pantolon, ceket...

...ğışbunnu var (ÇORBA:136). = **Kuşburnu** var.
...ğannımı doyuru (ÇORİA:168). = **Karnımı** doyurur.
...zunnası oluyū (AMA:171). = **Zurnası** oluyor.
...onuñ **bunnu** uzun (AMA:379). = Onun **burnu** uzun.
...ğanni şiş (AAA:228). = **Karnı** şiş.
...davul çalar **zunna** çalar (ÇANEA:154). = Davul çalar, **zurna** çalar.

3.5.2.3. -hm->-mm- Değişimi

...zāti bi teK ğardaşımız var **mèmmet** ā (ÇORBA:116). = Zaten bir tek kardeşimiz var: **Mehmet** Ağa.
...**mèmmet** de alğan. emekli olđı (AMA:207). = **Mehmet** de Alkan. Emekli oldu.
...**memmed** ali (ÇANMA:296). = **Mehmet** Ali.

3.5.2.4. -zs->-ss- Değişimi

...tohturuñ biri masadan **ğahmassıñ** yaşlısıñ diyo (ÇORBA:146). = Doktorun biri: "Masadan **kalkmazsın**, yaşlısın." diyor.
...**getümesse** isdemiye bile gitmezdi (ÇORİA:132). = **Getirmezse** istemeye bile gitmezdi.
...**almassañ** alma dedim (ÇORİA:137). = **Almazsan** alma, dedim.
...ğahve **bulamassam** çember içirim (AMA:420). = Kahve **bulamazsam** çember içirim.
...**ğarşılamassa** öğretmem diyo (AAA:208). = **Karşılamazsa** öğretmem, diyor.
...yāmur ney **yāmassa** o zaman gidib kēsiyolar (ÇANMA:283). = Yağmur falan **yağmazsa** o zaman gidip kesiyorlar.
...orda otuz iki tane aaç var, **sayamassıñ** yani (ÇANMA:302). = Orada otuz iki tane ağaç var, **sayamazsın** yani.

3.5.2.5. -zc->-cc- Değişimi

...ğayli onu **èccük** unuttum (ÇORBA:72). = Gayrı onu **azcık** unuttum.
...**eccük** baña kōmür viricāñ didim (ÇORİA:127). = **Azcık** bana kōmür vereceksin, dedim.

...fakir oldu mu **accıg** azıcık gısıyó tabi (AMA:464). = Fakir oldu mu **azcık** azıcık kısıyor tabii.

...onúda **eccük** böldün mü, o da yarma olur yani (ÇANMA:307). = Onu da **azcık** böldün mü, o da yarma olur yani.

...aħa orda **eccig** suyumuz var (ÇANMA:356). = Aha orada **azcık** suyumuz var.

3.5.2.6. -ğn->-nn- Değişimi

...**inne** ediyok geçmiyi diy (ÇORÍA:126). = **İgne** ediyoruz geçmiyor, diyor.

3.5.2.7. -ls->-ss- Değişimi

...**ossun** diy (ÇORÍA:126). = **Olsun**, diyor.

...ğoyún gibi mazlum **ossuñ** (AMA:90). = Koyun gibi mazlum **olsun**.

...şurda bir elma **ossa** da yesek (AAA:221). = Şurada bir elma **olsa** da yesek.

...vallaha töbeler **ossuñ** bóyle (AAA:263). = Vallahi tövbeler **olsun** böyle.

...allah ırāzı **ossuñ** (ÇANMA:280). = Allah razı **olsun**.

...allah rāzı **ossun** (ÇANEA:108). = Allah razı **olsun**.

...on tāne de avķat **gessē** yani boş çıkar (ÇANEA:119). = On tane de avukat **gelse** yani boş çıkar.

3.5.2.8. -ln->-nn- Değişimi

...**annı** deel o (ÇORÍA:167). = **Alnı** değil o.

...ğadir mevłam **annıma** yazdı (AMA:453). = Kadir Mevlam **alnımıza** yazdı.

...**onnarnan** da tanışıħ (AAA:254). = **Onlarla** da tanışık.

3.5.2.9. -nl->-ll- Değişimi

...**samallıķdan** gorħuyom (ÇORÍA:143). = **Samanlıktan** korkuyorum.

3.5.2.10. -kn->-nn- Değişimi

...**pinnik** mi neyse oruya gitmiş gibi (ÇORÍA:132). = **Piknik** mi neyse, oraya gitmiş gibi.

3.5.2.11. -nr->-rr- Değişimi

...öndan **sör**ra, ö zâmanda şindi de aynı var (AMA:162). = Ondan **son**ra, o zamanda şimdi de aynı var.

3.5.2.12. -cz->-zz- Değişimi

...ben **ezzâ**ne de gördüm (AMA:150). = Ben **eczane** de gördüm.

3.5.2.13. -şs->-ss- Değişimi

...óküzlerini **saTmıssıñ** (AAA:224). = Öküzlerini **satmışsın**.

3.5.2.14. -hç->-çç- Değişimi

...hadi gidelim **baççê** (ÇANMA:455). = Hadi gidelim **bahçeye**.

3.5.2.15. -ks->-ss- Değişimi

...tansiyonum **yüsseliyo** (ÇANE:174). = Tansiyonum **yükseliyor**.

...bi **yüssük** oyunu olurdu (ÇANE:190). = Bir **yüksük** oyunu olurdu.

3.5.2.16. -yl->-ll- Değişimi

...bi **şeller** hep yaparıs (ÇANE:105). = Bir **şeyler** hep yaparız.

3.6. Benzeşmezlik (Aykırılışma)

Aynı cins iki ünsüzden birinin, kakofoniye ortadan kaldırmak üzere başka bir sese dönüşmesidir (Eker, 2021). İncelenen bölge ağızlarında benzeşmeye göre daha az karşımıza çıkmaktadır.

İncelenen bölgelerdeki örnekler şu şekildedir:

...**başgan** ahrabamıSda (ÇORBA:86). = **Başkan** akrabamız da.

...āzlarımı **ġapatdım** (ÇORBA:92). = Ağzlarımı **kapattım**.

...bizim **bilāder**, gúccük bilāder, ġaravapuruñ dāmādı (ÇORĀA:149). = Bizim **birader**, küçük birader, Karavapur'un damadı.

...hadlar **ġeşdi** yá, su olmasa da oluyódu évelden (AMA:92). = Hatlar **geçti** ya, su olmasa da oluyordu evvelden.

...**sinópda** yá (AMA:201). = **Sinop'ta** ya.

...yav nası yaptıñ sen bu aliyi nasıl **kesdiñ** (AAA:210). = Ya nasıl yaptın, sen bu Ali'yi nasıl **kestin**?

...dēnek gider bidesini **yapdıri** (ÇANMA:535). = Dernek gider pidesini **yaptırır**.

...şimdi babası neyi mefād **étđi** (ÇANEA:107). = Şimdi babası falan **vefat etti**.

3.7. Göçüşme (Yer Deġiştirme)

Sözcük içindeki seslerin yer deġiştirilmesi olayıdır.

Çorum Bayat ağzındaki örnekler şu şekildedir:

...rabbim ben bu **nāletlere** elimi sūrtmeyim dídım (ÇORBA:88). = Rabbim ben bu **lanetlere** elimi sūrtmeyim, dedim.

...**çırpı** topluyoñ dēlledi baña árhadaşlar (ÇORBA:95). = **Çırpı** topluyorsun derlerdi bana arkadaşlar.

...**irelüyü** gēriyü bēk düşünemedúġ (ÇORBA:140). = **İleri** geriye pek düşünemedik.

...ipek efendiniñ **dēvrüşüyün** (ÇORBA:153). = İpek Efendinin **dervişiyim**.

...**melmeketiñ** néreydi nefşeer mi (ÇORBA:161). = **Memleketin** nereydi Nevşehir mi?

...**ceyēlan** gēlmeyince burıya su gıne gelmeS (ÇORBA:162). = **Cereyan** gelmeyince buraya su yine gelmez.

...bu dālarıñ **torpā** başġa, suyu başġa (ÇORBA:178). = Bu daġların **topraġı** başka, suyu başka.

...yalın ayaġ yalburda geziyoduġ açıġ **cılbaġ** (ÇORBA:179). = Yalın ayak yalburda geziyorduk açık, **çıplak**.

Çorum İskilip ağzındaki örnekler şu şekildedir:

...o çalmaları **kirpitleri** çabalallarıdı (ÇORĀA:96). = O çalmaları, **kibritleri** çabalarlardı.

...gelikene **lelebi** getürüle (ÇORĀA:96). = Gelirken **lelebi** getirirler.

...üç metreden **şavlar** géyerdi (ÇORÍA:104). = Üç metreden **şalvar** giyerdi.

...**tahranam** va (ÇORÍA:131). = **Tarhanam** var.

...hep çanak **çölmek** (ÇORÍA:151). = Hep çanak **çömlek**.

...ta **irelde** dikiliy (ÇORÍA:162). = Ta **ilerde** dikiliyor.

...şağın yüzünü **görseTme** (ÇORÍA:168). = Sakın yüzünü **gösterme**.

...benim adım **meyrem** (ÇORÍA:168). = Benim adım **Meryem**.

Amasya Merkez ağzındaki örnekler şu şekildedir:

...gazanda gaļuşa **burğul** atıyól (AMA:110). = Kazanda kalırsa **bulgur** atıyoruz.

...mayası gabarınca çörē yālayıb **tesPileri** buraruğ (AMA:141). = Mayası kabarıncı çöreği yağlayıp **tepsileri** burarız.

...bizde **ēski** elma dēnilen elma varıdı (AMA:156). = Bizde **ekşi** elma denilen elma vardı.

...düün saabınıñ bıççesine göre iki **ğıralnet** iki dāvól (AMA:161). = Düğün sahibinin bütçesine göre iki **klarnet**, iki davul.

...bi **tēpsig** gótúriyelár oriyá namaz gıliyólar (AMA:198). = Bir **tesbih** götürüyorlar oraya namaz kılıyorlar.

Amasya Aydınca ağzındaki örnekler şunlardır:

...**yanlız** fatma anamız imam hüseyin, imam hasan efendimiziñ yatmasını bekliyimus (AAA:198). = **Yalnız** Fatma annemiz İmam Hüseyin, İmam Hasan Efendimizin yatmasını bekliyormuş.

...hāzinede bi **lāhva** görüyü (AAA:208). = Hazinesinde bir **levha** görüyor.

...asgerim olduğuma **gablím** inandı (AAA:240). = Askerim olduğuma **kalbim** inandı.

...**duynadan** almadım ben muradı (AAA:246). = **Dünyadan** almadım ben muradım.

...**kevrán** yolu buradaymış (AAA:295). = **Kervan** yolu buradaymış.

Çankırı ili ve yöresi ağzlarındaki örnekler şu şekildedir:

...yourdliyo, **samırsaklıyo** (ÇANMA:327). = Yoğurtluyoruz, **sarımsaklıyoruz**.

...sabahleyin kuruşunıya gitdim, **dināyete** (ÇANMA:501). = Sabahleyin Kurşunlu'ya gittim, **diyanete**.

...anlatılan o **elviyā** işde (ÇANMA:547). = Anlatılan o **evliya** işte.

Çankırı Eldivan ağzındaki örnekler şunlardır:

...işTe bõle sóvan, **samırsak** (ÇANEA:162). = İşte böyle soğan, **sarımsak**.

...**ireli** geri işler yaparuz (ÇANEA:164). = **İleri** geri işler yaparız.

3.8. Ünsüz İkizleşmesi

Bir sözcükteki herhangi bir ünsüzün yan yana iki kez yer almasıdır (Eker, 2021).

Çorum Bayat ağzındaki ikizleşme örnekleri şu şekildedir:

...babası aňgarada çalışıyo **émme** eyi çarıp gelmeyince acıl gótüremiyoñ (ÇORBA:73). = Babası Ankara'da çalışıyor **ama** iyi çağırıp gelmeyince acil götüremiyorsun.

...hep̄isiniñ ayrı ayrı dërdü vağ. **heppisiniñ** (ÇORBA:76). = Hepsinin ayrı ayrı derdi var, **hepsinin**.

...beñ bi çay goyyum beş **dağğa** (ÇORBA:106). = Ben bir çay koyayım beş **dakika**.

...**máşşallah máşşalla** gurban oluyüm (ÇORBA:118). = **Maşallah maşallah**, kurban olayım.

...**éccúk** õñden git óle délleğ (ÇORBA:121). = **Azcık** önünden git, öyle derler.

...**gúççük** olanıñ yanına gıdiyom (ÇORBA:145). = **Küçük** oğlanın yanına gidiyorum.

Çorum İskilip ağzındaki örnekler şunlardır:

...**eşşēnen** guru yere vaduğ (ÇORİA:101). = **Eşekle** kuru yere vardık.

...dayımın evünde durduğ **aşşāda** (ÇORİA:125). = Dayımın evinde durduk **aşağıda**.

...**döşşēñ** üsdüne aTmıya para getürüle (ÇORİA:130). = **Döşeğın** üstüne atmaya para getirirler.

...**ğaddiyen** gonusmam (ÇORİA:153). = **Katiyyen** konuşmam.

Amasya Merkez ağzındaki örnekler şunlardır:

...bir̄inci **kúççúğ** gınā́eçesi, bēȳig gınā́eçesi neyse işde (AMA:103). = Birinci **küçük** kına gecesi, büyük kına gecesi neyse işte.

...atlar, **eşşekler** gáybođdu (AMA:231). = Atlar, **eşekler** kayboldu.

...**ğóccā** odun kəsiyóllar (AMA:231). = **Koca** odun kesiyorlar.

...ò **yánnı** batı **zatten** (AMA:395). = O **yanı** batı **zaten**.

Amasya Aydınca ağzındaki örnekler şu şekildedir:

...**aşşā** ova, ovada çadillar görúnyı (AAA:200). = **Aşağı** ova, ovada çadırlar görünüyor.

...**emme** bunnar gède gède bi yol ayırımına varıncı o múcâhit bu **yanna** sapiyo (AAA:204). = **Ama** bunlar gide gide bir yol ayırımına varınca o mücahit bu **yana** sapiyor.

...bu aşğın sinâmı yağdı **gédiyyo** (AAA:214). = Bu aşkın sinemi yaktı **gidiyor**.

...**döşşâ** yatdım (AAA:299). = **Döşeğe** yattım.

Çankırı ili ve yöresi ağızlarındaki örnekler şunlardır:

...**ekkiniñi**, arpañı neyse (ÇANMA:312). = **Ekinini**, arpanı neyse.

...ğuzusunu **sattiyo**, niye satsın (ÇANMA:336). = Kuzunu **satıyor**, niye satsın?

...sen kimsiñ yavrum. neyiñ nesisin. **Äfferin** (ÇANMA:340). = Sen kimsin yavrum? Neyin nesisin? **Aferin**.

...**ğaşşınan** oynardığ (ÇANMA:366). = **Kaşıkla** oynardık.

...**gēççimiz** işde burda (ÇANMA:402). = **Geçimimiz** işte burada.

...biz şehirli gibi **yaşşayoz** (ÇANMA:402). = Biz şehirli gibi **yaşıyoruz**.

...**şekker**, üzüm dādullā (ÇANMA:409). = **Şeker**, üzüm dağıtırlar.

...şindi şu **deppe** var ya tā uriya, oraniñ arkasına ev yapıliyo (ÇANMA:424). = Şimdi şu **tepe** var ya ta oraya, oranın arkasına ev yapılıyor.

...yuħa **āççiyoz** (ÇANMA:432). = Yufka **açıyoruz**.

...**nassı** tamamliyoñ ölüm sen, dedi (ÇANMA:513). = **Nasıl** tamamlıyorsun oğlum sen, dedi.

Çankırı Eldivan ağızındaki örnekler şu şekildedir:

...bu zāmana bağça **ekkeriS** yavrum (ÇANEA:105). = Bu zamana bahçe **ekeriz** yavrum.

...**eskillerden** davulcu getiridifk halay çekeşlerdi (ÇANEA:106). = **Eskilerden** davulcu getirirdik halay çekerlerdi.

...iki gabag soķuyoS. iki kelem **soķkuyoS** bunnarı yapıyoS (ÇANEA:136). = İki kabak söküyoruz. İki kelem **söküyoruz** bunları yapıyoruz.

...şu son **beşşige** didüm bilezük vereceñ öndüş didim (ÇANEA:171). = Şu son **beşige** dedim bilezik vereceksin ödünç dedim.

...ta **aşşâ** gidiyodúĶ (ÇANEA:172). = Ta **aşığı** gidiyorduk.

3.9. İkiz Ünlülerin Tekleşmesi

Bazı alınma kelimelerin özgün şekillerindeki ikiz ünsüzlerden birinin düşmesi olayıdır.

Çorum Bayat ağzında az sayıda görülmektedir:

...öyle diyodum **èveli** (ÇORBA:75). = Öyle diyordum **evvelden**.

...velā havle velā **güveti** illā billāh (ÇORBA:113). = Vela havle vela **kuvveti** illa billahi.

...**işşalah** allāh nasúb iderde gelür (ÇORBA:114). = **İnşallah** Allah nasip eder de gelir.

Çorum İskilip ağzında az sayıda örnekte görülmektedir:

...sabun **güvetine** ğar gibi lāp lap aşıy killeri böyle (ÇORİA:104). = Sabunun **kuvvetine** kar gibi lap lap aşıyor kirleri böyle.

...**tārus**, harb tatbīni yaPdıla (ÇORİA:170). = **Taarruz**, hap tatbikini yaptılar.

Amasya Merkez ağzında az sayıda örnekte karşımıza çıkmaktadır:

...**èvelce** anné baba ğarışmazdın (AMA:297). = **Evvelce** anne baba karışmazdı.

...ġel ğardaş ğörüşelīm **vala** (AMA:418). = Gel kardeş ğörüşelim **valla**.

...**muarem** ğurbanı (AMA:487). = **Muharrem** kurbanı.

Amasya Aydınca ağzındaki örnekler şu şekildedir:

...benim olacaġ **zannediyódum** (AAA:208). = Benim olacak **zannediyordum**.

...yā ali ölmeyi ğózũñ ónüne al ki **muafak** olasāñ diyo (AAA:209). = Ya Ali ölmeyi ğözünün önüne al ki **muvaffak** olasın, diyor.

...fāzla **tahāmül** édemiyi (AAA:213). = Fazla **tahammül** edemiyor.

...**mürüvet** diledi (AAA:216). = **Mürüvvet** diledi.

...**ġatiyen** bu iş olmaz dèdi (AAA:290). = **Katiyyen** bu iş olmaz, dedi.

...sōna **teyāreleri** hazılladıġ (AAA:301). = Sonra **tayyareleri** hazırladık.

Çankırı ili ve yöresi ağızlarında tek kelimedede görülmektedir:

...āskere gitmeden **eveli** burada bi sulama pırojesi var_ıdı (ÇANMA:286). = Askere gitmeden **evvel** burada bir sulama projesi vardı.

Çankırı Eldivan ağzında az sayıda örnekte görülmektedir:

...**èvèli** burda beş yüs davarı olan āġ var bu kóyde āġ varıdı (ÇANEA:112). = **Evvelden** burada beş yüz davarı olan ağa var bu köyde ağa vardı.

...verelim dīn **güvètine** muhammede selavad (ÇANEA:150). = Verelim din **kuvvetine** Muhammet'e salavat.

3.10. Hece Kaynaşması

Çorum Bayat ağzında “f, g, h, k, l, n, r, s, v, y,” ünsüzlerinin erimesiyle hece kaynaşması oluşmaktadır:

...suyuda canıñ istemeyince ná hal **içécēñ** (ÇORBA:94). = Suyu da canın istemeyince nasıl **içeceksin?**

...**irmāñ** kenerine yatırıver (ÇORBA:116). = **Irmağın** kenarına yatırıver.

...iyi **diycēñ** (ÇORBA:119). = İyi **diyeceksin**.

Çorum İskilip ağzında “g, ğ, h, k, n, r, v, y” ünsüzlerinin eriyerek kaybolmaları sonucu hece kaynaşması görülmektedir:

...**iküne** birden öteberi hazıllar (ÇORİA:164). = **İki güne** birden öteberi hazırlar.

...**paralānı, pullānı** vesin (ÇORİA:167). = **Paralarını, pullarını** versin.

...**esgisibi** ben herüfü görmedimki (ÇORİA:168). = **Eskisi gibi** ben herifi görmedim ki.

Amasya Merkez ağzında daha çok “ğ” ve “y” ünsüzlerinin erimesi sonucu oluşmaktadır:

...**börēn** de döşüyöñ, sôğannı bóreg ediyöñ (AMA:86). = **Böreğini** de döşüyorsun, soğanlı börek ediyorsun.

...ğırğ iki **döumlúm** (AMA:156). = Kırk iki **doğumluyum**.

...ğurban **öldüm** alıah (AMA:214). = Kurban **olduğum** Allah.

Amasya Aydınca ağzında “ğ, h, y, v” ünsüzlerinin erimesi sonucu görülmektedir:

...bi hurma **acında** bunu yağaladım (AAA:210). = Bir hurma **ağacında** bunu yakaladım.

...**nāyet** bu çarşıya soğuy dilkiyi (AAA:235). = **Nihayet** bu çarşıya sokuyor tilkiyi.

Çankırı ili ve yöresi ağızlarında “g, ğ, h, k, ñ, r, v, y” seslerinin erimesi sonucu ortaya çıkmaktadır:

...televizyona mı **çıkaracān** (ÇANMA:328). = Televizyona mı **çıkaracaksın?**

...seniñ **anlicān** bu işlē böle (ÇANMA:330). = Senin **anlayacağın** bu işler böyle.

...**ayāna** ayakkabı bulamazdın (ÇANMA:531). = **Ayağına** ayakkabı bulamazdın.

Çankırı Eldivan ağzında daha çok “ğ, h, y” seslerinin erimesi ile oluşmaktadır:

...**dēşik yemēmiz** var (ÇANEA:110). = **Değişik yemeğimiz** var.

...bi de **şēr** oyunu dirler kibar_oyunu dirler (ÇANEA:177). = Bir de **şehir** oyunu derler, kibar oyunu derler.

...valā **napiyım** şimdi on beş yaşımdayken duydun mu (ÇANEA:195). = Vallahi **ne yapayım** şimdi on beş yaşımdayken duydun mu?

3.11. Hece Düşmesi

Üç veya daha fazla heceli kelimelerde orta hecenin düşmesi olayıdır.

Belirtme hâl eki alan kelimelerde hece düşmesi görülmektedir:

...ā biriyada **çaydannī** vurdu (ÇORBA:93). = Aha buraya da **çaydanlığı** vurdu.

...çèktí **çèkéçā** ğaldī (ÇORBA:108). = Çekti **çekeceği** kaldı.

...ġapī ğapatmaġ ğız evinde (AMA:254). = **Kapıyı** kapatmayız kız evinde.

İyelik eki bulunan kelimelerde görülebilmektedir:

...oġuluñ **bayrā** díyom ġíne ānamíyo (ÇORBA:131). = Okulun **bayrağı** diyorum yine anlamıyor.

...şindi sālīġ **ocāñ** var (ÇORBA:161). = Şimdi sağlık **ocağın** var.

...mëndil daġallardı atın **ġulānīñ** dibine (AMA:83). = mendil takarlardı atın **kulağının** dibine.

Cevher fiilinin düştüğü kelimelerde görülebilmektedir:

...şindi bugún oduna **gidecēdim** gitmedim (ÇORBA:110). = Şimdi bugün oduna **gidecektim** gitmedim.

...o öldü bende **ólecādim** (ÇORBA:117). = O öldü ben de **ölecektim**.

“gibi” edatı eklediğinde görülebilmektedir:

...şindikībi ġızlar diyékíne hatırlanma (ÇORBA:83). = **Şimdiki gibi** kızlar diye hatırlanma.

...şindikībi déül (AMA:193). = **Şimdiki gibi** değil.

Bazı örneklerde “kadar” kelimesi düşmektedir:

...şu ādar para (ÇORBA:82). = **Şu kadar** para.

...biz **varanādar** ayaġda górelim diyolaġ (ÇORBA:83). = Biz **varana kadar** ayakta görelim diyorlar.

...atuġ **óadar** ólaçaġ (AMA:207). = Artık **o kadar** olacak.

Çorum Bayat ve İskilip ağzlarında sistemli olarak “götür” kelimesine ek geldiği zaman “-ür” ekinin düştüğü görülmektedir:

...babam ólüncek ġardaşları ġomadı **gótdü** (ÇORBA:95). = Babam ölünce kardeşleri koymadı **götürdü**.

...geri **gdler** (ÇORBA:117). = Geri **grdler**.

...isdambula **gdyd** (ORA:119). = İstanbul'a **grdyd**.

SONUÇ

Çorum İskilip ve Bayat ağızları incelendiğinde, Türkiye Türkçesindeki ünlülere ek olarak benzer sayıda ünlü çeşitliliği gözlemlenmiştir. İskilip ağızında aslî uzun ünlüye rastlanılmamış, Bayat ağızında ise aslî uzun ünlü örnekleri tespit edilmiştir. İki ilçe ağızında da hece kaynaşması ve ünsüz düşmesi sonucu oluşmuş uzun ünlü örnekleri görülmüştür. Buna ek olarak İskilip ağızında alınma kelimelerde ve vurgu ve tonlamaya bağlı uzun ünlü örneklerine de rastlanılmıştır.

Türkiye Türkçesindeki ünsüz varlığına ek olarak Bayat ağızında, İskilip ağızına göre daha fazla sayıda ünsüz tespit edilmiştir.

Çorum Bayat ve İskilip ağızlarında; ünlü türemesi örneklerine kelime başında, çift ünsüz arasında, kelimelerin aslî şekillerini korudukları örneklerde rastlanılmıştır. Bunun dışında Bayat ağızında fillerin birleşik zaman çekimlerinde ve orta hecenin vurgulandığı örneklerde de ünlü türemesi tespit edilmiştir. İskilip ağızında kelime sonunda sadece –iken zarf fiil eki alan kelimelerde ünlü türemesi görülmüştür. Ünsüz türemesi örnekleri Bayat ve İskilip ağızlarında az sayıda tespit edilmiştir.

Çorum Bayat ve İskilip ağızlarında, ünlü düşmesi örnekleri ortak olarak orta hecenin düştüğü durumlarda görülmüştür. Buna ek olarak Bayat ağızında; ile edatının ekleşmesi sonucu, ek fiillerde, ulamalarda ve hece kaynaşması yoluyla da ünlü düşmesi örnekleri tespit edilmiştir. İskilip ağızında ile ünlü ile biten bir kelimenin ünlü ile başlayan bir kelimeye bağlanması sonucu da ünlü düşmesine rastlanılmıştır. Ünsüz düşmesi örnekleri, Bayat ağızında daha çok kelime ortasında görülürken İskilip ağızında kelime ortası ve sonunda tespit edilmiştir.

Kalın ünlülerin incilmesi, ince ünlülerin kalınlaşması, düz ünlülerin yuvarlaklaşması ve geniş ünlülerin daralması ses olayları Bayat ağızında, İskilip ağızına göre daha fazla görülmüştür. Yuvarlak ünlülerin düzleşmesi ile dar ünlülerin genişlemesi olayları ise İskilip ağızında, Bayat ağızına göre fazla sayıdadır.

Ötümlüleşme örnekleri; kelime başında Bayat ağızında, kelime sonunda ise İskilip ağızında daha fazla tespit edilmiştir. Ötümsüzleşme ise iki ilçede de kelime başında, ortasında ve sonunda eşit sayıda görülmüştür. Süreklileşme, süreksizleşme ve sürekli ünsüzler arasındaki değişimler Bayat ağızında, İskilip ağızına göre fazla sayıdadır.

Çorum Bayat ve İskilip ağızlarında alıntı kelimeler, ilerleyici ve gerileyici benzeşme yoluyla kalınlık-incelik uyumuna uydurulmuşlardır. Bayat ve İskilip ağızlarında kalınlık-incelik uyumunun; şimdiki zaman, -ki aitlik, -ken zarf fiil ve –gil ekleri ile bozulduğu tespit edilmiştir. Ses düşmesi ve hece kaynaşması yoluyla da yöre ağızlarında kalınlık-incelik uyumu bozulabilmektedir. Bayat ağızında; Eski Anadolu Türkçesindeki yuvarlak ünlülerin korunması

sonucu, görülen geçmiş zaman ekinin 1. teklik ve çokluk çekimlerinde, -dır/-dir/-lı/-li/-lık/-lik/-sız/-siz ekleri ile düzlük-yuvarlaklık uyumunun bozulduğu tespit edilmiştir.

Gerileyici ve ilerleyici benzeşme yoluyla oluşmuş ünsüz benzeşmesi örnekleri, Çorum İskilip ve Bayat ağızlarında görülmektedir. Yine yörede benzeşmezlik, göçüşme, ikizleşme, tekleşme ve hece kaynaşması ses olayları da görülmektedir. Hece düşmesi ise Bayat ağızında tespit edilmiştir.

Amasya Merkez ve Aydınca ağızları incelendiğinde, Türkiye Türkçesindeki ünlülere ek olarak benzer sayıda ve örnekte ünlü çeşitliliği tespit edilmiştir. Amasya Merkez ağızında aslî uzun ünlüye sadece yıka- fiilinde rastlanırken Aydınca ağızında aslî uzun ünlü görülmemiştir. Amasya Merkez ve Aydınca ağızlarında; hece kaynaşması ve ünsüz düşmesi yoluyla oluşmuş ikincil uzun ünlüler tespit edilmiştir. Hece düşmesi ile oluşmuş ikincil uzun ünlüler Amasya Merkez ağızında görülürken alınma kelimelerde ve vurgu yoluyla oluşan ikincil uzun ünlüler ise Aydınca ağızında tespit edilmiştir.

Türkiye Türkçesindeki ünsüz varlığına ek olarak Amasya Merkez ve Aydınca ağızlarında benzer sayıda ünsüz görülmüştür.

Amasya Merkez ve Aydınca ağızlarında ünlü türemesi; kelime başında, yan yana gelen iki ünsüz arasında, -ken zarf fiil eki alan kelimelerde ortak olarak görülmektedir. Buna ek olarak Amasya Merkez ağızında kelime sonunda ve ek fiillerde de ünlü türemesi görülebilmektedir. Aydınca ağızında ise ayrılma hâli ekinin yaklaşma hâli ekiyle kaynaşarak zarf fiile eklenmesi ile ve -ca/-ce eki alan kelimelerde ünlü türemesi tespit edilmiştir. Amasya Merkez ağızında ünsüz türemesi daha çok kişisel söyleyiş farklılıkları sonucu görülürken Aydınca ağızında az sayıda ünsüz türemesi örneği kelime ortasında ve sonunda görülmüştür.

Amasya Merkez ve Aydınca ağızlarında, vurgusuz orta hecenin düşmesi sonucu ve belirtme hâli eki alan kelimelerde ünlü düşmesi tespit edilmiştir. Buna ek olarak Amasya ağızında ile edatının ekleşmesi sonucu da ünlü düşmesine rastlanılmıştır. Aydınca ağızında ise 3. kişi iyelik eki alan kelimelerde, ünlü ile biten bir kelimenin ünlü ile başlayan bir kelime ile karşılaşması sonucu ve gibi edatının ünlü ile biten bir kelimedenden sonra geldiği durumlarda da ünlü düşmesi görülmüştür. Ünsüz düşmesi örnekleri Amasya Merkez ağızında kelime başında, ortasında ve sonunda tespit edilirken Aydınca ağızında ünsüz düşmeleri çoğunlukla kelime ortasında görülmüştür.

Kalın ünlülerin incilmesi, ince ünlülerin kalınlaşması, düz ünlülerin yuvarlaklaşması, geniş ünlülerin daralması ve dar ünlülerin genişlemesi olayları; Amasya Merkez ağızında Aydınca'ya göre daha fazla tespit edilmiştir. Yuvarlak ünlülerin düzleşmesi olayı ise iki ağız yöresinde eşit sayıda örnekte görülmüştür.

Ötümlüleşme örnekleri kelime ortasında Amasya Merkez ağızında fazla iken kelime sonunda ise Aydınca ağızında daha fazladır. Kelime ortasında ötümlüleşme ise eşit sayıda tespit

edilmiştir. Ötümsüzleşme örneklerine kelime başında ve sonunda iki ağızda da eşit sayıda örnekte rastlanılmıştır. Kelime ortasında ötümsüzleşme ise Amasya Merkez ağızında daha fazla görülmüştür. Süreklileşme, süreksizleşme ve sürekli ünsüzler arasındaki değişimler Amasya Merkez ağızında, Aydınca ağızına göre fazla sayıdadır.

Amasya Merkez ve Aydınca ağızlarında alıntı kelimeler, ilerleyici ve gerileyici benzeşme yoluyla kalınlık-incelik uyumuna uydurulmuşlardır. Amasya Merkez ağızında; şimdiki zaman eki ile, -ki aitlik ve -ken zarf fiil eklerinin bulunduğu kelimelerde, ses düşmesi ve hece düşmesi yoluyla, “y” ve “s” ünsüzlerinin inceltici etkisiyle kalınlık-incelik uyumunun bozulabildiği tespit edilmiştir. Aydınca ağızında ise “g, ğ, k, ñ” ünsüzlerinin bazı örneklerde yanlarındaki ince ünlüleri kalınlaştırmasıyla kalınlık-incelik uyumunun bozulduğu görülmüştür. Amasya Merkez ve Aydınca ağızlarında, Eski Anadolu Türkçesindeki yuvarlak ünlüler korunduğu için düzlük-yuvarlaklık uyumu bozulmuştur. Ayrıca bu iki ağızda görülen geçmiş zamanın birinci teklik-çokluk şahıs çekimlerinde de düzlük-yuvarlaklık uyumunun bozulduğu tespit edilmiştir. Buna ek olarak Amasya Merkez ağızında geniş zaman çekiminde, “-dir/-dır” ekinin yuvarlak şekilleriyle kullanılması sonucu, isimden isim yapma eklerinin “-lı/-li/-lu/-lü/-lık/-lik/-luk/-lük” ekleri ile uyuma girmemesi sebebiyle ve dudak ünsüzlerinden kaynaklanan yuvarlaklaşma ile düzlük-yuvarlaklık uyumunun bozulduğu görülmüştür.

Gerileyici ve ilerleyici benzeşme yoluyla oluşmuş ünsüz benzeşmesi örnekleri, Amasya Merkez ve Aydınca ağızlarında tespit edilmiştir. Bu iki ağızda benzeşmezlik, göçüşme, ikizleşme, tekleşme ve hece kaynaşması ses olayları da görülmektedir. Hece düşmesi ise Amasya Merkez ağızında tespit edilmiştir.

Çankırı ili ve yöresi ağızlarında, Çankırı Eldivan ağızına göre Türkiye Türkçesi ünlü varlığına ek olarak daha fazla sayıda ünlü çeşitliliği gözlemlenmiştir. Çankırı ili ve yöresi ağızlarında aslı uzun ünlü örnekleri tespit edilirken Eldivan ağızında aslı uzun ünlüler görülmemiştir. Çankırı ili ve yöresi ağızları ile Çankırı Eldivan ağızında ikincil uzun ünlü örnekleri; ünsüz düşmesiyle, alınma kelimelerde, vurgu ve tonlama sonucunda tespit edilmiştir. Hece kaynaşması sonucu oluşan ikincil uzun ünlüler Çankırı ili ve yöresinde görülürken hece düşmesi ile gerçekleşmiş ikincil uzun ünlüler Eldivan ağızında görülmüştür.

Çankırı ili ve yöresi ağızlarında Türkiye Türkçesindeki ünsüz varlığına ek olarak çok sayıda ünsüz tespit edilirken Eldivan ağızında sadece beş adet ünsüz görülmüştür.

Çankırı ili ve yöresi ile Eldivan ağızlarında ünlü türemesi; kelime başında iç seste, -ken zarf fiil eki alan kelimelerde ortak olarak tespit edilmiştir. Çankırı ili ve yöresinde ünsüz türemesi genellikle kelime sonunda görülürken Eldivan ağızında ünsüz türemesine tek örnekte rastlanılmıştır.

Çankırı ili ve yöresi ağızında üç veya daha çok heceli sözcüklerde iç seste akıcı veya yarı ünlü durumundaki bir ünsüz ile akıcı, yarı ünlü, sızıcı veya süreksiz ünsüzlerden birinin arasında bulunan ve açık bir heceden sonra gelen, dar açık hece ünlüleri genellikle düşmüştür. Ayrıca

Çankırı ili ve yöresi ağızlarında alınma kelimelerde iç seste yan yana bulunan iki ünlüden birisinin ve ünlü ile biten bir kelimenin, ünlü ile başlayan bir kelimeye bağlanmasıyla ilk kelimenin son ünlüsünün düştüğü tespit edilmiştir. Çankırı Eldivan ağızında ise vurgulanmayan orta hecenin düştüğü görülmüştür. Yine Eldivan ağızında bazı örneklerde geniş ünlülerin ilk önce daraldığı, daha sonra düştüğü gözlemlenmiştir. Çankırı ili ve yöresi ağızlarında ünsüz düşmesi kelime başında, içinde ve sonunda görülmüştür. Çankırı Eldivan ağızında ise ünsüz düşmesine genellikle kelime ortasında, bazen de kelime sonunda rastlanılmıştır.

Kalın ünlülerin incilmesi ve yuvarlak ünlülerin düzleşmesi ses olayları Çankırı ili ve yöresi ağızlarında Eldivan ağızına göre daha fazladır. İnce ünlülerin kalınlaşması olayı ise eşit sayıda örnekte tespit edilmiştir. Düz ünlülerin yuvarlaklaşması, geniş ünlülerin daralması ve dar ünlülerin genişlemesi olayları sadece Çankırı ili ve yöresi ağızlarında gözlemlenmiştir.

Ötümlüleşme örnekleri Çankırı ili ve yöresi ağızları ile Eldivan ağızında; kelime başında, ortasında ve sonunda eşit sayıda tespit edilmiştir. Ötümsüzleşme örnekleri ise kelime başında, ortasında ve sonunda; Çankırı ili ve yöresi ağızlarında Eldivan'a göre daha fazla gözlemlenmiştir. Süreklileşme, süreksizleşme ve sürekli ünsüzler arasındaki değişimler Çankırı ili ve yöresi ağızlarında, Eldivan ağızına göre fazla sayıdadır.

Çankırı ili ve yöresi ile Eldivan ağızlarında alıntı kelimeler, ilerleyici ve gerileyici benzeşme yoluyla kalınlık-incelik uyumuna uydurulmuşlardır. Çankırı ili ve yöresi ağızları ile Eldivan ağızında kalınlık-incelik uyumunun; şimdiki zaman ve "-gil" ekleri ile bozulduğu tespit edilmiştir. Buna ek olarak Çankırı ili ve yöresi ağızlarında kalınlık-incelik uyumu; ses düşmesi ve hece kaynaşması sonucu, "y" ve "s" ünsüzlerinin inceltici etkisi, "g, ğ, k, ñ" ünsüzlerinin bazı örneklerde yanlarındaki ince ünlüleri kalınlaştırmasıyla bozulmuştur. "-ki" eki alan bazı örneklerde ise Eldivan ağızına kalınlık-incelik uyumunun bozulabildiği tespit edilmiştir. Eski Anadolu Türkçesindeki yuvarlak ünlüler korunması sebebiyle ve görülen geçmiş zamanın birinci teklik-çokluk şahıs çekimlerinde düzlük-yuvarlaklık uyumunun bu yörede bozulduğu görülmüştür. Buna ek olarak Çankırı ili ve yöresi ağızlarında "-dir/-dır" ekinin yuvarlak şekilleriyle kullanılması, isimden isim yapma eklerinin "-lı/-li/-lu/-lü/-lık/-lik/-luk/-lük" ekleriyle uyuma girmemesi ve "-sız/-siz" yapım ekinin yuvarlak şekillerinin görülmesi sebebiyle düzlük-yuvarlaklık uyumunun bozulduğu da tespit edilmiştir.

Çankırı ili ve yöresi ağızları ile Eldivan ağızında ilerleyici ve gerileyici benzeşme yoluyla oluşmuş ünsüz benzeşmesi örneklerine rastlanılmıştır. Benzeşmezlik, göçüşme, ikizleşme, tekleşme ve hece kaynaşması örnekleri de hem Çankırı ili ve yöresi hem de Eldivan ağızlarında tespit edilmiştir.

İncelenen bütün ağız bölgelerinde tespit edilen benzerlikler şunlardır:

1. "à, á, â, ê, í, ó, ô, ú" ünlüleri incelenen tüm ağızlarda tespit edilmiştir. Bu ünlülerin Türkiye Türkçesi ağızlarında var olduğu bilinmektedir (Sağır, 2008).

2. İkincil uzun ünlüler, incelenen bölgelerin tamamında tespit edilmiştir. İkincil uzun ünlüler, dillerin bilinen ilk örnekleri itibariyle uzun olmadıkları hâlde, daha sonraki dönemlerde ünsüz düşmesi, ünsüz erimesi, ünlü birleşmesi ve hece kaynaşması gibi sebeplerle uzamış olan ünlülerdir. İkincil uzun ünlüler, aslî şekiller olmadıkları için zamanla kısalarak normal ünlülere dönüşürler (Buran, 2006). Ancak incelenen bölgelerde bu dönüşüm henüz tamamlanmamıştır.
3. İncelenen bölgelerin hepsinde “ñ” ve “h” ünsüzlerinin sık kullanıldığı tespit edilmiştir. Batı Grubu ağızlarının karakteristik özelliği olarak “ñ” ve “h” ünsüzlerinin incelenen bölge ağızlarında korunduğu bilinmektedir (Karahan, 2022). “h” sesinin aslî uzun ünsüz olarak korunduğu sözcüklerin yanında değişime bağlı olarak ortaya çıktığı durumlar da ağızlarda sıkça görülmektedir (Oğuz Kabadayı, 2024).
4. İncelenen ağız bölgelerinde ünlü türemesi en yaygın ses olaylarından ve kelime başında, ortasında ve sonunda tespit edilmiştir. Anadolu ağızlarında ünlü düşmesinden çok ünlü türemesi görülmektedir. Türetilen bu ünlü ve ünsüzler yardımıyla Türkçeye aykırı heceleşme biçimleri giderilerek kolay söyleyiş sağlanmaktadır (Sağır, 2002).
5. Çorum, Çankırı ve Amasya yörelerinde incelenen ağızların tamamında az da olsa ünsüz türemesine rastlanılmıştır.
6. İncelenen bölge ağızlarında genellikle kelime başında -m ve -n türemesi görülmemiştir.
7. İncelenen bölgelerde ünlü düşmesine genellikle ekleşme sonucunda rastlanılmıştır. Ayrıca bu bölgelerde orta hecenin düştüğü örnekler de vardır.
8. Ünsüz düşmesi örnekleri incelenen bölgelerde genellikle kelime ortasında tespit edilmiştir r- ünsüzünün ise kelime sonunda şimdiki zamanın üçüncü kişisi çekiminde ve karakteristik özellik olarak söylenmemesi sebebiyle genellikle düştüğü görülmüştür (Karahan, 2022).
9. Kelime sonunda -l düşmesi tüm örneklerde “nasıl” sözcüğünde görülmüştür.
10. S- düşmesi incelenen bölgelerde, duyulan geçmiş zamanın ikinci tekil kişi çekiminde tespit edilmiştir.
11. İncelenen bölgelerde t- düşmesine alıntı kelimelerde kelime sonunda rastlanılmıştır.
12. İncelenen bölgelerde z- düşmesi, olumsuzluk eki alan kelimelerde karşımıza çıkmıştır.
13. Kalın ünlülerim incelenmesi yoluyla oluşmuş “a>e” ve “a>á” ses değişimleri, bölgelerin tamamında tespit edilmiştir.
14. İnce ünlülerin kalınlaşması yoluyla oluşmuş “i/ı”, “i/ı”, “ö/ó” ve “e/a” ses değişimleri, bütün bölgelerde görülmüştür. “e/a” değişiminin görüldüğü ağızlarda özellikle şahıs eki almış gelecek zaman eklerinde kurallı bir ünlü kalınlaşması dikkati çekmektedir (Karahan, 2022).
15. Yuvarlak ünlülerin düzleşmesi yoluyla oluşmuş “u/ı” ses değişimi, incelenen bölgelerin tamamında tespit edilmiştir.
16. Kelime başında “t/d” değişimi, incelenen bölgelerin hepsinde sistemli olarak tespit edilmiştir. Bugüne kadar yapılan çalışmalarda Eski Anadolu Türkçesinde ince sıradan

kelimelerde kelime başı “t/d” değişiminin gerçekleştiği, kalın sıradan kelimelerde ise kelime başı t- ünsüzünün daha çok korunduğu görüşü yaygındır (Akca, 2017).

17. Kelime başındaki “p” sesi sonradan oluştuğu için incelenen ağız bölgelerinde genellikle ötümlüleşmiştir.
18. İncelenen bölge ağızlarında “k/ğ” değişimi sistemli olarak tespit edilmiştir. Batı Grubu ağızlarında bu değişim karakteristik bir özellik olarak karşımıza çıkmaktadır (Karahan, 2022).
19. Kelime sonunda ötümlüleşme, incelenen bölgelerde çok yaygın değildir.
20. Ötümsüzleşme, incelenen bölgelerde kelime başında çok yaygın değildir. Kelime ortasında ve sonunda, “-z-/-s-“ ötümsüzleşmesi incelenen bölgelerin ortak özelliği olarak tespit edilmiştir.
21. İncelenen bölge ağızlarında ilerleyici benzeşme, gerileyici benzeşmeye göre daha fazladır. Bu durum Batı Grubu ağızlarının ayırt edici özelliklerindedir (Karahan, 2022).
22. İncelenen bölge ağızlarında kalınlık-incelik uyumu şimdiki zaman eki ile bozulabilmektedir. Yörenin bağlı olduğu ağız grubunda şimdiki zaman eki genellikle geniş ünlüdür (geliyo) (Karahan, 2022). -ki aitlik eki ve -gil eki de incelenen bölgelerde kalınlık-incelik uyumunu bozabilir.
23. Eski Anadolu Türkçesindeki yuvarlak ünlüler korunduğu için düzlük-yuvarlaklık uyumunun incelenen bölgelerdeki bazı örneklerde bozulduğu tespit edilmiştir.
24. İncelenen bölgelerin tamamında “nl/nn” ilerleyici benzeşmesi görülmüştür (onnar, kurbanar gibi).
25. İncelenen bölgelerin hepsinde “rl/ll” gerileyici benzeşmesi tespit edilmiştir (talla gibi).
26. Aykırılışma, göçüşme, ünsüz ikizleşmesi, ikiz ünlülerin tekleşmesi ve hece kaynaşması ses olayları incelenen bölgelerde görülmüştür. Batı Grubu ağızlarında düzenli ve kurallı hece kaynaşması, “y”, “l” ve “ğ” ünsüzleri etrafında meydana gelir (Karahan, 2022).

İncelenen ağız bölgelerinde tespit edilen farklılıklar şunlardır:

1. Standart Türkiye Türkçesindeki sekiz ünlüye ek olarak en fazla farklı ünlü çeşidinin kullanıldığı ağız, Çankırı ili ve yöresi ağızlarıdır. En az farklı ünlü çeşidi ise Çorum İskilip ağızında tespit edilmiştir.
2. ä ünlüsü, Çorum İskilip ve Çankırı ili ve yöresi ağızlarında tespit edilememiştir. Bu ünlü genellikle I. Grup Batı ağızlarında (Afyon, Nallıhan, Antalya, Aydın, Balıkesir, Bilecik, Burdur, Bursa, Çanakkale, Denizli, Isparta, İzmir, İzmit, Kütahya, Manisa, Muğla) görülmektedir (Karahan, 2022).
3. é ünlüsü; Aydınca, Çankırı ili ve yöresi ile Eldivan ağızlarında tespit edilememiştir. Bu ses kapalı “e” olarak bilinir ve Türkiye Türkçesi ağızlarında geniş yer tutmaktadır (Sağır, 1995). Bu açıdan tespit edilememesi önemli bir farklılıktır.
4. î ünlüsü sadece Çorum İskilip ağızında tespit edilememiştir.

5. Geniz ünlüsü olarak da bilinen â ünlüsü, daha çok şahıs zamirlerinde nazal n'nin düşmesi sonucu görülmektedir. Bu ses incelenen bölgelerden sadece Aydınca ve Çankırı ili ve yöresi ağızlarında tespit edilmiştir.
6. Boğumlama süresi normal süreli ünlülerden daha kısa olan “ă” sesi, incelenen bölge ağızlarından sadece Çankırı ili ve yöresi ağızında tespit edilmiştir.
7. İncelenen bölgelerden Çorum İskilip, Çankırı Eldivan ve Amasya Aydınca ağızlarında aslı uzun ünlüye rastlanmamıştır. Amasya merkez ağızında ise aslı uzun ünlüyle sadece “yıka-“ fiilinde karşılaşmıştır. Anadolu ağızlarında aslı uzun ünlülerin sistemli olarak korunamadığı bilinmektedir (Başdaş, 2004).
8. Çankırı Eldivan ağızında hece kaynaşmasıyla oluşmuş ikincil uzun ünlüler tespit edilememiştir.
9. Çorum İskilip ve Bayat, Amasya Aydınca ile Çankırı ili ve yöresi ağızlarında hece düşmesiyle oluşmuş uzun ünlü örneklerine rastlanmamıştır.
10. Çorum Bayat ağızında, vurgu ve tonlamaya bağlı uzun ünlü örnekleri görülmemiştir.
11. Standart Türkiye Türkçesinde kullanılan ünsüzlerin yanında, incelenen ağız bölgeleri arasında en çok ünsüz Çankırı ili ve yöresi ağızlarındadır. En az ünsüz çeşidi ise Çankırı Eldivan ağızında tespit edilmiştir.
12. b ünsüzü; Çorum İskilip, Amasya Aydınca, Çankırı ili ve yöresi ile Eldivan ağızlarında görülmemiştir.
13. ç ünsüzü incelenen bölge ağızları arasında sadece Aydınca ağızında tespit edilmiştir. Bu ünsüzün kişiye özgü söyleyiş farklılıkları sonucu tespit edildiği düşünülmektedir.
14. ç ve ğ ünsüzleri, sadece Amasya Merkez ağızında az sayıda örnekte görülmüştür. Bu ünsüzlerin kişiye özgü söyleyiş farklılıkları sonucu tespit edildiği düşünülmektedir.
15. h ünsüzü, incelenen bölgeler arasında sadece Çankırı ili ve yöresi ağızlarında tespit edilmiştir.
16. Süreksiz, tonsuz gırtlak ünsüzü olan k, sadece Çankırı Merkez ve Eldivan ağızlarında görülmüştür.
17. Sızıcı ı ünsüzü, titrekle bir sestir ve konuşma sırasında belli belirsiz söylenir. Çorum Bayat ve Çankırı Merkez ağızlarında tespit edilmiştir.
18. Ş (ş-ç arası) ünsüzü, sadece Çorum Bayat ağızında tespit edilmiştir.
19. Düşmek üzere olan “y” ünsüzü, sadece Çankırı Merkez ve Amasya Aydınca ağızlarında görülmüştür.
20. Fiillerin birleşik zaman çekimleri sırasında oluşan ünlü türemesi ile Orta hece vurgusu ile oluşan ünlü türemesi örneklerine sadece Çorum Bayat ağızında rastlanılmıştır. Kelime sonunda ünlü türemesi ise Amasya Merkez ağızında tespit edilmiştir. Ayrıca ek fiil alan sözcüklerde de Amasya Merkez ağızında ünlü türemesi görülebilmektedir. “-ca/-ce” ekinin etkisiyle oluşmuş ünlü türemesi örneği ise sadece Aydınca ağızında tespit edilmiştir.
21. Çorum Bayat ve Amasya Merkez ağızlarında kelime başında y- türemesi tespit edilmiştir.

22. -c- türemesi, incelenen bölgeler arasından sadece Çorum Bayat ağzında görülmüştür.
23. “o/ó” ses değişimi, sadece Çorum Bayat ağzında tespit edilmiştir. “ó” ünlüsünün Batı Grubu ağızlarında yoğunluğu azdır (Karahana, 2022).
24. “u/i”, “a/i”, “ü/ó”, “ü/ö” ve “u/i” değişimleri yalnızca Amasya Merkez ağzında gözlemlenmiştir.
25. “i/o”, “ü/e”, “ü/o” ve “u/a” ses değişimleri, sadece İskilip ağzında tespit edilmiştir.
26. “e/ü”, “o/i” ve “o/a” ses değişimleri, sadece Aydınca ağzında gözlemlenmiştir.
27. “h/f” ses değişimi, sadece Bayat ağzında görülmüştür.
28. “h/n” ses değişimi, yalnızca İskilip ağzında tespit edilmiştir.

Çorum Bayat ve İskilip, Amasya Merkez ve Aydınca, Çankırı ili ve yöresi ile Eldivan ağızları; Batı Grubu ağızlarının ilerleyici benzeşmenin gerileyici benzeşmeden çok olması, “e/i” değişiminin görülmemesi, “r ve l” ünsüzleri önünde ünlü türemesi görülmesi, “k>g, k>ğ, t>d” değişmelerinin yoğun görülmesi, nazal n’nin varlığı, şimdiki zaman ekinin genellikle geniş ünlülü olması gibi karakteristik özelliklerinden birçoğunu taşımaktadırlar (Karahana, 2022). Bu özelliklere ek olarak incelenen yöre ağızlarının kendilerine özgü yukarıda belirtilen bazı farklılıkları da tespit edilmiştir. Çorum Bayat ağzı ile Amasya Merkez ağzında, ses bilgisi örnekleri bakımından sadece bu iki ağızda görülen çok sayıda benzerlik tespit edilmiştir. Çorum’un Bayat ilçesi ile Amasya’nın merkezi, coğrafi açıdan birbirlerine komşu olmamalarına rağmen tespit edilen çok sayıda benzerlik dikkat çekici bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. İncelenen ağızlardan Çankırı ili ve yöresi ağızları çalışması (Aydoğdu, 2011) bir doktora tezi olması sebebiyle, diğer çalışmalara göre daha kapsamlı bir araştırma içermektedir. Bu nedenle Çankırı ili ve yöresi ağızlarında diğer ağız bölgelerine göre daha fazla örnek incelenmiş ve daha fazla yapı tespit edilmiştir.

KAYNAKÇA

- Çorum İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. Erişim tarihi: 27.06.2025, <https://corum.ktb.gov.tr/TR-58671/cografya.html>.
- Abaz, A. (2004). Çorum-İskilip ve Yöresi Ağzları. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi*.
- Ağız Araştırmaları Bilgi Şöleni (9 Mayıs 1997)*. (1999). Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Akar, A. (2013). *Muğla ve Yöresi Ağzları*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Akca, H. (2017). Eski Anadolu Türkçesinde Kelime Başı t-/d- Meselesi. *Türkbilig*(34), 7-24.
- Aksoy, Ö. A. (1945). *Gaziantep Ağzı I Gramer (Fonetik-Morfoloji-Sentaks) Başka Diller ve Ağzlarla İlgiler Halk Ağzından Parçalar*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Aksoy, Ö. A. (1945). *Gaziantep Ağzı II Deyimler, Meşhur Atasözleri, Dualar, Beddualar*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Aksoy, Ö. A. (1946). *Gaziantep Ağzı III Sözlük ve Kullanılmayan Kelimeler*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Aksoy, Ö. A., & Dilçin, C. (Eds.). (1971). *Bölge Ağzlarında Atasözleri ve Deyimler II*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Aksoy, Ö. A., İnan, A., & Ülkütaşır, M. Ş. (1957). *Türkiye'de Halk Ağzından Söz Derleme Dergisi V İndeks*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Amasya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. Erişim tarihi: 27.06.2025, <https://amasya.ktb.gov.tr/TR-59475/tarihce.html>.
- Atmaca, E. (2017). *Antalya İli Korkuteli İlçesi ve Yöresi Ağzları*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Avcı, Y. (1988). Amasya Aydınca Ağzı. *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi*.
- Ay, Ö. (2009). *Türkiye Türkçesi Ağzlarında Fiil Çekimi*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Aydın, M. (2002). *Aybastı Ağzı (İnceleme-Metin-Sözlük)*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Aydoğdu, Ö. (2011). Çankırı İli ve Yöresi Ağzları. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Doktora Tezi*.
- Başdaş, C. (2004). Türkiye Türkçesinde Aslı Uzunluk Belirtileri. *Belleten*, 52(2004/2), 19-30.
- Başkan, A. (2012). Bismil Ağzı. *Dicle Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitim Anabilim Dalı Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi*.

Bayrak İşcanoğlu, İ. (2007). Eldivan İlçesi (Çankırı) Ağzı. *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Türk Dili Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi*.

Bölge Ağızlarında Atasözleri ve Deyimler. (1969). Ankara: Türk Dil Kurumu.

Buran, A. (1996). *Anadolu Ağızlarında İsim Çekim (Hâl) Ekleri*. Ankara: Türk Dil Kurumu.

Buran, A. (1997). *Keban, Baskil ve Ağın Yöresi Ağızları*. Ankara: Türk Dil Kurumu.

Buran, A. (2006). Çağdaş Türk Yazı Dillerinde ve Türkiye Türkçesi Ağızlarında İkincil Uzun Ünlüler. 2. *Kayseri ve Yöresi Kültür, Sanat ve Edebiyat Bilgi Şöleni*, Kayseri.

Caferoğlu, A. (1942). *Doğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar (Kars, Erzurum, Çoruh İlbaylıkları Ağızları)*. Ankara: Türk Dil Kurumu.

Caferoğlu, A. (1944). *Anadolu Ağızlarından Toplamalar*. Ankara: Türk Dil Kurumu.

Caferoğlu, A. (1944). *Sivas ve Tokat İlleri Ağızlarından Toplamalar*. Ankara: Türk Dil Kurumu.

Caferoğlu, A. (1945). *Güneydoğu İlleri Ağızlarından Toplamalar*. Ankara: Türk Dil Kurumu.

Caferoğlu, A. (1946). *Kuzeydoğu İllerimiz Ağızlarında Toplamalar*. Ankara: Türk Dil Kurumu.

Caferoğlu, A. (1994). *Anadolu Dialektolojisi Üzerine Malzeme II Oyunlar, Tekerlemeler, Yanıltmacalar ve Oyun İstılahları. Konya, Isparta, Burdur, Kayseri, Çorum, Niğde Vilayetleri Oyunları*. Ankara: Türk Dil Kurumu.

Caferoğlu, A. (1995). *Anadolu İlleri Ağızlarından Derlemeler Van, Bitlis, Muş, Karaköse, Eskişehir, Bolu ve Zonguldak İlleri Ağızları*. Ankara: Türk Dil Kurumu.

Caferoğlu, A. (1995). *Orta Anadolu Ağızlarından Derlemeler Niğde, Kayseri, Kırşehir, Yozgat, Ankara Vilayetleri ile Afşar, Saçıkara ve Karakoyunlu Uruklarının Ağızları*. Ankara: Türk Dil Kurumu.

Caferoğlu, A. (Ankara). *Anadolu Dialektolojisi Üzerine Malzeme I Oyunlar, Tekerlemeler, Yanıltmacalar ve Oyun İstılahları. Balıkesir, Manisa, Afyonkarahisar, Isparta, Aydın, İzmir, Burdur, Antalya, Muğla, Denizli, Kütahya Vilayetleri Ağızları*. 1994: Türk Dil Kurumu.

Cebeci, İ. (2010). *Örneklerle Deliorman Türk Ağzı Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu.

Çakır, A. (2020). *İzmir İli Ödemiş-Kiraz-Beydağ İlçeleri Ağızları*. Ankara: Türk Dil Kurumu.

Çankırı il Kültür ve Turizm Müdürlüğü. Erişim tarihi: 27.06.2025, <https://cankiri.ktb.gov.tr/TR-70596/tarihce.html>.

Çankırı İl Tarım ve Orman Müdürlüğü. Erişim tarihi: 28.06.2025, <https://cankiri.tarimorman.gov.tr/Link/38/Cankiri-Hakkinda#:~:text=%C3%87ank%C4%B1r%C4%B1%2C%20%C4%B0%C3%A7%20Anadol>

u%20B%C3%B6lgesinin%20Do%C4%9Fu,Tar%C4%B1ma%20elveri%C5%9Flu%20araziler%20genellikle%20engebelidir.

Çankırı Valiliği. Erişim tarihi: 28.06.2025, <http://www.cankiri.gov.tr/eldivan>.

Çorum İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. Erişim tarihi: 27.06.2025, <https://corum.ktb.gov.tr/TR-58694/bayat.html>.

Çorum Valiliği. Erişim tarihi: 27.06.2025, <http://corum.gov.tr/corum-tarihcesi>.

Dallı, H. (1991). *Kuzeydoğu Bulgaristan Türk Ağızları Üzerine Araştırmalar*. Ankara: Türk Dil Kurumu.

Demir, N. (2001). *Ordu İli ve Yöresi Ağızları (inceleme-Metinler-Sözlük)*. Ankara: Türk Dil Kurumu.

Demir, N. (2013). *Ankara Örneğinde Ağızların Belgelenmesi*. Ankara: Türk Dil Kurumu.

Doç. Dr. İsa Sarı Transkripsiyon Klavyesi. Erişim tarihi: 10.02.2025, <https://www.isa-sari.com/transkripsiyon/>

Doğru, F. (2022). *Eskişehir İli Manav Ağızları*. Ankara: Türk Dil Kurumu.

Eker, S. (2021). *Çağdaş Türk Dili*. Ankara: Grafiker Yayınları.

Ercilasun, A. B. (2002). *Kars İli Ağızları (Ses Bilgisi)*. Ankara: Türk Dil Kurumu.

Erdem, M. D. (2008). Anadolu Ağızlarında Görülen Birincil Ünlü Uzunları Üzerine. *Turkish Studies*, 3(3).

Eren, E. M. (1997). *Zonguldak, Bartın, Karabük İlleri Ağızları*. Ankara: Türk Dil Kurumu.

Eren, H. (1998). *Türklük Bilimi Sözlüğü 1. Yabancı Türkologlar*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Ergin, M. (2009). *Türk Dil ilgisi*. İstanbul: Bayrak Yayım ve Basımevi.

Ersöz, S. (2020). *Türkiye'deki Ahıska Türkleri Ağzı*. Ankara: Türk Dil Kurumu.

Erten, M. (1994). *Diyarbakır Ağzı*. Ankara: Türk Dil Kurumu.

Gemalmaz, E. (1995). *Erzurum İli Ağızları*. Ankara: Türk Dil Kurumu.

Gülensoy, T. (1988). *Kütahya ve Yöresi Ağızları İnceleme-Metinler-Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu.

Gülensoy, T., & Buran, A. (1994). *Elazığ Yöresi Ağızlarından Derlemeler I*. Ankara: Türk Dil Kurumu.

Gülseren, C. (2000). *Malatya İli Ağızları*. Ankara: Türk Dil Kurumu.

- Gülsevin, G. (2002). *Uşak İli Ağızları*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Günay, T. (2002). *Rize İli Ağızları*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Günşen, A. (2000). *Kırşehir ve Yöresi Ağızları*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Güzel, F. (2019). *Türkiye Türkçesi Ağızlarında Yapım Ekleri*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- İleri, C. (2008). *Eskişehir İli Mihaliççik İlçesi ve Yöresi Ağızları*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- İlker, A. (2017). *Manisa Ağızları*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Kalay, E. (1998). *Edirne İli Ağızları İnceleme-Metin*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Karaağaç, G. (2010). *Türkçenin Ses Bilgisi*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Karahan, L. (2022). *Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kaynak, M. (2020). Türkiye Türkçesi Ağızları Üzerine. *Kafdağı*, 5(2), 295-296.
- Kıral, B. (2020). Nitel Bir Veri Analizi Yöntemi Olarak Döküman Analizi. *Siir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(15), 170-189.
- Korkmaz, Z. (1994). *Bartın ve Yöresi Ağızları*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Korkmaz, Z. (1994). *Güey-Batı Anadolu Ağızları Ses Bilgisi (Fonetik)*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Korkmaz, Z. (1995). Anadolu Ağızları Üzerindeki Araştırmaların Bugünkü Durumu ve Karşılaştığı Sorunlar. *Türk Dili Üzerine Araştırmalar*, 2, 200.
- Korkmaz, Z. (1995a). *Batı Anadolu Ağızlarında Aslı Ünlü Uzunlukları Hakkında (Vol. 2)*. Ankara: TDK.
- Korkmaz, Z. (2021). Türkiye Türkçesinin Ses Bilgisi Üzerine Notlar-2. *Türk Dili*(830).
- Kurumu, T. D. (1947). *Türkiye'de Halk Ağzından Söz Derleme Dergisi 3. Cilt*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Küçük, M. (2013). Anadolu Ağızlarında Doğu Kökenli Sözcüklerin Ses Bilgisi Açısından Görünümleri-Ünsüzler-. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi*(2).
- Kürkçüoğlu, K. E. (1945). *Urfa Ağzı*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Malvaker, R. (2020). Güneydoğu Anadolu Ağızlarının Karşılaştırmalı Ses Bilgisi. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi*, 19.
- Mutlu, H. K. (2022). *Balıkesir İli Ağızları (İnceleme-Metinler-Sözlük)*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Oğuz Kabadayı, C. (2024). Türkiye Türkçesi Ağızlarında h Ünsüzü. *Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, 9(1), 541-560.

- Olçay, S. (1995). *Doğu Trakya Yerli Ağzı (İnceleme-Derleme-Dizin)*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Olçay, S. (1995). *Doğu Trakya Yerli Ağzı (İnceleme-Derleme-Dizin)*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Olçay, S. (1995). *Erzurum Ağzı İnceleme-Derleme-Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Özçelik, S., & Boz, E. (2001). *Diyarbakır İli Çüngüş ve Çermik Yöresi Ağzı*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Özkan, F. (1997). *Osmaniye-Tatar Ağzı*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Öztürk, E. (2009). *Silifke ve Mut'taki Sarıkeçili ve Bahşiş Yörükleri Ağzı*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Sağır, M. (1995). Anadolu Ağızlarında Ünlüler. *TDK Belleten*, 43, 377-390.
- Sağır, M. (1995). *Erzincan ve Yöresi Ağızları*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Sağır, M. (2002). Ses Olayları Bakımından Anadolu Ağızları. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*(20), 1-7.
- Sağır, M. (2008). Türkiye Türkçesi Ağızlarının Ünlü Varlığı. *Turkish Studies*, 3(3), 564.
- Sert, G. (2020). *Eskişehir İli Yörük Ağızları*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Silahşör, E. (2011). Amasya Merkez Ağzı. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi*.
- Sökmen, İ. (2016). *Bismil Türkmen Ağzı*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Şenol, S. (2021). *Ardanuç-Artvin (Merkez)- Posof-Şavşat-Yusufeli Ağızlarında Türkçe Söz Varlığı*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- TDK Türkçe Sözlük. Erişim tarihi: 22.05.2025, <https://sozluk.gov.tr/>
- Turan, Z. (2006). *Artvin İli Yusufeli İlçesi Uşhum Köyü Ağzı*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Turhal Taş, M. (2019). Çorum İli Bayat İlçesi Ağzı. *Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi*.
- Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük*. (2025).
- Türkiye Türkçesi Ağız Araştırmaları Çalıştayı Bildirileri (25-30 Mart 2008 Şanlıurfa)*. (2009). Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü*. (1963-1982). Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Türkiye'de Halk Ağzından Söz Derleme Dergisi 4. Cilt Ulama*. (1951). Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Türkiye'de Halk Ağzından Söz Derleme Dergisi 6. Cilt Folklor Sözlüğü*. (1952). Ankara: Türk Dil Kurumu.

Türkiye'de Halk Ağzından Söz Derleme Dergisi II. Cilt. (1941). Ankara: Türk Dil Kurumu.

Üstüner, A. (2000). *Anadolu Ağzlarında Sıfat-fil Ekleri*. Ankara: Türk Dil Kurumu.

Yıldırım, F. (2006). *Adana ve Osmaniye İlleri Ağzları*. Ankara: Türk Dil Kurumu.

Yıldız, O. (2021). *Isparta Merkez İlçe Ağzları*. Ankara: Türk Dil Kurumu.

Zülfikar, H. (2021). *Bitlis Halk Ağzı ve Kültürü*. Ankara: Türk Dil Kurumu.

